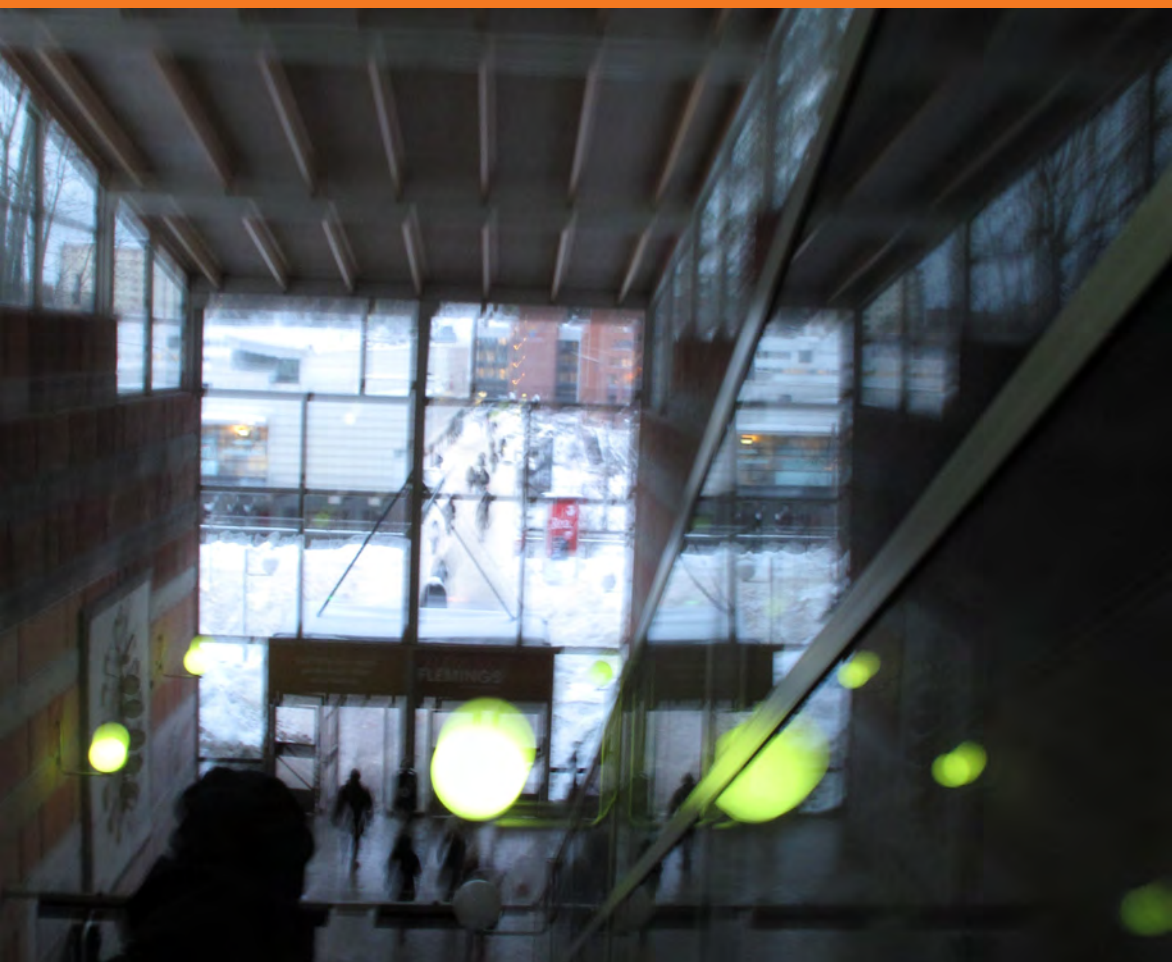

Svensk migrationspolitisk opinion 1991–2012

Marie Demker

Svensk
migrationspolitisk
opinion
1991–2012

SOM-institutets temaserie 2013

Marie Demker

© Författarna och SOM-institutet

Redigering: Linn Sandberg

Omslagsbild: Marie Demker, Flemingsbergs station, 2010

Omslag: Josefine Bové

Tryck: Ale Tryckteam AB, Bohus 2013

ISBN: 978-91-89673-28-1

INNEHÅLL

Förord	7
Introduktion Marie Demker	9
Ökat motstånd mot flyktingar men starkt stöd för skäl till uppehållstillstånd Linn Sandberg och Marie Demker (2013)	11
Positiv attityd till invandring trots mobilisering av invandringsmotstånd Marie Demker (2012)	23
Framgång för Sverigedemokraterna trots en allt mer flyktinggenerös opinion Marie Demker (2011)	37
Svenskarna långsiktigt alltmer positiva till invandrare Marie Demker (2010)	49
Generösare attityd till flyktingmottagning i Sverige Marie Demker (2009)	57
Flyktingopinionen: Långsamma förskjutningar inom stabila ramar Marie Demker (2008)	69
Flyktingpolitik – viktigt för vem? Marie Demker (2007)	81
Stora regionala skillnader i attityden till flyktingar Marie Demker (2006)	91
Både tolerans och kritik i attityderna till invandrare Marie Demker (2005)	103
Vänster och höger i flyktingopinionen Marie Demker (2004)	115

Trendbrott i flyktingfrågan – och polariseringen har ökat Marie Demker (2003)	125
Minskat flyktingmotstånd – svår marknad för främlingsfientlig politik Marie Demker (2001)	133
Attityden till flyktingar: unga flickor och unga pojkar på var sin sida Marie Demker (2000)	141
Flyktingmotståndet minskar – polariseringen ökar? Marie Demker (1999)	153
”Skall jag taga vara på min broder?” Ulf Bjereld och Marie Demker (1998)	167
Sverige, Belgien och Frankrike – Vem tycker vad om invandrare? Hans E. Andersson och Marie Demker (1997)	183
Blott Sverige svenska krusbär har Marie Demker (1996)	201
Att bli en riktig svensk Marie Demker (1995)	215
Om rädslan för det främmande Marie Demker och Mikael Gilljam (1994)	225
”Stäng gränserna!?” Svenskarnas åsikter om flyktingmottagning Marie Demker (1993)	237
”VI OCH DOM” Svenska folkets åsikter om invandring och flyktingmottagning Martin Bennulf och Marie Demker (1992)	255

FÖRORD

SOM-institutet är en oberoende undersökningsorganisation vid Göteborgs universitet. Institutet drivs gemensamt av Statsvetenskapliga institutionen och Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG). Sedan 1986 genomför vi årligen återkommande nationella och regionala frågeundersökningar till stora slumpmässiga urval av den svenska befolkningen. Vårt stora forskarnätverk, undersökningarnas ämnesbredd och långa tidsserier gör SOM-institutets verksamhet unik. Vårt mål är att kombinera närheten till forskningsfronten med en stark närvaro i svensk samhällsdebatt.

SOM-institutets undersökningsverksamhet genererar ett mycket stort antal rapporter, bokkapitel, antologier, uppsatser och avhandlingar. Det kan vara svårt att snabbt hitta alla analyser som genomförts inom ett specifikt ämnesområde såsom till exempel dagstidningsläsning, institutionsförtroende, partiledarsympatier eller flykting- och invandringsopinion.

I SOM-institutets temaserie ställer vi samman de analyser av SOM-materialet som genomförts historiskt inom olika områden. Det är en service till våra läsare men samtidigt ett sätt för oss att ge ytterligare uppmärksamhet till analyser som kanske har några år på nacken men som fortfarande är värdefulla forskningsprodukter. SOM-materialet kan besvara många frågeställningar och angripas på många olika sätt. Genom att samla analyserna tematiskt har våra läsare möjlighet att få en helhetsbild av resultat och redovisningar.

HENRIK EKENGREN OSCARSSON
Professor, föreståndare för SOM-institutet

INTRODUKTION

Sedan 1980-talets mitt har SOM-institutet vid Göteborgs universitet undersökt, mätt och redovisat svensk opinion i en mängd olika frågor. Syftet med arbetet har varit att utgöra en ram för samhällsvetenskaplig utveckling och ge oss bättre och mer robusta kunskaper om opinionsförändringar, opinionsbildning och sociala, ekonomiska och kulturella förutsättningar för demokratins genomförande.

I snart 25 år har jag haft möjlighet att delta i det arbetet genom att utveckla ett forskningsprogram med fokus på opinionsbildning i frågor som rör invandring, flyktingar och migration. Arbetet med SOM-undersökningarna har gett möjlighet att såväl pröva vetenskapliga hypoteser som att utveckla helt nya teoretiska ramar inom forskningsfältet. Genom jämförelser med europeiska undersökningar har svenska förhållandena kunnat kontrasteras med andra kontexter. I flera internationella publikationer har svenska förhållanden berikat det internationella samtalet om opinion kring migration, främlingsfientlighet och mobilisering av invandringsmotstånd. Men inte att förglömma har SOM-undersökningarna kommit att utgöra en solid grund för studenter, doktorander och andra forskare som velat testa och utveckla sina tankar kring ett då och då mycket omdebatterat område. Stommen i arbetet har varit en fråga om flyktinginvandring men denna fråga har utvecklats och kompletterats med nya frågebatterier och nya kombinationer avseende allt från multireligiositet till en internationell arbetsmarknad.

Som en service till alla er som ofta ringer, skriver och undrar om hur det kan komma sig att svenskarna är så toleranta när de egentligen bara är förtryckta, att universitetsutbildade alltid vet bäst eller att människor misstror mediernas rapportering om invandring så har jag sammanställt alla de texter jag – ensam eller tillsammans med andra – skrivit på svenska inom ramen för de årliga SOM-publikationerna sedan 1992. Den allra senaste texten (2013) kommer först och därefter följer alla övriga i omvänd kronologi.

Jag är djupt tacksam till biträdande forskare Linn Sandberg som genomfört det omfattande arbetet att rekonstruera alla texter till tryckbart skick idag, till Henrik Ekengren Oscarsson som i egenskap av föreståndare för SOM-institutet har stöttat mig i såväl detta projekt som i så många andra före det samt till Sören Holmberg som var den som, lite impulsivt och över axeln, en gång för länge sedan ställde frågan om jag inte ville vara med och skriva om flyktingopinionen.

Jag kan inte nämna alla de kolleger och vänner vilka jag är ett tack skyldig för att under årens lopp bidragit till mitt arbete med att problematisera, undersöka och analysera opinionsbildningsprocesser inom det migrationspolitiska området. Forskningsmiljön vid statsvetenskapliga institutionen är som en myrstack av flitiga och begåvade människor i vars närhet man själv också lyfts ett snäpp. Men den här sammanställningen är framför allt ämnad åt alla er som så ofta frågar men så sällan tycker er få ett tillfredsställande svar.

Marie Demker

ÖKAT MOTSTÅND MOT FLYKTINGAR MEN STARKT STÖD FÖR SKÄL TILL UPPEHÅLLSTILLSTÅND

SOM-undersökningen 2012
SOM-rapport nr 59

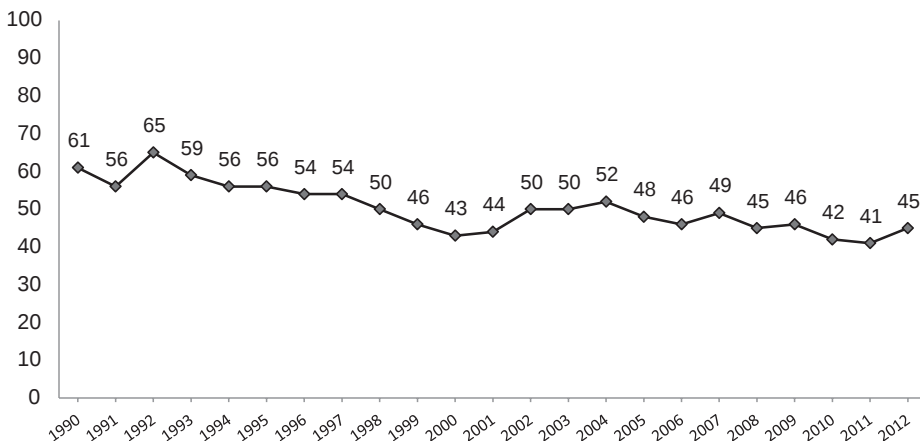
ÖKAT MOTSTÅND MOT FLYKTINGAR MEN STARKT STÖD FÖR SKÄL TILL UPPEHÅLLSTILLSTÅND

LINN SANDBERG OCH MARIE DEMKER

Flyktingopinionen i Sverige har i ett längre perspektiv, sett två decennier tillbaka, blivit allt mer generös. Opinionen har rört sig från de 65 procent som 1992 angav att det är ett mycket bra eller ett ganska bra förslag att ta emot färre flyktingar till 45 procent år 2012.

Opinionsutvecklingen visar på en långsiktigt allt mer positiv inställning till att ta emot flyktingar i Sverige. Däremot har motståndet mot flyktingmottagning i närtid, mellan 2011 och 2012, ökat och ligger nu på samma nivå som för tre-fyra år sedan. De två åren 2010 och 2011 skiljer ut sig genom att vara de år då motståndet mot att ta emot flyktingar har varit som allra lägst.

Figur 1 Andel som anser det vara ett ganska bra eller mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige 1990-2012

Kommentar: Förslaget har följande formulering: "Ta emot färre flyktingar i Sverige". Svarsalternativen är *mycket bra*, *ganska bra*, *varken bra eller dåligt förslag*, *ganska dåligt* samt *mycket dåligt förslag*. De redovisade siffrorna utgör andelen som svarat mycket eller ganska bra förslag. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1990-2012.

Samtidigt har under de senaste två decennierna två främlingsfientliga partier tagit plats i Riksdagen (Ny Demokrati 1991-1994 och Sverigedemokraterna 2010–). Sverigedemokraterna har erhållit en tydlig position i det svenska partisystemet och har sedan valet ökat sitt stöd med särskilt stora framgångar framförallt under hösten 2012.¹ Invandringskritiska och främlingsfientliga partiers framgångar är en effekt av förmågan att kunna mobilisera väljare med negativa attityder till invandring och flyktingmottagning samt att kunna politisera dessa attityder (Demker 2011). En viktig faktor i en sådan mobilisering kan vara mediernas behandling av partiets framgång eller sätt att beskriva samt rapportera kring invandrings- och flyktingsrelaterade frågor. Under hösten 2012 diskuterades såväl Sverigedemokraternas politik i migrationsfrågor som invandringspolitik i allmänhet flitigt i medierna.² Migrations- och invandringsfrågor ökade även i betydelse när det gäller svenska folkets placering av viktigaste samhällsfrågor mellan 2011 och 2012, från 8:e till 4:e plats (se inledningskapitlet i denna volym).³

Flyktingpolitiken utgör en profilfråga både för dem som önskar en generösare politik och dem som önskar ökade restriktioner. Det partiskiljande mönstret avseende attityden till flyktingmottagning har inte förändrats i någon större utsträckning under senare år (se tabell 1).

Tabell 1 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter partisympati. Andel som angivit att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar 2006, 2010, 2011 och 2012 (procent)

Partisympati	2006	2010	2011	2012	Diff 2011-2012
Vänsterpartiet	23	24	22	24	+2
Miljöpartiet	19	19	21	20	-1
Socialdemokraterna	42	41	38	42	+4
Centerpartiet	39	40	36	40	+4
Folkpartiet	44	41	35	35	±0
Kristdemokraterna	47	34	36	34	-2
Moderaterna	60	48	47	53	+6
Sverigedemokraterna	98	93	94	94	±0

Kommentar: Förslaget har följande formulering: "Ta emot färre flyktingar i Sverige". Svarsalternativen är *mycket bra*, *ganska bra*, *varken bra eller dåligt förslag*, *ganska dåligt* samt *mycket dåligt förslag*. De redovisade siffrorna utgör andelen som svarat mycket eller ganska bra förslag. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 2006, 2010, 2011 och 2012.

I frågan om flyktingmottagning är de som sympatiserar med Vänsterpartiet och Miljöpartiet fortsatt mest generösa medan Sverigedemokraternas sympatisörer starkt utmärker sig som mest negativa. Att Moderaterna och mittenpartierna närmar sig

varandra har varit den rådande trenden under senare tid (Demker 2012). Av de som sympatiserar med Moderaterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Socialdemokraterna är det fler som uppger att de anser förslaget om att ta emot färre flyktingar är bra år 2012 jämfört med år 2011. Det är enbart sympatisörer till Kristdemokraterna och Miljöpartiet som uppvisar en positivare attityd till flyktingmottagning.

I vilka grupper ökade motståndet mot flyktingmottagande?

År 2012 är det 45 procent som angett att de anser att förslaget om att ta emot färre flyktingar är ett mycket eller ganska bra förslag och 29 procent har angett att det är ett dåligt eller ganska dåligt förslag.⁴ Men attityder till flyktinginvandring är inte jämt fördelade inom befolkningen. Män och personer med låg utbildning är mest negativt inställda till flyktingmottagning. Ålder har en över tid minskande effekt på attityden men äldre är fortsatt något mer negativt inställda än yngre. Inom storstadsområden återfinns de som är mest positiva vilket framgår i tabell 2. De individuella förklaringsfaktorena till attityder kring flyktingmottagning har i grunden inte förändrats avsevärt under de senaste två decennierna.

Eftersom stödet för flyktingmottagning har minskat är det rimligt att ställa frågan om mobiliseringen skett inom en viss grupp med redan främlingsfientliga åsikter eller om det är andra individuella förklaringar till att uppslutningen ökat bakom förslaget att ta emot färre flyktingar i Sverige. Vi kommer vid sidan av kön, ålder, region, kyrkobesök och utbildning och att undersöka om det är bland dem som känner oro för ekonomi och försörjning eller är missnöjda med demokratin som den negativa hållningen har ökat.

Som framgår i tabell 2 har attityden till flyktingmottagning blivit något mer negativ oavsett kön jämfört mot år 2011. Utbildningsnivå och attityd till flyktingar har starkt samband, däremot är ökningen av en negativ inställning till flyktingmottagning jämt fördelad efter utbildningsnivå, bostadsort och religiös aktivitet som framgår i tabellen nedan. Åldersskillnaden är avtagande men jämfört mot föregående år har framförallt personer som är 50 år eller äldre blivit mer negativt inställda till flyktingmottagning. En viss mobilisering av flyktingnegativa attityder kan således skönjas bland dem över 50 år.

I Stockholm och i norra Sverige är personer i mindre utsträckning negativt inställda till flyktingmottagande. I tabell 2 framgår att en mer negativ attityd i jämförelse mot 2011 däremot kan urskiljas i östra och norra Mellansverige (en ökning med sju respektive åtta procentenheter) samt i mellersta och övre Norrland (sex respektive sju procentenheters ökning). Det är inget riksområde som uppvisar en positivare attityd till flyktingmottagning. De regionala skillnaderna tenderar att jämnas ut jämfört med tidigare och en viss mobilisering av flyktingmotstånd kan märkas i landets norra delar.

Tabell 2 Svenska folkets inställning till flyktningmottagning efter kön, ålder, utbildning, bostadsort, religiositet och riksområde. Andel som anger att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar 2011 och 2012 (procent)

		2011	2012	Diff 2011-2012
<i>Samtliga</i>		41	45	+4
<i>Kön</i>	Män	46	50	+4
	Kvinnor	36	41	+5
<i>Ålder</i>	16-29	40	43	+3
	30-49	40	41	+1
	50-64	40	46	+6
	65-85	44	50	+6
<i>Utbildning</i>	Grundskola	54	58	+4
	Gymnasium	47	52	+5
	Eftergymnasial (ej högsk)	39	44	+5
	Högskola/universitet	26	30	+4
<i>Bostadsort</i>	Landsbygd	46	52	+6
	Mindre tätort	46	50	+4
	Stad/större tätort	40	44	+4
	Storstadsområde	33	38	+5
<i>Gudstjänstbesök</i>	Aldrig	43	48	+5
	Minst en gång per år	36	40	+4
<i>Riksområde</i>	Stockholm	36	38	+2
	Östra Mellansverige	43	50	+7
	Småland med öarna	48	50	+2
	Sydsverige	47	50	+3
	Västsverige	41	45	+4
	Norra Mellansverige	43	51	+8
	Mellersta Norrland	35	41	+6
	Övre Norrland	31	38	+7

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till lyder: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen är *mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag*. Den redovisade siffran utgör andelen som svarat mycket eller ganska bra förslag. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2011 och 2012.

Vilken inställning medborgarna har till det politiska systemet och till demokratin samt hur man ser på sin egen livssituation är också av betydelse för attityden till flyktningmottagning. I tabell 3 framgår att de som är nöjda med det liv de lever är något mer positivt inställda till flyktningmottagning men skillnaderna har jämnats ut år 2012 och det är bland dem som är mycket eller ganska nöjda som en ökning av negativa attityder till flyktningmottagning går att skönja.

Sett till hur nöjd man är med demokratin i Sverige urskiljer sig de som är nöjda som mer positiva medan de som inte är nöjda i större utsträckning är mer negativt

inställda till flyktingmottagning. Jämfört med 2011 är det ingen grupp där ökat negativa attityder återfinns som markant urskiljer sig. Vi kan således inte se någon markant mobilisering av flyktingmotståndet inom grupper som är missnöjda med demokratin.

Tabell 3 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter nöjdhet med det liv man lever, nöjdhet med demokratin i Sverige, vad som upplevs vara oroande inför framtiden samt efter placering längs en höger-vänster skala. Andel som anger att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar 2011 och 2012 (procent)

		2011	2012	Diff 2011-2012
Nöjd med det liv man lever	Mycket nöjd	38	42	+4
	Ganska nöjd	42	47	+5
	Inte särskilt nöjd eller inte alls nöjd	51	49	-2
Nöjd med demokratin i Sverige	Mycket nöjd	31	36	+5
	Ganska nöjd	40	43	+3
	Inte särskilt nöjd eller inte alls nöjd	54	56	+2
Oroande inför framtiden: Ekonomisk kris	Mycket oroande	44	50	+6
	Ganska oroande	40	46	+6
	Inte särskilt oroande eller inte alls oroande	40	41	+1
Att sakna pengar vid en oväntad utgift	Mycket oroande	52	53	+1
	Ganska oroande	43	43	±0
	Inte särskilt oroande eller inte alls oroande	35	47	+12
Att bli arbetslös	Mycket oroande	47	54	+7
	Ganska oroande	37	46	+9
	Inte särskilt oroande eller inte alls oroande	40	45	+5
Placering längs en höger-vänster skala	Klart till vänster	23	28	+5
	Något till vänster	30	35	+5
	Varken till vänster eller till höger	47	51	+4
	Något till höger	44	47	+3
	Klart till höger	54	64	+10

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till lyder: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen är *mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt* samt *mycket dåligt förslag*. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra förslag. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Övriga frågor är formulerade som följer: "Hur nöjd är du på det hela taget med det liv du lever?", "På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i Sverige?", "Om du ser till läget i dag, vad upplever du själv som mest oroande inför framtiden?", "Om du ser till din egen situation, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?", "Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?"

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2011 och 2012.

I tabell 3 framgår att de som är oroade för en ekonomisk kris även är och har blivit mer negativt inställda i frågan om flyktingmottagning. Lite förvånande är det dock att de som *inte* är oroade för att sakna pengar för en oväntad utgift är de som blivit klart mer negativa till att ta emot flyktingar. De med god ekonomi är alltså de vars motstånd ökat mest markant. De som är oroade för att bli arbetslösa har blivit något mer negativt inställda till flyktingmottagning än övriga, men skillnaderna är små. Någon markant mobilisering i termer av generell oro för ekonomin går därmed inte att se.

Med utgångspunkt från redovisningarna i tabell 3 är det således svårt att urskilja en särskild grupp där flyktingmotståndet har mobiliserats. Även vad gäller kön, ålder, utbildningsnivå och geografisk hemvist går det inte säkert att tydligt urskilja en grupp som blivit mer negativt inställda till flyktingmottagning. Det återfinns emellertid ett ideologiskt mönster sett till identifikation längs en vänster-högerskala och attityd till flyktingmottagning. I tabell 3 framgår att en markant ökning av negativa attityder återfinns hos dem som står "klar till höger".

Sammanfattningsvis har således ökningen av motståndet till flyktingmottagning skett bland dem över 50 år och bland dem som anser sig stå klart till höger.

Skäl till uppehållstillstånd

I följande avsnitt redovisas opinionen för olika skäl till uppehållstillstånd vilket ger en utökad bild av svenska folkets attityder till flyktingar och flyktingmottagande. Har stödet för olika skäl för uppehållstillstånd förändrats sedan tidigt 1990-tal?

Rätten till asyl är reglerad dels i internationella konventioner, dels i enskilda länders lagstiftning. Begrepp som flykting, anhörig/anknytningsinvandring, särskilda skyddsskäl m m utgör en lagstiftningsram inom vilken prövningen av den asylsökandes skyddsbehov prövas. Om kriterierna är uppfyllda får den sökande uppehållstillstånd om inte får den sökande ett avvisningsbeslut. Grundläggande skäl för asyl är t ex religionsförföljelse eller väpnad konflikt (krig) men också välgrundad fruktan t ex för dödsstraff eller tortyr. Uppehållstillstånd får man också som anhörig i vissa fall eller om man har särskilda skyddsbehov i enlighet med lagstiftningen.⁵

Svenska folkets inställningar till skäl för uppehållstillstånd har undersökts vid tre tillfällen, 1993, 1997 respektive 2012. I tabell 4 framgår vilken vikt respondenterna tillskriver olika skäl. Religionsförföljelse och krig är de skäl som upplevs vara av största vikt för uppehållstillstånd under alla år då frågan ställts. Fattigdom och anhöriginvandring är de skäl som tillmätts minst vikt vilket gäller för alla år även om dessa skäl upplevs som starkare år 2012 (6-10 procentenheters ökning jämfört med år 1997). Sjukdom är det asylskäl vars stöd i det närmaste inte alls förändrats. Både de som anser det vara av vikt och de som inte gör det rör sig varaktigt kring 50 procent. Attityder till krig i hemlandet som asylskäl har fortsatt starkt stöd medan fattigdom, religionsförföljelse samt anhöriga som redan bor i Sverige över tid fått ett starkare stöd som skäl för uppehållstillstånd.

Tabell 4 Svenska folkets inställning till vilka skäl för uppehållstillstånd som upplevs vara av mycket eller ganska stor vikt 1993, 1997 och 2012 (procent)

Omständigheter för att flyktingar ska få uppehållstillstånd	1993	1997	2012
Fattigdom	27	26	32
Anhöriga som redan bor här	36	38	48
Förföljda för sin religion	63	64	72
Sjukdom	49	46	48
Krig i hemlandet	81	83	85
Förföljd pga politisk åsikt	70	72	—

Kommentar: Frågan lyder: "Vilken vikt tycker du att följande omständigheter ska ha för att flyktingar ska få uppehållstillstånd i Sverige" och svarsalternativen är *mycket stor vikt*, *ganska stor vikt*, *ganska liten vikt*, samt *mycket liten vikt*. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska stor vikt. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Frågan om förföljelse på grund av politisk åsikt som skäl för uppehållstillstånd ställdes dessvärre inte år 2012 på grund av ett tekniskt missöde. Frågan kommer därför att upprepas i 2013 års undersökningar med alla ovanstående skäl för uppehållstillstånd.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1993, 1997 och 2012.

Skäl till uppehållstillstånd kan i enlighet med opinionssiffrorna delas in i starka respektive svaga skäl för uppehållstillstånd. Skäl som upplevs vara av mindre vikt är framförallt fattigdom, men även sjukdom och anhöriga som är bosatta i Sverige har som skäl betraktade svagare stöd än religionsförföljelse och krig som erhåller det starkaste stödet.

I tabell 5 framgår dock att alla skäl för uppehållstillstånd har ett klart starkare stöd bland kvinnor än hos män. De yngre är mer positiva till att fattigdom, anhöriga och sjukdom ges stor vikt vid bedömning av uppehållstillstånd. Sympatisörer till Vänsterpartiet och Miljöpartiet är mest generösa vad gäller dessa skäl för uppehållstillstånd tätt följda av kristdemokraternas sympatisörer.

Sympatisörer till Sverigedemokraterna är avsevärt mindre villiga att överhuvudtaget ge skälen i förslagen stor vikt jämfört med övriga partier.⁶

Tabell 5 Svenska folkets inställning till olika skäl för uppehållstillstånd efter kön, ålder och partisympati 2012 (procent)

	Fattigdom	Anhöriga	Sjukdom	Religions- förföljelse-	Krig
<i>Samtliga</i>	32	48	48	72	85
<i>Kön</i>					
Kvinna	39	55	55	78	90
Man	25	40	40	66	80
<i>Ålder</i>					
16-29 år	45	57	59	71	86
30-49 år	40	54	50	76	88
50-64 år	26	43	42	71	85
65-85 år	24	40	44	70	80
<i>Partisympati</i>					
Vänsterpartiet	55	68	64	88	97
Socialdemokraterna	36	48	52	74	88
Centerpartiet	*	54	51	74	81
Folkpartiet	31	51	44	86	91
Moderaterna	21	40	41	71	84
Kristdemokraterna	46	61	58	91	94
Miljöpartiet	50	73	62	88	97
Sverigedemokraterna	*	*	21	30	51

Kommentar: Frågan lyder: "Vilken vikt tycker du att följande omständigheter ska ha för att flyktingar ska få uppehållstillstånd i Sverige" och svarsalternativen är *mycket stor vikt, ganska stor vikt, ganska liten vikt, samt mycket liten vikt*. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska stor vikt. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. * anger att antalet svarande är för lågt för att tillåta analys (n<20).

Källa: Riks-SOM-undersökningarna 2012.

Vadan och varthän i flyktingopinionen?

Det minskade motståndet mot flyktingmottagning har i och med 2012 års undersökning stannat av och motståndet istället ökat något. Motsvarande förändring såg vi hösten 2001. Efter tre år började dock motståndet år 2005 åter att sjunka för att nå sin absolut lägsta av SOM-institutet uppmätta nivå år 2010. Vi vet ännu inte om 2012 blir ett verkligt trendbrott eller ett liknande s k hack i kurvan.

Under hösten 2012 såg vi ett ökat intresse kring frågor om migration och integration i termer av både medieutrymme och ett större fokus på Sverigedemokraternas politik i dessa frågor. Genom sin nya nationella plattform i Riksdagen hade partiet större möjligheter än tidigare att stå i centrum för såväl övriga partiers som mediernas intresse rörande såväl migrationsfrågor som näraliggande frågor. Det är inte orimligt att tro att hösten 2012 därmed också innebar en partiell mobilisering av motståndet mot flyktingmottagning.

Samtidigt som vi ser ett minskat stöd för att ta emot flyktingar i Sverige mellan åren 2011-2012 ser vi också ett fortsatt långsiktigt starkt stöd för så gott som alla konventionsbaserade skäl för uppehållstillstånd. Stödet har även ökat i Sverige mellan 1997 och 2012. Såväl anhöriginvandring som religionsförföljelse och väpnad konflikt uppfattas idag som skäl som bör ges *större* tyngd än vad som var uppfattningen under 1990-talet. I europeisk jämförelse är den svenska opinionens hållning fortfarande också mer positiv till invandring och invandrare i bred bemärkelse.⁷ Ökningen av stödet för olika asylskäl sedan 1997 verifierar trenden i de årligen återkommande undersökningarna av flyktingmottagning, nämligen att den långsiktiga utvecklingen är en ökad villighet att ta emot flyktingar och invandrare i vårt land. Någon anledning att tro att den svenska opinionen i migrationsfrågor drastiskt förändrats finns det inte.

Trender är uttryck för långsiktiga förändringar och fortfarande kvarstår bilden av en svensk opinion som sedan två decennier tillbaka blivit allt mindre negativ till flyktingmottagning. Vi vet ännu inte om hösten 2012 kommer att framstå som ett verkligt trendbrott eller endast som ett tillfälligt s k ”hack i kurvan”, likt 2001-2004.

Noter

- ¹ Se ”Mätningarnas mätning”: <http://www.henrikoscarsson.com/p/matningarnas-matning.html> och Sveriges Radios sammanvägning av resultaten från flera opinionsinstitut: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5393931>
- ² En enkel sökning på mediearkivet visar att termen ”Invandring” fick 1539 träffar under det andra halvåret 2011 jämfört med 2 330 träffar motsvarande period 2012. Det är en ökning med mer än 50 procent. Söktermen ”Sverigedemokraterna” ökade från 6 742 till 7 956 träffar under motsvarande jämförelseperiod, en ökning på 18 procent. Se Ellinas 2010 för en diskussion om medier och populistiska partier i Europa.
- ³ Frågan har följande formulering: ”Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Sverige i dag? ”Respondenterna får som högst ange tre frågor/samhällsproblem.
- ⁴ På frågan om det är ett mycket bra eller ganska bra förslag att ta emot fler flyktingar svarar 18 procent instämmande. De som angett varken eller är 32 procent och de som angett att det är ett dåligt samt mycket dåligt förslag är 50 procent. Korrelationen mellan frågorna om fler och färre flyktingar är 0.72 (Pearsons R) vilket är en hög korrelation i dessa sammanhang.
- ⁵ Flyktingbegreppet och skäl för uppehållstillstånd regleras i Utlänningslagen (2005) kap 4-5.
- ⁶ Notera att andelen svarande bland Sverigedemokraterna avseende fattigdom och anhöriga är för få i undersökningen för att kunna redovisas (<20).
- ⁷ Eurobarometer 380.

Referenser

- Demker, M (2011) "Framgång för Sverigedemokraterna trots en allt mer flykting-generös opinion" i Sören Holmberg, Lennart Weibull & Henrik Oscarsson (red) *Lycksalighetens ö*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Demker, M (2012) "Positiv attityd till invandring trots mobilisering av invandrings-motstånd" i Lennart Weibull, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red) *I framtidens skugga*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Ellinas, Antonis (2010) *The Media and the Far Right in Western Europe. Playing the Nationalist Card*. Cambridge University press, Cambridge.
- Eurobarometer 380*. Genomförd december 2011, publicerad juni 2012. "Awareness of home affairs." Wave EB76.4. Genomförd av TNS Opinion & Social på begäran av the European Commission, Directorate-General Home Affairs Survey co-ordinated by the European Commission, Directorate-General for Communication (DG COMM "Research and Speechwriting" Unit) Bryssel.

POSITIV ATTITYD TILL INVANDRING TROTS MOBILISERING AV INVANDRINGSMOTSTÅND

SOM-undersökningen 2011
SOM-rapport nr 48

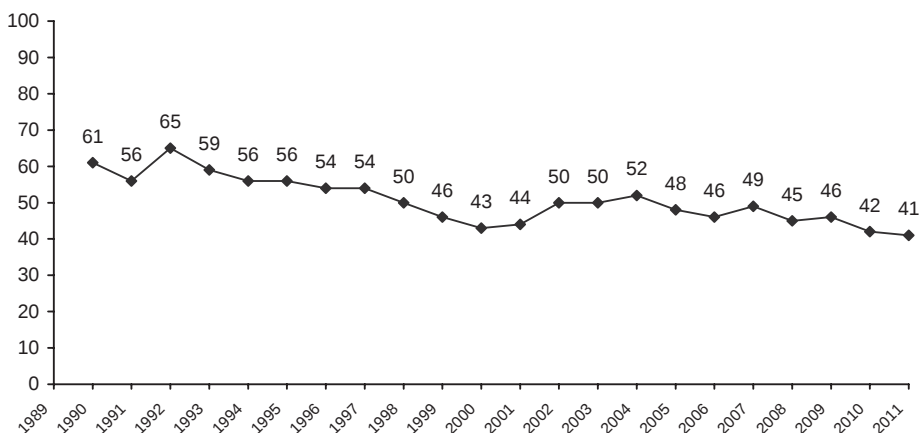
POSITIV ATTITYD TILL INVANDRING TROTS MOBILISERING AV INVANDRINGSMOTSTÅND

MARIE DEMKER

Svensk flyktingopinion fortsätter att bli allt mer generös. I 2011 års SOM-undersökning anger en lägre andel av befolkningen än någonsin, 41 procent, att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige.¹ På motsvarande sätt är det en högre andel än hittills, 31 procent, som anser det vara ett dåligt förslag att ta emot färre flyktingar.²

Attityden till flyktingmottagning har länge varit en partiskiljande fråga. Moderaterna, som alltid varit minst positiva, närmar sig dock mittenpartierna. Mittenpartierna närmar sig varandra. Å andra sidan blir de allra mest generösa sympatisörerna (MP och V) allt mer generösa och de minst generösa sympatisörerna (SD) skiljer ut sig som den grupp där flyktingmotståndet är nära nog kompakt.

Figur 1 Andel som anser det vara ett ganska bra eller mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige 1990-2010

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran utgör andelen som svarat mycket eller ganska bra förslag. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Det partiskiljande mönstret avseende attityden till flyktingmottagning har inte ruckats i grunden, men under de senaste åren har det skett en utjämning mellan mittenpartierna. Sverigedemokraternas sympatisörer utgör en extrempunkt med 94 procent som tycker det är ett mycket eller ganska bra förslag att ta emot färre flyktingar. Samtidigt utgör Miljöpartiets och Vänsterpartiets sympatisörer en grupp som skiljer ut sig som allt mer generösa. Ytterpolerna blir tydligare samtidigt som mittfältet blir trängre.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter partisympati. Andel som angivit att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar 2011 (procent)

Partisympati	2011
Vänsterpartiet	22
Miljöpartiet	21
Socialdemokraterna	38
Centerpartiet	36
Folkpartiet	35
Kristdemokraterna	36
Moderaterna	47
Sverigedemokraterna	94

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran utgör andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Flyktingpolitiken utgör idag en profilfråga både för dem som önskar en generösare politik (Miljöpartiets och Vänsterpartiets sympatisörer) och dem som önskar ökade restriktioner (Sverigedemokraternas sympatisörer).

I vilka grupper är motståndet starkast och svagast?

Motståndet emot flyktinginvandring är inte jämnt fördelat i befolkningen. Sedan länge vet vi att utbildning och flyktingattityd har ett starkt samband, ju längre utbildning desto mer generös attityd till att ta emot flyktingar.

Som framgår av tabell 2 finns också i 2011 års SOM-undersökning de förväntade skillnaderna. Men vi kan nu notera att åldersskillnaden, som krympt år från år, nu i princip försvunnit. Pensionärer är något mer negativa till flyktingmottagning men i övrigt återfinns inga skillnader mellan åldersgrupper. Kvinnor är dock mer generösa än män och högskoleutbildade mer generösa än de med kortare utbildning. I tabell 2 återfinns således inga överraskningar, mönstret ligger fast sedan lång tid.

Tabell 2 Svenska folkets inställning till flyktigmottagning efter kön, ålder och utbildning. Andel som anger att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar 2011 (procent)

	Samtliga	41
Kön	Män	46
	Kvinnor	36
Ålder	16-29 år	40
	30-49 år	40
	50-64 år	40
	65-85 år	44
Utbildning	Grundskola	54
	Gymnasium	47
	Eftergymnasial (ej högsk)	39
	Högskola/universitet	26

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Attityder till religionsfrihet

Men frågan om fler eller färre flyktingar till Sverige är bara ett av många politiska förslag som framförts i den svenska debatten. För att komma åt mer generella attityder till invandrare och invandring behöver vi analysera attityder som handlar om värderingar och referensramar.

Vid ett flertal tillfällen med början 1993 har attityden till invandrades religionsfrihet och attityden till anti-rasistiska rörelser undersökts. År 2011 ändrades dock svarsalternativen så att två var instämmande helt eller delvis medan två var avvisande helt eller delvis.³ I undersökningen 2011 ser vi en ökning av den grupp som anser sig helt stödja påståendet om religionsfrihet för invandrare i Sverige. Genom att endast jämföra det svarsalternativ som är helt instämmande kan man minimera risken för felaktiga slutsatser som baseras på den metodologiska förändringen.⁴

En förklaring till det ökade stödet för invandrades religionsfrihet kan vara den debatt som pågått under de senaste åren kring olika religiösa attribut och ceremonier inom judendom och islam. I ljuset av att 63 procent av svenska folket anser att det är helt eller delvis riktigt att invandrare fritt skall kunna utöva sin religion i Sverige framstår det folkliga stödet för kraftfulla inskränkningar i religionsfriheten som svagt. Endast 13 procent anser 2011 att påståendet att invandrare fritt skall kunna utöva sin religion i Sverige är "helt felaktigt", att jämföra med att andelen som tidigare år svarade "instämmer inte alls" legat på den dubbla andelen.⁵

Tabell 3 Svenska folkets inställning till invandrares rätt att fritt utöva sin religion i Sverige 1993-2011 (procent)

	Undersökningsår						
	1993	1997	1999	2004	2007	2009	2011
Andel instämmer helt/helt riktigt	19	17	20	18	16	19	27

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Invandrarna i Sverige skall fritt kunna utöva sin religion här" och svarsalternativen var Instämmer helt, i stort sett, delvis samt inte alls (1993-2009) samt Helt riktigt, delvis riktigt, delvis felaktigt, helt felaktigt (2011) Den redovisade siffran utgör andelen som svarat "Instämmer helt" alternativt "Helt riktigt". Endast personer som besvarat frågan är medtagna, "vet ej"-svar är borträknade ur procentbasen.

Vid tidigare undersökningar har det visat sig att synen på invandrares religionsfrihet är starkt partiskiljande (Demker 2010). Med tanke på förändringen av svarsalternativen bör tolkningen vara försiktig, men den förändring som är tydligast är att folkpartiets sympatisörer år 2011 visar sig vara mest positiv till invandrares religionsfrihet, tätt följda av Miljöpartiets och Vänsterpartiets sympatisörer.

Tabell 4 Partisympatisörernas inställning till invandrares rätt att fritt utöva sin religion i Sverige 2011 (procent)

	Helt eller delvis riktigt
Alla	63
Vänsterpartiet	74
Miljöpartiet	78
Socialdemokraterna	60
Centerpartiet	60
Folkpartiet	84
Kristdemokraterna	56
Moderaterna	63
Sverigedemokraterna	28

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Invandrarna i Sverige skall fritt kunna utöva sin religion här" och svarsalternativen var Helt riktigt, delvis riktigt, delvis felaktigt, helt felaktigt. Den redovisade siffran utgör andelen som svarat "Helt riktigt" samt "Delvis riktigt". Endast personer som besvarat frågan är medtagna, "vet ej"-svar är borträknade ur procentbasen.

Religionsfriheten för invandrare har stöd av en majoritet i alla grupper av partisympatisörer utom bland Sverigedemokraternas sympatisörer. Stödet är ungefär lika starkt i alla åldersgrupper, men något starkare bland kvinnor än män. Utbildnings-

nivån har dock ett starkt samband med stödet för religionsfriheten (precis som i attityden till flyktingmottagning). Andelen som anser det vara helt eller delvis riktigt att invandrare fritt skall kunna utöva sin religion i Sverige bland högutbildade är 78 procent medan samma andel är 46 procent bland dem med enbart grundskola.

Engagemang och mobilisering

På samma sätt som i frågan om invandrares religionsfrihet har attityden och viljan att själv medverka i den anti-rasistiska rörelsen undersökts under perioden från 1993 fram till 2011. Även denna fråga har utsatts för motsvarande förändring av svarsalternativ och samma försiktighet i tolkningen måste därför iakttagas. Tabell 6 bygger på samma principer som i tabell 3, det är alltså endast andelen helt instämmande svar som redovisas.

Tabell 5 Svenska folkets inställning till att gå med i en organisation som arbetar mot rasism och främlingsfientlighet 1993-2011 (procent)

	Undersökningsår						
	1993	1997	1999	2004	2007	2009	2011
Andel instämmer helt/helt riktigt	22	24	25	25	19	20	22

Kommentar: Förslaget som svarsalternativen fick ta ställning till löd: "Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som arbetar mot rasism och främlingsfientlighet" och svarsalternativen var Instämmer helt, i stort sett, delvis samt inte alls (1993-2009) samt Helt riktigt, delvis riktigt, delvis felaktigt, helt felaktigt (2011) Den redovisade siffran utgör andelen som svarat "Instämmer helt" alternativt "Helt riktigt". Endast personer som besvarat frågan är medtagna, "vet ej"-svar är borträknade ur procentbasen.

Attityden till att själv medverka i den anti-rasistiska rörelsen har således knappast påverkats under de närmare 20 åren som undersökningarna genomförts, andelen svenskar som bejakar ett sådant engagemang pendlar mellan 20 och 25 procent. År 2011 svarade dock 57 procent att påståendet var helt eller delvis riktigt, en majoritet av svenskarna kan alltså "tänka sig" ett sådant engagemang. För en dryg fjärdedel, 28 procent, var tanken dock helt främmande ("helt felaktigt").

Tanken på ett anti-rasistiskt engagemang ligger dock närmare de flesta svenskar än ett engagemang för att stoppa invandringen, endast fyra procent känner att det vore helt riktigt för dem. En jämförelse av viljan avseende de två typerna av engagemang finns i tabell 6.

Oavsett viljan att engagera sig i en organisation överhuvudtaget så ser vi alltså att skillnaden mellan benägenheten att engagera sig i anti-rasistisk verksamhet respektive invandringsstoppande verksamhet skiljer sig avsevärt åt.

Tabell 6 Svenska folkets inställning till att gå med i en organisation som arbetar mot rasism och främlingsfientlighet respektive en organisation som vill stoppa invandringen 2011 (procent)

	Helt riktigt	Delvis riktigt	Delvis felaktigt	Helt felaktigt	Summa procent
Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som arbetar mot rasism och främlingsfientlighet	22	35	14	28	99
Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som vill stoppa invandringen till Sverige	4	7	12	77	100

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som arbetar mot rasism och främlingsfientlighet" samt "Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som vill stoppa invandringen till Sverige" och svarsalternativen Helt riktigt, delvis riktig, delvis felaktigt, helt felaktigt. Endast personer som besvarat frågan är medtagna, "vet ej"-svar är borträknade ur procentbasen.

Sambandet mellan å ena sidan attityden till att emot flyktingar i Sverige och å den andra viljan att engagera sig i organisationer som främjar den attityd man själv har är tydligt. Av dem som vill minska flyktinginvandringen (mycket eller ganska bra förslag) i Sverige kan 26 procent tänka sig att gå med i en organisation som vill stoppa invandringen (helt eller delvis riktigt).⁶ I hela befolkningen är andelen som kan tänka sig att gå med i en organisation som vill stoppa invandringen 12 procent.⁷ Av dem som vill öka flyktinginvandringen till Sverige kan 82 procent tänka sig att gå med i en organisation som arbetar mot främlingsfientlighet.⁸ Den andelen skall jämföras med andelen 57 procent i hela befolkningen. Att attityden till flyktingmottagning har ett starkt samband med viljan och beredskapen att engagera sig i arbetet för eller emot invandring är således otvetydigt.

Invandring som hot och problem

I 2011 års SOM-undersökning ställdes för första gången några frågor rörande svenskarnas uppfattning om invandring som hot och problem.⁹ Resultaten tyder på att det finns en mindre andel svenskar som tydligt uppfattar invandring som ett problem och som hotande samtidigt som man inte heller litar på den svenska mediebildens av invandringens konsekvenser. Av de svarande uppger 10 procent att invandringen är ett hot mot svensk kultur och svenska värden, 16 procent anger att de "känner många" som tycker att invandringsproblemen är den viktigaste samhällsfrågan och 23 procent litar inte på att svenska medier ger en sanningsenlig bild av invandringens problem.¹⁰

Tabell 7 Svenska folkets inställning till invandring som hot och problem 2011 (procent)

	Helt riktigt	Delvis riktigt	Delvis felaktigt	Helt felaktigt	Summa procent
Invandringen utgör ett hot mot svensk kultur och svenska värden	10	27	23	39	99
Jag känner många som tycker att problemen med invandring är den viktigaste samhällsfrågan	16	31	21	32	100
Svenska medier berättar inte sanningen om samhällsproblem förknippade med invandring	23	41	21	16	101

Kommentar: Endast personer som besvarat frågan med något av svarsalternativen är medtagna, "vet ej"-svar är borträknade ur procentbasen.

Oavsett att det är en liten grupp som helt och hållet instämmer i att invandring till Sverige är ett problem, och att sanningen om detta problem inte kommer fram, är det en övertygad minoritet. Bland Sverigedemokraternas sympatisörer anser 90 procent att invandringen utgör ett hot mot svensk kultur och svenska värden (helt/delvis riktigt).¹¹

Av dem som säger det vara helt riktigt att invandringen utgör ett hot anser också 91 procent att det är ett mycket eller ganska bra förslag att minska flyktinginvandringen. Om vi tittar på dem som anser det vara helt eller delvis riktigt att invandring utgör ett hot är det 75 procent som anser att flyktinginvandringen skall minska. Dessa andelar skall jämföras med befolkningsgenomsnittet som är 41 procent.

Av dem som instämmer helt i att de känner många som anser invandringen vara den viktigaste samhällsfrågan är det också 79 procent som tycker det är ett mycket eller ganska bra förslag att minska flyktinginvandringen. Om vi tittar på dem som instämmer helt eller delvis i att de känner många som anser invandringen vara det största samhällsproblemet är det 63 procent som anser det vara ett mycket eller ganska bra förslag att minska flyktinginvandringen. Även här skall andelarna jämföras med befolkningsgenomsnittet som i 2011 års undersökning är 41 procent.

Av dem som anser det vara helt riktigt att svenska medier inte berättar sanningen om invandringens problem anser 80 procent att flyktinginvandringen bör minska. Om vi vidgar gruppen till att omfatta dem som också instämmer delvis i att den svenska mediebilden är falsk så anser 60 procent av dem att flyktinginvandringen bör minska. Och även i detta fall skall andelarna jämföras med befolkningsgenomsnittet som är 41 procent.¹²

Uppfattningen att invandringen utgör ett hot, att invandring är förknippad med stora samhällsproblem och att vi inte får veta sanningen om dessa problem har således ett mycket starkt samband med negativ attityd till flyktinginvandring. Sambandet talar för ett koherent attitydmönster där synen på flyktinginvandring är en god indikator på den mer allmänna uppfattningen om invandringens konsekvenser och betydelse.

I vilka sociala grupper har då uppfattningen om invandring som ett hot och ett problem starkast stöd?

Vi har tidigare sett att attityden till att ta emot flyktingar inte längre har något starkt samband med ålder. Det visar sig emellertid att uppfattningen om invandringen som hot har tydligt samband med ålder. I den äldsta åldersgruppen är det nästan dubbelt så stor andel (51 procent) som instämmer helt eller delvis i att invandringen är ett hot mot svenska värden som i den yngsta gruppen (26 procent). Men det starkaste sambandet finns mellan synen på invandring som hot och utbildningsnivå. Bland de högutbildade instämmer 17 procent helt eller delvis i att invandringen utgör ett hot mot svensk kultur och svenska värden, medan andelen bland dem med enbart grundskola är 62 procent.

Tabell 8 Svenska folkets inställning till invandring som hot och problem 2011 efter ålder, kön och utbildningsnivå (procent)

	Helt eller delvis riktigt
Alla	37
Kvinnor	33
Män	43
16-29 år	26
30-49 år	31
50-64 år	40
65-85 år	51
Grundskola	62
Gymnasium	43
Eftergymnasial (ej högsk)	34
Högskola/universitet	17

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Invandringen utgör ett hot mot svensk kultur och svenska värden" och svarsalternativen Helt riktigt, delvis riktig, delvis felaktigt, helt felaktigt. Endast personer som besvarat frågan är medtagna, "vet ej"-svar är borträknade ur procentbasen.

Uppfattningen att invandringen är ett hot följer tidigare mönster avseende attityder rörande invandrare och flyktingar i så måtto att utbildningsnivå är mest avgörande för att förklara attityden. Skillnaden mellan hög- och lågutbildade är härvidlag när-

mast dramatisk (45 enheter). Att skillnaderna mellan grupper, avseende såväl ålder som utbildning, ökar vid frågor av värderingskaraktär (hot/möjlighet, religionsfrihet m fl) tyder på att referensramarna skiljer sig åt mer i Sverige än bedömningen av konkreta politiska förslag kanske ger vid handen.¹³

Avslutande diskussion

Sveriges befolkning blir alltmer generös i relation till invandring och allt mer tolerant i relation till invandringens konsekvenser. Analysen av årets SOM-undersökning stärker dock uppfattningen att det i Sverige finns grupper av medborgare för vilka den negativa synen på invandring och flyktingmottagning – samt fokus på invandringens problem – utgör den viktigaste politiska referensramen.¹⁴ För dessa individer är Sverigedemokraterna ett politiskt alternativ som svarar mot deras världsbild. Trots mobiliseringen av invandringsmotståndet är det endast en minoritet i den grupp som helst vill stoppa all flyktinginvandring till Sverige som själva är beredda att engagera sig i en organisation som arbetar för att stoppa invandringen, 21 procent. Bland de Sverigedemokratiska sympatisörerna är dock andelen mycket större, 69 procent. Med Sverigedemokraterna tydligt på den politiska kartan har frågorna om invandring och integration genomgått en partipolitisk polarisering som ökat möjligheten för mobilisering av vissa ideologiska segment i det svenska samhället.¹⁵ Samtidigt som befolkningen i gemen blir allt mer generös i synen på invandring till Sverige.

Noter

- ¹ För första gången sedan 1997 fick respondenterna också ta ställning till förslaget ”Ta emot fler flyktingar i Sverige”. Andelen som svarade att det var ett mycket eller ganska bra förslag var 22 procent. Den andelen var 1997 endast 12 procent och har inte sedan slutet av 1980-talet haft en så hög nivå som 2011 (1988 var den 27 procent).
- ² Under perioden 1993-2010 har andelen respondenter som både vuxit upp i Sverige och har svenskt medborgarskap i genomsnitt varit 89 procent, den har pendlat mellan 91,7 procent (1995) och 87,5 procent (2010). Andelen utländska medborgare har i genomsnitt varit 3,5 procent och pendlat mellan 4,4 procent 1994 och 2,8 procent år 2007. Andelen utländska medborgare i befolkningen år 2011 var nästan 7 procent. I SOM-undersökningarna är respondenter med så kallad utländsk bakgrund underrepresenterade i förhållande till befolkningen som helhet. (Tack till Elias Markstedt.) Befolkningssammansättningen under åren 1993-2011 har förändrats i mer eller mindre hög grad rörande alla de kategorier som används i SOM-undersökningarna, möjligen med undantag för kön. Bland personer som vuxit upp i länder utanför Norden anser 36 procent att det är ett mycket eller ganska bra förslag att ta emot färre flyktingar, att jämföra t ex med

personer som vuxit upp i någon av de tre storstäderna i Sverige där motsvarande andel är 37 procent.

- ³ Under åren 1993 till 2009 användes fyra svarsalternativ där tre var olika grader av instämmande.
- ⁴ Genom att instämmanden kan ges genom tre svarsalternativ kan frekvensen instämmande *per svarsalternativ* vara lägre än om respondenten endast kan instämma genom två alternativ. Samma mängd svar kan alltså fördelas på fler alternativ än i den nya utformningen. Genom att jämföra endast det svar som i båda fallen är helt och hållet instämmande minimeras risken för felaktiga slutsatser.
- ⁵ År 2009 var den andelen 24 procent. Ytterligare stöd för att stödet för invandrades religionsfrihet i befolkningen faktiskt har ökat är att i den andra av frågorna som ändrat svarsalternativ (rörande viljan att gå med i anti-rasistiska organisationer) märks ingen påtaglig förändring i det svarsalternativ som är helt instämmande, se tabell 4.
- ⁶ I den mindre grupp som anser det vara ”mycket bra förslag” att minska flyktinginvandringen säger endast 21 procent de kan tänka sig att gå med i en organisation som vill stoppa invandringen (alternativet ”helt riktigt”). Bland Sverigedemokraternas sympatisörer är dock andelen 69 procent. Bland övriga partiers sympatisörer är andelen inte mätbar (för låga N-tal)
- ⁷ På grund av avrundning summerar andelen till tolv, jfr tabell 6.
- ⁸ I SOM-undersökningen 2011 ställdes frågan om att ta emot fler flyktingar i syfte att genomföra en metodkontroll av frågans reliabilitet. Sambandet mellan svarsmönstren i de två frågorna var 0.77, ett starkt samband. Kontrollen stärker uppfattningen att frågans formulering i negativa respektive positiva termer inte på något markant sätt påverkar svarsmönstret.
- ⁹ Hotbilder är avgörande för konstruktionen av främlingsfientlighet, se t ex Horgby (1996).
- ¹⁰ Andelen ”vet ej” svar rörande mediernas trovärdighet är dock så hög som 21 procent.
- ¹¹ Bland socialdemokratiska sympatisörer 37 procent och bland moderata sympatisörer 39 procent. Övriga partier ej mätbart (för låga N-tal).
- ¹² Bland Sverigedemokraternas sympatisörer anser 97 procent att svenska medier inte berättar sanningen om samhällsproblem förknippade med invandring (helt/delvis riktigt). Bland moderata och socialdemokratiska sympatisörer är motsvarande andel 65 procent.

- ¹³ Jämförande studier av europeiska politiska system ger vid handen att det politiska agerandet hos ett lands moderata vänster (normalt socialdemokratin) påverkar möjligheterna till framgång för höger-radikala partier. Om den moderata vänstern intar tydliga positioner på den kulturella dimensionen (kulturella värdefrågor) som är av starkt liberal/universell karaktär gynnas partier av höger-radikal, populistisk eller invandringsfientlig karaktär. (Bornschier 2012). Se även Dahlström och Sundell (kommande).
- ¹⁴ I en jämförande studie av Nederländerna, Danmark och Sverige har Mette Pedersen visat att Frihetspartiet (PVV), Dansk Folkeparti (DF) och Sverigedemokraterna (SD) alla betonar en nationalism som bygger på tolerans, yttrandefrihet och liberal attityd. Det är denna inhemska nationalism som är hotad av islam eftersom islam står för intolerans, repression och våld. Därmed kan den egna intoleransen mot fr a islam förklaras, trots att den intoleransen då skall förenas med en nationell identitet som i grunden bygger på tolerans (Pedersen 2011).
- ¹⁵ Sverigedemokraternas förmåga att utnyttja det manöverutrymme som givits dem har skapat en plattform för mobilisering, de har blivit vad som ibland kallas "moraliska entreprenörer". Huruvida detta leder till varaktig framgång är en annan sak. Se vidare Ramalingam (2011).

Referenser

- Bornschier, Simon (2012) "Why a right-wing populist party emergend in France but not in Germany: cleavages and actors in the formation of a new cultural divide." *European Political Science Review* vol 4, no 1 s 121-145.
- Dahlström, Carl och Anders Sundell (kommande) "A losing gamble. How mainstream parties facilitate anti-immigration party success" *Electoral Studies* (accepterad för publicering).
- Demker, Marie (2010) Svenskarna långsiktigt alltmer positiva till invandrare i Sören Holmberg & Lennart Weibull (red) *Nordiskt ljus*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Horgby, Björn (1996) *Dom där. Främlingsfientligheten och arbetarkulturen i Norrköping 1890-1960*. Carlssons, Stockholm.
- Pedersen, Mette (2011) *Not one of us: National identity versus Islam. A comparative discourse analysis of the Danish People's party, The party of Freedom and the Sweden Democrats*. Master thesis in studies of Culture, Communication and Globalization, Aalborg University, Danmark.
- Ramalingam, Vidhya (2011) *The Sweden Democrats: Anti-immigration Politics under the Stigma of Racism*. Master thesis in Migration Studies, University of Oxford, GB.

FRAMGÅNG FÖR
SVERIGEDEMOKRATERNA TROTS EN ALLT
MER FLYKTINGGENERÖS OPINION

SOM-undersökningen 2010
SOM-rapport nr 52

FRAMGÅNG FÖR SVERIGEDEMOKRATERNA TROTS EN ALLT MER FLYKTINGGENERÖS OPINION

MARIE DEMKER

Svensk flyktingopinion fortsätter att bli allt mer generös. I 2010 års SOM-undersökning anger en lägre andel av befolkningen än någonsin, 42 procent, att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige. På motsvarande sätt är det en högre andel än hittills i SOMs mätserie, 30 procent, som anser det vara ett dåligt förslag att ta emot färre flyktingar.

Genom tidigare undersökningar vet vi att kvinnor är mer generösa än män och yngre mer generösa än äldre (se t ex Demker 2010). Dessa skillnader återfinns också i årets undersökning men är måttliga. Det starkaste sambandet finns istället mellan utbildningsnivå och attityd till flyktingmottagning. Ju högre utbildning desto mer sannolikt är det att ha en generös attityd till flyktingmottagning.

I alla samhällen återfinns traditionellt ett antal grundläggande konflikter eller skiljelinjer. I Sverige är den s k vänster-höger-dimensionen, som bygger på skiljelinjen arbete-kapital, helt dominerande. Men även i Sverige återfinns andra skiljelinjer som stad-land, centrum-periferi och kyrka-stat. Mer än hälften av svenskarna anser att vänster-höger-ideologi, traditioner där man bor eller den lokala identiteten är viktigt när man bestämmer sig för vad man tycker i politiska frågor. En knapp fjärdedel tillmäter sin religiösa eller icke-religiösa övertygelse samma vikt. De som tillmäter lokal identitet eller traditioner stor vikt är överrepresenterade bland dem som vill begränsa antalet flyktingar i Sverige.

Attityden till flyktingmottagning har länge varit en starkt partiskiljande fråga. Dessa skillnader håller emellertid på att jämnas ut. Moderaterna, som alltid varit mest negativa, närmar sig mittenpartierna, och mittenpartierna närmar sig varandra. Å andra sidan blir de allra mest generösa sympatisörerna (MP och V) allt mer generösa och de minst generösa sympatisörerna (SD) skiljer ut sig som en grupp där flyktingmotståndet är nära nog kompakt.

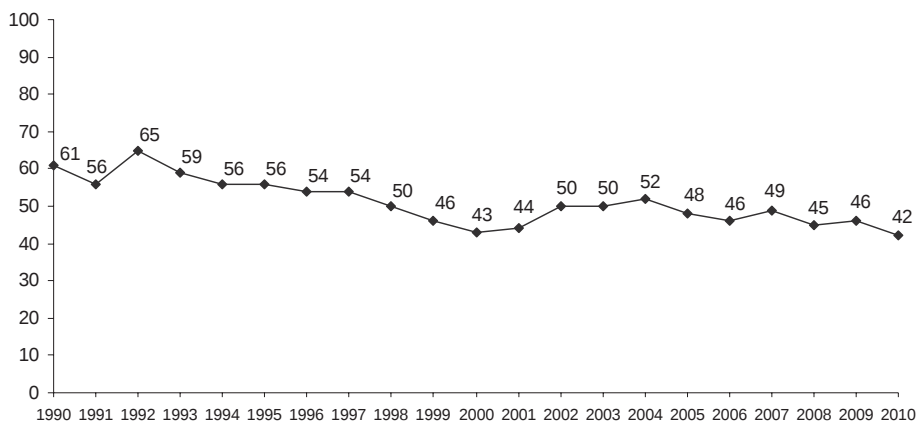
Samtidigt har även de geografiska skillnaderna i flyktingmotstånd jämnats ut. Förklaringen är att under de senaste fem åren har personer i Sydsverige jämförelsevis blivit mer generösa medan läget i de flesta andra delar av landet förändrats mindre eller inte alls.

Attityder till flyktingmottagning

Under valkampanjen 2010 mobiliserade Sverigedemokraterna bland annat på frågan om att stoppa den s k massinvandringen till Sverige. Partiet kom också in i

riksdagen och fick 5,7 procent av rösterna i valet i september 2010. Trots det har motståndet mot flyktinginvandring i Sverige aldrig varit lägre än just hösten 2010. Opinionen är således mest generös hittills samtidigt som Sverigedemokraterna får plats i riksdagen. Detta paradoxala förhållande belyser det komplexa förhållandet mellan attityd i enskilda frågor och politiska partiers framgång och motgång.

Figur 1 Andel som anser att det är ett mycket eller ganska bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige 1990-2010 (procent)

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra förslag. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Förhållandet illustrerar, menar jag, det faktum att Sverigedemokraterna genomförde en bra valkampanj och mobiliserade en grupp väljare för vilka frågan om invandring var politiskt central, men också en grupp väljare som idag närmast är att beskriva som kärnväljare för partiet genom att de röstat på partiet flera val i rad. Detta förhållande innebär dock inte att den svenska opinionen *som helhet* blivit mer negativ till invandring eller flyktingar (Demker 2010). Tvärtom ser vi en samtidig ökad mobilisering av generösa hållningar som totalt sett lett till en förskjutning av opinionen.

Det partiskiljande mönstret avseende attityden till flyktingmottagning har inte ruckats i grunden, men det sker en utjämning mellan mittenpartierna. Sverigedemokraterna utgör en extrempunkt med 93 procent som tycker det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar. Samtidigt blir Miljöpartiets och Vänsterpartiets sympatisörer allt mer generösa.

I tabell 1 har jag jämfört partimönstren från SOM-undersökningarna 2000 och 2010. Bakgrunden är att opinionen år 2000 var näst mest generös med 43 procent som ville ta emot färre flyktingar.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter partisympati. Andel som angivit att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar 2000 och 2010 (procent)

Partisympati	2000	2010	Diff
Vänsterpartiet	37	24	-13
Socialdemokraterna	40	41	+1
Miljöpartiet	33	19	-14
Centerpartiet	41	40	-1
Folkpartiet	25	41	+16
Kristdemokraterna	40	34	-6
Moderata samlingspartiet	55	48	-7
Sverigedemokraterna	--	93	--

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Den största enskilda förändringen återfinns bland Folkpartiets sympatisörer. År 2000 intog Folkpartiets sympatisörer den absolut mest generösa attityden med endast 25 procent som ansåg det vara ett bra förslag att ta emot färre flyktingar. År 2010 intar Folkpartiets sympatisörer istället en medelposition med 41 procent som vill ta emot färre flyktingar, en ökning med 16 procentenheter.

Vänsterpartiets och Miljöpartiets sympatisörer intar år 2010 den mest generösa polen, partiernas flyktingmotstånd har minskat med 13 respektive 14 procentenheter. Såväl kristdemokratiska som moderata sympatisörer har också blivit mer generösa, med sex respektive sju procentenheter. Socialdemokraternas och Centerpartiets sympatisörer har inte ändrat attityd.

Skillnaden mellan de dåvarande riksdagspartierna år 2000 och 2010 har inte ökat. Istället har partiernas sympatisörer bytt plats med varandra. Samtidigt har det skett en utjämning i mitten. År 2000 stod t ex de nuvarande regeringspartierna Folkpartiets och Moderaternas sympatisörer längst ifrån varandra av alla, idag har de grupperna närmast sig varandra från båda håll. Troligen är det delvis en effekt av allianssamarbete och regeringssamverkan, men folkpartiet valde också i samband med valrörelsen 2002 att förändra sin profil inom invandringsområdet. Partiet formulerade då en slogan om att det var att bry sig att ställa krav och ett förslag om språktest för

invandrare lanserades. Det var också 2002 som folkpartiets sympatisörer definitivt lämnade positionen som ett av de mest ”flyktingvänliga” partierna. (Demker 2003)

Flyktingpolitiken utgör idag en profilfråga både för dem som önskar en generösare politik (Miljöpartiets och Vänsterpartiets sympatisörer) och de som önskar ökade restriktioner (Sverigedemokraternas sympatisörer).

Sociala skiljelinjer och attityder till flyktingmottagning

Europeisk politik anses allmän karaktäriseras av fyra grundläggande sociala och politiska skiljelinjer (cleavages). De fyra är skiljelinjerna mellan centrum och periferi, mellan kyrka och stat, mellan land och stad och mellan arbete och kapital (Lipset & Rokkan 1967). Det finns ett antal klassiska kriterier för hur vi känner igen en skiljelinje: En politiskt relevant skiljelinje skall ha en social bas, ha tagit sig uttryck i värdeskillnader mellan olika grupper samt i agerande genom mobilisering, som t ex organisering (i parti, intressegrupp eller någon form av social rörelse) eller politiskt arbete (demonstrationer, kampanjer) (Bartolini & Mair 1990, Denver 2000, Holmberg & Oscarsson 2004).

I Sverige har skiljelinjen mellan arbete och kapital – det som oftast benämns vänster och höger – varit dominerande (Holmberg & Oscarsson 2004:81). I Sverige har övriga skiljelinjer i stor utsträckning hållits tillbaka. Sedan 1988 har den *objektiva* betydelsen av skiljelinjen land-stad för partival minskat, medan betydelsen av skiljelinjen centrum-periferi legat lågt sedan de svenska valforskarna började analysera denna skiljelinje 1968 (Holmberg & Oscarsson 2004:47). I 2010 års SOM-undersökning har vi gjort ett försök att mäta den *subjektiva* betydelsen av de fyra skiljelinjerna. Respondenterna har fått ange hur stor vikt de tillmäter de olika skiljelinjerna när de tar politisk ställning. På sikt kan en jämförelse mellan den objektiva betydelsen av skiljelinjen (t ex klassröstning) och den subjektiva betydelsen ytterligare fördjupa vår förståelse för politisk mobilisering och hur sociala strukturer förklarar politiska hållningar.

Tabell 2 Vilken betydelse har ideologi, religion, tradition och lokal identitet när svenskarna tar politisk ställning? (procent)

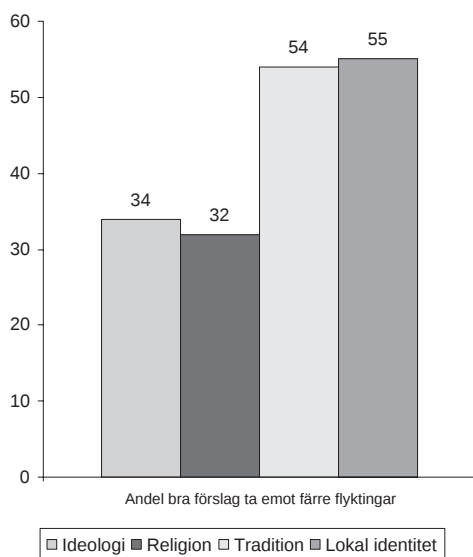
Min ideologiska övertygelse till vänster/höger	65
Min religiösa/icke-religiösa övertygelse	23
Livsstil och traditioner där jag bor	58
Min lokala eller regionala identitet	52

Kommentar: Svarspersonerna fick ange om ideologi, religion, tradition eller lokal identitet var mycket, ganska, inte särskilt eller inte alls viktigt för dem när de tog ställning i politiska frågor. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska viktigt. Endast personer som besvarat hela frågan är medtagna i procentbasen.

Svarspersonerna fick ta ställning till vad som var viktigt när de tog ställning i politiska frågor. Vi har valt att beskriva skiljelinjerna i enlighet med följande: Arbete-kapital = "Min ideologiska övertygelse till vänster/höger", Kyrka-stat = "Min religiösa/icke-religiösa övertygelse", Land-stad = "Livsstil och traditioner där jag bor" samt Centrum-periferi = "Min lokala eller regionala identitet".

Som redovisas i tabell 2 är den subjektiva betydelsen av skiljelinjen arbete-kapital (vanligen kallas vänster-höger) störst. Det är 65 procent av svenskarna som tillmäter den ideologiska övertygelsen mycket eller ganska stor betydelse. Kyrka-stat-skiljelinjer har som väntat absolut minst betydelse för svenskarna. Det är också högst andel, 45 procent, som anger religion/icke-religion som "inte alls viktigt" medan det endast är tio procent som anger vänster-höger-skiljelinjen som "inte alls viktig". Skiljelinjen mellan land och stad – alltså närheten till lokal livsstil och tradition – är näst viktigast medan skiljelinjen mellan centrum och periferi – känslan av lokal identitet – kommer på tredje plats.

Figur 2 *Andel som anser det vara ett bra förslag att ta emot färre flyktingar bland dem som anger ideologi, religion, tradition eller lokal identitet som mycket viktig vid politiska ställningstaganden (procent)*

Kommentar: Svarspersonerna fick ange om ideologi, religion, tradition eller lokal identitet var mycket, ganska, inte särskilt eller inte alls viktigt för dem när de tog ställning i politiska frågor. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket viktigt. Avseende flyktingmottagning fick svarspersonerna ta ställning till förslaget "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat hela frågan är medtagna i procentbasen.¹

Vilken betydelse har då den subjektiva uppfattningen av skiljelinjerna för attityden till flyktingmottagning? Spelar det någon roll för attityden till flyktinginvandring vilken av konflikterna man tycker är viktigast?

I figur 2 framgår att den subjektiva vikten som medborgarna tillmäter de olika politiska konflikterna eller skiljelinjerna har betydelse för attityd till flyktingmottagning. Av dem som ansåg religion/icke-religion eller vänster-höger-ideologi mycket viktigt när de tar politisk ställning är det en klart lägre andel än genomsnittet som är negativa till flyktingmottagning. I grupperna som tillmäter lokal identitet eller livsstil och traditioner där man bor mycket stor vikt är en klart större andel än genomsnittet negativa till flyktingmottagning.

I vilka medborgargrupper är motståndet störst?

Sedan länge vet vi att utbildning och flyktingattityd har starkt samband, ju längre utbildning desto mer generös attityd till att ta emot flyktingar. Men skillnader återfinns också mellan kvinnor och män, mellan äldre och yngre och mellan dem som besöker religiösa möten och inte gör det.

Tabell 3 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter kön, ålder, bostadsort, utbildning och gudstjänstbesök. Andel som anger att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar 2010 (procent)

Samtliga		42
Kön	Män	47
	Kvinnor	39
Ålder	16-29 år	39
	30-49 år	39
	50-64 år	44
	65-85 år	47
Utbildning	Grundskola	55
	Gymnasium	48
	Eftergymnasial (ej högsk)	38
	Högskola/universitet	27
Bostadsort	Landsbygd	50
	Mindre tätort	44
	Stad/större tätort	41
	Storstadsområde	37
Besökt gudstjänst	Aldrig	44
	Minst en gång per år	38

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat hela frågan är medtagna i procentbasen.

Som framgår av tabell 3 finns också i 2010 års SOM-undersökning de förväntade skillnaderna. Kvinnor är mer generösa än män, yngre mer generösa än äldre, högskoleutbildade mer generösa än de med kortare utbildning, storstadsbor mer generösa än de som bor på landsbygden och de som besöker gudstjänst/religiöst möte då och då är mer generösa än de som inte gör det. I tabell 3 återfinns således inga överraskningar, mönstret ligger relativt fast sedan lång tid.

Något som har förändrats är emellertid de tydliga regionala skillnader som vi i samband med SOM-undersökningen 2005 uppmärksammade. Fortfarande kvarstår det övergripande mönstret att Sydsverige är mer negativa till ta emot flyktingar än regionerna i norra Sverige. Men, skillnaderna har minskat och de regionala variationerna jämnats ut över landet.

Tabell 4 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter region 2005 och 2010 (procent)

Förslag: Ta emot färre flyktingar

År	2005	2010
<i>Hela landet</i>	48	42
Sydsverige	59	51
Småland med öarna	51	41
Västsverige	51	43
Stockholm	40	35
Östra Mellansverige	53	44
Norra Mellansverige	43	43
Mellersta Norrland	46	40
Övre Norrland	38	40

Kommentar: Svartalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Sydsverige = Blekinge och Skåne län, Småland med öarna = Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Gotlands län), Västsverige = Hallands och Västra Götalands län, Stockholm = Stockholms län, Östra mellansverige = Uppsala, Sörmlands, Östergötlands, Örebro och Västmanlands län, Norra mellansverige = Värmlands, Dalarnas och Gävleborgs län, Mellersta Norrland = Västerorrlands och Jämtlands län samt Övre Norrland = Västerbottens och Norrbottens län.

Som framgår av tabell 4 har variationsbredden i den regionala skillnaden minskat på fem år. År 2005 ansåg 59 procent av medborgarna i Sydsverige att det var ett bra förslag att ta emot färre flyktingar mot endast 38 procent i övre Norrland, en skillnad mellan högst och lägst på 21 procentenheter. År 2010 är motsvarande skillnad 16 enheter. Stockholms län är nu den region som är mest generös. I övriga landet – utom Sydsverige – pendlar motståndet mot flyktingmottagning runt

genomsnittet. Sydsverige är fortfarande den region där man är mest negativ men även där har attityden blivit mer generös medan attityden i norra Mellansverige och i övre Norrland inte förändrats

Opinionsbildning och mobilisering kring migrationsfrågor

I den allmänna debatten uppfattas ibland främlingsfientliga och rasistiska partiers framgångar som ett kvitto på ökad främlingsfientlighet, rasism eller invandringsmotstånd i befolkningen. Det är dock en felaktig slutsats. En starkt invandringsfientlig opinion är vare sig ett tillräckligt eller nödvändigt villkor för framgång för invandringsfientliga partier. Sambandet mellan förändrad opinion och partiframgång måste beläggas empiriskt i varje enskilt fall. I de flesta fall är sådana samband komplexa och ömsesidigt förstärkande. Förhållandet mellan opinion och partiframgång kan således lika gärna vara det omvända, alltså att framgångar för invandringsfientliga partier är orsaken till ökad främlingsfientlighet.

I SOM-undersökningen kan medborgarna själva fritt få ange det samhällsproblem som de anser vara det viktigaste just nu. Bland dem som angav invandrarpolitik, invandrare eller flyktingfrågor vara det viktigaste samhällsproblemen ansåg 81 procent att det var ett bra förslag att begränsa antalet flyktingar som kommer till Sverige. För en överväldigande majoritet av dem som nämner invandrarpolitik, invandrare och flyktingfrågor som högst upp på samhällsagendan är således attityden till flyktingmottagning ytterst restriktiv.

Bland dem som anser att invandrarpolitik, invandrare eller flyktingfrågor är det viktigaste samhällsproblemet är 26 procent sympatisörer till Sverigedemokraterna medan 36 procent är sympatisörer till moderaterna. SD är således överrepresenterat fyra gånger i den gruppen jämfört med valresultatet 2010 medan Moderaterna låg strax över valresultatet.

Bland sympatisörer till Sverigedemokraterna anser 44 procent att invandrarpolitik, invandrare och flyktingpolitik är det viktigaste samhällsproblemet i Sverige idag. Bland moderata sympatisörer är motsvarande andel 31 procent.²

Främlingsfientliga, invandringskritiska och flyktingfientliga partiers framgångar är en effekt av förmåga till mobilisering och politisering av de invandrings- eller främlingsnegativa attityder som återfinns i nästan alla samtida samhällen. Viktiga faktorer i en sådan mobilisering är partiernas egna resurser, mediernas behandling av partiernas framgångar, övriga partiers agerande och internationella politiska trender. Paradoxen att Sveriges befolkning har den mest generösa attityden till flyktingmottagning någonsin samma år som Sverigedemokraterna kommer in i riksdagen kan således lösas upp genom att fästa uppmärksamheten på *mobiliseringen* av både det faktiska flyktingmotståndet och av de motkrafter vilka ser globalisering och mångkultur som en positiv utmaning inför framtiden.

Noter

- ¹ Gruppen som ansåg sin ideologiska övertygelse vara ”mycket viktig” bestod av 339 personer. Motsvarande antal i religionsgruppen var 90, traditionsgruppen 206 och lokal identitet-gruppen 163.
- ² Bland övriga partisympatisörer är antalet för litet för att göra några beräkningar.

Referenser

- Bartolini, Stefano och Peter Mair (1990) *Identity, Competition and Electoral Availability. The Stabilisation of European Electorates 1885-1985*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Demker, Marie (2003) ”Trendbrott – och polariseringen har ökat” i Sören Holmberg & Lennart Weibull (red) *Fåfångans marknad*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Demker, Marie (2010) Svenskarna långsiktigt alltmer positiva till invandrare i Sören Holmberg & Lennart Weibull (red) *Nordiskt ljus*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Denver, David (2000) *Elections and Voters in Britain*. Palgrave Macmillan, Basingstoke/New York.
- Holmberg, Sören och Henrik Oscarsson (2004) *Väljare. Svenskt väljarbeteende under 50 år*. Norstedts Juridik, Stockholm.
- Lipset, Seymour Martin och Stein Rokkan (1967) *Party Systems and Voter Alignments*. The Free Press, New York.

SVENSKARNA LÅNGSIKTIGT ALLTMER POSITIVA TILL INVANDRARE

SOM-undersökningen 2009
SOM-rapport nr 50

SVENSKARNA LÅNGSIKTIGT ALLTMER POSITIVA TILL INVANDRARE

MARIE DEMKER

Svensk opinion blir allt mindre negativ till invandrade svenskar och till närvaron av människor från andra länder.¹ Under mer än femton år har svenska folkets attityder till människor från andra länder undersökts via SOM-institutet. Konstruktionen av frågorna avser att påvisa attityderna till människor som kommer från andra delar av vår värld, oavsett hur de kommit hit eller av vilka skäl de vistas här. Undersökningen visar entydigt att svenskarnas inställning till "utlänningar" har blivit alltmer tillåtande, både på den mer allmänna samhällsnivån och på den mer privata familjenivån.

Vi kan dessutom notera att stödet för anti-rasistiska organisationer och stödet för invandrades religionsfrihet ligger på ungefär samma nivå som tidigare.

Tabell 1 Svenska folkets attityder till invandrare, utlandsfödda och rasism 1993-2009 (procent)

Instämmer helt eller i stort sett i påståendet:	1993	1997	1999	2004	2007	2009
"Det finns för många utlänningar i Sverige"	52	48	40	42	39	36
"Invandrarna i Sverige skall fritt få utöva sin religion här"	41	39	41	40	37	38
"Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som arbetar mot rasism och främlingsfientlighet"	40	44	49	47	39	41
"Jag skulle inte tycka om att få en invandrare från en annan del av världen ingift i familjen"	25	18	17	15	14	12

Kommentar: Svarsalternativen var instämmer helt, i stort sett, delvis, inte alls samt vet ej. Den redovisade siffran är andelen som svarat instämmer helt eller instämmer i stort sett. Endast personer som besvarat frågan är medräknade i procentbasen. Personer som svarat "vet ej" är inte medräknade i procentbasen.

Allt färre instämmer i påståendet att "Det finns för många utlänningar i Sverige".² Variationerna är små mellan varje enskild mätning, men trenden är klar: År 2009 instämde endast 36 procent i påståendet helt eller i stort sett, mot 52 procent 1993. Resultaten visar också att attityden till att en ny familjemedlem som kommer från en annan del av världen har blivit alltmera generös. År 2009 är det endast 12 procent som säger sig *inte* tycka om att få en invandrare från en annan del av världen ingift i familjen. Det är den lägsta andelen hittills och mindre än hälften av andelen år 1993 när undersökningen påbörjades.

Bland partisympatisörerna ser vi också att nästan alla partiers sympatisörer antingen inte förändrat sin attityd eller blivit mindre benägna att instämma i påståendet att det finns för många utlänningar i vårt land. Endast bland Centerpartiets sympatisörer finns en signifikant ökning av instämmande i påståendet. Sverigedemokraternas sympatisörer skiljer ut sig från övriga genom att i stort sett mangrant instämma i påståendet.

Tabell 2 *Partisympatisörer som instämmer helt eller i stort sett i påståendet "Det finns för många utlänningar i Sverige" 2007 och 2009 (procent)*

	2007	2009
Vänsterpartiet	22	(26)
Socialdemokraterna	42	34
Miljöpartiet	18	20
Centerpartiet	25	34
Folkpartiet	30	27
Kristdemokraterna	42	(38)
Moderaterna	47	38
Sverigedemokraterna	92	88

Kommentar: Påståendet som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Det finns för många utlänningar i Sverige" och svarsalternativen var instämmer helt, i stort sett, delvis och inte alls samt vet ej. Den redovisade andelen är de som svarat instämmer helt och i stort sett. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen och inte de som svarat vet ej. Andelar inom parentes har alltför få svarande för att vara helt säkra och skall därför bedömas med stor försiktighet.

Attitydmönstret bland svarspersonerna följer tidigare forskning och visar att personer i storstäder är mindre benägna att instämma i påståendena att det finns för många utlänningar i Sverige och att de inte skulle tycka om att få en person från en annan del av världen ingift i familjen. Stödet för invandrares religionsfrihet är också större i storstäderna.

På samma sätt följer resultaten tidigare forskning i och med att äldre (19 procent bland dem över 65 år) är mer negativa än yngre till att få en person från en annan del av världen ingift i familjen. Bland partisympatisörerna utmärker sig Sverigedemokraternas sympatisörer genom att mer än hälften (55 procent) inte skulle tycka

om att få en person från en annan del av världen ingift i familjen. Övriga partisympatisörers andel pendlar som en jämförelse mellan 7 och 13 procent.

Attityden till invandrades religionsfrihet har inte förändrats under undersökningsperioden utan pendlat runt ett instämmande helt eller i stort sett på 40 procent. Det är heller inte så att grupperna som stödjer invandrades religionsfrihet har förändrats. Stödet är konstant högst bland de yngre, men skillnaden har ökat över tid. Stödet är också större bland män än bland kvinnor, men skillnaden är liten. Bland partisympatisörerna är det Vänsterpartiets och Miljöpartiets sympatisörer som idag i högst utsträckning stödjer invandrades religionsfrihet. Fram till 2004 var stödet stort också bland Folkpartiets sympatisörer.

Tabell 3 *Partisympatisörer som instämmer helt eller i stort sett i påståendet "Invandrarna i Sverige skall fritt få utöva sin religion här" 1993-2009 (procent)*

	1993	1997	2004	2007	2009
Vänsterpartiet	53	34	40	46	53
Socialdemokraterna	38	39	38	33	35
Miljöpartiet	62	42	56	40	56
Centerpartiet	39	35	31	49	30
Folkpartiet	63	52	52	48	41
Kristdemokraterna	45	43	40	33	38
Moderaterna	44	38	39	37	36
Sverigedemokraterna	-	-	-	-	11
Ny Demokrati	16	-	-	-	-

Kommentar: Påståendet som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Invandrare i Sverige skall fritt få utöva sin religion här" och svarsalternativen var instämmer helt, i stort sett, delvis och inte alls samt vet ej. Den redovisade andelen är de som svarat instämmer helt och i stort sett. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen och inte de som svarat vet ej.

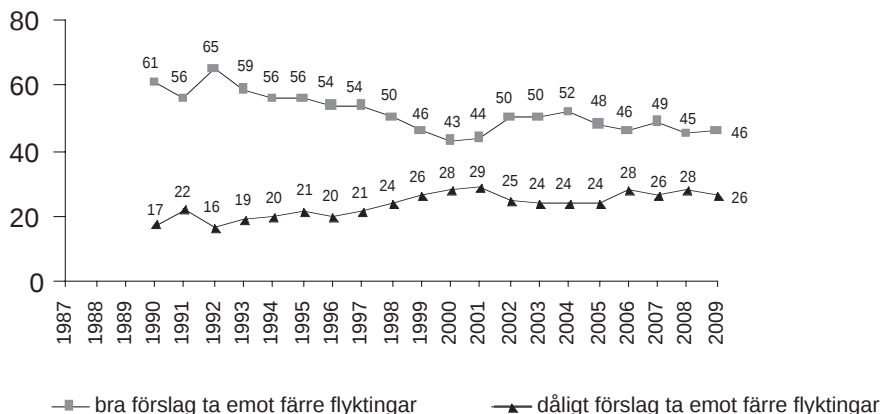
Att svenska folket skulle ha blivit alltmera främlingsfientligt eller allt mera negativa till invandrare är således påståenden som helt saknar stöd. Att Sverigedemokraternas sympatisörer skiljer sig väsentligt från andra partisympatisörer i frågor som rör främlingsfientlighet är däremot sant. Sverigedemokraternas sympatisörer är dramatiskt mycket mer negativa till utländska inslag i samhället, invandrades religionsfrihet och till familjemedlemmar med ursprung utanför Sverige än alla de parlamentariska partiers sympatisörer.

Flyktingmottagning i Sverige

Svenska folkets inställning till att ta emot flyktingar har inte förändrats 2009. I SOM-undersökningen 2009 menar 46 procent att det är ett mycket eller ganska

bra förslag att ta emot färre flyktingar jämfört med 45 procent 2008. Förändringen är inom felmarginalen och inte signifikant.

Figur 1 Den svenska opinionens syn på flyktingmottagning i Sverige 1990-2009 (procent)

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade andelen är de som svarat mycket eller ganska bra respektive mycket eller ganska dåligt förslag. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Andelen personer som anser att det är ett dåligt förslag att ta emot färre flyktingar – alltså i någon mening vill fortsätta som idag eller vara mer generösa – har sjunkit med två procentenheter till 26 procent. Som framgår av figur 1 följer de två kurvorna varandra som spegelbilder.

Mönstret i tabell 4 bland olika partisympatisörer är det förväntade sedan tidigare forskning. Vänsterpartiets och Miljöpartiets sympatisörer är minst negativa till att ta emot flyktingar medan Moderaternas sympatisörer är de som är mest negativa, tillsammans med Sverigedemokraternas sympatisörer. Den enda förändring att notera är att Kristdemokraternas sympatisörer har blivit mer negativa till att ta emot flyktingar sedan 2008. Sverigedemokraternas sympatisörer ställer sig i princip mangrant bakom förslaget att ta emot färre flyktingar.

Vid en jämförelse mellan attityden till "för många utlänningar" i samhället och attityden till att ta emot färre flyktingar i Sverige visar sig rangordningen mellan partiernas sympatisörer i stort sett vara densamma. Rangordningen, från den mest generösa sympatisörgruppen till den mest restriktiva, avseende attityden till att ta emot flyktingar är följande: MP-V-C-S-FP/Kd-M. Om vi tittar på motsvarande

rangordning när opinionen ställs inför påståendet att det "finns för många utlänningar i Sverige" är rangordningen, från den mest generösa till den mest restriktiva, följande: MP-V-Fp-C/S-Kd/M. Folkpartiets, Socialdemokraternas och Centerpartiets sympatisörer byter helt enkelt plats med varandra i mitten.

Tabell 4 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter partisympati. Andel som angivit att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar 2008-2009 (procent)

Partisympati	2008	2009
Vänsterpartiet	28	30
Miljöpartiet	25	23
Socialdemokraterna	43	43
Centerpartiet	44	45
Folkpartiet	42	42
Kristdemokraterna	36	42
Moderata samlingspartiet	53	55
Sverigedemokraterna	93	95

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade andelen är de som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Avseende kön och ålder återfinns de numera stabila mönstren i synen på flyktingmottagning. Tabell 5 visar att kvinnor är mer positiva än män, och att äldre är något mer negativa än yngre. Generellt sett har dock ålder en förhållandevis liten betydelse för attityd till flyktingmottagning. Liksom tidigare är också boende i storstadsområden mindre negativa till flyktingmottagning. På samma sätt är det väntat att personer som besöker gudstjänst eller religiöst möte då och då är mindre negativa till flyktingmottagning än de som aldrig besöker gudstjänst.

Sammanfattningsvis ser vi således en långsiktig trend sedan 1990-talets början där svenska folkets hållning till alla grupper av invandrare i Sverige blivit allt mindre restriktiv. En påtaglig trend är att hållningen till utländska inslag i såväl samhälle som i den egna familjen har blivit mer positiv. Under det senaste decenniet har inställningen till flyktingmottagning förändrats mycket litet, andelen som vill minska flyktinginvandringen är 2009 densamma som för tio år sedan. Vi kan också konstatera att Sverigedemokraternas sympatisörer skiljer sig kraftigt från de parlamentariska partiernas sympatisörer, inte bara i sin restriktiva hållning till flyktingmottagning utan också i sin motvilja mot internationellt inflöde i svenskt samhälle, i egen familj och i svenskt religiöst liv.

Tabell 5 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter kön, ålder, bostadsort och gudstjänstbesök. Andel som anger att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar 2009 (procent)

Samtliga	46
Kön	
Män	49
Kvinnor	43
Ålder	
16-29 år	46
30-49 år	42
50-64 år	44
65-85 år	53
Bostadsort	
Landsbygd	49
Mindre tätort	49
Stad/större tätort	51
Storstadsområde	46
Gudstjänstbesök/år	
Aldrig	47
Minst en gång	42

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade andelen är de som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat hela frågan är medtagna i procentbasen.

Noter

- ¹ Texten är en uppföljning på motsvarande SOM-undersökning som genomfördes 2007 varför analyserna i stora delar utgör en fortsättning av den undersökningen. (Demker 2008)
- ² Påståendet är vanligt förekommande i surveyundersökningar för att utröna befolkningens tolerans gentemot främlingar. Se t ex Amin 2004 som jämfört med Sverige visar på betydligt högre nivåer av motvilja i flera EU-länder, liksom i EU (före utvidgningen) som helhet.

Referenser

- Amin, Ash (2004) "Multi-ethnicity and the idea of Europe" *Theory, Culture & Society*, no 2 vol 21 s 1-24.
- Demker, Marie (2008) "Flyktingopinionen: Långsamma förskjutningar inom stabila ramar" ur Holmberg, S & L Weibull (red) *Skilda världar*, SOM-rapport nr 44, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs Universitet, Göteborg.

GENERÖSARE ATTITYD TILL FLYKTINGMOTTAGNING I SVERIGE

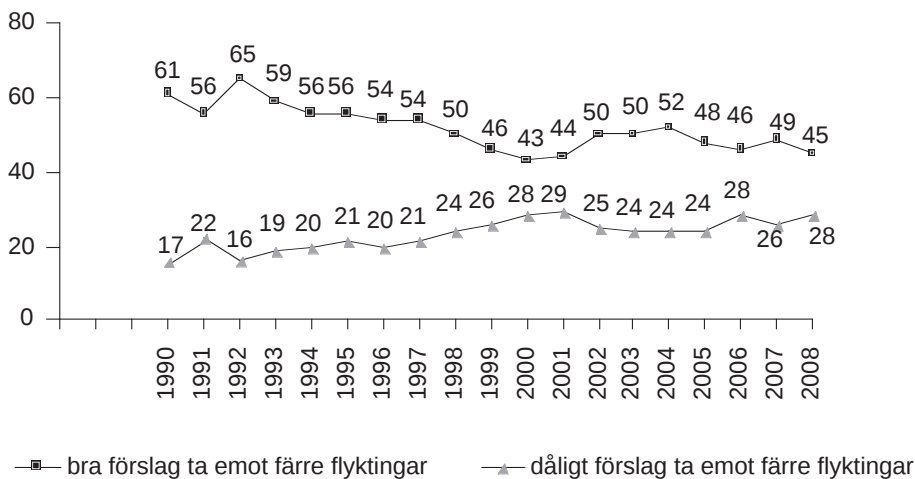
SOM-undersökningen 2008
SOM-rapport nr 48

GENERÖSARE ATTITYD TILL FLYKTINGMOTTAGNING I SVERIGE

MARIE DEMKER

Svensk flyktingopinion har blivit mer generös. I 2008 års SOM-undersökning är det 45 procent av den svenska befolkningen som menar att det är ett bra eller mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar till Sverige. Samtidigt har andelen som tycker det är ett dåligt förslag att ta emot färre flyktingar ökat en aning.

Figur 1 Svensk flyktingopinion 1990-2008 (procent)

Under perioden 2006-2008 har det flyktingmottagningsfientliga partiet Sverigedemokraterna mobiliserat i den svenska väljaropinionen. Trots det anser, två år efter riksdagsvalet 2006, den lägsta andelen väljare sedan 2001 att det är ett dåligt förslag att minska den svenska flyktingmottagningen. Opinionen är således mest generös hittills sedan händelserna 11 september 2001.

Bland de politiska partiernas sympatisörer är mönstret ungefär detsamma som tidigare år med miljöpartister och vänsterpartister som de mest generösa och moderater som de minst generösa.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter partisympati. Andel som angivit att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar (procent)

Partisympati	2005	2006	2007	2008
Vänsterpartiet	31	23	31	28
Miljöpartiet	27	19	26	25
Socialdemokraterna	47	42	48	43
Centerpartiet	48	39	40	44
Folkpartiet	48	44	50	42
Kristdemokraterna	45	47	54	36
Moderata samlingspartiet	57	60	60	53
Sverigedemokraterna	--	98	97	93

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Den största enskilda förändringen över tid har skett i den kristdemokratiska sympatisörgruppen. Kristdemokratiska sympatisörer har inte sedan mitten av 1990-talet varit lika generösa avseende flyktingmottagning som 2008. Åsiktsbredden mellan riksdagspartierna – skillnaden mellan högsta och lägsta notering – är dock ungefär densamma som förra året. Störst var den valåret 2006, vilket är fullt normalt med tanke på den politiska mobilisering som sker inför ett riksdagsval.

Partiernas sympatisörer skiljer sig dock mycket åt beroende på vilken generation de tillhör. Bland miljöpartister, socialdemokrater och kristdemokrater är det störst skillnad mellan åldersgrupperna. Medelålders (31-60 år) miljöpartister och kristdemokrater är minst negativa till flyktingmottagning. Bland kristdemokraterna är det gruppen under 30 år som är mest negativa medan det bland övriga partier är den äldsta gruppen (över 60 år). Minst skillnader mellan åldersgrupper är det bland moderaternas sympatisörer.

Att förklara attityder till flyktingmottagning

I tidigare undersökningar har det visat sig att de regionala skillnaderna i synen på flyktingmottagning i Sverige är stora. I Sydsverige finns ett betydligt större flyktingmotstånd än i mellersta och övre Norrland (Demker 2006, 2008). Motståndet mot flyktingmottagning har också samband med grad av urbanitet i boendet där storstadsboende är mindre negativa än personer i mindre orter på landsbygden (Demker 2006). Sedan tidigare finns också välbelagda samband mellan socioekonomiska

faktorer och synen på flyktingmottagning, inte bara i Sverige (t ex Frölund Thomssen 2006, Demker 2005, Rydgren 2002).

Människans ställningstagande i en politisk sakfråga utgörs av en triangel – kognitioner, värderingar och handlingar samverkar i skapandet av en attityd. Begreppet attityd kan beskrivas som en social disposition, en tendens att reagera på ett visst sätt i en given situation. Under de senaste decennierna har dock begreppet attityd i samhällsvetenskaplig forskning kommit att betyda enbart en värdering (Gilljam 1988). I modern socialpsykologisk forskning har emellertid stabiliteten, medvetenheten och värderingskomponenten i attitydbegreppet kommit att ifrågasättas och problematiseras. Attityder kan både beskrivas som uttryck för stabila värderingsmönster och för omedvetna impulser (Gawronski 2007).

En åsikt är betydligt smalare och syftar i första hand på en kognitiv och deskriptiv utsaga utan värderande komponent (Oskamp & Schulz 2005). Att värdera huruvida det är ett bra eller dåligt förslag att Sverige bör eller inte bör ta emot färre flyktingar är uttryck för en attityd gentemot flyktingmottagning. Jag menar att attityden till flyktingar inte kan förklaras enbart som en politisk värdering av en enskild sakfråga, en åsikt. Istället menar jag att attityden hos den enskilda medborgaren är en funktion av erfarenheter, sociala nätverk, livsstil, kultur och bildningstraditioner.

Sociala skiljelinjer och attityder till flyktingmottagning

I klassisk politisk sociologi återfinns fyra grundläggande europeiska politiska skiljelinjer (cleavages) på vilka den europeiska partipolitiken vilar. Dessa fyra är skiljelinjerna mellan centrum och periferi, mellan kyrka och stat, mellan land och stad och mellan arbete och kapital (Lipset & Rokkan 1967). För att vi skall kunna tala om en politiskt relevant skiljelinje skall motsättningarna ha en social bas, ha tagit sig uttryck i värdeskillnader mellan olika grupper samt i agerande genom mobilisering, som t ex organisering (i parti, intressegrupp eller någon form av social rörelse) eller politiskt arbete (demonstrationer, kampanjer) (Bartolini & Mair 1990, Denver 2000, Holmberg & Oscarsson 2004).

Skiljelinjer och attitydskillnader såväl inom agrara regioner som mellan agrara och urbana regioner är lika gamla som de europeiska nationalstaterna. På samma sätt har skiljelinjer mellan centralmakten och kulturen i mer perifera regioner av nationalstaterna vuxit fram i och med uppbyggnaden av centralmakten. I Sverige har emellertid dessa skiljelinjer i stor utsträckning hållits tillbaka. Sedan 1988 har betydelsen av skiljelinjen land-stad för partival minskat, medan betydelsen av skiljelinjen centrum-periferi legat lågt sedan de svenska valforskarna började analysera denna skiljelinje 1968 (Holmberg & Oscarsson 2004:47). Centerpartiet (f d bondeförbundet) representerade länge den politiska motsättning mellan näringsstrukturer på landsbygden och näringsstrukturer i staden som återfinns i alla europeiska

länder. I Danmark har skiljelinjen land-stad varit betydligt starkare och mera politiskt högröstad än i Sverige. I Sverige har istället skiljelinjen mellan arbete och kapital – det som oftast benämns vänster och höger – varit dominerande (Holmberg & Oscarsson 2004:81).

Att skiljelinjen arbete och kapital har stor betydelse för attityder till flyktingmottagning är sedan länge välkänt (t ex Demker 2004). Att de regionala skillnaderna i attityd till flyktingmottagning är stora kan uppfattas som uttryck för att också skiljelinjen mellan centrum och periferi har betydelse (Demker 2006, 2008). Skiljelinjen mellan landsbygd (agrara näringar) och städer (urbana näringar) är betydligt mer oklar avseende attityden till flyktingmottagning. Vi vet att det finns skillnader mellan mindre och större städer, men skillnaden mellan landsbygd och storstad har varit varierande (Demker 2006). Hur skall vi då förstå skiljelinjen mellan land och stad avseende attityden till flyktingmottagning?

Skiljelinjen mellan land och stad avseende attityden till flyktingmottagning

En analys som tar hänsyn till hur andra faktorer samverkar med skiljelinjen land och stad i formandet av attityden till flyktingmottagning kan kanske modifiera slutsatsen som kan dras av ett bivariat samband.

I SOM-undersökningen 2008 anser 49 procent av dem som bor på landsbygden att det är ett bra eller mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar. I mindre städer är andelen 48 procent, i större städer 44 procent och i de tre storstadsområdena 41 procent. Skillnaden mellan storstadsområdena och övriga områden har således ökat sedan 2005. Då var skillnaden två procentenheter och 2008 är den 8 procentenheter. Att skiljelinjen mellan land och stad har ökat i betydelse för synen på flyktingmottagning kan ges ett visst stöd av denna förändring.

Vi vet också sedan tidigare att högre utbildning tenderar att påverka attityden till flyktingmottagning i generös riktning (Demker 2006). I SOM-undersökningen 2008 anser 57 procent av dem med endast grundskola att det är ett bra eller mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar. Bland dem med gymnasium eller folkhögskola är andelen 53 procent, med eftergymnasial utbildning men ingen högskoleexamen 40 procent och bland dem med examen från universitet och högskola är andelen 28 procent. En analys av hur utbildningsnivå och grad av urbanitet samverkar pekar på att utbildningsfaktorn är viktigare än grad av urbanitet. De allra minst negativa till flyktingmottagning är högutbildade på landsbygden medan de mest negativa är lågutbildade i större städer. Storstadsbefolkning med endast kort utbildning är nästan lika negativa till flyktingmottagning som landsbygdsbefolkning med motsvarande utbildning.

Tabell 3 Attityd till flyktingmottagning i relation till urbanitet och utbildning (procent)

Urbanitet/Utbildning:	Låg	Medellåg	Medelhög	Hög
Ren landsbygd	59	52	47	22
Mindre tätort	50	58	40	36
Större tätort/stad	61	50	39	26
Storstäderna	55	56	38	28

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Låg utbildning = grundskola, medellåg utbildning = gymnasium, folkhögskola, medelhög utbildning = eftergymnasial utbildning men ingen högskoleexamen, hög utbildning = examen från universitet eller högskola. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen

Utbildningsnivån är därmed viktigare för att förklara attityd till flyktingmottagning än om man bor på landsbygd eller i staden.

Generationstillhörighet samverkar dock med urbanitetsgrad. Bland personer under 30 år som bor på landsbygden vill 52 procent ta emot färre flyktingar medan andelen i samma åldergrupp i storstaden är 35 procent. Bland dem över 60 år är dock storstadsboende mer negativa till flyktingmottagning än dem på landsbygden. I gruppen över 60 anser 54 procent att Sverige bör ta emot färre flyktingar och i den åldersgruppen är storstadsborna den mest negativa gruppen. Bland dem över 60 år har boendet överhuvudtaget mycket mindre betydelse som förklaring till flyktingattityd än i gruppen under 60 år.

En analys av hur de olika partiernas sympatisörers attityder påverkas av grad av urbanitet ger ytterligare ett bidrag till förståelsen av skiljelinjen land och stad.

Tabell 4 Attityd till flyktingmottagning i relation till partisynpati (procent)

Urbanitet/Partisynpati:	MP	V	S	C	FP	M	KD	SD
Ren landsbygd	e.s	e.s	42	52	e.s	62	e.s.	92
Mindre tätort	36	27	47	44	54	55	41	88
Större tätort/stad	23	29	42	40	40	48	34	98
Storstäderna	e.s	e.s	35	23	32	63	e.s	93

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. E.s. betyder att andelen inte är signifikant. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Vi vet sedan tidigare att partiernas sympatisörsgrupper skiljer sig åt beroende på regional tillhörighet (Demker 2006). I tabell 4 framgår dock att också partiernas sympatisörsgrupper skiljer sig åt beroende på urbanitetsgrad. Centerpartiet tycks ha två olika väljargrupper – en urban som är den mest generösa till flyktingmottagning och en landsbygdsförankrad som tillhör de mer negativa. Även folkpartiet har samma mönster. Hos moderaterna är det istället storstadsbor och landsbygdsbor som är mest negativa medan moderata sympatisörer i mellanstora städer är mer generösa.

Partisynpati tycks således samverka med land och stad-skiljelinjen i formandet av attityden till flyktingmottagning. Centerpartister i storstaden och miljöpartister i större tätorter har samma relativt generösa attityd, medan socialdemokrater på mindre tätorter är lika negativa till flyktingmottagning som moderater i större tätorter.

Sammantaget kan vi alltså dra slutsatsen att skiljelinjen mellan land och stad – grad av urbanitet – interagerar eller samverkar med partisynpati, generation och utbildning i formandet av attityder till flyktingmottagning.

Klass, kön och urbanitet avseende attityden till flyktingmottagning

Partier mobiliserar traditionellt väljare genom intresserepresentation och klassidentitet. Bland de medborgare som definierar sitt hem som ett arbetarhem anser 51 procent att Sverige bör ta emot färre flyktingar, i gruppen som definierar sitt hem som tjänstemannahem är andelen 41 procent, i högre tjänstemanna- och akademikerhem 30 procent och i företagarhus 42 procent. Att klass har betydelse för attityden till flyktingmottagning är således tydligt.

Om vi istället ser på vilka hem medborgarna vuxit upp i är mönstret detsamma. Bland dem som vuxit upp i arbetarhem menar 48 procent att Sverige bör ta emot färre flyktingar och bland dem som vuxit upp i tjänstemannahem 37 procent. Bland dem som vuxit upp i företagarhus vill 42 procent minska flyktingmottagningen och i högre tjänstemanna- och akademikerhem är den andelen 37 procent.

En analys av hur klassbakgrunden samverkar med grad av urbanitet visar emellertid att medborgare i arbetarhem på landsbygden är betydligt mer negativa till flyktingmottagning än arbetarklass i storstäderna. Andelen bland dem i arbetarhem på landsbygden som vill minska flyktingmottagningen är 67 procent medan motsvarande andel i storstäderna är 54 procent. Bland medborgare i tjänstemannahem är det istället personer i mindre tätorter och i storstäder som är mest negativa till flyktingmottagning (44 procent) medan tjänstemän i större tätorter utanför storstadsområdena är mindre negativa (35 procent).

Kvinnor har sedan länge tenderat att vara mer generösa till flyktingmottagning än män (se t ex Demker 2008). I SOM-undersökningen 2008 anser 42 procent av kvinnorna och 49 procent av männen att Sverige bör ta emot färre flyktingar. Skill-

naden är ungefär av samma storlek som under tidigare år. Om vi undersöker hur klass och kön samverkar i formande av attityder till flyktingmottagning så visar det sig att könsskillnaderna minskar bland boende i arbetarhem och ökar kraftigt bland dem i högre tjänstemannahem.

Tabell 5 Attityd till flyktingmottagning i relation till kön och klass (procent)

Nuvarande hem:	Arbetare	Tjänsteman	Högre tj man	Företagare
Kvinna	54	35	27	48
Man	57	44	46	53

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Den grupp som avviker kraftigast är kvinnor i högre tjänstemannahem. Könsskillnaden i attityd till flyktingmottagning i den gruppen ökar från en generell könsskillnad på åtta enheter till 19 enheter inom gruppen högre tjänstemannahem.

En analys av hur urbanitet och kön samverkar visar att könsskillnaderna minskar i de mindre tätorterna medan det ökar i alla de övriga tre grupperna. Kvinnorna i mindre tätorter tenderar att vara mer negativa till flyktingmottagning än kvinnor på landsbygden. Bland männen är mönstret istället att ju mer urbaniserat territorium som man bor på desto mindre negativ är man till att ta emot flyktingar.

Tabell 6 Attityd till flyktingmottagning i relation till kön och urbanitet (procent)

Nuvarande hem:	Landsbygd	Mindre tätort	Större tätort/Stad	Storstad
Kvinna	43	49	39	37
Man	54	48	49	46

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

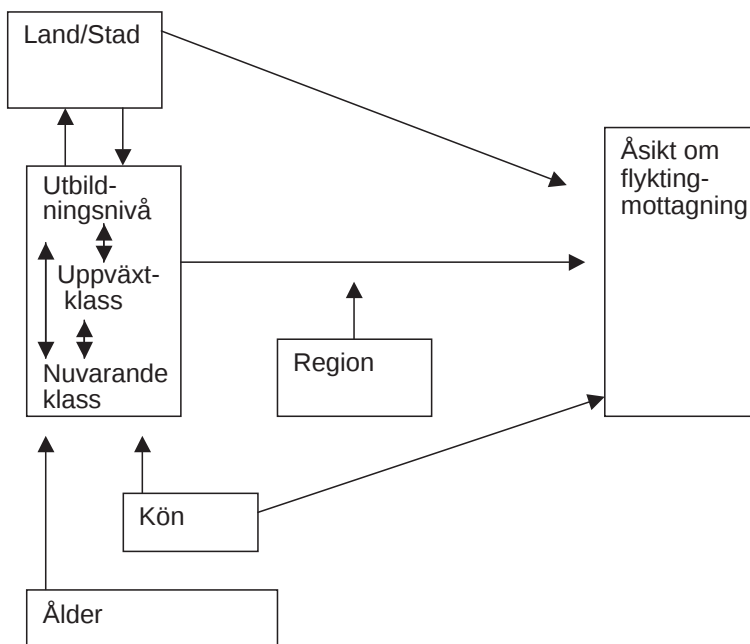
Sammantaget kan vi alltså dra slutsatsen att såväl klasstillhörighet som kön interagerar eller samverkar med grad av urbanitet i formandet av attityder till flyktingmottagande.

Flyktingattityder – ett förklaringspussel

Attityderna till flyktingmottagning beskrivs ibland som ett enkelt resultat av kön, utbildning, klass och urbanitet. Vi vet att dessa faktorer var och en har mycket stark förklaringskraft på attityderna till flyktingmottagning. Allt annat lika är kvinnor, storstadsbor, högutbildade i akademikerhem de som är mest positiva till flyktingmottagning. Men, vi vet fortfarande lite om hur dessa faktorer samverkar. Vi vet också mycket lite om hur skiljelinjen mellan land och stad påverkar flyktingattityderna i form av samverkan – förstärkning och försvagning.

I den här artikeln har jag försökt att med hjälp av bivariata analyser och kontrollvariabler problematisera relationen mellan olika klassiska förklaringsfaktorer inom den politiska sociologin. I ett nästa steg bör man försöka gå vidare med en multivariat analys där möjligheten att undersöka interaktion, och påverkansvägar är betydligt större. En tentativ modell som skulle kunna utgöra en första testbar modell för förklaring av flyktingattityder i Sverige skulle kunna se ut som i figur 2.

Figur 2 Förklaringsmodell för åsikt om flyktingsmottagning i Sverige

I figuren återfinns faktorer som också analyserats i den här artikeln. Jag har dessutom lagt in en faktor kallad region. Region har, som nämnts ovan, tidigare visat sig ha stor betydelse och pilotstudier av regionens betydelse för övriga faktorer tyder

på att den är en sk interaktionsvariabel. Det innebär att den försvagar eller förstärker effekten hos en annan förklaringsvariabel. I det här fallet tyder analyserna på att var man bor i landet tenderar att förstärka eller försvaga förklaringskraften i utbildning och klass på åsikten om flyktningmottagning.

Formandet av attityder till flyktningmottagning är en komplex process och arbetet med att undersöka och bedöma styrkan av socioekonomiska faktorer bör kompletteras med analyser av mobilisering, partistrategi och nationell integrationspolitik. Negativa attityder till flyktningmottagning är blott en av många förutsättningar för främlingsfientliga partiers existens. Och varaktiga framgångar för främlingsfientliga partier kräver också betydligt fler politiska villkor än folkliga negativa attityder till flyktningmottagning.

Referenser

- Bartolini, Stefano och Peter Mair (1990) *Identity, Competition and Electoral Availability. The Stabilisation of European Electorates 1885-1985*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Demker, Marie (2004) "Vänster och höger i flyktningpolitiken" ur Holmberg, S och L. Weibull (red) *Ju mer vi är tillsammans* SOM-rapport 34, SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Demker, Marie (2005) "Både tolerans och kritik i attityderna till invandrare i Sverige" ur Holmberg, S och L. Weibull (red) *Lyckan kommer, lyckan går* SOM-rapport 36, SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Demker, Marie (2006) "Stora regionala skillnader i attityden till flyktingar" ur Holmberg, S och L. Weibull (red) *Du stora, nya värld* SOM-rapport 39, SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Demker, Marie (2008) "Långsamma förändringar inom stabila ramar" ur Holmberg, S och L. Weibull (red) *Skilda Världar* SOM-rapport 44, SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Denver, David (2000) *Elections and Voters in Britain*. Palgrave Macmillan, Basingstoke/New York.
- Gawronski, Bertram (2007) "Attitudes can be measured! But what is an attitude?" *Social Cognition*, vol 25, no 5, s 573-581.
- Gilljam, Mikael (1988) *Svenska folket och löntagarfonderna. En studie i politisk åsiktsbildning*. Studentlitteratur, Lund.
- Holmberg, Sören och Henrik Oscarsson (2004) *Väljare. Svenskt väljarbeteende under 50 år*. Norstedts Juridik, Stockholm.
- Lipset, Seymour Martin och Stein Rokkan (1967) *Party Systems and Voter Alignments*. The Free Press, New York.
- Oskamp, Stuart och P Wesley Schulz (2005) *Attitudes and Opinions* (3:e uppl) Routledge, London.

FLYKTINGOPINIONEN: LÅNGSAMMA FÖRSKJUTNINGAR INOM STABILA RAMAR

SOM-undersökningen 2007
SOM-rapport nr 44

FLYKTINGOPINIONEN: LÅNGSAMMA FÖRSKJUTNINGAR INOM STABILA RAMAR

MARIE DEMKER

Ingenting tyder på att svensk opinion blir mer främlingsfientlig. Genom en unik tidsserie, genomförd inom SOM-institutets hägn, där den svenska opinionens attityd till invandrade svenskar undersökts under nästan femton år kan vi konstatera att svenskarnas uppfattning om människor från andra delar av världen som kommer till Sverige på det stora hela taget istället blivit allt mer generös.

Tabell 1 Svenska folkets attityder till invandrare och rasism 1993-2004 (procent)

Instämmer helt eller i stort sett i påståendet:	1993	1997	1999	2004	2007
"Det finns för många utlänningar i Sverige"	52	48	40	42	39
"Invandrarna i Sverige skall fritt få utöva sin religion här"	41	39	41	40	37
"Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som arbetar mot rasism och främlingsfientlighet"	40	44	49	47	39
"Jag skulle inte tycka om att få en invandrare från en annan del av världen ingift i familjen"	25	18	17	15	14

Kommentar: Svarsalternativen var instämmer helt, i stort sett, delvis, inte alls samt vet ej. Den redovisade siffran är andelen som svarat instämmer helt eller i stort sett. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Personer som svarat "vet ej" är inte medräknade i procentbasen.

Allt färre instämmer i påståendet att ”Det finns för många utlänningar i Sverige”.¹ Variationerna sedan 1999 är små, men år 2007 instämde endast 39 procent i påståendet mot 48 procent 1997. Man kan särskilt notera att terroristattacken mot New York och Washington den 11 september 2001 inte tycks ha påverkat den allmänna attityden till inslaget av personer med utländsk bakgrund i Sverige. Resultaten visar också att attityden till att en ny familjemedlem som kommer från en annan del av världen har blivit alltmera generös. År 2007 är det endast 14 procent som säger sig inte tycka om att få en invandrare från en annan del av världen ingift i familjen. Det är den lägsta andelen sedan mätningen påbörjades 1993. På samma sätt som i det första påståendet – som undersöker människors invandrarattityd på strukturell nivå – visar sig också den personliga toleransen ha ökat, och inte ha påverkats av de senaste årens terrorhot i USA och Europa.

Religionsfrihet för invandrare stöds dock endast av en minoritet, en andel som också sjunkit något under undersökningsperioden. Islam är den främsta av invandrarreligionerna och islam har i många undersökningar tidigare visat sig vara en kontroversiell religion i Europa och Sverige.² Islam uppfattas i västerländsk debatt som en religion som har särskilt svårt att låta sig förenas med västerländskt tänkande.³ Under de senaste åren är det just islams plats i det europeiska samhällslivet som i mycket hög utsträckning fått illustrera gränserna för och innebörden av religionsfrihet i den europeiska debatten och jag menar att det är den rimliga tolkningen av det sviktande stödet för invandrares religionsfrihet. Debatten kring ”Muhammedkarikatyrerna” i Danmark liksom kring konstnären Lars Wilks ”ron-dellhundar” i Muhammeds gestalt är illustrationer av den gränsdragningskonflikten. Religionsfrihet och yttrandefrihet har kopplats ihop på ett sådant sätt att det sistnämnda uppfattas begränsat av det förstnämnda.

Viljan att engagera sig i en anti-rasistisk organisation har dock minskat påtagligt sedan 1999 och är nu tillbaka på samma nivå som 1993. Av resultaten kan vi inte säkert skilja mellan attityden till att bli medlem i en organisation över huvud taget och synen på anti-rasistiska kampanjer. Resultaten kan således dels förklaras av en ökande ovilja att engagera sig i politiska organisationer över huvud taget, dels i en ökande motvilja mot just anti-rasistiska organisationer.

Ett sätt att försöka förstå attitydförändringarna är att undersöka vilka grupper som ändrat sin attityd till medlemskap i anti-rasistiska organisationer. I en specialstudie (se tabell 2) av attityden till att bli medlem i en organisation som motarbetar rasism och främlingsfientlighet visar det sig att det är personer till vänster respektive strax till höger om mitten vars vilja att gå med i en anti-rasistisk organisation minskat mest sedan 2004. Bland dem som sade sig vara ”klart till vänster” har andelen som förklarat sig villiga att gå med i en anti-rasistisk organisation sedan 2004 sjunkit med 14 procentenheter, bland dem ”något till vänster” tio procentenheter och bland dem ”något till höger” elva procentenheter.

Tabell 2 Svenska folkets inställning 2007 (2004) till medlemskap i antirasist-organisation efter vänster-högerposition (procent)

Instämmer helt eller i stort sett i påståendet:	Klart till vänster	Ngt till vänster	Varken/ eller	Ngt till höger	Klart till höger
"Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som motarbetar rasism och främlingsfientlighet"	55 (69)	46 (56)	37 (41)	32(43)	27 (28)

Kommentar: Siffror i parantes är 2004 års resultat. Svartalternativen för påståendet var instämmer helt, i stort sett, delvis, inte alls samt vet ej. Den redovisade siffran är andelen som svarat helt eller i stort sett. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Personer som svarat "vet ej" är inte medräknade i procentbasen. Förslaget som svarsalternativen fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svartalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra.. Frågan om vänster-högerposition löd: "Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan vänster-högerskala?" Endast personer som angivit en position är medtagna i procentbasen.

En ytterligare specialstudie redovisas i tabell 3 som visar att det framför allt är den grupp som vill ta emot färre flyktingar som sedan 2004 blivit mer ovilliga att engagera sig i en anti-rasistisk organisation. Fortfarande år 2007 är det dock 26 procent av dem som vill minska flyktningmottagningen i Sverige som ändå kan tänka sig att gå med i en anti-rasistisk organisation. Av dem som tycker att det är ett dåligt förslag att ta emot färre flyktingar är det en högre andel – 46 procent – som också kan tänka sig att gå med i en anti-rasistisk organisation.

Tabell 3 Svenska folkets inställning 2007 (2004) till medlemskap i anti-rasistorganisation efter attityd till flyktningmottagning (procent)

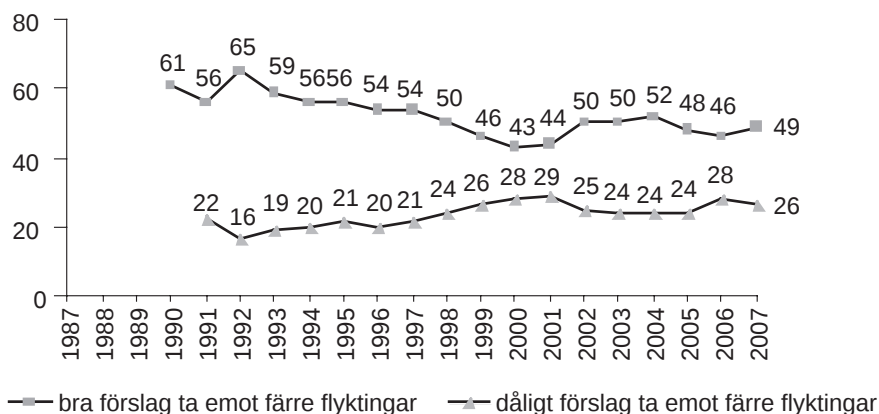
Instämmer helt eller i stort sett i påståendet:	Bra förslag ta emot färre flyktingar	Dåligt förslag ta emot färre flyktingar
"Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som motarbetar rasism och främlingsfientlighet"	26 (35)	46 (43)

Kommentar: Siffror i parantes är 2004 års resultat. Svartalternativen för påståendet var instämmer helt, i stort sett, delvis, inte alls samt vet ej. Den redovisade siffran är andelen som svarat helt eller i stort sett. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Personer som svarat "vet ej" är inte medräknade i procentbasen. Förslaget som svarsalternativen fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svartalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra.. Frågan om vänster-högerposition löd: "Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan vänster-högerskala?" Endast personer som besvarat hela frågan är medtagna i procentbasen.

En tolkning, som är förenlig med mönstret av vilka grupper som blivit mer ovilliga att engagera sig, är att det vi ser är en minskad popularitet *generellt* för aktivism inom området rasism och främlingsfientlighet. Under de senaste åren har bråk mellan Anti-fascistisk aktion (AFA) och nazistiska grupperingar fått stor uppmärksamhet i medierna. Aktivister inom den anti-rasistiska rörelsen och inom den globala rättviserörelsen har anklagats för att använda våld i olika sammanhang, något som också periodvis diskuterats i olika medier. Säkerhetspolisen har också de senaste åren uppmärksammat flera grupper inom den autonoma miljön och menar att dessa grupper använder sig av våld för att få politisk makt, inte av demokratiska medel. Att engagera sig i en anti-rasistisk organisation kan därför år 2007 uppfattas som mer problematiskt än runt millennieskiftet.

Svenskarnas inställning till att ta emot flyktingar har 2007 blivit något mer negativ än 2006. I SOM-undersökningen 2007 menar 49 procent att det är ett mycket eller ganska bra förslag att ta emot färre flyktingar jämfört med 46 procent 2006. Det är dock för tidigt att säga om det är fråga om ett trendbrott. Den sjunkande trend som höll i sig även under valåret 2006 trots kraftig mobilisering från krafter som ville minska flyktinginvandringen tyder snarare på att 2007 års mätning utgör ett tillfälligt hack i kurvan.

Figur 1 Den svenska opinionens syn på flyktingmottagning i Sverige 1987-2007 (procent)

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra respektive mycket eller ganska dåligt förslag. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Andelen personer som anser att det är ett dåligt förslag att ta emot färre flyktingar – alltså i någon mening vill fortsätta som idag eller vara mer generösa – har på motsvarande sätt sjunkit med två procentenheter till 26 procent. Som framgår av figur 1 följer de två kurvorna varandra som spegelbilder.

Bland de politiska partiernas sympatisörer återfinns samma mönster som nu legat fast de senaste åren. I tabell 4 framgår att minst villiga att minska antalet flyktingar är miljöpartiets och vänsterpartiets väljare. Ett sådant mönster har återfunnits under lång tid. Nytt är dock att också centerpartiets väljare har en relativt sett flyktinggenerös profil. Socialdemokraternas och folkpartiets väljare ligger båda kring riksgenomsnittet medan såväl kristdemokrater som moderater i större utsträckning än genomsnittet önskar minska flyktinginvandringen.

Det partis sympatisörer som ändrat sig mest under åren är folkpartiets. Folkpartiets sympatisörer tillhörde tidigare, tillsammans med vänsterpartiets och miljöpartiets sympatisörer, de mest flyktinggenerösa.⁴ Men tabell 4 visar också att sedan 2005 har centerpartiets väljare blivit påtagligt mindre negativa till att ta emot flyktingar medan kristdemokraternas väljare blivit avsevärt mer negativa till flyktingmottagning.

Tabell 4 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter partisympati. Andel som angivit att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar (procent)

Partisympati	2005	2006	2007
vänsterpartiet	31	23	31
miljöpartiet	27	19	26
socialdemokraterna	47	42	48
centerpartiet	48	39	40
folkpartiet	48	44	50
kristdemokraterna	45	47	54
moderata samlingspartiet	57	60	60
annat parti	63	77	74
varav sverigedemokraterna	–	98	97

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Partimönstren är således stabila över tid i meningen att rangordningen mellan partierna endast skiljer sig åt marginellt. De partier som har bytt plats med varandra rör sig alla inom mittenfältet (fp, c och kd) medan såväl de större partierna (s och m) som de små partierna (v och mp) intar liknande positioner år efter år.

Vid en jämförelse som i tabell 5 mellan å ena sidan attityden till flyktingmottagning och å den andra attityden till personer som uppfattas vara främlingar i Sverige ser vi att rangordningen i huvudsak består. Rangordningen från den mest generösa väljargruppen till den mest restriktiva i attityd till flyktingmottagning är mp-v-c-s-fp-kd-m. Om vi tittar på motsvarande rangordning när opinionen ställs inför påståendet att det "finns för många utlänningar i Sverige" är rangordningen mp-v-c-fp-s/kd-m. Folkpartiets, socialdemokraternas och kristdemokraternas väljare byter plats med varandra.

Tabell 5 Svenska folkets inställning 2007 till flyktingmottagning/utlänningar efter partisympati. Andel som angivit att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar respektive andel som instämt helt eller delvis i påståendet "Det finns för många utlänningar i Sverige (procent)

Partisympati	"Bra förslag färre flyktingar" 2007	"För många utlänningar" 2007
vänsterpartiet	31	22
miljöpartiet	26	18
socialdemokraterna	48	42
centerpartiet	40	25
folkpartiet	50	30
kristdemokraterna	54	42
moderata samlingspartiet	60	47
annat parti	74	61
varav sverigedemokraterna	97	92

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Eftersom skillnaden mellan opinionsläget i fråga om flyktingmottagning och attityden till inslag av utlänningar i Sverige är tio enheter kan man förvänta sig en generell nivåskillnad på just tio enheter. Bland folkpartiets väljare är dock skillnaden 20 enheter. Mycket tyder därmed på att just folkpartiets väljare uppfattar frågorna som mer åtskilda än övriga partiets väljargrupper. Möjligen finns det just inom folkpartiet en skiljelinje mellan å ena sida uppfattningar om flyktingmottagning och å andra sidan föreställningar om en befolkning som utgörs av en blandning av människor från olika delar av världen. Folkpartister verkar helt enkelt vara mer negativa till att ta emot flyktingar i Sverige än till att välkomna andra grupper av invandrare.

Avseende kön och ålder återfinns stabila mönster i synen på flyktingmottagning. Tabell 6 visar att kvinnor är mer positiva än män, och att de äldsta är något mer

negativa än de yngre. Dock, gruppen 20-24-åringar är nästan lika negativa till att ta emot flyktingar som de allra äldsta. Generellt sett har ålder en förhållandevis liten betydelse för attityd till flyktingmottagning.

Tabell 6 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter kön och ålder. Andel som anger att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar (procent)

Samtliga		49
Kön:	Män	54
	Kvinnor	45
Ålder:	15-19 år	47
	20-24 år	52
	25-29 år	45
	30-39 år	45
	40-49 år	48
	50-59 år	48
	60-75 år	54
	76-85 år	55

Kommentar: Förslaget som svarsalternativen fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

I en tidigare undersökning visade jag att synen på flyktingmottagning skiljer sig kraftigt åt i olika delar av landet, oavsett socioekonomiska faktorer som kön, ålder och utbildning.⁵ I tabell 7 återges såväl 2005 som 2007 års undersökning fördelat på riksområden. Jämfört med 2005 har befolkningen i norra Mellansverige och översta Norrland blivit mindre positiva till flyktingmottagning, medan befolkningen i mellersta Norrland blivit mer positiva. De regionala totalskillnaderna är dock fortfarande lika stora (13 respektive 14 enheter).

För att ytterligare fördjupa den regionala analysen har jag valt att specialstudera de tre storstadskommunernas befolkning. I debatten sägs ibland att det är i storstäderna som integrationsproblemen återfinns och därför är det rimligen där som det största motståndet finns mot flyktingmottagning. Storstäderna följer dock de regioner i vilka de ligger – mest negativ är befolkningen i Malmö och minst negativ är befolkningen i Stockholm. I alla storstäderna är också befolkningen mindre negativ till flyktingmottagning än omgivande region. Särskilt noterbart är att i Malmö kommun – som ligger i den region där den negativa attityden till att ta emot flyktingar är starkast – har andelen som vill ta emot färre flyktingar *sjunkit* med nio procentenheter sedan 2005, samtidigt som riksgenomsnittet har gått upp med tre procentenheter.

Tabell 7 Svenska folkets inställning 2005 och 2007 till flyktingmottagning efter riksregion och de tre storstadskommunerna (procent)

Bra förslag ta emot färre flyktingar:	2005	2007
<i>Hela landet</i>	48	49
Sydsverige	59	58
Småland med öarna	51	50
Västsverige	51	48
Stockholm	40	44
Östra mellansverige	53	51
Norra mellansverige	43	55
Mellersta Norrland	46	34
Övre Norrland	38	45
Malmö kommun	57	48
Göteborgs kommun	43	46
Stockholms kommun	39	40

Kommentar: Svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Sydsverige = Blekinge och Skåne län, Småland med öarna = Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Gotlands län), Västsverige = Hallands och Västra Götalands län, Stockholm = Stockholms län, Östra mellansverige = Uppsala, Sörmlands, Östergötlands, Örebro och Västmanlands län, Norra mellansverige = Värmlands, Dalarnas och Gävleborgs län, Mellersta Norrland = Västernorrlands och Jämtlands län samt Övre Norrland = Västerbottens och Norrbottens län.

Att undersöka synen på flyktingmottagning i landets alla kommuner på grundval av ett års undersökning låter sig inte göras med SOM-undersökningens metodik. Genom en sammanslagning av flera undersökningar kan man dock uppnå statistiskt signifikanta svarsfrekvenser i de flesta kommuner. En genomförd sådan pilotundersökning stöder de teser som framförts i den s k Chicago-skolan om "defended neighbourhoods". På platser med få invandrare uppfattas invandrare som mer negativt än på platser där befolkningen redan är uppblandad. Internationella undersökningar har också visat att graden av främlingsfientlighet i befolkningen snarare förklaras av stereotypisering, kognitiva processer och kulturella föreställningar snarare än av mängden invandrare i ett land.⁶

Sammantaget finns det således inte vetenskapligt stöd för påståenden om att främlingsfientlighet och rasism ökar i Sverige på ett generellt plan.⁷ Vissa förskjutningar i attityden till invandrade svenskar och deras barn sker, men de är långsamma och de rubbar inte den grundläggande tolkningsramen. I de flesta fall sker förändringen från en restriktiv till en generös hållning.

Noter

- ¹ Påståendet är vanligt förekommande i surveyundersökningar för att utröna befolkningens tolerans gentemot främlingar. Se t ex Amin 2004 som jämfört med Sverige visar på betydligt högre nivåer av motvilja i flera EU-länder, liksom i EU (före utvidgningen) som helhet.
- ² Kastoryano 2002, Saeed 2007. Se även Hvitfeldt 1991.
- ³ Se t ex Fazlhashemi 2008.
- ⁴ År 2000 var folkpartiets väljare de som allra mest tog avstånd från att ta emot färre flyktingar. Demker 2001.
- ⁵ Demker 2007.
- ⁶ Se t ex Van der Broug et al 2005 samt Rydgren 2004.
- ⁷ Se t ex DN Debatt 070531.

Referenser

- Amin, Ash (2004) "Multi-ethnicity and the idea of Europe" *Theory, Culture & Society*, no 2 vol 21 s 1-24.
- van der Broug, W, M Fennema och J Tillie (2005) "Why some anti-immigrant parties fail and others succeed. A two-step model of aggregate electoral support" *Comparative Political Studies*, vol 38, no 5, s 537-573
- Demker, Marie (2001) "Minskat flyktingmotstånd: Svår marknad för främlingsfientliga partier" ur Holmberg, S and L Weibull (red) *Land du välsignade?* SOM-rapport nr 26, SOM-institutet, Göteborgs Universitet, Göteborg.
- Demker, Marie (2007) "Flyktingpolitik; viktigt för vem?" ur Holmberg, S & L Weibull (red) *Det nya Sverige*, SOM-rapport nr 41, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs Universitet, Göteborg.
- Dagens Nyheter, Debattsidan 31 maj 2007 "Invandrarfientligt parti lockar var fjärde svensk" av José Alberto Diaz
- Fazlhashemi, Mohammad (2008) *Vems islam? De kontrastrika muslimerna*, Norstedts, Stockholm.
- Hvitfeldt, Håkan (1991) "Svenska attityder till Islam" ur Holmberg, S och L Weibull (red) *Politiska opinioner*, SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Kastoryano, Riva (2002) *Negotiating identities. States and immigrants in France and Germany*, Princeton University press, Princeton.
- Rydgren, J (2004) "The logic of xenophobia" *Rationality and Society*, vol 16 no 2, s 123-148
- Saeed, Amir (2007) "Media, racism and islamophobia: The representation of Islam and muslims in the media" *Social Compass* no 1 vol 2 s 443-462.

FLYKTINGPOLITIK - VIKTIGT FÖR VEM?

SOM-undersökningen 2006
SOM-rapport nr 41

FLYKTINGPOLITIK – VIKTIGT FÖR VEM?

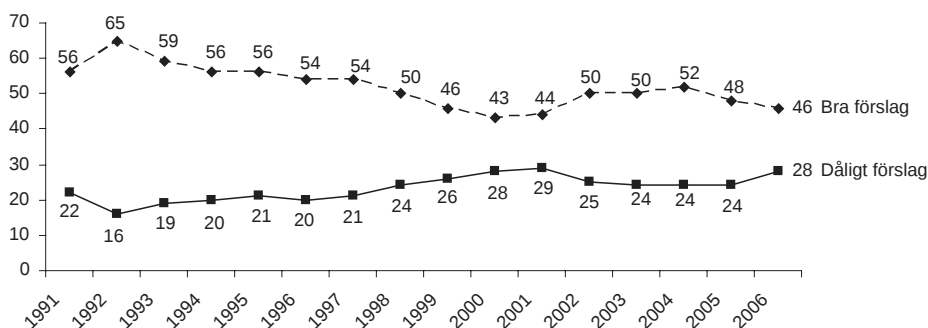
MARIE DEMKER

Under hösten 2006 byttes den svenska socialdemokratiska regeringen ut. Valdagens viktigaste budskap var förstås just det – en ny borgerlig regering skulle få makten i Sverige. Men samtidigt kom en stor del av uppmärksamheten att riktas mot ett parti som inte ens tog sig in i riksdagen, nämligen sverigedemokraterna. Tack vare lokala framgångar, mest anmärkningsvärt i Landskrona med 22 procent, har sverigedemokraternas politik kommit i mediernas fokus efter valet.

Flyktningmotståndet sjunker

Med tanke på sverigedemokraternas framgångar kan det tyckas paradoxalt att flyktningmotståndet i Sverige sjönk under hösten 2006. Men så är det faktiskt. Motståndsnivån i 2006 års undersökning är den tredje lägsta sedan undersökningsserien påbörjades 1991. Uppfattningen att Sverige bör ta emot färre flyktingar delas 2006 av 46 procent av väljarna. Andelen som motsätter sig förslaget är också i stigande, 28 procent, vilket är en tangering av den näst högsta andelen sedan 1990.

Figur 1 Andel som anser det vara ett bra/dåligt förslag att Sverige tar emot färre flyktingar (procent)

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra (övre kurvan) respektive mycket eller ganska dåligt (nedre kurvan) om förslaget. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Mönstret bland sympatisörerna till de politiska partierna är detsamma som tidigare år, nämligen att vänsterpartiet och miljöpartiet har de mest generösa sympatisörgrupperna och moderaterna den mest restriktiva. Men vi kan också konstatera att den grupp som röstar på "annat parti" har blivit mer negativa till flyktingmottagning än i förra undersökningen (från 63 procent 2005 till 77 procent 2006). En specialstudie visar att bland sverigedemokraternas sympatisörer anser 98 procent att det är ett mycket eller ganska bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter partisympati. Andel som angivit att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar (procent)

Partisympati	2006	2005
vänsterpartiet	23	31
miljöpartiet	19	27
socialdemokraterna	42	47
centerpartiet	39	48
folkpartiet	44	48
kristdemokraterna	47	45
moderata samlingspartiet	60	57
annat parti	77	63
varav		
sverigedemokraterna	98	--

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Som framgår av tabell 1 har opinionen inom vänsterpartiet och miljöpartiet blivit avsevärt mindre negativ till flyktingmottagning, från sitt redan låga motstånd. Även bland centerpartisterna har det skett en avsevärd förskjutning till en mindre negativ attityd. Socialdemokratiska och folkpartistiska sympatisörer har blivit något mindre negativa till flyktingmottagning. Något mer negativa har emellertid kristdemokrater och moderater blivit, medan den generellt mest negativa attityden återfinns hos väljare med sympatier hos andra partier och då framför allt hos sverigedemokratiska sympatisörer.

Flyktingmotståndets åldersmönster har under en lång följd av år jämnats ut, och 2006 är det endast de äldsta som har en något mer negativ attityd till flyktingmottagning. Könsskillnaderna i tabell 2 är också de förväntade, män är mer negativa till flyktingmottagning än kvinnor, även om skillnaden minskat något.

Tabell 2 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter kön och ålder. Andel som anger att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar (procent)

Samtliga		46
Kön	Män	49
	Kvinnor	43
Ålder	15-19 år	44
	20-24 år	44
	25-29 år	46
	30-39 år	46
	40-49 år	45
	50-59 år	42
	60-75 år	49
	76-85 år	54

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Sammantaget har alltså opinionen blivit mer generös till svensk flyktingmottagning mellan 2005 och 2006. Samtidigt har den maximala åsiktsskillnaden mellan partisympatisörerna inom riksdagspartierna ökat till 41 enheter (30 enheter 2005) vilket motsvarar förra valårets 2002 års maxskillnad på 42 enheter.

Intresse för flyktingpolitik

Flyktingpolitiken tillhör inte de allra mest intressanta frågorna för svenska folket. Bland olika politikområden är flyktingpolitiken mycket intressant för endast 15 procent av befolkningen 2006, en andel som sjunkit sedan 1993 då förra mätningen genomfördes. Bara EU-politiken röner 2006 lägre intresse! (Demker & Duus-Otterström, i denna bok).

Ett intresse för flyktingpolitik har dock inget entydigt samband med åsikt om flyktingmottagning. Bland dem som säger sig vara mycket intresserade av flyktingpolitik anger 39 procent att det är ett mycket eller ganska bra förslag att ta emot färre flyktingar. Men i samma grupp anger 44 procent att det är ett mycket eller ganska dåligt förslag att ta emot färre flyktingar. Om man analyserar det omvända förhållandet är 13 procent av dem som tycker att det är ett mycket eller ganska bra förslag att emot färre flyktingar också mycket intresserade av flyktingpolitik. Bland dem som tycker att det är ett mycket eller ganska dåligt förslag att ta emot färre flyktingar är 23 procent mycket intresserade av flyktingpolitik. Åsikten att Sverige

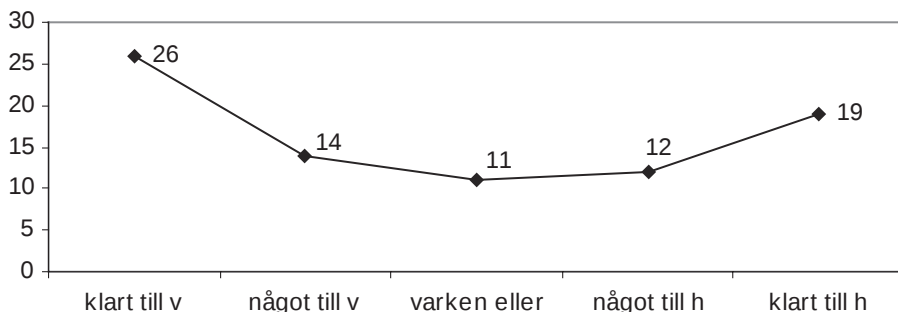
bör vara mer restriktiv i sin flyktingmottagning har således inget självklart samband med ett stort intresse för frågan som sådan.

För vilka är då flyktingpolitiken intressant?

Det svaga ålderssamband som vi sett ifråga om attityden till flyktingmottagning återfinns också ifråga om intresse för flyktingpolitiken. Allra mest intresserade är människor under 30 år – 19 procent – medan bland dem över 30 år är 14 procent mycket intresserade. Män och kvinnor är ungefär lika intresserade – 14 respektive 15 procent är mycket intresserade av flyktingpolitik.

Ideologi är däremot en viktigare förklaring till intresse för flyktingpolitik. Bland personer som placerar sig klart till vänster är en större andel mycket intresserade av flyktingpolitik än bland övriga ideologiska grupperingar.

Figur 2 Samband mellan vänster-högerposition och intresse för flyktingpolitik (procent)

Kommentar: Frågan löd: Hur intresserad är du av följande politiska områden: Flyktingpolitik. Svarsalternativen var mycket intresserad, ganska intresserad, inte särskilt intresserad, inte alls intresserad. I figuren anges den del som svarat att de var mycket intresserade. Procentbasen utgörs av de svarspersoner som angivit något av de fyra svarsalternativen, övriga är borträknade. Positionen på vänster-högerskalan har fem värden: klart till vänster, något till vänster, vare sig till vänster eller höger, något till höger samt klart till höger.

Intresset för flyktingpolitik följer således ett U-samband där ideologiska positioner på ytterkanterna indikerar ett större intresse för flyktingpolitik. Ett sådant U-samband återfinns också när det gäller det allmänna intresset för politik, men att sambandet är så pass klart även inom flyktingpolitiken indikerar att flyktingpolitiken har permanentat en ideologisk laddning i termer av vänster- och högerideologi. (Demker 2004)

Att flyktingpolitikens innehåll blivit en partiskiljande fråga har SOM-undersökningarna visat under en lång tid. (Demker 2007) På samma sätt är intresset för flyktingpolitik partiskiljande.

Tabell 3 Svenska folkets intresse för flyktingpolitik efter partisympati. Andel som angivit att de är mycket intresserade (procent).

Partisympati:	
vänsterpartiet	28
miljöpartiet	22
socialdemokraterna	11
centerpartiet	9
folkpartiet	20
kristdemokraterna	12
moderata samlingspartiet	12
annat parti	31
varav	
sverigedemokraterna	43

Kommentar: Frågan löd: Hur intresserad är du av följande politiska områden: Flyktingpolitik. Svarsalternativen var mycket intresserad, ganska intresserad, inte särskilt intresserad, inte alls intresserad. I tabellen anges den del som svarat att de var mycket intresserade. Procentbasen utgörs av de svarspersoner som angivit något av de fyra svarsalternativen, övriga är borträknade.

Att intresse och en bestämd åsikt i flyktingfrågor inte alltid går hand i hand är ganska tydligt i tabell 3. Mest intresserade är visserligen sverigedemokraterna, som ju till 98 procent vill ta emot färre flyktingar. Men det mest restriktiva riksdagspartiet, moderaterna, har sympatisörer som är påtagligt lite intresserade av flyktingpolitik. Vänsterpartiets och miljöpartiets sympatisörer, som är de mest generösa, är avsevärt mer intresserade än moderata sympatisörer. Men också folkpartistiska sympatisörer är förhållandevis intresserade av flyktingpolitik.

Uppenbart är att sverigedemokraterna är den väljargrupp som på ett särskilt sätt skiljer ut sig genom att vara mest intresserade av flyktingpolitik och samtidigt vara helt och hållet för en mycket restriktiv flyktingmottagning.

Sverigedemokraternas sympatisörer

Vilka är då sverigedemokraternas sympatisörer? Är de bara intresserade av flyktingfrågorna? Vilka andra politiska hållningar har de?¹

Så gott som alla sd:s väljare anser det vara ett bra förslag att Sverige skall ta emot färre flyktingar. Men 90 procent av dem som vill minska flyktingmottagningen röstar inte på sverigedemokraterna. Vilka är då de som tydligen låter sin överty-

gelse i flyktingpolitiken vara avgörande för sitt partival? Gruppen är påtagligt mansdominerad. Av sverigedemokraternas sympatisörer är 62 procent män.² Utbildningsnivån är lägre än bland övriga partiers väljare. Bland sverigedemokraterna har 85 procent av sympatisörerna som mest gymnasieutbildning eller folkhögskola. Bland t ex socialdemokraterna är motsvarande andel 70 procent och bland centerpartiets sympatisörer 57 procent.³ Övriga partier har ännu lägre andel lågutbildade bland sina sympatisörer. Morgontidningsläsning är mindre utbredd bland sverigedemokraternas sympatisörer, 33 procent säger sig aldrig läsa en morgontidning. Det kan jämföras med 23 procent hos vänsterpartister, 19 procent hos socialdemokraternas sympatisörer eller 12 procent bland centerpartiets och kristdemokraternas sympatisörer.

Sverigedemokraternas väljare är i allmänhet yngre eller medelålders. Bland sympatisörerna är 33 procent under 30 år vilket är en större andel än både vänsterpartiet (24 procent) och miljöpartiet (26 procent) som annars har den mest ungdomliga sympatisörsgruppen.

Sverigedemokraterna har också i större utsträckning alltid bott där de bor nu, 51 procent, vilket är den högsta andelen stannboende bland alla partisympatisörer. Och sverigedemokraternas sympatisörer är också nöjda med sitt liv. Bland sverigedemokraternas sympatisörer är 38 procent mycket nöjda med sitt liv. Det är en större andel än bland socialdemokraternas (30 procent) och miljöpartiets sympatisörer och likvärdigt med andelen bland centerpartister (38 procent) och moderata sympatisörer (40 procent).

Motståndet mot EU är stort bland sverigedemokraternas sympatisörer, 62 procent av dem är emot det svenska EU-medlemskapet. Det är den största andelen bland alla partisympatisörer och en större andel än hos de sedan länge uttalat EU-negativa vänsterpartiets (59 procent) eller miljöpartiets sympatisörer (44 procent).

Sverigedemokraternas sympatisörer är inte heller särskilt intresserade av politik. Endast 7 procent av sverigedemokraterna anger sig vara mycket intresserad av politik vilket är den lägsta andelen bland alla partisympatisörer. Även om man vidgar frågan till att omfatta dem som är mycket eller ganska intresserade av politik kvarstår den låga andelen. Endast 38 procent av sverigedemokraternas väljare anger sig vara mycket eller ganska intresserade av politik, bland övriga partiers sympatisörer är den andelen undantagslöst över 50 procent.⁴ Förtroendet för demokratin är också mycket lågt, endast 40 procent av sverigedemokraternas sympatisörer är mycket eller ganska nöjda med det sätt på vilket demokratin fungerar i Sverige. Den andelen kan jämföras med 73 procent bland vänsterpartiets sympatisörer, 79 procent bland moderater och 77 procent bland miljöpartiets sympatisörer.

Flyktingpolitiken som profilfråga

För sverigedemokraterna som politiskt parti är flyktingpolitiken en profilfråga – det har partiledaren betonat i valrörelsen och det syns bland sympatisörerna. Genom

att bejaka en restriktiv linje avseende flyktingmottagning får partiet en plattform för att skapa stöd för sin politik i många andra frågor. Partiets innersta organisatoriska kärna består av övertygade och målinriktade personer med intresse för politik. Men opinionsstödet kommer från människor som är ganska ointresserade av politik, har lågt förtroende för demokratin och som inte har någon direkt vilja att sätta sig in i eller engagera sig i politiken.⁵ Sympatisörerna är unga och därmed mer rörliga än äldre väljare. De har också ofta röstskolkat i tidigare val.⁶ Partiet har således ett bräckligt politiskt stöd att bygga på i sin önskade marsch mot riksdagen.

Noter

- ¹ Notera att n-talet för sverigedemokraternas sympatisörer pendlar mellan 37 och 69. Analyser i mindre grupper är därför vanskliga och jag har här valt att endast ta upp tydliga och genomgående skillnader mellan gruppen sverigedemokrater och övriga.
- ² Bland moderata sympatisörer är 52 procent män, övriga partier har en jämn könsfördelning eller en kvinnoövertvikt, t ex kristdemokraterna med 59 procent kvinnliga sympatisörer eller miljöpartiet med 62 procent kvinnliga sympatisörer.
- ³ Och då är dessa partisympatisörer i genomsnitt betydligt äldre än sverigedemokraternas sympatisörer.
- ⁴ Vänsterpartiet 66 procent, socialdemokraterna 52 procent, centerpartiet 54 procent, folkpartiet 60 procent, moderaterna 61 procent, kristdemokraterna 56 procent och miljöpartiet 61 procent.
- ⁵ Valu 2006 (SvT:s vallokalsundersökning) visade att sverigedemokraternas väljare också hade större misstroende mot politiker än andra och att man också plånboksröstade i större utsträckning än andra väljare. Många av partiets valda ombud är också politiskt oerfarna, och en del blev t o m invalda mot sin vilja och valde att representera sig själva snarare än partiet, (Linus Persson i Vaggeryd; <http://sr.se/cgi-bin/isidormap/PrinterFriendlyArticle.asp?artikel=951769&ProgramID=91>) samt även oklara mandat i Mariestad, Gällivare, Norrköping och Gnosjö. (<http://www.sr.se/cgi-bin/isidormap/PrinterFriendlyArticle.asp?DagensDatum=2006-09-23&Artikel=949555&ProgramID=83>)
- ⁶ Valu 2006.

Referenser

- Demker, M (2004) "Vänster och höger i flyktingpolitiken" ur Holmberg, S och L. Weibull (red) *Ju mer vi är tillsammans* SOM-rapport 34, SOM-institutet, Göteborgs Universitet, Göteborg
- Demker M (2007) Attitudes towards immigrants and refugees. Swedish trends with some comparisons" *International Studies Association Annual Convention i Chicago 28 februari – 3 mars 2007*

STORA REGIONALA SKILLNADER I ATTITYDEN TILL FLYKTINGAR

SOM-undersökningen 2005
SOM-rapport nr 39

STORA REGIONALA SKILLNADER I ATTITYDEN TILL FLYKTINGAR

MARIE DEMKER

I Sverige har den politiska sociologin sällan ägnat sig åt att undersöka regionala och geografiska förklaringar till skilda attityder. Genomgående har den socioekonomiska modellen dominerat. Det råder heller ingen tvekan om att attityden till flyktingmottagning i Sverige har starkt samband med social klass och ålder. Men samtidigt har många också kunnat konstatera att Skåne tillhör de främlingsfientliga partiernas styrkebalten liksom att bygder som hade nazistiska grupperingar under mellankrigstiden gärna fortsätter att hysa olika typer av högerextrema grupper.¹

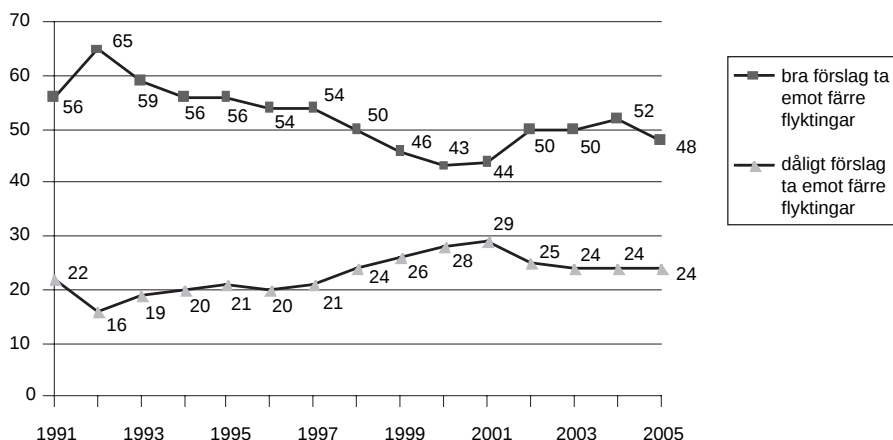
I Frankrike genomfördes de första undersökningarna av väljarnas uppfattningar om politiska uppfattningar efter just en geografisk modell. André Siegfried är den som gav den politiska sociologin ett nytt verktyg i form av undersökningar av attityder i olika regioner. Redan 1913 publicerades hans analys av väljarna i västra Frankrike och under 1930-talet etablerades hans arbete med vad som ibland kallats ekologisk väljaranalys. I Frankrike har många samhällsvetare följt Siegfrieds tradition och arbetat med regionala analyser, t ex Francois Bon och Emanuel Todd.² Även bland i övrigt dominerande socioekonomiska modeller i fransk väljarforskning smyger sig fortfarande analyser av den regionala variationen in som en stark modell.³ I Sverige har kontextuella analysmodeller och förklaringar i termer av politisk geografi i stort lyst med sin frånvaro, med några undantag.⁴ I de fall där regional variation analyseras mera rutinmässigt så uppfattas geografin som en sammanslagen restkategori. Den geografiska variationen ses alltså som uttryck för en hos individen subjektivt upplevd känsla av hur det är att bo på just den plats där man bor. Kontextuella modeller ses då som ett försök att fånga upp dessa subjektiva upplevelser. Jag menar dock att det kan finnas en möjlighet att platsens betydelse är en annan, att platsen i sig är politisk.⁵ I så fall finns det en politisk geografi som går utöver den subjektiva upplevelse som vi kan mäta via individuella enkätfrågor. Denna typ av teorier och analysmodeller har emellertid i mycket liten grad varit riktningssgivare för empiriska studier av väljarbeteende.⁶

I dagens alltmera globaliserade värld kan vi också iakttaga en rörelse där medborgarna blir allt mindre förutsägbara givet de socioekonomiska egenskaperna, klassröstningen minskar stadigt och med en avsevärt höjd utbildningsnivå så lär utbildningsfaktorn bli en allt mindre särskiljande faktor för våra åsikter och attityder. I

den här artikeln avser jag därför att pröva tesen att motståndet mot att ta emot flyktingar i Sverige har en regional variation, även med hänsyn tagen till befolkningsammansättningen och socioekonomiska skillnader.

Först kommer jag emellertid att redogöra för de huvudsakliga trenderna avseende attityden till ökad flyktingmottagning i Sverige. Sedan millennieskiftet har det funnits en något hårdnande attityd till flyktingmottagning. Den trenden har emellertid brutits och opinionens inställning till att ta emot fler flyktingar har nu åter blivit mer positiv. År 2005 är det 48 procent som menar att det vore ett bra förslag att ta emot färre flyktingar, och en lägre andel får vi gå fem år tillbaka i tiden för att hitta. Faktum är att denna andel av befolkningen är den fjärde lägsta sedan 1991.

Figur 1 Den svenska opinionens syn på flyktingmottagning i Sverige 1991-2005

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra respektive mycket eller ganska dåligt om förslaget. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

De minst negativa till att ta emot fler flyktingar är personer mellan 20 och 50 år, alltså personer i arbetsför ålder och födda efter 1955. Män är likaså även i år mer kritiska än kvinnor är. Den egenupplevda ideologin är också en viktig förklaring, där framför allt en självuppfattning att vara klart till vänster också predisponerar för en avsevärt mindre negativ hållning till flyktingar än genomsnittet. På samma sätt har självplaceringen klart till höger tydligt samband med en mer negativ attityd än genomsnittet. Ju högre utbildning desto mer positiv är man till att emot fler flyktingar, medan urbanitetsgraden spelar betydligt mindre roll. Minst negativ är man dock på landet och i storstaden, medan småstaden tycks något mer avvaktande.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter kön, ålder, vänster-höger-position, utbildning och urbanitetsgrad (procent)**Förslag:** Ta emot färre flyktingar i Sverige

Samtliga	48
KÖN:	
Män	53
Kvinnor	44
ÅLDER:	
15-19 år	48
20-24 år	39
25-29 år	43
30-39 år	44
40-49 år	45
50-59 år	52
60-75 år	55
76-85 år	50
PLACERING PÅ VÄNSTER- HÖGER-SKALAN:	
Klart till vänster	28
Något till vänster	42
Varken höger eller vänster	50
Något till höger	52
Klart till höger	63
UTBILDNING:	
Låg	58
Medellåg	53
Medelhög	43
Hög	34
URBANITETSGRAD	
Ren landsbygd	46
Mindre tätort	53
Stad/Större tätort	48
Storstad	44

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Flyktingpolitiken har sedan lång tid varit en starkt partiskiljande fråga. Mönstret ligger, som synes i tabell två, fast sedan tidigare år – moderata sympatisörer är mest kritiska till flyktinginvandring medan miljöpartiets sympatisörer är minst kritiska. Sedan valåret 2002 har folkpartiets sympatisörer förändrats från att tillhöra de allra mest flyktingvänliga till att bli mer lika övriga borgerliga sympatisörer i kritiken mot flyktinginvandringen. Under år 2005 har folkpartiets sympatisörer blivit helt lika övriga mittenpartiers, och folkgenomsnittet, avseende attityden till flyktingmottagning. Folkpartiets sympatisörer tillhör inte längre ens det borgerliga blockets mest flyktingvändliga utan den positionen hålls idag av kristdemokraterna. Moderaternas sympatisörer har blivit mer positiva till flyktingmottagning sedan 2004, liksom centerpartiets, miljöpartiets och socialdemokraternas sympatisörer. Folkpartiets sympatisörer är den enda sympatisörsgrupp som blivit mer negativ.

Tabell 2 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter partisympati (procent)

Förslag: Ta emot färre flyktingar i Sverige

Samtliga	48
PARTISYMPATI:	
vänsterpartiet	31
miljöpartiet	27
socialdemokraterna	47
centerpartiet	48
folkpartiet	48
kristdemokraterna	45
moderata samlingspartiet	57
annat parti	63

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Geografi och attityder till främlingar

I inledningen skisserade jag den tes jag ämnar pröva här, nämligen om det finns regionala/geografiska variationer i attityderna till flyktingmottagning i Sverige. Svaret är enligt tabell två, att det finns ett sådant mönster.

Tabell 3 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter region (procent)**Förslag:** Ta emot färre flyktingar

Hela landet	48
Sydsverige	59
Småland med öarna	51
Västsverige	51
Stockholm	40
Östra mellansverige	53
Norra mellansverige	43
Mellersta Norrland	46
Övre Norrland	38

Kommentar: Svartalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Sydsverige = Blekinge och Skåne län, Småland med öarna = Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Gotlands län), Västsverige = Hallands och Västra Götalands län, Stockholm = Stockholms län, Östra mellansverige = Uppsala, Sörmlands, Östergötlands, Örebro och Västmanlands län, Norra mellansverige = Värmlands, Dalarnas och Gävleborgs län, Mellersta Norrland = Västernorrlands och Jämtlands län samt Övre Norrland = Västerbottens och Norrbottens län.

Resultaten visar klart att det finns ett regionalt mönster i attityden till flyktingmottagning. I södra Sverige är attityden betydligt mer negativ än i norr. De allra minst negativa till flyktingmottagning är befolkningen i övre Norrland, tätt följda av Stockholms invånare. De allra mest negativa till flyktingmottagning är sydsvenskarna.

Men, är det helt enkelt inte så att förklaringen ligger i just socioekonomiska förklaringar? Näringsstruktur, utbildning och ålderstruktur skiljer ju sig åt mellan landsändarna.

Som vi ser i tabell fyra så kvarstår det regionala mönstret även inom grupperna kvinna/man och inom de olika utbildningsgrupperna. Kvinnor respektive män i Sydsverige är betydligt mer negativa till flyktingmottagning än norrländska kvinnor och män. På samma sätt är personer med grundskoleutbildning i övre Norrland avsevärt mindre negativa till flyktingmottagning än motsvarande personer i sydsverige eller östra mellansverige. Den universitetsutbildade sörslänningen är mer negativ till flyktingmottagning än norrlänningen med bara grundskola.

Inte heller åldersstrukturen kan förklara de regionala skillnaderna. I sydsverige hyser nästan dubbelt så stor andel av dem under 30 år en negativ attityd till flyktingmottagning jämfört med i övre Norrland. Och pensionärerna i Norrland är mindre negativa än befolkningssnittet medan pensionärerna i de södra regionerna är betydligt mer negativa än befolkningssnittet. De regionala skillnaderna består således.

Tabell 4 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter region kontrollerat för kön, ålder och utbildning (procent)**Förslag:** Ta emot färre flyktingar

Region/Kön:	Kvinnor	Män
Sydsverige	54	62
Småland med öarna	50	53
Västsverige	46	55
Stockholm	35	46
Östra mellansverige	51	56
Norra mellansverige	38	47
Mellersta Norrland	34	57
Övre Norrland	35	42

Region/Utbildning:	Låg	Medellåg	Medelhög	Hög
Sydsverige	66	68	51	44
Småland med öarna	54	55	55	34
Västsverige	58	58	43	44
Stockholm	48	48	41	27
Östra mellansverige	66	57	39	42
Norra mellansverige	65	35	31	33
Mellersta Norrland	55	49	39	e.s
Övre Norrland	38	44	38	29

Region/Ålder:	15-29	30-49	50-64	65-85
Sydsverige	57	49	63	68
Småland med öarna	56	49	54	48
Västsverige	40	50	52	59
Stockholm	36	32	48	47
Östra mellansverige	43	54	55	57
Norra mellansverige	37	34	43	55
Mellersta Norrland	37	38	54	44
Övre Norrland	31	41	39	38

Kommentar: Svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Sydsverige = Blekinge och Skåne län, Småland med öarna = Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Gotlands län), Västsverige = Hallands och Västra Götalands län, Stockholm = Stockholms län, Östra mellansverige = Uppsala, Sörmlands, Östergötlands, Örebro och Västmanlands län, Norra mellansverige = Värmlands, Dalarnas och Gävleborgs län, Mellersta Norrland = Västernorrlands och Jämtlands län samt Övre Norrland = Västerbottens och Norrbottens län. Låg utbildning = grundskola, medellåg utbildning = gymnasium, folkhögskola, medelhög utbildning = eftergymnasial utbildning men ingen högskoleexamen, hög utbildning = examen från universitet eller högskola. Noteringen e.s. indikerar att urvalsgruppen omfattar tio eller färre svarspersoner.

Men kan det inte handla om urbanitetsgraden? I södra Sverige finns ju många fler städer och tätorter än i Norrland t ex. Nej, inte heller denna faktor kan förändra de regionala skillnaderna. Personer som bor på landsbygden i övre Norrland är betydligt mindre negativa till flyktingmottagning än landsbygdens befolkning i sydsverige. På samma sätt är personer i stad eller större tätort i t ex det urbana östra mellansverige betydligt mer negativa till flyktingmottagning än motsvarande grupper i övre Norrland. De regionala skillnaderna består således.

Partiernas geografiska profiler

Som vi tidigare sett är attityden till flyktingmottagning en starkt partiskiljande fråga. Moderaterna står på ena sidan och är mest negativa till flyktingmottagning medan miljöpartisterna står på den andra och är minst negativa. Vi vet också att partierna har olika geografiska styrkebalten. Socialdemokratin och vänstern har alltid varit stark i Norrland och likaså har västsverige varit ett liberal fäste. Kristdemokraterna har styrkefält i Småland och moderaterna är starka i Skåne. Kan detta vara orsaken till den regionala variationen?

Tabell 5 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter region kontrollerat för partisympati (procent)

Bra förslag att ta emot färre flyktingar

Region/Partisypati	v	mp	s	c	fp	kd	m
Sydsverige	(20)	(30)	63	65	70	(61)	61
Småland med öarna	(27)	(21)	43	69	(70)	(26)	66
Västsverige	45	15	52	45	46	42	62
Stockholm	21	27	37	e.s	37	57	46
Östra mellansverige	29	53	49	49	45	52	62
Norra mellansverige	(24)	(47)	38	43	(45)	e.s	51
Mellersta Norrland	e.s	(27)	43	(23)	e.s	e.s	(40)
Övre Norrland	(42)	e.s	38	31	(18)	(27)	58

Kommentar: Svartalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Sydsverige = Blekinge och Skåne län, Småland med öarna = Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Gotlands län), Västsverige = Hallands och Västra Götalands län, Stockholm = Stockholms län, Östra mellansverige = Uppsala, Sörmlands, Östergötlands, Örebro och Västmanlands län, Norra mellansverige = Värmlands, Dalarnas och Gävleborgs län, Mellersta Norrland = Västerorrlands och Jämtlands län samt Övre Norrland = Västerbottens och Norrbottens län. Noteringen e.s. indikerar att urvalsgruppen omfattar tio eller färre svarspersoner. Noteringen inom () indikerar att urvalsgruppen omfattar minst elva och högst 24 personer.

Det råder ingen tvekan om de politiska partiernas sympatisörer präglas starkt av de regioner i vilka de lever. Folkpartister i övre Norrland och sydsverige kunde knappast stå längre från varandra i denna fråga, på samma sätt är de regionala skillnaderna skarpa i miljöpartiet, vänsterpartiet och kristdemokraterna. Sympatisörer till kristdemokraterna i Småland skiljer sig drastiskt från de flesta andra regioner, vilket indikerar att i de trakter där kristdemokraterna har sina kärnväljare finns en annan profil än bland övriga väljare. På samma sätt tycks miljöpartister i västsverige utgöra en speciellt flyktingpositiv grupp, särskilt i relation till sina partivänner i östra mellansverige. De regionala skillnaderna består således.

Slutsatser

Med den här enkla prövningen av regionala skillnader menar jag att vi kan sluta oss till att attityden till flyktingmottagning, och därmed troligen också främlingsfientlighet i allmänhet, har regionala och lokala baser. Det är således inte så enkelt som att attityder till främlingar kan ses som effekter av enbart socioekonomiska faktorer. Jag menar att det kan finnas en poäng i att betrakta platsen inte bara som ett slags substitut för det vi inte kan mäta, alltså som subjektiva och individuella upplevelser som kan påverka våra attityder. Platsen kan också bära en tradition, en erfarenhet och en diskurs som har ett eget förklaringsvärde när vi undersöker människors åsikter, attityder och värderingar. Det är en utmaning för svensk politisk sociologi att undersöka och utveckla strukturella förklaringsmodeller för att söka förstå hur platsen, geografin och rummet bär på politiska och samhälleliga traditioner och värden som uppenbarligen är mycket livskraftiga.

Noter

- ¹ Se t ex Löw 2004.
- ² Bon & Cheylan 1988, Todd 1988
- ³ Se t ex Lewis-Beck 2000.
- ⁴ Herbert Tingsten påbörjade studier i Siegfrieds anda, men denna typ av analyser vann inget starkt fotfäste. Tankarna om regional variation och politiska geografi har funnits med i den tradition som legat till grund för analys av väljarbeteende i Sverige, men har inte lett till några avtryck i forskningen om nationellt väljarbeteende. Exempel på svenska arbeten som på svenska förhållanden använt s k ekologiska data och/eller kontextuella modeller är t ex Lewin-Jansson-Sörbom 1972, Wörlund 1990, Strömblad 2003. Martinsson (2004) har visat att det finns regionala effekter som inte försvinner vid kontroll för socioekonomiska faktorer. I sydsverige återfinns en genuint mer positiv attityd till EMU än i andra regioner, även med hänsyn tagen till befolkningens sammansättning.

- ⁵ Platsens betydelse behöver inte alltid vara en sympati, också antipati (alltså att en viss plats INTE är en annan plats) kan vara en viktig faktor. Att bo i Göteborg kanske är viktigt inte för att det är något särskilt med Göteborg, utan för att Göteborg definitivt inte är Stockholm.
- ⁶ Tack till Henrik Ekengren Oscarsson och Johan Martinsson för goda samtal kring dessa frågor.

Referenser

- Bon F och J-P Cheylan (1988) *La France qui vote*, Pluriel Inédit Hachette, Paris.
- Lewis-Beck, S, red. (2000) *How France votes*, Chatham House Publishers, New York/London
- Lewin, L, Jansson, B & Sörbom D (1972) *The swedish electorate 1887-1968*, Almqvist & Wiksell, Stockholm
- Löow, H (2004) *Nazismen i Sverige 1924-1979. Pionjärerna, partierna, propagandan*, Ordfront förlag, Stockholm.
- Martinsson, J (2004) "Varför är inte stockholmare som andra svenskar?" ur Oscarsson, H & Holmberg, S (red) *Kampen om euron*, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Strömblad, P (2003) *Politik på samhällets skuggsida*, Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet, Uppsala.
- Todd, E (1988) *La Nouvelle France*, Éditions Seuil, Paris.
- Wörlund, I (1988) *Politisk tradition. Politisk organisation. En studie av regionala variationer i SAP:s väljarstöd 1921-40*. Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet, Umeå.

BÅDE TOLERANS OCH KRITIK I ATTITYDERNA TILL INVANDRARE

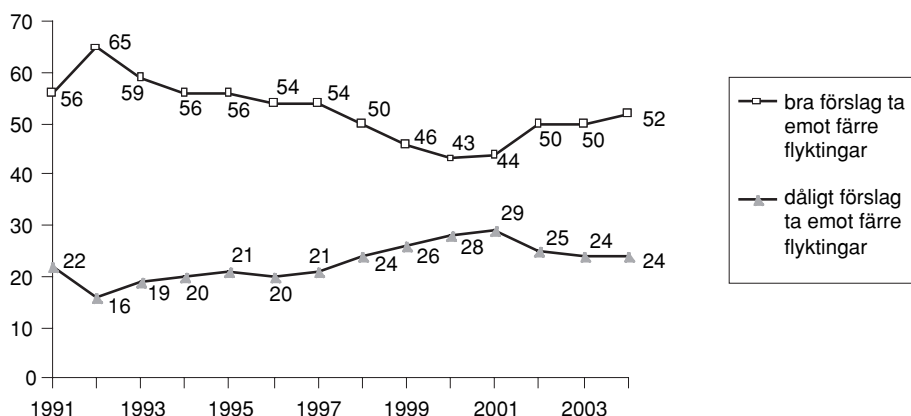
SOM-undersökningen 2004
SOM-rapport nr 36

BÅDE TOLERANS OCH KRITIK I ATTITYDerna TILL INVANDRARE

MARIE DEMKER

Hedersmord, arbetslösa invandrarakademiker, kriminella ungdomsgäng och hatiska flyktingbarn är några av de medieberättelser som varit vanliga under året som gått. Och visst ser vi en ökad kritik av flyktinginvandringen i opinionen under de senaste fyra åren – samtidigt ser vi inte motsvarande kritiska hållning mot dem som redan är här. Tvärtom.

Figur 1 Den svenska opinionens syn på flyktingmottagning i Sverige

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra respektive mycket eller ganska dåligt om förslaget. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

I likhet med tidigare år ökar kritiken mot flyktinginvandring med stigande ålder och män är mer kritiska än kvinnor är. Personer med tilltro till bönsens makt är mindre benägna att vilja minska antalet flyktingar i Sverige liksom de som regelbundet besöker gudstjänster av olika slag. Kritiken mot flyktinginvandringen är störst i arbetarhemmen och minst i akademiker- och högre tjänstemannahem.

**Tabell 1 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter kön, partisym-
pati, ålder, böneliv, kyrkogång och nuvarande social klass (procent)****Förslag:** *Ta emot färre flyktingar i Sverige*

	Mycket eller ganska bra förslag
Samtliga	52
KÖN	
Män	56
Kvinnor	50
PARTISYMPATI	
vänsterpartiet	33
miljöpartiet	33
socialdemokraterna	51
centerpartiet	56
folkpartiet	46
kristdemokraterna	46
moderata samlingspartiet	64
annat parti	67
ÅLDER	
15-19 år	46
20-29 år	49
30-39 år	48
40-49 år	50
50-59 år	54
60-75 år	59
BETT TILL GUD	
Ingen gång senaste 12 månaderna	53
Högst en gång i kvartalet	53
Minst en gång i månaden	36
BESÖKT GUDSTJÄNST	
Ingen gång senaste 12 månaderna	56
Minst en gång i kvartalet	43
NUVARANDE HEM	
Arbetsbaserat hem	59
Jordbrukarbaserat hem	59
Företagsbaserat hem	56
Tjänstemannabaserat hem	50
Högre akademikerbaserat hem	35

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till lød: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Flyktingpolitiken har sedan lång tid varit en starkt partiskiljande fråga. Mönstret ligger fast sedan tidigare år – moderata sympatisörer är mest kritiska till flyktinginvandring medan miljöpartiets (och i år vänsterpartiets) sympatisörer är minst kritiska. Sedan valåret 2002 har folkpartiets sympatisörer förändrats från att tillhöra de allra mest flyktingvänliga till att bli mer lika övriga borgerliga sympatisörer i kritiken mot flyktinginvandringen. Fortfarande är dock folkpartiets sympatisörer mer positiva till flyktinginvandring än socialdemokratiska, centerpartistiska och moderata sympatisörer.

De enda större förändringarna i 2004 års mätning har skett bland vänsterpartiets och folkpartiets sympatisörer. Vänsterpartiets sympatisörer har blivit mindre kritiska till flyktinginvandring (-8 enheter) och är nu tillbaka på ungefär valårets 2002 siffror. Folkpartiets sympatisörer har istället blivit mer kritiska (+6 enheter) och även de är nu tillbaka ungefär på valårets 2002 siffra. Inga andra sympatisörgrupper har förändrats påtagligt sedan 2003.

Assimilation och särart

Integrationsdebatten har sedan 1960-talet präglats av pendlingen mellan assimilation och bevarandet av den nationella särarten. Såväl politik som forskning har ömsom betonat vikten av att skapa likhet mellan infödda och invandrare och ömsom betonat vikten av att båda grupperna är trygga och stolta i sina egna kulturella traditioner. I början av 1990-talet, i samband med att flyktingmotståndet ökade, undersökte SOM-institutet inställningen till den svenska integrationspolitiken. Därefter gjordes undersökningen om 1999 – vid en tidpunkt när kritiken var som lägst – och har ånyo gjorts om 2004 när motståndet mot flyktinginvandring åter har ökat.

Stödet för önskan att den svenska politiken skall hjälpa invandrare att anpassa sig till svenska traditioner är som störst 1994 och 2004 men minskar 1999. Stödet för att den svenska politiken skall syfta till att stärka invandrarnas egna kulturer är emellertid lika lågt under hela perioden och förändras inte. Att integrationen i det svenska samhället befordras genom stärkandet av den ursprungliga kultur som invandraren har med sig till Sverige har således mycket litet stöd bland allmänheten, och stödet ökar inte heller under mer flyktingvänliga perioder i opinionsbildningen.

Under de dryga tio år som undersökningen sträckt sig över har stödet för en "försvenskningsspolitik" först sjunkit och sedan ökat igen. Ökat stöd för en invandrarpolitik som hjälper invandrare att anpassa sig till svensk kultur och tradition kan vi se hos vänsterpartiets och miljöpartiets sympatisörer medan flera andra partier sympatisörsgupper har minskat sitt stöd något.

Det har skett en utjämning över tid mellan partiernas sympatisörer i synen på anpassning till svensk kultur och tradition. Skillnaden mellan den grupp som ger minst stöd åt tanken på anpassning (centerpartiets sympatisörer) och den som tror

mest på den (moderaternas sympatisörer) är elva enheter år 2004. Skillnaden mellan motsvarande grupper var tio år tidigare (vänsterpartiets och kristdemokraternas sympatisörer) nästan dubbelt så stor, nämligen 21 enheter.

Tabell 2 Svenska folkets inställning till anpassning och till bibehållandet av nationell kultur; efter kön, ålder och partisympati 1994, 1999 och 2004 (procent)

Förslag:

1. *Invandrarpolitiken bör hjälpa flyktingar och invandrare att bevara sin nationella kultur och tradition.*
2. *Invandrarpolitiken bör hjälpa flyktingar och invandrare att anpassa sig till svensk kultur och tradition.*

	Bra förslag att bevara:					
	Nationell kultur			Svensk kultur		
	1994	1999	2004	1994	1999	2004
Samtliga	23	24	22	80	66	80
KÖN						
Män	18	22	20	81	65	81
Kvinnor	28	25	23	79	66	78
ÅLDER						
15-19	24	29	29	68	54	67
20-29	21	24	29	78	61	75
30-39	20	20	23	81	65	79
40-49	25	22	21	79	69	82
50-59	23	22	18	81	70	77
60-75	26	24	29	83	66	85
PARTISYMPATI						
vänsterpartiet	34	30	36	66	61	77
miljöpartiet	40	28	36	68	71	78
socialdemokraterna	26	26	23	80	64	78
centerpartiet	18	25	17	84	57	75
folkpartiet	25	27	24	84	74	80
kristdemokraterna	24	25	19	87	79	82
moderata saml.partiet	14	14	14	86	68	86
ny demokrati	0	–	–	73	–	–
annat parti	12	20	13	68	48	79

Kommentar: Svartalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Stödet för att den svenska invandrapolitiken skall inriktas på att bevara invandrarernas ursprungliga nationella kulturer och traditioner har generellt legat ganska stilla under hela tioårsperioden. Hos personer yngre än 40 har stödet för en sådan politik dock ökat något medan den minskat hos dem över 40 år. Miljöpartiets och kristdemokraternas sympatisörer har förändrat attityd sedan 1994 i så måtto att de blivit mindre benägna att stödja en särartspolitik. Något som också gäller socialdemokraternas sympatisörer.

Opinionsbalansen inom grupper – alltså skillnaden mellan dem som tycker att något är dåligt och dem som tycker att något är bra – har ökat inom kristdemokraternas, centerns och folkpartiets sympatisörsgrupper. Opinionsbalansen till nackdel för förslaget att bevara invandrarernas nationella kultur och tradition har ökat med nio, tio respektive tretton enheter i dessa grupper sedan 1994. Störst negativ övervikt finns inom moderata sympatisörsgrupper och hos centersympatisörer. En positiv övervikt för att stödja bevarandet av den ursprungliga kulturen finns bara hos vänsterpartiets och miljöpartiets sympatisörer.

På samma sätt har opinionsbalansen till nackdel för förslaget att bevara invandrarernas nationella kultur och tradition ökat i gruppen över 40 år, medan den har minskat i gruppen under 40 år. Resultaten betyder att i gruppen under 40 år går opinionstrenden mot jämvikt mellan dem som tycker förslaget är bra respektive och dåligt, medan i gruppen över 40 år ökar obalansen till nackdel för förslaget.

Skillnaden mellan kvinnor och män i stödet till en särartspolitik har minskat betydligt sedan 1994. Från att ha varit tio procentenheter är skillnaden idag endast tre enheter. Kvinnornas stöd för en politik som stödjer invandrarernas egen kultur och tradition har kontinuerligt minskat sedan 1994 medan männens stöd har ökat något litet.

Tolerans och främlingsfientlighet

Immigrationspolitiken är (förstås) flerdimensionell. Det betyder att synen på invandring, invandrare och mångkultur inte helt och hållet ligger på samma skala. Under perioden sedan 1990-talets början har politikområdet immigration nyanse-rats, problematiserats och politiserats. Men det starka sambandet mellan vilja till en starkt restriktiv flyktingpolitik och toleransen gentemot människor med annat ursprung än Sverige kvarstår. Som exempel kan nämnas att 1993 tyckte 89 procent av dem som *inte* skulle vilja få en invandrare från en annan del av världen som familjemedlem att flyktingpolitiken borde skärpas. Motsvarande andel bland dem som inte alls hade något emot att få en invandrare i familjen var 41 procent. År 2004 var motsvarande siffror 87 procent respektive 40 procent, alltså i det närmaste identiska andelar. Ett annat exempel är att 1993 ansåg 32 procent av dem som ville garantera invandrare full religionsfrihet att flyktingpolitiken borde skärpas. Motsvarande andel bland dem som istället var *motståndare* till full religionsfrihet

för invandrare var 85 procent. År 2004 är motsvarande siffror 32 procent respektive 82 procent, alltså återigen i det närmaste identiska andelar.

Som vi ser är sambandet alls icke deterministiskt. Att vara motståndare till full religionsfrihet för invandrare i Sverige innebär inte per definition att man också vill ha en restriktiv flyktingpolitik – men sannolikheten ökar avsevärt.

Tabell 3 Svenska folkets attityder till invandrare och rasism över tid 1993-2004 (procent)

Instämmer helt eller i stort sett i påståendet:	1993	1997	1999	2004
"Det finns för många utlänningar i Sverige"	52	48	40	42
"Invandrarna i Sverige skall fritt få utöva sin religion här"	41	39	41	40
"Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som arbetar mot rasism och främlingsfientlighet"	40	44	49	47
"Jag skulle inte tycka om att få en invandrare från en annan del av världen ingift i familjen"	25	18	17	15

Kommentar: Svartalternativen var instämmer helt, i stort sett, delvis, inte alls samt vet ej. Den redovisade siffran är andelen som svarat helt eller i stort sett. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Personer som svarat "vet ej" är inte medräknade i procentbasen.

Mest anmärkningsvärt, menar jag, är att synen på religionsfrihet förändrats så lite. Med tanke på den delvis hätska debatt som förts kring islams uttryck i Sverige är det oväntat att attityden till invandrarnas fulla religionsfrihet inte förändrats något nämnvärt under hela perioden. Övriga indikatorer visar också på förändring i riktning mot en ökad tolerans. Andelen som upplever att det svenska samhället har för stor andel människor från andra länder har sjunkit samtidigt som den faktiska andelen utlandsfödda har ökat. Andelen som är beredda att engagera sig i organisationer mot rasism har snarast ökat under perioden – och där kan noteras att andelen osäkra (vet ej-svar) snarast har minskat. Andelen som är motståndare till att få en person med ursprung i en annan del av världen i familjen har minskat – och inte heller där har andelen osäkra ökat utan snarast minskat något.

Att göra s k nivåskattningar (alltså vad som i sig *är* mycket eller litet) är inte möjligt i den här typen av empiriska studier. Endast trender och jämförande förändringar kan utgöra grunden för en diskussion om graden av tolerans och intolerans. För att ge ett litet hum om nyanserna i den svenska toleransen kan en jämförelse med franska data från ungefär samma period göras. Om vi tittar på dem som "instämmer helt" i påståendet att det finns för många utlänningar i Frankrike så har den andelen legat på 37 procent år 1988, 42 procent år 1995 samt 32 procent år 1997. Motsvarande andelar för Sverige är 18 procent år 1993, 16 procent år 1997 samt 17 procent år 1999 (År 2004 är andelen i Sverige 18 procent).¹ Sammantaget ligger nivån i Frankrike således på ungefär det dubbla mot i Sverige. Förklaringen till det är dock ämnet för en annan studie än den föreliggande.

Om nu toleransen ökat totalt i Sverige, samtidigt som restriktiviteten också tycks öka något, vilka grupper har förändrats (och vilka har det inte)?

Män har en tydligare trend än kvinnor – männens tolerans har ökat på alla områden utom religionsfrihetens. Kvinnor har blivit lite mer skeptiska både till religionsfrihet och till att delta i anti-rasistiska organisationer. Skillnaden år 2004 mellan män och kvinnor är störst när det gäller religionsfriheten (13 enheter) och vilja till medlemskap i anti-rasistiska organisationer (nio enheter).

Toleransen är störst hos de yngre. Men skillnaderna är inte stora och inte heller går trenderna över tid alltid åt samma håll. I synen på andelen "utlänningar" i Sverige har de yngre blivit alltmera toleranta, men redan i trettioårsåldern planar förändringen ut och för dem över 60 år har uppfattningen att det är för många "utlänningar" i Sverige stärkts sedan 1993. Benägenheten att gå med i en anti-rasistisk organisation har alltid varit störst bland yngre och där har den också ökat något. Men medelålders personer är idag mindre benägna att engagera sig i anti-rasistiska organisationer medan de över 60 inte förändrats. Oviljan att få en familjemedlem från en annan del av världen var förr störst bland de yngsta (15-19 år) och de över 60 år, men där har de yngsta idag en mer tolerant inställning medan de över 60 är fortsatt mest skeptiska.

Partimönstret är i många avseenden desamma som vi tidigare redovisat – mest tolerans visar miljöpartiet och minst toleranta är centerpartiets och moderaternas sympatisörer. Skillnaderna är markanta; bland miljöpartiets sympatisörer anser endast 15 procent att Sverige har för många "utlänningar" medan 49 procent av moderata sympatisörer anser detsamma, bland miljöpartiets sympatisörer hyser endast 2 procent en ovilja mot att få en person från en "annan del av världen" som familjemedlem medan 18 procent av centerpartiets sympatisörer anser detsamma. Stödet för religionsfriheten är dock högst bland folkpartiets sympatisörer (64 procent) och lägst bland centerpartiets (31 procent).

Religionsfrihet, kön, ålder och ideologi

Attityden till invandrades möjligheter att "fritt få utöva sin religion" i Sverige har som vi sett inte förändrats mycket över tid. Detta trots att debattens vågor har gått

höga i dessa frågor ända sedan den första studien 1993. Vi har också konstaterat att kvinnor har visat en ökad benägenhet att inte vilja stödja olika former av särartspolitik och att även stödet för religionsfriheten minskat något hos kvinnorna medan de legat stilla hos männen. Yngre är däremot mer positiva till religionsfrihet än äldre, och har blivit allt mer positiva sedan 1993. Vänster och höger tycks inte heller förklara lika mycket av synen på invandrades religionsfrihet som flera andra frågor i immigrationspolitiken. Sedan länge är det en etablerad sanning att personer till vänster är mer positiva till flyktinginvandring än personer som anser sig stå till höger. Men religionsfriheten stöds i denna studie främst av folkpartiets och miljöpartiets sympatisörer (64 respektive 56 procent) medan det lägsta stödet finns hos centerpartiets sympatisörer (31 procent). I en mellangrupp finns vänsterpartiets och kristdemokraternas sympatisörer (båda 40 procent) samt socialdemokraternas och moderaternas sympatisörer (båda 38 procent).

Religionsfrihet måste anses vara en av de allra mest fundamentala mänskliga rättigheterna och det är också en av de frågor som ställer demokratin inför svårast dilemman. Religionen har anspråk på människan som politiken aldrig kan matcha – de existentiella frågorna om livets mening och mål är till syvende och sist nog viktigare för de flesta av oss än hur arbetsmarknadspolitiken utformas. Religionsförföljelse är också ett av de tydligaste kriterierna för asyl, något som gör frågan extra brännande för ett invandrarland som Sverige.

Genom att försöka förklara stödet för religionsfriheten menar jag att man kan närma sig toleransens kärna. Låt oss i ett första steg analysera hur ideologi (i termer av vänster och höger) samt erfarenheter (i termer av kvinnor och män samt ålder) kan bidra till förståelsen av attityden till invandrades religionsutövning. Är det unga kvinnor till vänster och äldre kvinnor till höger som står på var sin sida här? Eller är kön i sig en mer avgörande faktor för synen på religionsfriheten?

Tabell 4 *Positiva attityder till invandrades religionsfrihet efter ideologi, ålder och kön 2004 (procent)*

		Till vänster	Varken eller	Till höger
Kvinnor	15-29	56	42	19
	30-49	41	32	26
	50-64	45	29	36
	65-85	33	22	40
Män	15-29	48	59	60
	30-49	54	41	49
	50-64	48	34	41
	65-85	33	24	36

Kommentar: Svarsalternativen var instämmer helt, i stort sett, delvis, inte alls samt vet ej. Den redovisade siffran är andelen som svarat att de helt eller i stort sett instämmer i påståendet "Invandrarna i Sverige ska fritt kunna utöva sin religion här". Kategorin "Till vänster" innefattar dem som klassificerat sig själva både som "klart till vänster" och "något till vänster". Kategorin "Till höger" innefattar dem som klassificerat sig själva både som "klart till höger" och "något till höger" Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Personer som svarat "vet ej" är inte medräknade i procentbasen.

Av tabell fyra framgår att unga kvinnor till vänster och äldre kvinnor till höger inte alls är på motsatt sida. Tvärtom befinner de sig på samma sida. Resultaten visar också att vare sig kön eller ideologi ensamt räcker till för att förklara synen på religionsfrihet. Såväl ålder, kön som ideologi har betydelse för synen på religionsfrihet. Men interaktionen mellan dem skapar olika sambandsmönster inom grupperna kvinnor och män, vänstersympatisörer och högersympatisörer samt äldre och yngre. Starkast stöd för full religionsfrihet för invandrare är höger- eller mittenorienterade män under 30 år – tillsammans med vänsterorienterade kvinnor i samma åldersgrupp! Lägst stöd för full religionsfrihet för invandrare är istället högerorienterade kvinnor under 30 år. Vare sig ideologi eller könstillhörighet räcker till som förklarande faktor.

Bland de allra yngsta männen är stödet för religionsfrihet störst bland dem med högerideologi, medan både vänster- och högerpositionerade äldre män är mer positiva till religionsfrihet än de som betecknar sig som mittenväljare. Högermännen under 65 år är också konsekvent mer positiva till religionsfriheten än högerkvinnorna. Bland kvinnorna är stödet för religionsfrihet istället störst bland dem med vänsterideologi, utom bland pensionärerna där kvinnorna till höger är mer positiva till religionsfrihet än både jämnåriga vänsterkvinnor och pensionerade män i alla läger.

Yngre män och kvinnor till höger har således diametralt olika uppfattningar om invandrade svensks religionsfrihet. Manliga och kvinnliga pensionärer till vänster är däremot helt överens i sin relativa skepsis till invandrades religionsfrihet. Finns förklaringen till detta politiskt oväntade mönster i konflikten mellan den svenska jämställdhetsideologin och de ofta patriarkala traditioner som influerat en del invandrarreligioner? Eller betonar yngre kvinnor till vänster värnet om invandrades mänskliga rättigheter mest medan yngre kvinnor till höger inte uppfattar den dimensionen som lika viktig? Betonar äldre kvinnor till höger kanske jämställdheten mindre men värnar den enskildes religiösa övertygelse mer? Och har yngre män till höger alls funderat på religionsfrihetens konsekvenser för kvinnor och män? Alla dessa intressanta frågor kräver ett svar för att förstå hur tolerans och vidsyn skapas i det komplicerade samspelet mellan erfarenheter, nationell kultur och existentiella frågor i vårt avlånga och mångkulturella land. Men det första steget är att veta hur vi skall ställa frågorna.

Noter

- ¹ Schweisguth 2000:179

Referenser

Schweisguth, Etienne (2000) "The myth of neoconservatism" ur Lewis-Beck Michael S (red) *How France votes*, Chatham House Publishers, New York/London

VÄNSTER OCH HÖGER I FLYKTINGOPINIONEN

SOM-undersökningen 2003
SOM-rapport nr 34

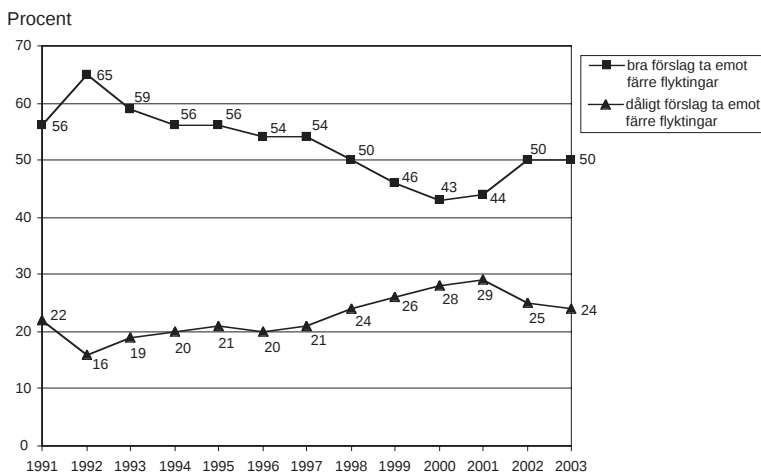
VÄNSTER OCH HÖGER I FLYKTINGOPINIONEN

MARIE DEMKER

Under det senaste året har debatten om invandring intensifierats. Efter valrörelsen 2002 har frågor kring arbetskraftsinvandring, övergångsregler för de nya EU-länderna, asylpolitiken och integrationspolitikens misslyckande varit på agendan i medierna och i Riksdagen nästan varje månad. Frågor om Sveriges som ett näste för terrorister och diskussioner om den islamska fundamentalismen som grogrund för såväl internationell terror som för familjevåld har kunnat höras i de flesta medierna under perioden efter valet.

Trots detta ligger opinionen i flyktingfrågorna still. En viss utjämning mellan de politiska partierna sker och polariseringen minskar något under hösten 2003. Men attityden till flyktinginvandring har inte hårdnat. Den högsta uppmätta negativa attityden i SOM-undersökningarna var 1992 då 65 procent förespråkade en betydligt mer restriktiv flyktinginvandring. Därefter har motståndet mot flyktinginvandring sjunkit successivt till som lägst 43 procent 2000. Men den sjunkande trenden bröts redan 2001 och år 2003 – liksom år 2002 – anser 50 procent att flyktinginvandringen bör minska.

Figur 1 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning, 1991-2003 (procent)

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra respektive mycket eller ganska dåligt om förslaget. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Resultaten visar alltså att motståndet mot att ta emot flyktingar Sverige legat stilla sedan förra mätningen. Kvinnor är, i enlighet med tidigare år, mindre negativa till flyktingmottagning än män. Personer under trettio har tillsammans med 50-64-åringar blivit något mer negativa till flyktingmottagning.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter kön och ålder (procent)

Förslag: Ta emot färre flyktingar i Sverige

	Bra förslag				Dåligt förslag			
	2001	2002	2003	Diff 02-03	2001	2002	2003	Diff 02-03
Samtliga	43	50	50	0	28	25	24	-1
Kön:								
Män	45	54	54	0	26	22	20	-2
Kvinnor	40	46	46	0	31	27	28	+1
Ålder:								
15-29 år	42	43	46	+3	32	36	32	-4
30-49 år	39	49	48	-1	32	25	26	+1
50-64 år	45	50	52	+2	26	24	21	-3
65-85 år	44	56	54	+2	21	14	18	+4

Kommentar: Se figur 1.

Flyktingpolitiken har länge varit en starkt partiskiljande fråga. I tidigare undersökningar har moderata väljare varit de som varit mest benägna att begränsa flyktingmottagningen medan vänsterpartiets, miljöpartiets och folkpartiets väljare oftast varit mest "flyktingvänliga". Valåret 2002 förändrades den bilden och folkpartiets väljare blev mer lika genomsnittet i flyktingopinionen. Samtidigt ökade polariseringen mellan partierna kraftigt.

I 2003 års mätning är det vänsterpartiets och miljöpartiets väljare som sticker ut genom att dels ha förändrats mest dels har det skett i negativ riktning. Folkpartiets väljare är fortfarande mest positiva bland borgerliga väljare till flyktingmottagning. Miljöpartiets väljare har förändrats mest i flyktingnegativ riktning.

Intressant är också att skillnaderna mellan partierna har minskat sedan valåret 2002. Polariseringen har således minskat mellan partierna samtidigt som debatten tagit fart. Mellan mest negativ grupp (moderater) och mest positiv grupp (miljöpartister) skiljer det idag endast 28 procentenheter till skillnad mot 2002 års skillnad om 42 procentenheter.¹

Tabell 2 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter partisympati (procent)**Förslag:** *Ta emot färre flyktingar i Sverige*

	Bra förslag			Förändring 02-03
	2001	2002	2003	
Samtliga	44	50	50	0
vänsterpartiet	37	34	41	+7
socialdemokraterna	40	49	49	0
miljöpartiet	33	25	35	+10
centerpartiet	41	53	55	+2
folkpartiet	25	45	40	-5
kristdemokraterna	40	53	49	-4
moderaterna	55	67	63	-4
övriga partier	57	69	68	-1

Kommentar: Se figur 1.

Resultaten visar att miljöpartiets väljare fortfarande är minst benägna att minska flyktinginvandringen, medan moderaternas väljare – tillsammans med väljare som tycker bäst om partier utanför riksdagen – är mest intresserade av att minska flyktinginvandringen.

Miljöpartiets väljare är den enda väljargrupp där det finns en övervikt *mot* förslaget att ta emot färre flyktingar (40 procent anser det vara ett dåligt förslag att ta emot färre flyktingar). Miljöpartiets väljare behåller därmed sin flyktingpositiva profil, samtidigt som mp-sympatisörerna tillsammans med vänsterpartiets väljare är de som ändrat sig mest, och då i flyktingnegativ riktning.

När vi analyserar den traditionella vänster-högerskalans betydelse för åsikt om flyktingmottagning återfinner vi år 2003 samma mönster som tidigare; Ju mer till vänster en person anser sig vara, desto större sannolikhet för en positiv attityd till flyktingmottagning. I gruppen "klart till vänster" är det 46 procent som anser att det är ett dåligt förslag att minska flyktingmottagningen medan 32 procent anser det vara ett bra förslag. I gruppen "klart till höger" är förhållandet det omvända, 64 procent anser det vara bra att minska antalet flyktingar och bara 22 procent anser det vara ett dåligt förslag.

Vi vet – bl a genom arbetet med SOM-undersökningarna sedan slutet av 1980-talet – att utbildning har en tydlig effekt på attityden till flyktingmottagning; ju högre utbildning desto mer positiv attityd. Det sambandet består även i 2003 års SOM-undersökning. Bland personer med hög utbildning (minst examen från universitet) anser 32 procent att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar,

medan bland dem med endast grundskola anser 62 procent att det vore bra att minska antalet flyktingar.

Utbildningens inriktning har också betydelse för attityden till flyktinginvandring.² I en kategorisering av utbildningar i underkategorier visar det sig att bland grupper som har en utbildning inom det pedagogiska och humanistiska området är inställning till flyktingmottagning betydligt mer positiv än bland de personer som utbildats inom jordbruk, teknik, ekonomi eller hotell och restaurangområdet. Sambandet gäller även om vi betänker att vissa områden har högre frekvens av universitetsutbildningar än andra. Personer med examen från en universitetsutbildning inom ekonomiska områden är t ex mer benägna (42 procent) att vilja minska antalet flyktingar än de med universitetsexamen inom sociala yrken (29 procent) eller naturvetenskap (29 procent).

Vi vet genom tidigare studier att kvinnor är mer positiva än män till att ta emot flyktingar och vi vet också att högutbildade är mer positiva än de med kortare utbildning bakom sig. Vi vet även att i storstäder och i tjänstemanna- och akademikerfamiljer finns större sannolikhet för positiva attityder till flyktingmottagning. Årets undersökning (2003) innehåller inga undantag från de mönstren.

Grundläggande för attityden till flyktingmottagning tycks dock den ideologiska identifikationen vara. Den enda ideologiska väljargrupp där det finns en övervikt för att förslaget om att minska antalet flyktingar är ett dåligt förslag är gruppen "klart till vänster". Bland kvinnor som definierar sig "klart till vänster" ansåg endast 24 procent att det var ett bra förslag att ta emot färre flyktingar medan så många som 58 procent bland kvinnorna "klart till höger" hade den uppfattningen. Bland männen "klart till vänster" ansåg 41 procent att det var ett bra förslag att ta emot färre flyktingar medan så många som 69 procent av männen "klart till höger" vill ta emot färre flyktingar.³

Bland väljare som placerar sig "klart till vänster" och som har examen från universitet är det endast 17 procent som vill minska flyktinginvandringen. Av de väljare som placerat sig "klart till höger" och som har examen från universitet har emellertid 52 procent den uppfattningen. Även bland väljare med endast grundskola slår ideologin igenom. Av väljare med enbart grundskola som placerat sig "klart till vänster" ansåg 48 procent att det var ett bra förslag att minska antalet flyktingar medan 68 procent av motsvarande grupp med enbart grundskola men som stod "klart till höger" har den åsikten.

Ålder anses ofta var en avgörande faktor för attityden till flyktingar. Vi vet sedan tidigare att äldre tenderar att vara mer negativa än yngre, men skillnaderna är inte stora. Om vi däremot genom en förfinad åldersindelning undersöker hur vänster- och högerideologi påverkar inom olika åldersgrupper visar sig den ideologiska aspekten ha större betydelse. De allra yngsta (15-19 år) som anser sig stå "till höger" är avsevärt mer negativa till flyktingmottagning än sina kamrater "till vänster". De yngsta som definierar sig som "höger" är t o m mer negativa än vad folkopinionen är och det är endast de allra äldsta (76-85 år) "till höger" som är mer negativa. Låg

ålder tycks således inte i sig skapa en mer positiv attityd till flyktingar, medan vänsterideologi gör det. Den minsta skillnaden mellan vänster och höger finns i åldersgruppen 60-75 år. Bland dem är skillnaden mellan positiv och negativ attityd till flyktingmottagning ej signifikant, endast tre procentenheter.

Tabell 3 *Andel av svenska väljare som anser att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige efter ålder och vänster- och högerideologi (procent)*

Ålder	Vänster	Höger
15-19 år	22	58
20-24 år	22	50
25-29 år	34	57
30-39 år	40	49
40-49 år	36	58
50-59 år	38	57
60-75 år	53	56
76-85 år	44	61

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra respektive mycket eller ganska dåligt om förslaget. Frågan om ideologisk position som svarspersonerna fick ta ställning till löd "Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan vänster-högerskala?" och svarsalternativen var klart till vänster, något till vänster, varken till vänster eller höger, något till höger, klart till höger. Den redovisade siffran är andelen som placerat sig klart till vänster eller något till vänster samt klart till höger eller något till höger. Endast personer som besvarat hela frågan är medtagna i procentbasen. Data från RIKSSOM 2003.

Ålder har visserligen effekt på attityden till flyktingmottagning, men viktigare – i nästan alla åldersgrupper – är den ideologiska markör medborgarna ger uttryck för på en vänster-högerskala. Ålder har störst betydelse i den ideologiska vänstergruppen där åsiktsspridningen är som mest 31 procentenheter medan den i högergruppen endast är tolv enheter. Att vara "till höger" tycks därmed vara en starkare förklaring än att vara "till vänster" för attityden till att ta emot flyktingar. Frågan om att ta emot flyktingar i Sverige har sedan några år blivit en tydlig vänster-högerfråga. Kvinnor i Sverige är – till skillnad från i t ex Belgien och Frankrike – mer positiva än män till flyktinginvandring.⁴ Det tycks snarast hänga samman med det faktum att kvinnor i de flesta åldersgrupper (utom i åldersgruppen 50 till 75 år) oftare placerar sig till vänster än lika gamla män. Störst skillnad är det i gruppen 30-39 åringar där 38 procent av kvinnorna ser sig som vänster medan endast 22 procent av männen gör detsamma.⁵ I den gruppen är också skillnaden i synen på flyktingmottagning störst – fjorton enheter. Bland kvinnorna i åldern 30-39 år anser 40

procent att det är bra att begränsa flyktinginvandringen, medan 54 procent av männen anser samma sak.

Sammanfattningsvis visar årets SOM-undersökning av attityder till flyktingmottagande att frågan har legat stilla i opinionen. Det har skett en utjämning sedan valet 2002 och partiernas väljargrupper har närmat sig varandra. Både miljöpartiets och vänsterpartiets väljare har blivit mer negativa till att ta emot flyktingar medan folkpartiets väljare blivit något mer positiva än valåret 2002. Ålder, kön, utbildningens omfattning och inriktning har starkt samband med attityden till att minska antalet flyktingar som Sverige tar emot. Och frågan om att ta emot flyktingar är i dag en tydlig vänster-högerfråga. Att partiskillnaderna minskat något kan tyda på att frågan berör djupare liggande värden än partiernas immigrations- och integrationspolitik.

Med tanke på de skillnader som återfinns inom vänstergruppen – mellan kvinnor och män och mellan åldersgrupper – ser vi kanske framför oss en vänster som blir alltmer fragmenterad. Är det män och kvinnor som står på var sin sida inom vänstern? Ser vi framväxten av en ny feministisk vänster i kamp mot en gammal patriarkal vänster? Eller är det solidaritetsvärdet som ställs mot jämlikhetsvärdet? Eller ser vi början på ett individualistiskt vänsterprojekt i kontrast till det gamla kollektivistiska? Endast fortsatt forskning kring de nya politiska skiljelinjer som framträder idag kan svara på de frågorna.

Noter

- ¹ Notera att jag endast räknat de parlamentariska partierna.
- ² Demker 2003.
- ³ Tilläggas kan att den största könsskillnaden inom partierna finns i vänsterpartiet: 35 procent av vänsterpartiets kvinnliga väljare tycker det är ett bra förslag att minska flyktinginvandringen medan 51 procent av männen har samma uppfattning. De vänsterpartistiska männen är alltså lika negativa som opinionen i sin helhet. De män som säger sig vara "klart till vänster" är dock mindre negativa (41 procent) till flyktinginvandring än vänsterpartiets manliga väljare. Det enda parti där kvinnliga väljare är mer negativa än manliga till att ta emot flyktingar är folkpartiet, 42 procent av folkpartiets kvinnliga väljare och 38 procent av männen vill minska flyktingmottagningen.
- ⁴ Andersson & Demker 1997.
- ⁵ Andel kvinnor i procent som placerat sig "klart till vänster" eller "något till vänster": 15-19 år 40, 20-24 år 32, 25-29 år 37, 30-39 år 38, 40-49 år 35, 50-59 år 32, 60-75 år 29 samt 76-85 år 28. Andel män i procent som placerat sig "klart till vänster" eller "något till vänster": 15-19 år 27, 20-24 år 28, 25-29 år 32, 30-39 år 22, 40-49 år 29, 50-59 år 35, 60-75 år 34, 76-85 år 24.

Referenser

- Andersson, Hans och Marie Demker (1997) "Belgien, Frankrike och Sverige – Vem tycker vad om invandrare?" i red Holmberg, Sören och Lennart Weibull *"Ett missnöjt folk?" SOM-rapport nr 18*, SOM-institutet, Göteborgs Universitet, Göteborg.
- Demker, Marie (2003) "Trendbrott i flyktingfrågan – och polariseringen har ökat" ur Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red) *Fåfångans marknad*, SOM-rapport 33, SOM-institutet, Göteborgs Universitet, Göteborg.

TRENDBROTT I FLYKTINGFRÅGAN - OCH POLARISERINGEN HAR ÖKAT

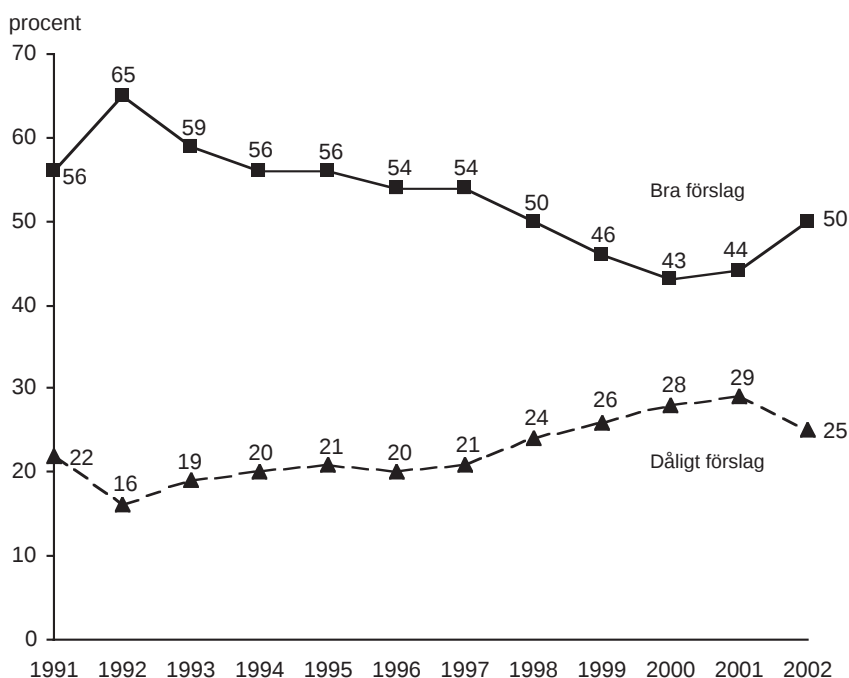
SOM-undersökningen 2002
SOM-rapport nr 33

TRENDBROTT I FLYKTINGFRÅGAN – OCH POLARISERINGEN HAR ÖKAT

MARIE DEMKER

Fler vill nu minska flyktinginvandringen. Sedan 1992, då 65 procent förspåkte en betydligt mer restriktiv flyktinginvandring, har motståndet mot flyktinginvandring sjunkit successivt till som lägst 43 procent. Men redan förra året bröts den sjunkande trenden och år 2002 anser nu 50 procent att flyktinginvandringen bör minska.

Figur 1

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra respektive mycket eller ganska dåligt om förslaget. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Resultaten visar att motståndet mot att ta emot flyktingar i Sverige ökat sedan förra mätningen och nu är på samma nivå som 1998.

Skillnaderna mellan olika grupper har ökat sedan 2001. Kvinnor är mindre negativa till flyktingmottagning än män, och skillnaden gentemot männen är större 2002 än 2001. Pensionärer har tillsammans med yngre medelålders blivit mer negativa till flyktingmottagning, medan generationen under 30 år inte alls påverkats av opinionsklimatets förändring. De yngre har närmast blivit mer positiva till att ta emot flyktingar, de anser 2002 i högre utsträckning att det är ett dåligt förslag att minska antalet flyktingar än de gjorde år 2001.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter kön och ålder (procent)

Förslag: Ta emot färre flyktingar i Sverige

	Bra förslag			Dåligt förslag		
	2001	2002	Diff	2001	2002	Diff
Samtliga	43	50	+7	28	25	-3
Kön						
Män	45	54	+9	26	22	-4
Kvinnor	40	46	+6	31	27	-4
Ålder						
15-29 år	42	43	+1	32	36	+4
30-49 år	39	49	+10	32	25	-7
50-64 år	45	50	+5	26	24	-2
65-85 år	44	56	+12	21	14	-7

Kommentar: Se figur 1.

Flyktingpolitiken har länge varit en starkt partiskiljande fråga. I tidigare undersökningar har moderata väljare varit de som varit mest negativa till flyktingmottagning medan folkpartiets väljare oftast varit mest "flyktingvänliga". Det är ett mönster som helt förändrats i år. Folkpartiet intar visserligen den mest flyktingpositiva positionen bland de borgerliga partierna, men den särställning som partiet haft är borta.

Resultaten visar att miljöpartiets väljare är minst intresserade av att minska flyktinginvandringen, medan moderaternas väljare – tillsammans med väljare som tycker bäst om partier utanför riksdagen – är mest intresserade av att minska flyktinginvandringen. Det parti vars väljargrupp uppenbarligen förändrats mest är folkpartiets. De folkpartistiska väljarna hade fram till och med 2001 en klart mar-

kerad flyktingvänlig profil, men har nu en profil som är mer nära genomsnittet bland befolkningen. Vänsterpartiets och miljöpartiet väljare är de enda där det finns en övervikt mot förslaget att ta emot färre flyktingar (51 respektive 47 procent anser det vara ett dåligt förslag att ta emot färre flyktingar). Miljöpartiets väljare bibehåller därmed sin starka flyktingpositiva profil, liksom moderaternas väljare sin flyktingnegativa profil. När motståndet ökar i hela befolkningen, ökar naturligtvis också nivån på motståndet inom partierna. Men vi ser också att polariseringen ökar mellan de väljargrupper som är positiva och de som är negativa till minskad flyktingmottagning.

Tabell 2 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter partisympati (procent)

Förslag: *Ta emot färre flyktingar i Sverige*

	Bra förslag		Förändring
	2001	2002	
Samtliga	44	50	+6
Vänsterpartiet	37	34	-3
Socialdemokraterna	40	49	+9
Miljöpartiet	33	25	-8
Centerpartiet	41	53	+12
Folkpartiet	25	45	+20
Kristdemokraterna	40	53	+13
Moderaterna	55	67	+12
Övriga partier	57	69	+12

Kommentar: Se figur 1.

Även när vi tittar på den traditionella vänster-högerskalan återfinner vi år 2002 samma mönster som tidigare; Ju mer till vänster en person anser sig vara desto större sannolikhet för en positiv attityd till flyktingmottagning. I gruppen "klart till vänster" är det t ex 48 procent som anser att det är ett dåligt förslag att minska flyktingmottagningen medan färre, 34 procent, anser det vara ett bra förslag. I gruppen "klart till höger" är förhållandet det omvända, 70 procent anser det vara bra att minska antalet flyktingar och bara 14 procent anser det vara ett dåligt förslag.

Vi vet genom arbetet med SOM-undersökningarna sedan slutet av 1980-talet att utbildning har en tydlig effekt på attityden till flyktingmottagning, ju högre utbildning desto mer positiv attityd. Det sambandet består även i 2002 års SOM-undersökning. Av dem med hög utbildning (examen från universitet) anser 33 procent

att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar, medan bland dem med lägre utbildning (högst två-årigt gymnasium eller folkhögskola) anser 55 procent att det vore bra att minska antalet flyktingar.

Men även inriktningen på utbildningen kan tänkas ha betydelse för attityden till flyktingmottagning. I en kategorisering av utbildningar i elva underkategorier visar det sig att bland de grupper som har en utbildning inom det pedagogiska och humanistiska området är inställning till flyktingmottagning betydligt mer positiv än bland de personer som utbildats inom jordbruk, teknik, ekonomi eller hotell och restaurangområdet. Sambandet gäller även om vi betänker att vissa områden har högre frekvens av universitetsutbildningar än andra. Personer med universitetsutbildning inom tekniska områden är t ex betydligt mer villiga (46%) till att minska antalet flyktingar än de med universitetsutbildning inom sociala yrken (20%) eller naturvetenskap (30%).

Tabell 3 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter utbildningsområde (procent).

Förslag: Ta emot färre flyktingar i Sverige

	Bra förslag	Män	Kvinnor	Skillnad mellan kvinnor och män
Samtliga	50	54	46	+12
Naturvetenskap	36	41	29	+12
Pedagogik	31	55	29	+26
Ekonomi/Handel	53	52	54	+2
Estetik	46	56	38	+18
Hotell/Restaurang	54	61	52	+9
Samhällsvetenskap	38	37	39	-2
Sociala området	47	60	44	+16
Hälsovård	45	47	45	+2
Humaniora	31	21	35	-14
Jord/Skogsbruk	57	58	54	+4
Teknik	57	59	41	+18

Kommentar: Se figur 1.

Tabellen visar att könsskillnaden påverkas av yrkesområde, d v s att trots att män generellt är mer negativa till flyktingmottagning än kvinnor är det större sannolikhet att en manlig humanist är positiv till flyktingmottagning än en kvinnlig ekonomutbildad. Men vi ser också att det är inom vissa yrkesområden som könsskillnaderna är starka men inte inom andra. Kvinnor är mer positiva till att ta emot flyktingar inom alla yrkesområden utom samhällsvetenskap och humaniora. Inom

flera områden är könsskillnaderna mycket större än könsskillnaden i befolkningen.

Vid en kontroll för andelen män och kvinnor inom utbildningsområdena återfinns skeva fördelningar inom flera, dock finns det inget samband mellan dessa skeva fördelningar och stora eller små skillnader mellan könen. Det är alltså inte endast inom de utbildningsområden med stark övervikt av ena könet som könsskillnaderna är stora. Vid en kontroll för utbildningsnivå återfinns också skeva fördelningar, men inte heller där finns det något samband mellan de områden som har stark överrepresentation av högutbildade och de stora skillnaderna mellan könen. Det är alltså inte endast inom områden som t.ex. har många högutbildade män som könsskillnaderna går på "fel håll" jämfört med befolkningen. En tentativ slutsats är att valet av yrkesområde har samband med politiska attityder, men att dessa samband är olika för män och kvinnor.

Av många förknippas synen på mottagning av flyktingar med politiskt missnöje. Och politiskt missnöje anses ofta handla om att man upplever sig trängd och marginaliserad på olika sätt i samhället. Om vi undersöker sambandet mellan synen på den egna ekonomins utveckling under de senaste tolv månaderna och attityden till att minska antalet flyktingar så är sambanden mycket svaga, likaså om vi undersöker sambanden meld förväntningarna under de närmaste tolv månaderna. Visserligen anger en något större andel av dem som anser sig fått det sämre eller tror att de kommer att få det sämre att de vill minska antalet flyktingar, men sambandet är inte signifikant. Däremot finns det ett samband när vi tittar på bedömningen av den egna livssituationen på lång sikt. Av dem som tror att de närmaste fem-tio åren kommer att förbättra den egna livssituationen anser endast 41 procent att Sverige bör ta emot färre flyktingar, men av dem som anser att framtiden innebär en försämring av den egna livssituationen på längre sikt anser hela 64 procent att vi bör minska antalet flyktingar. Det missnöje som har samband med synen på antalet flyktingar som Sverige bör ta emot är således inte ett kortsiktigt ekonomiskt missnöje, utan snarare ett missnöje som tar sig uttryck en brist på långsiktig framtidstro för den egna livssituationen.

Bland dem som anser att flyktingfrågor, invandring eller rasism vara ett av de viktigaste samhällsproblemen är andelen som vill ta emot färre flyktingar lite större än bland befolkningen som helhet, 60 procent. Samtidigt anser 27 procent att det är ett dåligt förslag att ta emot färre flyktingar, alltså fler än i befolkningen som helhet. Endast tolv procent av dem som uppgivit något invandrarrelaterat problem som ett av de viktigaste samhällsproblemen tar inte ställning till förslaget om minskad flyktingmottagning, jämfört med 25 procent i befolkningen som helhet.

Slutsatsen är således att de personer som har uppfattningen att invandring eller flyktingfrågor är ett stort samhällsproblem också har en mer bestämd uppfattning om flyktingmottagning än befolkningen som helhet. Uppfattningen att i stort sett alla dem som anger invandring eller flyktingfrågor som ett stort samhällsproblem också är negativa till flyktingmottagning är däremot felaktig. Sannolikheten för att

en person som anger flyktingfrågor eller invandrare som ett viktigt samhällsproblem också vill minska flyktingmottagningen är visserligen större än i befolkningen som helhet, men sannolikheten för att denne person *inte* vill minska antalet flyktingar är också större. Slutsatsen är därför att frågan om flyktingmottagning, bland dem som anger den som ett samhällsproblem, är starkt polariserad mellan anhängare och motståndare till minskad flyktingmottagning.

Sammanfattningsvis visar årets undersökning av attityder till mottagande av flyktingar att frågan har polariserats när motståndet mot flyktingar ökar. Folkpartiets profil är den som förändrats mest när väljarunderlaget ökat, och folkpartiet har idag en flyktingprofil som ligger nära genomsnittet i befolkningen. Samtidigt har både vänsterpartiets och miljöpartiets väljare blivit mer flyktingvänliga.

Att hög utbildning är en viktig förklaring till en positiv attityd till flyktingar vet vi sedan länge men att även inriktningen på utbildningen har stor betydelse är tydligt. Personer med utbildning inom ekonomi, teknik, jordbruk och hotell/restaurang är mer negativa till att ta emot flyktingar än personer med utbildningar inom det pedagogiska, naturvetenskapliga, samhällsvetenskapliga och humanistiska områdena. Till någon del kan detta förklaras med att de förstnämnda områdena domineras av korta eller gymnasiala utbildningar, men de flesta skillnaderna mellan grupperna kvarstår om man tittar t ex enbart på universitetsutbildade inom de olika sektorerna.

Man kan försiktigtvis fråga sig om den starka kopplingen mellan utbildning och åsikt om flyktingar bättre kan förklaras genom att se både val av utbildningsinriktning och åsikt om flyktingar som två av varandra oberoende faktorer vilka kan bättre förklaras av grundläggande värden i livet. En indikation på att så är fallet är att det endast finns svaga samband mellan kortsiktiga ekonomiska bedömningar och synen på flyktingar men däremot betydligt starkare samband mellan långsiktiga bedömningar av den egna livssituationen och synen på flyktingar. Personer med en grundläggande pessimistisk hållning till den egna framtiden tenderar att vilja minska antalet flyktingar.

Kanske är uppfattningen om hur många flyktingar Sverige bör ta emot snarast en fråga om människors grundläggande hållning till livet och sig själva. Vi kanske inte har de attityder vi har för att vi genomgått en viss utbildning, arbetat i föreningar eller tillhör ett politiskt parti utan det är precis tvärtom. Vi valde kanske att göra alla de där sakerna för att vi är de vi är och har de attityder vi har.

MINSKAT FLYKTINGMOTSTÅND - SVÅR MARKNAD FÖR FRÄMLINGSFIENTLIG POLITIK

SOM-undersökningen 2000
SOM-rapport nr 26

MINSKAT FLYKTINGMOTSTÅND – SVÅR MARKNAD FÖR FRÄMLINGSFIENTLIG POLITIK

MARIE DEMKER

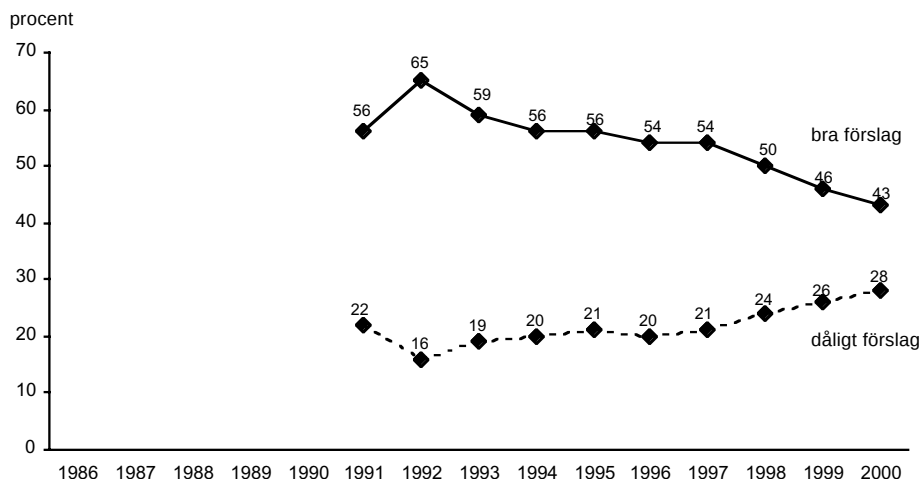
Flyktningmotståndet fortsätter att minska i Sverige. Sedan 1992, då 65 procent förespråkade en betydligt mer restriktiv flyktninginvandring, har motståndet mot flyktninginvandring sjunkit successivt och är idag nere på 43 procent. Flyktning och invandrarfrågorna anges inte heller som lika viktiga som i början av 1990-talet. År 1993 ansåg 25 procent av medborgarna flyktning och invandrarfrågorna vara den viktigaste frågan, men andelen har nu sjunkit till 12 procent. Å andra sidan har frågan pendlat mellan 8 och 14 procent ända sedan 1987, med undantag för åren 1992 och 1993.

Men i den grupp som anser att flyktningpolitiken är viktig, hittar vi också de mest bestämda uppfattningarna om flyktningmottagning i Sverige. Hälften av dem som tycker att det är ett mycket dåligt förslag att ta emot färre flyktingar anser också att frågan är mycket viktig, och sextio procent av dem som tycker att det är ett mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar anser också det vara en mycket viktig fråga. Det finns ett samband mellan hur bestämd åsikt medborgarna har och hur viktig man anser frågan vara – något som naturligtvis inte bara gäller flyktningpolitiken.¹ Men vi kan notera att såväl de som vill ta emot mycket färre flyktingar som de som absolut inte vill det, anser frågan vara ”mycket viktig”. Frågan är således inte viktig bara för flyktningmotståndarna, flyktningpolitiken är istället ett politikområde av lika stor vikt för såväl motståndare som förespråkare.

Det parti som mer än något annat gjorde flyktningfrågan till en politisk skiljelinje var Ny Demokrati. Partiet är idag i det närmaste utplånat, och finns kvar endast i kommunfullmäktige i Laholm. Ny Demokrati lyckades exploatera ett potentiellt flyktningmotstånd bland väljarna, men från och med 1993 sjunker motståndet mot flyktningmottagning stadigt, samtidigt som Ny Demokrati tappar mark. Frågan om att ta emot flyktingar har politiserats under 1990-talet, och det innebär att nu både motståndare och förespråkare för flyktningmottagning uppfattar den som viktig. Det är inte så att motståndare mot svensk flyktninginvandring har monopol på att tycka frågan är viktig.

Resultaten visar att motståndet mot att ta emot flyktingar i Sverige fortsätter att sjunka och nu är nere på en lägre nivå än vad vi tidigare sett.

Skillnaderna mellan olika sociala grupper i befolkningen är små – även om skillnaden mellan kvinnor och män består.

Figur 1

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra respektive mycket eller ganska dåligt om förslaget. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter kön och ålder (procent)

Förslag: Ta emot färre flyktingar i Sverige

	Bra förslag	Varken/eller	Dåligt förslag
Samtliga	43	29	28
<i>Kön</i>			
Män	45	29	26
Kvinnor	40	29	31
<i>Ålder</i>			
15-29 år	42	25	32
30-49 år	39	28	32
50-64 år	45	29	26
65-85 år	44	35	21

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Mycket och ganska bra har slagits samman till "bra" och mycket eller ganska dåligt har slagits samman till "dåligt". Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Resultaten visar att skillnaderna mellan de olika grupperna är mycket små men en skillnad som hållit i sig är att män är något mer negativa än kvinnor till att ta emot flyktingar. Åldersskillnaderna är ganska små, men det är uppenbart att de äldre i något mindre utsträckning än de yngre tycker att det är dåligt förslag att ta emot färre flyktingar. I gruppen över 65 år anser 21 procent att det är ett dåligt förslag och i gruppen under 50 år anser 32 procent att det är ett dåligt förslag att ta emot färre flyktingar, en skillnad på elva procentenheter. Skillnaden bör tolkas så att den äldre gruppen är mindre åsiktsmässigt polariserad än den yngre.

Vilka är de partipolitiska skiljelinjerna?

Flyktingpolitiken har länge varit en starkt partiskiljande fråga. I tidigare undersökningar har moderata väljare varit de som varit mest negativa till flyktingmottagning medan folkpartiets väljare oftast varit mest ”flyktingvänliga”. Även i år är mönstret tydligt, och skillnaderna mellan partierna består.

Tabell 2 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter partisympati (procent)

Förslag: Ta emot färre flyktingar i Sverige

	Bra förslag	V/E	Dåligt förslag	Opinionsbalans
Samtliga	43	29	28	+15
Vänsterpartiet	37	27	36	+1
Socialdemokraterna	40	31	28	+12
Centerpartiet	41	32	25	+16
Folkpartiet	25	31	43	-18
Kristdemokraterna	40	31	29	+11
Moderaterna	55	28	17	+38
Miljöpartiet	33	22	44	-11
Övriga partier	57	16	26	+31

Kommentar: Se tabell 1.

Resultaten visar att folkpartiets väljare är minst intresserade av att minska flyktinginvandringen, medan moderaternas väljare – tillsammans med väljare som tycker bäst om partier utanför riksdagen – är mest intresserade av att minska flyktinginvandringen. Miljöpartiets väljare är de som är mest bestämda i sin uppfattning – tillsammans med väljare som tycker bäst om partier utanför riksdagen. Det parti vars väljare ändrat sig mest är kristdemokraterna. De kristdemokratiska väljarna hade fram till och med 1996 en klart markerad flyktingvänlig profil, men de kristdemokratiska väljarna har sedan 1997 visat en profil som är mer nära

genomsnittet bland befolkningen. Folkpartiets och miljöpartiets väljare är de enda väljargrupper där det finns en övervikt mot förslaget att ta emot färre flyktingar. Folkpartiets väljare bibehåller sin starka flyktingpositiva profil i flyktingfrågorna, liksom moderaternas väljare sin flyktingnegativa profil. När motståndet sjunker i hela befolkningen, sjunker naturligtvis också nivån på motståndet inom partierna. Men skillnaderna mellan partier ligger kvar, trots minskande flyktingmotstånd.²

Varför minskar motståndet?

Vad kan det minskande flyktingmotståndet bero på? Den ekonomiska utvecklingen i Sverige har fram till år 2000 sett ljus ut, efter en djup lågkonjunktur i början av 1990-talet. Arbetsmarknaden har varit bättre och framtidsstron har ökat. Synen på flyktingar – och även bistånd – tycks samvariera tydligt med denna typ av materiella faktorer.³ Betyder det då att flyktingmotståndet automatisk kommer att öka när konjunkturen går nedåt igen? Ja, svaret på den frågan har vi inte eftersom vi inte vet *vad* i konjunkturen som får medborgarna att ändra sina attityder till flyktingar. En annan vanlig förklaring är att antalet flyktingar som får asyl minskat. Sverige tar visserligen emot färre flyktingar nu än 1993 och 1994 men antalet har ökat igen under de senaste åren. Under år 2000 beviljades drygt 9000 flyktingar asyl och därmed uppehållstillstånd men totalt drygt 45 000 människor fick uppehållstillstånd i Sverige. Den totala invandringen till Sverige ligger därmed på samma nivå som kring 1990 och har ökat sedan 1996.

I jakt på den mekanism som kan förklara attitydförändringar anges ofta en frågas viktighet som en tänkbar orsak. Om vi anser en fråga vara av stor vikt kommer vi mera säkert att inta en bestämd uppfattning, och om vi tycker att en fråga är av stor vikt kommer den att påverka våra attityder även i andra avseenden. Om flyktingpolitik uppfattas som en viktig fråga i svensk politik är det lättare att mobilisera väljare och engagemang kring t ex ett flyktingfientligt parti. Sådant engagemang har efter Ny Demokratis försvinnande mest väckts lokalt, där frågorna kan göras mer konkreta än på den nationella nivån. Frågan är om det finns någon potential för ett brett nationellt stöd för ett flyktingfientligt parti?

Resultatet visar att för dem som tycker att det är ett mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar så är frågan också mycket viktig. Men också bland personer som anser att det är mycket dåligt förslag att ta emot färre flyktingar uppfattas frågan som mycket viktig. I gruppen som är mer obestämmd anses däremot inte heller frågan vara så viktig.

En mobilisering utefter en flyktingpolitisk skiljelinje sker således på såväl motståndarsidan som på förespråkarsidan.

Tabell 3 Svenska folkets uppfattning om flyktingfrågans viktighet efter åsikt om flyktingmottagning (procent)

Förslag: Ta emot färre flyktingar i Sverige

	Mycket viktig fråga	Ganska viktig fråga	Varken/Eller	Ganska oviktig fråga	Helt oviktig fråga
Mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar	60	16	13	5	6
Ganska bra förslag att ta emot färre flyktingar	27	43	25	4	1
V/E	13	47	36	4	1
Ganska dåligt förslag att ta emot färre flyktingar	21	56	18	4	0
Mycket dåligt förslag att ta emot färre flyktingar	50	39	7	1	2

Kommentar: Förslaget som svarsalternativen fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken eller, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Svarsalternativen på viktighetsfrågan var mycket viktig, ganska viktig, varken viktig eller oviktig, ganska oviktig samt helt oviktig. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Vi kan dock notera att en stor andel av befolkningen anser att flykting- och invandringspolitiken sköts dåligt. Nästan halva befolkningen (48 procent) tycker att regeringen för en dålig politik på invandringsområdet. Men bland dem som tycker att politiken är allra sämst (16 procent) anser ändå inte fler än 55 procent att det är ett mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar. Om ett flyktingfientligt parti skulle ha någon stabil framtid borde missnöjet med politiken och uppfattningen om det "politiska receptet" varit mer entydigt. Så länge endast något mer än hälften av de få som är djupt missnöjda med flyktingpolitiken bestämt vill minska flyktingmottagningen, kommer ett parti med dessa krav inte att få stort stöd.

Den svenska politiken inom invandrar- och invandringspolitiken har således inte något starkt stöd, men allt färre tycker att problemet är den stora flyktinginvandringen. Partiskillnaderna i flyktingfrågan står kvar. Frågan uppfattas lika viktig av såväl motståndare som förespråkare. Sverige är alltså en tuff marknad för ett främlingsfientligt parti som vill få nationellt stöd på framför allt främlingsfientliga frågor.

Noter

- ¹ Utrikesfrågor uppfattas generellt som viktiga av medborgarna men man är inte självklart därför intresserad av dem. Medborgarna kan ses som 'bevakare' av dessa frågor. Vi vet inte om medborgarna uppfattar sig som bevakare även av flyktingfrågorna. Se Bjereld och Demker 1995.
- ² Se Demker och Malmström (1999) för en analys av partiernas opinionsförändringar under 1990-talet.
- ³ Se Kumlin 2001 för en undersökning av relationen mellan missnöje och ekonomiska bedömningar. Se Ekengren (1997) för en studie av biståndsupinionen och ekonomin.

Referenser

- Bjereld, Ulf och Marie Demker (1995) *Utrikespolitiken som slagfält. De svenska partierna och utrikesfrågorna*. Nerenius & Santérus förlag, Stockholm.
- Demker, Marie och Cecilia Malmström (1999) *Ingenmansland? Svensk immigrationspolitik i utrikespolitisk belysning*. Studentlitteratur, Lund.
- Ekengren, Ann-Marie (1997) "Solidaritet med tredje världen – en fråga om ekonomi?" ur Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red) *Ett missnöjt folk*, SOM-rapport 18, SOM-institutet, Göteborgs Universitet, Göteborg.
- Kumlin, Staffan (2001) "Missnöje på hemmaplan" ur Holmberg, Sören m fl. *EuropaOpinionen*, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs Universitet, Göteborg.

ATTITYDEN TILL FLYKTINGAR: UNGA
FLICKOR OCH UNGA POJKAR PÅ
VAR SIN SIDA

SOM-undersökningen 1999
SOM-rapport nr 24

ATTITYDEN TILL FLYKTINGAR: UNGA FLICKOR OCH UNGA POJKAR PÅ VAR SIN SIDA

MARIE DEMKER

Tonåriga flickor och pojkar står idag längre ifrån varandra i synen på att ta emot flyktingar i Sverige är någon annan åldersgrupp. Flickor är avsevärt mer positiva till såväl invandring som till invandrare i stort. Av flickor mellan 15 och 19 år anser 33 procent att det är en bra idé att ta emot färre flyktingar i Sverige, bland pojkar i samma ålder anser nästan dubbelt så stor andel (60 procent) samma sak. Av flickor mellan 15 och 19 år kan 76 procent, tänka sig att vara med i en anti-rasistisk organisation, av pojkar i samma ålder endast hälften, eller 38 procent. Av flickor i åldern 15-19 år svarar 86 procent att det absolut inte finns intelligensskillnader mellan olika folkslag, medan endast 53 procent av pojkar i samma ålder är lika säkra på den saken.¹

Hur skall vi tolka det faktum att åsiktsskillnaden mellan pojkar och flickor är så stora i den yngsta åldersgruppen, när könsskillnaden i fråga om attityd till flyktingar i övriga befolkningen är relativt liten?

Låt oss börja med att diskutera flyktiningopinionens sociala struktur i ett lite bredare perspektiv för att därefter återkomma till på vilket sätt den yngsta åldersgruppen avviker.

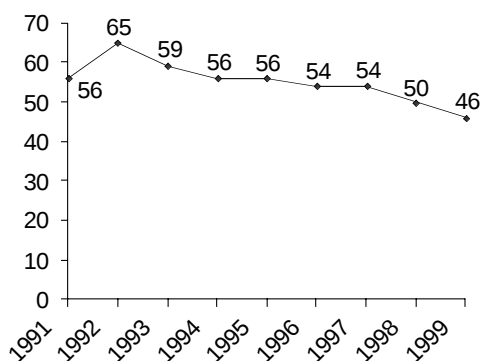
Oviljan att ta emot flyktingar i Sverige har länge varit ganska stor och var allra störst i början av 1990-talet då 2/3 av befolkningen förespråkade en minskad flyktiningmottagning. Redan 1998 var oviljan reducerad och endast 50 procent befolkningen tyckte att det var ett mycket eller ganska bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige. År 1999 visar SOM-undersökningen att oviljan sjunkit än mer och mindre än hälften av befolkningen förespråkar en minskad flyktiningmottagning (46 procent).

Integration – javisst, men hur?

När invandraren väl kommit till Sverige vidtar vad som i dagens politiska språkbruk kallas för en ”integration” och under slutet av 1990-talet har ett flertal olika integrationspolitiska åtgärder diskuterats och även implementerats. Under lång tid har det i invandrapolitiken rått delade meningar om huruvida en s k sårartsmodell eller en s k assimilationsmodellen är den bästa strategin. Vid 1960-talets

arbetskraftsinvandring dominerade assimilationsmodellen medan särartsmodellen kommit att bli alltmer dominerande under senare år.² Stödet för särartsmodellen bland svenska folket har emellertid varit svagt under 1990-talet. I 1995 års SOM-undersökning sade sig 80 procent av befolkningen vara för en assimilationsmodell och endast 23 procent föredrog en särartsmodell. I 1999 års SOM-undersökning har emellertid attityderna förändrats, då nu endast 66 procent föredrar assimilationsmodellen medan 24 procent föredrar en särartsmodell.

Figur 1 *Den svenska opinionens syn på flyktingmottagning i Sverige 1991-1999. Andel bra förslag ta emot färre flyktingar (procent)*

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken eller, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat "mycket bra" eller "ganska bra" om förslaget. Endast personer som besvarat frågan medtagna i procentbasen.

Uppenbarligen har tanken på att "bli svensk" genom politiska åtgärder som anpassar invandraren till svenska traditioner och svensk kultur ifrågasatts under 1990-talet slut. Fler svarar idag än 1995 att assimilationsmodellen är en "varken-bra-eller-dålig" modell för integration, men ifrågasättandet har inte fått till följd att opinionen till förmån för särartsmodellen ökat.

Stödet för ett mångkulturellt samhälle är dock inte solklart i befolkningen, då endast 40 procent vill satsa på ett sådant samhälle medan 25 procent inte anser att man ska satsa på ett sådant samhälle.³ Begreppet "mångkulturellt samhälle" har ofta förekommit i invandrapolitiken under 1990-talet men begreppet har både lanserats och nu också ifrågasatts på politisk elitnivå. I allmänhet har begreppet uttolkats som ett samhälle som ger utrymme och tolerans för olika religioner och levnadssätt. Den nuvarande integrationspolitiken har fortfarande en problematisk förankring i folklagren, och något entydigt stöd för särartsmodellen kan vi inte säga att opinionen ger.

Tabell 1 Svenska folkets åsikter om invandrapolitiken (procent)

	1995				1999			
	Bra	Varken/ Eller	Dåligt	Summa procent	Bra	Varken/ Eller	Dåligt	Summa procent
Invandrapolitiken bör hjälpa flyktingar och invandrare att bevara sin nationella kultur och tradition	23	35	42	100	24	36	41	101
Invandrapolitiken bör hjälpa flyktingar och invandrare att anpassa sig till svensk kultur och tradition	80	15	5	100	66	24	10	100

Kommentar: Svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken eller, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. I tabellen är mycket bra och ganska bra sammanslaget till "bra förslag" samt mycket dåligt och ganska dåligt sammanslaget till "dåligt förslag". Endast personer som svarat på frågorna finns med i procentbasen.

Jag är inte rasist men...

Hur annorlunda uppfattas då invandrarna i det svenska samhället? Under hela 1990-talet har flyktinginvandring varit den helt dominerande svenska invandringen. Många folkgrupper har anlänt till Sverige från både när och fjärran, med skilda språk, religioner och levnadssätt. Den allmänna bilden under 1990-talet i opinionen har varit att Sverige har många "utlänningar", dvs människor som inte är som vi andra är. Men på samma sätt som den allmänna motviljan mot att ta emot flyktingar har dämpats, har också synen på invandrarna som annorlunda dämpats något.

Från en situation där mer än hälften av befolkningen, 52 procent, tyckte att det fanns för många "utlänningar" i Sverige så är 1999 den andelen 40 procent. Uppfattningen att religionsfriheten är viktig för invandrare med främmande religioner ligger kvar på samma nivå, 41 procent, medan oviljan mot att få en invandrad person ingift i den egna familjen sjunkit från 25 procent år 1993 till 17 procent i SOM-undersökningen 1999. I linje med dessa förändringar ligger också den ökade viljan att gå med i en anti-rasistisk organisation som stigit från 40 procent 1993 till 49 procent 1999.

Vi ser således en parallell utveckling mellan attityden att ta emot flyktingar i Sverige och attityden till dem som redan är här. När det sker en tillbakagång i främlingsfientligheten sker den inom alla de fält som immigrationsfrågorna berör.

Tabell 2 Svenska folkets åsikter om invandrare i Sverige (procent)

	1993	1997	1999
<i>Instämmer i påståendet:</i>			
Det finns för många utlänningar i Sverige	52	48	40
Invandrarna i Sverige skall fritt få utöva sin religion här	41	39	41
Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som arbetar mot rasism och främlingsfientlighet	40	44	49
Jag skulle inte tycka om att få en invandrare från en annan del av världen ingift i familjen	25	18	17

Kommentar: Svarsalternativen var instämmer helt, i stort sett, delvis samt inte alls. Instämmande svar i ovanstående tabell är sammanslaget av alternativet "helt och "i stort sett". Endast personer som svarat på frågorna finns med i procentbasen. Personer som svarat "vet ej" är ej med i procentbasen.

Men är det kanske så att Sverige under 1990-talet upplevt en så stor andel nya svenskar att hela begreppet "svensk" kommit att betyda någonting annat än i början av 1990-talet? Vårt svenska "vi" har kommit att uppblandas med så många olika kulturer att det blir orimligt att tala om vad "svenskar" tycker om "invandrare". För att undersöka om det finns skillnader i attityder till flyktingar och invandrare mellan de grupper som kan kallas "kärnsvenska" och de som kan kallas "nya svenskar" med lite trubbiga emblematiske namn, har vi också undersökt attityderna till flyktingmottagning och integrationspolitik inom de grupper som är uppvuxna i Sverige eller i andra länder, samt de som har föräldrar som är uppvuxna i Sverige eller i andra länder.

Bland personer som själva är uppvuxna i Sverige är andelen som vill ta emot färre flyktingar 47 procent, men inom den grupp som är uppvuxen i andra nordiska länder 35 procent, i andra europeiska länder 31 procent och bland den grupp som själv är uppvuxen i ett land utanför Europa endast 22 procent. Attityden till att ta emot flyktingar i Sverige har således ett starkt samband med den egna upplevelsen av vara invandrare.

Bland dem som har en förälder som är uppvuxen utomlands är mönstret likartat, och den vars mamma vuxit upp i ett land utanför Europa är lika ovillig att minska flyktinginvandringen som den som själv vuxit upp utanför Europa. Mammans erfarenheter tycks intressant nog vara av större betydelse än pappas. Den grupp vars pappa vuxit upp i ett land utanför Europa är något mer positiv till att minska flyktinginvandringen än den vars mamma haft samma erfarenhet.

Även attityden till integrationspolitiken skiljer sig åt om man själv eller föräldrarna är uppvuxna i ett annat land. Även här tycks det vara mammas erfarenheter som har störst betydelse. Uppskattningen av särartsmodellen i integrationspolitiken är störst hos den vars mamma vuxit upp i ett land utanför Europa och minst hos den vars pappa vuxit upp i Sverige. Den avgörande skillnaden i syn på särartsmodellen återfinns dock mellan dem som vuxit upp i Sverige eller vars föräldrar vuxit upp i Sverige och dem som har egen, eller föräldrarnas, erfarenheter av att växa upp i ett land utanför Sverige.

Tabell 3 Åsikt om immigrationspolitiken bland svenskar, svenskar med invandrarbakgrund och invandrare (procent)

Själv uppvuxen i:	Sverige	Norden	Europa	Annan världsdel
<i>Bra förslag att:</i>				
Ta emot färre flyktingar i Sverige	47	35	31	22
Invandrapolitiken skall hjälpa invandrare och flyktingar att bevara sin nationella kultur och tradition	21	42	36	61
Pappa/Mamma uppvuxen i:	Sverige	Norden	Europa	Annan världsdel
<i>Bra förslag att:</i>				
Ta emot färre flyktingar i Sverige	48/48	40/42	36/38	27/20
Invandrapolitiken skall hjälpa invandrare och flyktingar att bevara sin nationella kultur och tradition	17/21	30/30	35/35	55/64

Kommentar: Svartalternativen var mycket bra, ganska bra, varken eller, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. I tabellen är mycket bra och ganska bra sammanslaget till "bra förslag". Endast personer som besvarat båda frågorna finns med i procentbasen.

Vi kan således konstatera att det fortfarande finns stora skiljelinjer i synen på immigrationsfrågorna mellan skärnsvenskar och svenskar med annan nationell bakgrund. Vi kan också se att den dämpning av oviljan mot att ta emot flyktingar som vi kunnat se de senaste åren också har följts av en motsvarande dämpning av uppfattningen att invandrare är annorlunda än majoritetsbefolkningen. Det finns också stöd för att invandrarskapet i någon mening överförs mellan generationer.

Föräldrarnas erfarenheter av att vara invandrare förs över, på samma sätt som den egna erfarenheten, i en positiv attityd till en integrationspolitik som gynnar särartsmodellen och till att ta emot flyktingar överhuvudtaget.

Flickor till vänster och pojkar till höger?

Kvinnor har i allmänhet en mer positiv attityd till flyktingmottagande, till religionsfrihet, till invandrare i familjen och till att bevara nationell särart. Men skillnaden mellan män och kvinnor har inte varit särskilt stor, sedd i befolkningen som helhet. I SOM-undersökningen 1998 var den t ex tre procentenheter. Åldersskillnaderna har inte heller varit särskilt dramatiska, dock har det alltid funnits en lätt övervikt för negativa attityder till flyktingar bland personer över 60 år.⁴ Yngre medborgare har ibland varit mer negativa och ibland mer positiva till att ta emot flyktingar än övriga åldersgrupper. Sedan tre år tillbaka har det emellertid uppstått en ny könsklyfta, och det i den allra yngsta åldersgruppen. Som vi nämnde i inledningen är skillnaden mellan tonåriga flickor och pojkar i synen på flyktingar och invandrare dramatiskt stor.⁵

Tabell 4 **Flickors och pojkars (15-19 år) åsikt om immigrationspolitiken (procent)**

	Flickor	Pojkar
<i>Anser det vara ett bra förslag att:</i>		
Ta emot färre invandrare i Sverige	33	60
<i>Instämmer i påståendet:</i>		
Det finns för många utlänningar i Sverige	21	51
Invandrarna i Sverige skall fritt få utöva sin religion här	55	47
Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som arbetar mot rasism och främlingsfientlighet	76	38
Jag skulle inte tycka om att få en invandrare från en annan del av världen ingift i familjen	9	19

Kommentar: Svartalternativen var mycket bra, ganska bra, varken eller, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. I tabellen är mycket bra och ganska bra sammanslaget till "bra förslag". Svartalternativen var instämmer helt, i stort sett, delvis samt inte alls. Instämmande svar i ovanstående tabell är sammanslaget av alternativet "helt och "i stort sett". Procentbasen inkluderar endast personer som besvarat frågan och ej dem svarat "vet ej".

I de yngsta åldersklasserna har det under senare år – i samband med att flyktingmotståndet dämpats – uppstått en större könsskillnad. År 1997 var skillnaden mellan 15-19-åriga flickors och pojkars inställning till att ta emot färre flyktingar 13 procentenheter, år 1998 var den skillnaden 12 procentenheter, men år 1999 har den ökat till 27 procentenheter. Om vi tittar på opinionsbalansen inom grupperna ser vi tydligt hur åtskilda flickor och pojkar är i dessa frågor; Inom gruppen pojkar 15-19 år är opinionsbalansen +40 för en minskad flyktingmottagning medan i gruppen flickor i samma ålder balansen är +3 för en minskad flyktingmottagning. Opinionsbalansen beskriver hur åsikterna inom gruppen förhåller sig till varandra, alltså hur gruppen är fördelad avseende motstånd och godvillighet gentemot flyktingar.

Vi kan också se tydliga skillnader mellan de yngsta flickorna och pojkarna i inställningen till integrationsaspekter av immigrationen. Endast i frågan om invandrarnas religionsfrihet återfinns inte någon större könsskillnad.

I tonåren tycks flickor och pojkar stå som allra längst ifrån varandra vad gäller attityder till invandringspolitik och till flyktinginvandring. Även sedan bostadsort och uppväxtförhållanden – både klass, nation och urbaniseringsgrad – kontrollerats kvarstår den stora könsskillnaden.

Tabell 5 *Flickor och pojkar (15-19 år) som anser det vara ett mycket bra eller ganska bra förslag att ta emot färre flyktingar efter politiskt intresse, syn på sitt eget liv och nöjdhet med hur demokratin fungerar i Sverige (procent)*

	Politiskt intresse		Nöjd med livet		Nöjd med demokratin	
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej
Pojkar	54	64	60	58	58	69
Flickor	17	41	29	29	19	39
Könseffekt:	+37	+23	+31	+29	+39	+30

Kommentar: Endast de som svarat på hela den enskilda frågan finns med i procentbasen. Svartalternativen var mycket, ganska, inte särskilt, inte alls intresserad samt mycket, ganska, inte särskilt, inte alls nöjd. Mycket intresserad/nöjd och ganska intresserad/nöjd är hopslagna till intresserad/nöjd "ja", och inte särskilt/inte alls intresserad/nöjd är hopslaget till intresserad/nöjd "nej". Endast personer som besvarat båda frågorna finns med i procentbasen.

Vi vet sedan tidigare studier att kvinnor, och särskilt unga kvinnor, har ökat sitt politiska intresse under senare år jämfört med sina manliga kamrater.⁶ Vi vet också att graden av politiskt intresse brukar ha ett starkt samband med synen på flyktingmottagning i så motto att politiskt intresserade är mer positiva till att ta emot flyktingar än politiskt ointresserade.⁷ Sedan tidigare har också undersök-

ningar visat att graden av missnöje med sitt eget liv och med det demokratiska styrelseskicket har ett starkt samband med synen på flyktingmottagning.⁸ Den som är nöjd med sitt eget liv och med demokratin tenderar att vara mer positiv till att emot flyktingar än den som är missnöjd.

En kontroll för dessa faktorer visar dock att ingen av dem kan eliminera könsskillnaden på 27 procentenheter mellan flickor och pojkar i tonåren.

Den enda faktor som något förmår reducera könseffekten i den allra yngsta åldersgruppen är politiskt ointresse, och där är det politiskt ointresserade flickor som är mer benägna att instämma i förslaget att ta emot färre flyktingar i Sverige än politiskt intresserade flickor.

Unga kvinnor är i allmänhet mer vänsterorienterade än unga män. Sedan mitten av 1980-talet har kvinnor blivit alltmera vänsterorienterade i förhållande till männen, och det har varit tydligast bland de yngre. Kan denna faktor bidra till att förklara det stora gapet mellan könen i dessa frågor?

Tabell 6 *Flickor och pojkar (15-19 år) som anser det vara ett mycket bra eller ganska bra förslag att ta emot färre flyktingar efter ideologisk vänster- och högerposition. (procent)*

	Vänster	Höger	Ideologieffekt
Pojkar	44	75	+31
Flickor	24	56	+32
Könseffekt:	+20	+19	

Kommentar: Endast de som svarat på båda frågorna finns med i procentbasen. Svarsalternativen var klart till vänster, något till vänster, vilket slagits samman till "vänster", samt varken vänster eller höger något till höger och klart till höger, där något till höger och klart till höger slagits samman till "höger".

Könseffekten kvarstår inom både höger- och vänstergruppen, men effekten av en vänster eller högerideologi är i detta fall större än könseffekten. Jämfört med effekten av att vara flicka/pojke tycks – även i de yngsta åldersklasserna – ideologisk position vara en bättre förklaring till åsikt i immigrationsfrågorna. Den iakttagelsen har gjorts tidigare i många sammanhang. En positiv attityd till flyktingmottagning har kommit att alltmera hänga samman med ett vänsterorienterat politiskt synsätt.⁹ De båda variabelerna vänster/högerposition och syn på flyktingmottagning har därmed fått en tendens att glida samman.

Klart står dock att ingen av de faktorer som vanligen förklarar attityd till flyktingmottagning i Sverige räcker till för att förstå könsskillnaden i den allra yngsta åldersgruppen. Skall vi verkligen nöja oss med att konstatera att flickor är mer till vänster än pojkar?¹⁰

Vidare arbete med den här forskningsfrågan torde gå i riktning mot socialisationsprocessen i unga år. Att uppväxt i Sverige och andra länder, samt föräldrars uppväxt i Sverige eller i andra länder, starkt påverkar synen på immigrationspolitiken tycks leda fram emot att socialisationsprocessen kan ha en avgörande betydelse även för könsskillnaden bland tonåringar. Fostras unga människor in i olika värdemönster beroende på kön? En annan möjlig tolkning är att eftersom flickor och pojkar i unga år (6 år, 9 år och 15 år) ger uttryck för likartade och mycket flyktingpositiva ståndpunkter, så är det någonting i pojkarnas tonårsupplevelser som får dem att ändra åsikt.¹¹ Fostras unga pojkar efter avslutad grundskola in i ett värdemönster som får dem att bli negativa till flyktingar och invandrare?

Konklusion

Undersökningen av svenskarnas åsikter om immigrationspolitiska frågor har visat en alltmera positiv attityd under de senaste åren gentemot flyktingmottagning och invandrare som grupp. Egen erfarenhet av invandrarskap – genom egen uppväxt eller föräldrars uppväxt i länder utanför Norden – ger starkt utslag i större stöd för en integration genom särartsmodellen.

I den allra yngsta åldersgruppen (15-19 år) återfinns dock markanta könsskillnader, där flickor är avsevärt mer positiva till flyktinginvandring, och till att invandrare blir en del av det svenska samhället, än pojkar, skillnader som inte kan reduceras av vanliga förklaringsfaktorer i immigrationspolitiska frågor. Skillnaden har blivit tydlig under de senaste två-tre åren och kan mycket väl tyda på att en förändring av attitydmönstren i immigrationspolitiken är på väg, med större könsskillnader som konsekvens.

Noter

- 1 De pojkar och flickor som svarar "vet ej" har här ansetts svara "undvikande", och därför har beräkningen gjorts inkluderande dessa. Av pojkarna är det 26 procent som svarar "vet ej" på frågan om intelligensskillnader medan endast 3 procent av flickorna ger detta svar. I de flesta frågor brukar kvinnor ha en högre andel "vet ej" svar än män. För ett resonemang om "vet ej"-swarens betydelse, se Gilljam och Granberg 1993.
- 2 Demker och Malmström 1999.
- 3 SOM 1999.
- 4 Se t ex Bennulf och Demker 1992.
- 5 Tack till Mikael Gilljam för goda råd kring tolkningen av könsskillnaderna i den yngsta åldersgruppen.

- 6 Se t ex Oskarsson och Oscarson 1994.
- 7 Se Andersson och Demker 1997.
- 8 Se Demker 1999.
- 9 I en jämförande studie av belgiska, franska och svenska medborgares syn på invandrare var en slutsats att hög utbildning, stort politiskt intresse och vänsterideologi i alla de tre länderna hade ett positivt samband med en generös syn på flyktingmottagning. Däremot hade varken kön eller ålder samma mönster i de tre länderna. Se Andersson och Demker 1997.
- 10 I SOM 1999 säger 37 procent av flickor 15-19 år att de är mycket eller något till vänster, medan endast 26 procent av pojkar i samma ålder har samma ideologiska position. Mycket eller något till höger är 20 procent bland flickor mellan 15-19 år och 34 procent av pojkarna i samma ålder.
- 11 Bjereld 1998, sid 98 ff. Bjerelds resultat visar t o m att pojkarna i sexårsåldern är *mer* positiva än flickorna till att emot flyktingar.

Referenser

- Andersson, Hans och Marie Demker (1997) "Sverige, Belgien och Frankrike – Vem tycker vad om invandrare?" ur Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red) *Ett missnöjt folk?*, SOM-rapport nr 18, Göteborgs Universitet
- Bennulf, Martin och Marie Demker (1992) "Vi och Dom. Svenska folkets åsikter om flyktingmottagning" ur Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red) *Trendbrott*, SOM-rapport nr 8, Göteborgs Universitet.
- Bjereld, Ulf (1998) *Kön och politiskt våld. Attityder under svenska efterkrigstid*. Gidlunds förlag, Hedemora.
- Demker, Marie (1999) "Flyktingmotståndet minskar – polariseringen ökar?" ur Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red) *Ljusnande framtid*, SOM-rapport nr 22, Göteborg Universitet.
- Demker, Marie och Cecilia Malmström (1999) *Ingenmansland? Svensk immigrationspolitik i utrikespolitisk belysning*, Studentlitteratur, Lund.
- Gilljam, Mikael och Donald Granberg (1993) "Should we take no for an answer?" *Public Opinion Quarterly* vol 57, s 348-357.
- Oskarsson, Maria och Henrik Oscarsson (1994) "De unga väljarna 1968-1991 – dunungar eller stormsvalor?" ur *Ungdomars välfärd och värderingar*, SOU 1994:73 (kap 25) s 357-389, Norstedts Juridik, Stockholm.

FLYKTINGMOTSTÅNDET MINSKAR - POLARISERINGEN ÖKAR?

SOM-undersökningen 1998
SOM-rapport nr 22

FLYKTINGMOTSTÅNDET MINSKAR – POLARISERINGEN ÖKAR?

MARIE DEMKER

Motståndet mot att ta emot flyktingar i Sverige minskar. Sedan 1992 har trenden varit stadigt sjunkande för att under hösten 1998 nå den klart lägsta nivån sedan mätningar i SOM påbörjades hösten 1990. Samtidigt med den sjunkande trenden finns det dock tecken som tyder på att polariseringen mellan olika samhällsgrupper och politiska grupperingar är stort eller i vissa fall till och med ökat. I attityderna till Sveriges mottagande av flyktingar från andra delar av världen är gapet mellan aktiva medborgare som ser optimistiskt på sin tillvaro och passiva och misstroagna stort.

Alla tidigare analyser har visat att en större grad av motstånd återfinns i vissa sociala grupper t ex bland lågt utbildade män. Redan i undersökningen 1991 återfanns vissa definierade grupper som präglades av ett klart större mått av flyktingmotstånd.¹ En sådan grupp är unga män som är politiskt ointresserade och har kort skolutbildning. En annan grupp är partisympatisörer till moderata samlingspartiet. I senare undersökningar har politiskt intresse och vänster/höger-ideologi samt utbildning också visat sig ha förklaringskraft i andra länder på attityderna till flyktingmottagning, medan vare sig kön eller ålder inte har samma tydliga effekter vid jämförelser med andra länder.² Studier har också visat att partisympati har ett starkt samband med attityder till flyktingmottagning; synen på mottagandet av flyktingar är starkt partiskiljande. Även frågor om tilliten till medmänniskorna har visat sig ha stark effekt på attityderna till flyktingar och till biståndspolitik.³

Sammantaget har ett drygt decenniums studier av flyktingattityder fått oss att mer och mer tillmäta individernas upplevelse av samhället, och den egna platsen i det, en allt större plats i förklaringarna till åsikter om mottagandet av flyktingar och synen på invandrapolitiken.

I den här artikeln är avsikten att försöka ytterligare penetrera två aspekter av de slutsatser om flyktingmotståndet som tidigare studier givit oss anledning till. Dels är vi intresserade av om det sjunkande motståndet mot att ta emot flyktingar är jämnt fördelat på alla sociala eller organiserade grupper i samhället, dels är vi intresserade

av om motståndet kan förklaras med hänvisning till tillhörighet och aktivitet i dessa grupper och/eller till synen på det svenska samhällets funktion i stort. Med grupper avses här såväl politiska partier som villaföreningar, med synen på det svenska samhället avses uppfattningar om demokratins funktion, förtroende för politiker-na och syn på den egna livssituationen.

Anledningen till vårt intresse är för det första att om vi kan iaktta en polarisering i flyktningmotståndet mellan olika grupper trots att motståndet sjunker, kan detta ge grogrund för påtryckningsgrupper och intressegrupper mot invandring och flyktningmottagning. Den egna ståndpunkten kommer i klarare motsatsställning till andras ståndpunkter. Opinionsbildningen kring invandringspolitik och invandra-re kan således komma att påverkas av en polarisering. En polarisering kan också leda till utanförskap hos marginaliserade grupper som upplever att deras uppfattningar inte kommer fram, vilket i sin tur kan leda till en ökning av provocativa inslag från dessa grupper i den politiska verkligheten. För det andra är vi intresserade av om synen på mottagning av flyktingar kan härledas till grundläggande attityder till samhället och till individuella föreställningar av samhället, snarare än till de klassiska socio-ekonomiska faktorerna som ålder, kön, utbildning, bostadsort, yrke och civilstånd. Om det skall vara en väsentlig vetenskaplig uppgift att utveckla ett analysinstrument för individuella föreställningars betydelse för politiska attityder, måste vi finna belägg för att de också har en tydlig effekt i enskilda politiska frågor.

Varför kan vi förvänta oss en polarisering eller att attityden till flyktningmottagning hänger samman med samhällssyn?

Utgångspunkten för en möjlig polarisering är att vi vet sedan tidigare att ju lägre andel av befolkningen som omfattar en viss åsikt desto tydligare avtecknar sig ett specifikt sambandsmönster – om det finns. När många har samma uppfattning skymms de grundläggande sambanden av tillfälliga opinionsstormar eller inträffade händelser som påverkat folkopinionen. Att undersöka attityderna till färjetrafik i samband med Estonias förlisning är ingen bra idé om man vill veta varför vissa människor inte tycker om att åka båt. Att undersöka attityderna till vapen i samband med att ungdomar skjuter ihjäl klasskamrater på en amerikanska skola är heller ingen bra idé om man vill veta i vilka grupper som motståndet mot vapen-tillgängligheten har mest stöd. När motståndet mot flyktingar sjunker finns det därför möjligheter att hitta de grupper inom vilka de negativa attityderna till mottagning av flyktingar har ett särskilt starkt fäste. Dessa grupper avtäcks ungefär

som ojämnheter i havsbotten när tidvattnet sjunker undan.

Utgångspunkten för att synen på samhället och den egna platsen i samhället, har ett samband med attityden till flyktingmottagning är de tidigare undersökningar som visat att såväl vänster-högerideologi i allmän mening samt tilliten till andra människor har ett starkt samband med attityden till flyktingmottagning. Teoretiskt finns det också anledning att tro att det egna missnöjet och uppfattningar om huruvida samhället fungerar bra eller dåligt kan vara en förklaring till attityderna till att ta emot flyktingar. Socialpsykologiska teorier pekar på att människor som upplever vanmakt – brist på kontroll och delaktighet – lätt reagerar negativt inför nya företeelser och förändringar. En upplevelse av att det egna livet är misslyckat, samhället inte har plats för just mig och att landets ledarskap är korrumperat skapar därför alienation inför samhället och då också kanske inför de främlingar som ”någon annan” bestämt skall släppas in i ”mitt land”. Brist på kontroll skapar, enligt denna tankegång, en negativ attityd till förändringar.

En andra, sociologiskt orienterad, teoretisk förklaring är att ett ”vi och domperspektiv” snabbt skapar misstro mot allt det som ledarskapet beslutar. I en marginaliserad grupp uppstår en kollektiv identitet som i mångt och mycket handlar om att definiera bort sig från andra, ett sätt att bli ”någon” är att avgränsa sig från ”dom andra”. En upplevelse av sådan marginalisering kan leda till en negativ attityd till att ta emot främlingar i den egna miljön. Vi människor har också i allmänhet en förmåga att lägga förklaringen till beteende och skeenden hos aktörerna istället för hos situationen.⁴

En tredje förklaring till att misstro mot samhället kan leda till en negativ syn på mottagandet av flyktingar anknyter till samhörighetskänslans betydelse för att förklara attityder till flyktingar. Om individen uppfattar sig som delaktig av det samhälle hon/han lever i och har uppfattningen att de övriga medborgarna också tillhör gemenskapen, kommer det i allmänhet till uttryck genom tilltro till styrelseskick och tillfredsställelse med den egna livssituationen. En sådan samhörighetskänsla kan skapa en mer generös attityd till att ta emot flyktingar, medan en känsla av utanförskap kan skapa en mer restriktiv attityd till att ta emot flyktingar. Här finns anledning att nämna den teori som brukar kallas ”kulturteori” och som menar att vår livsstil – eller kultur – förklarar mycket av våra hållningar i t ex flyktingattityder. Kulturteorin grundas på två av varandra oberoende principer; grad av gruppidentitet samt grad av auktoritetstro. Den kultur som har lite av båda kallas

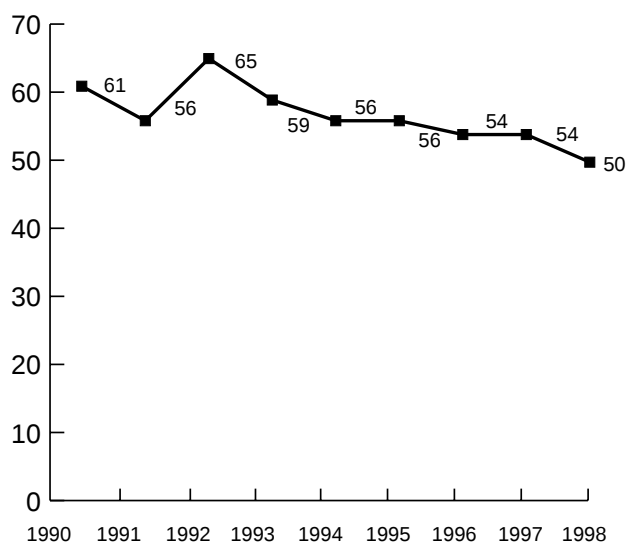
individualism, den som har mycket av båda kallas hierarki. Den kultur som har lite gruppidentitet men mycket auktoritet kallas fatalism och den som har mycket gruppidentitet men lite auktoritet kallas egalitär.⁵

I kapitlet kommer vi således att undersöka huruvida polariseringen ökat i opinionen kring flyktningmottagningen samt huruvida det finns något samband mellan å ena sidan missnöje med det svenska styrelseskicket och/eller med det egna livet och å andra sidan attityden till mottagande av flyktingar.

Opinionsläget

Sedan 1992 har den svenska opinionen mot att ta emot flyktingar minskat.⁶ I 1998 års undersökning har 50 procent av svarspersonerna angivit att de tycker att det är ett ganska bra eller mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar. I undersökningen år 1992 hade 65 procent den uppfattningen, och i figur ett syns att trenden sedan dess varit långsamt sjunkande.

Figur 1. Andel personer som anser att det är ett bra eller ganska bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige (procent)

Sedan SOM-undersökningarna av opinionen i flyktingfrågorna startade har vi sett att frågorna om synen på flyktingmottagning, men även andra frågor om invandrar- och invandringspolitik, är starkt partiskiljande. Sympatisörer till moderata samlingspartiet har under hela perioden varit mest negativ till att ta emot flyktingar, med undantag för ny demokratis sympatisörer 1991. Folkpartiets och kristdemokraternas sympatisörer har turats om att vara den mest flyktingpositiva gruppen. Mönstret i 1998 års undersökning skiljer sig inte i dessa avseenden från tidigare år. I tabell 1 redovisas procentandelen av partisympatisörerna som ansåg att det var ett ganska bra eller mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige under perioden 1995-1998.

Moderaternas sympatisörer är mest negativa till att emot flyktingar medan folkpartiets sympatisörer är mest positiva. Gapet mellan de två är lika stort som det varit under de senaste åren, runt 30 procentenheter. Vad som förändrats är däremot kristdemokraternas sympatisörer, en grupp som i 1998 års undersökning ligger på samma nivå som befolkningen som helhet. I 1996 års undersökning var istället kristdemokraternas sympatisörer den klart mest positiva gruppen. Folkpartiets sympatisörer har gått åt andra hållet och blivit mer positiva till att ta emot flyktingar. Miljöpartiets sympatisörer har haft en sjunkande trend sedan 1995 års undersökning och är nu näst mest positiva till att ta emot flyktingar.

Tabell 1 Andel personer som anser att det är ett ganska bra eller mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige; efter parti-sympati 1995-1998 (procent).

	1995	1996	1997	1998
<u>Partisympati</u>				
moderaterna	67	68	68	59
kristdemokraterna	37	26	45	50
folkpartiet	38	40	38	27
centerpartiet	58	50	48	50
socialdemokraterna	55	53	52	48
miljöpartiet	50	46	42	31
vänsterpartiet	54	46	44	49
Samtliga	56	54	54	50

Kommentar: Svarspersoner som inte besvarat båda frågorna är ej medräknade i procentbasen.

En förklaring till folkpartiets och kristdemokraternas förändring kan vara de strömmar av sympatisörer som rört sig mellan partierna i samband med valet hösten 1998. Kristdemokraternas sympatisörer blev dubbelt så många som tidigare - och kom till stor del från höger - medan folkpartiets andel sjönk. Även miljöpartiet minskade sin andel av sympatisörer och flyktningmotståndet i den gruppen fortsatte att sjunka.

Polariseringen mellan partierna har således inte ökat över tid, även om partierna som är mest positiva till flyktningmottagning bytt plats. Gapet mellan högsta och lägsta siffra är nästan lika stort som tidigare. Allra störst var det emellertid 1996, mellan just moderata och kristdemokratiska sympatisörer.

Delaktighet, missnöje och flyktningmotstånd

Att känna samhörighet med det samhälle i vilket vi lever kommer ofta till uttryck genom att vi också väljer att engagera oss i olika föreningar eller organiserade grupper i samhället. Många svenskar är medlemmar i föreningar eller organisationer av folkrörelsetyp, allt ifrån de 80 procent som anger sig vara medlemmar i Svenska Kyrkan till de knappa 10 procent som i 1998 års SOM-undersökning anger att de är medlemmar i ett politiskt parti. Som medlem kan vi också vara mer eller mindre aktiva i föreningen eller organisationen. Ett aktivt medlemskap innebär att delta på föreningsmöten, men kan också vara att ha ett uppdrag inom föreningen eller organisationen. Ju mer integrerad medlemmen är, desto större känsla av delaktighet manifesteras.

En analys av de individer som uppgett att de är medlemmar i olika föreningar och deras attityder till att ta emot flyktingar i tabell 2 visar att det inte finns någon enhetlig påverkan av föreningsaktivitet på attityden till att ta emot flyktingar. Det finns ett svagt samband i flera föreningstyper där aktiva medlemmar och medlemmar med uppdrag tenderar att vara mer positiva till att ta emot flyktingar, men det är snarast skillnaden mellan olika föreningar som väcker intresse.

Ett engagemang i de gamla folkrörelserna tycks endast ge mycket svagt utslag avseende synen på mottagandet av flyktingar. Däremot är personer som är aktiva i politiska partier, miljöorganisationer, kulturföreningar, frikyrkoförsamlingar eller andra föreningar (Amnesty, Rädda Barnen, ABF m fl) klart mer positiva till att ta

emot flyktingar. En sådan mer positiv attityd till flyktingmottagning har även personer som är aktiva inom Svenska Kyrkan i den meningen att de har uppdrag inom församlingarna, uppdrag som t ex kan vara att arbeta som kyrkvärd eller sitta i kyrkorådet.

Tabell 2 Andel svarspersoner som anser det vara ett ganska bra eller mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige, (procent).

	Ej medlem	Passiv	Aktiv	Har uppdrag
Idrotts- eller Friluftsförening	50	49	46	51
Fackförening	51	49	46	46
Pensionärsförening	49	49	53	43
Boendeförening (Hyresgäst-, bostadsrätts- eller villaägarförening)	49	51	51	46
Politiskt parti	50	44	44	31
Miljöorganisation	51	27	--	--
Kulturförening	51	37	42	39
Annan förening	53	47	46	41
Svenska Kyrkan	44	54	49	28
Frikyrkoförsamling	50	--	15*	15*

Kommentar: * = Procentbasen utgörs av såväl aktiva som de som har uppdrag, -- = alltför litet N-tal i dessa grupper. Svarspersoner som inte besvarat såväl frågan om föreningsmedlemskap som flyktingfrågan har ej medräknats i procentbasen.

Den delaktighet i samhällslivet som ett föreningsmedlemskap och därav följande engagemang kan således inte självklart ses som grund för en mer positiv attityd till att ta emot flyktingar i Sverige. Snarare tycks typen av förening och även graden av

engagemang vara starkare korrelerat till attityden i flyktingfrågor än föreningsmedlemskapet i sig.

Att vara nöjd med hur det demokratiska styrelseskicket fungerar indikerar rimligen även det en viss känsla av delaktighet i samhället. De medborgare som upplever att den svenska demokratin fungerar väl är troligen bättre integrerade i samhället, medan de som är missnöjda med demokratin funktioner kan uppleva sig mera utanförstående. Resonemanget kan även appliceras på graden av förtroende för politikerna i den svenska demokratin. Även om vi vet att en allt mindre andel av befolkningen har förtroende för politiker, finns det anledning att tro att de som ändå har det, upplever sig bättre integrerade eller har en större samhörighet med det svenska samhället, än de som är mer misstroende mot politiker. Ett likartat tänkesätt gäller medborgarnas grad av tillfredställelse med sina egna liv. Om individerna känner sig tillfreds och nöjda med sina egna liv finns det anledning att tro att det också känner sig mer delaktiga än de som upplever sig missnöjda. Tillsammans kan synen på den svenska demokratin, politikerna och på det egna livet sägas vara tre mått på samhälleligt missnöje. Låg grad av samhälleligt missnöje innebär, i enlighet med resonemanget i artikelns inledning, ett visst mått av kontroll över sin situation och sitt liv. En sådan kontroll kan ha som effekt att individen är mer positiv till förändringar, nya människor och nya samhällsfenomen än den som upplever vanmakt och bristande möjligheter att själv förändra sin situation. Vi nämnde också kulturteorins fyra livsstilar eller kulturer i anslutning till resonemanget i inledningen, och vi kan då säga att fatalisten och hierarken är de som upplever minst grad av kontroll över sin situation, eftersom de båda har en stark betoning av auktoriteten.

Som vi kan se i tabell 3 finns det ett mycket tydligt samband mellan attityden till flyktingmottagning och graden av tillfredställelse med demokratin i Sverige, förtroende för politiker och även – om än något svagare – graden av tillfredställelse med det egna livet.

Vi kan se att alla frågorna skapar samma mönster, nämligen att de missnöjda och de misstroende är avsevärt mer negativa till att ta emot flyktingar än de som är tillfreds och som har förtroende för politiker. I en tidigare studie har vi också visat att samma mönster gäller i fråga om graden av tillit till medmänniskorna.⁷ Ju större grad av tillit desto mer generös attityd till flyktingmottagning.

Tabell 3 **Andel svarspersoner som anser det vara ett ganska bra eller mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige efter samhälleligt missnöje, procent.**

	Mycket nöjd	Ganska nöjd	Inte särskilt nöjd	Inte alls nöjd
Demokratis funktion	37	45	57	68
	Mycket eller ganska stort		Ganska litet	Mycket litet
Förtroende för politiker	35		53	65
	Mycket nöjd	Ganska nöjd	Inte särskilt nöjd	Inte alls nöjd
Nöjd med det egna livet	48	49	56	68

Kommentar: Svarspersoner som inte besvarat såväl frågorna om tillfredsställelse som flyktingfrågan har ej medräknats i procentbasen.

Eftersom vi vet att yngre (under 20 år) är mer positiva till att ta emot flyktingar och att äldre (över 60 år) är mer negativa, har vi också genomfört en enklare kontroll för ålder. Det visar sig då att sambandet mellan missnöje och syn på flyktingar kvarstår. Äldre har större förtroende för politiker än yngre och är mer nöjda med sina liv medan yngre tycker att demokratin fungerar sämre än vad äldre tycker. Skillnaderna avseende uppfattning om flyktingmottagning mellan de grupper som är missnöjda och de som är tillfreds kvarstår.

Vadan och varthän?

Efter flera års arbete med analyser av flyktingopinionen tycks det nu stå ganska klart att A) frågan är starkt partiskiljande, B) frågan berör grundläggande värden hos individen, samt C) tillfredsställelse med den egna livssituationen har betydelse för attityden till flyktingar. Den utmanande forskningsuppgiften som ligger framför är

att genom kombinationer av dessa faktorer och genom att utveckla ett mer fingerat analysinstrument ifråga om attityderna till invandrare och flyktingar, söka förklaringar till hur motståndet mot flyktingmottagning och negativa attityder mot invandrare får starkare fäste i vissa sociala grupper än i andra.

Den inledande tesen att polariseringen skulle öka när flyktningmotståndet sjunker har inte besannats. Däremot ger våra resultat vid handen att en ökande marginalisering av sociala grupper i samhället kan utgöra grunden för fientliga stämningar mot invandrare och flyktingar. Om allt större grupper anser sig förfördelade och inte anser att det svenska samhället fungerar på det sätt de förväntar sig, så kommer detta att få till följd en polarisering mellan missnöjda grupper och grupper som är tillfreds. Den föreställning om "vi och dom" som utgör en av grogrunderna för ett samhälleligt missnöje kan bli "Sann" med stort "S", i meningen att "vi" och "dom" faktiskt har två helt olika bilder av verkligheten. En sådan utveckling gynnar inte någon.

Noter

¹Bennulf och Demker 1992.

²Andersson och Demker 1997. Könsskillnaden i 1998 års undersökning är knappt märkbar; 51 procent av männen och 48 procent av kvinnorna tycker att det är ett mycket eller ganska bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige. Ålderseffekten är något större då 46 procent av 15-19-åringarna och 56 procent av dem över 60 anser det vara ett ganska eller mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar.

³Bjereld och Demker 1998.

⁴Stevens 1998: 106ff.

⁵Grenstad och Selle 1996:11ff

⁶En liknande tendens återfinns i Frankrike där stödet för uppfattningen att "det finns för många i Frankrike" minskat ifråga om "araber" från 70 procent 1990 till 51 procent 1998 och ifråga om "svarta" från 46 procent 1991 till 30 procent 1998. Urvalet är endast 1040 personer, undersökningen från Sondage CSA-Opinion, redovisas i Le Monde 25 mars 1999.

⁷Bjereld och Demker 1998.

Referenser

- Andersson, Hans E. och Marie Demker (1997) "Sverige, Belgien och Frankrike – Vem tycker vad om invandrare?" ur Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red) *Ett missnöjt folk?* SOM-rapport nr 18, SOM-institutet, Göteborgs Universitet, Göteborg.
- Bennulf, Martin och Marie Demker (1992) "Vi och Dom. Svenska folket åsikter om flyktingmottagning" ur Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red) *Trendbrott*. SOM-rapport nr 8, Göteborgs Universitet.
- Bjereld, Ulf och Marie Demker (1998) "Skall jag taga vara på min broder?" ur Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red) *Opinionssamhället*, SOM-rapport nr 20, SOM-institutet, Göteborgs Universitet, Göteborg.
- Grendstad, Gunnar och Per Selle (red) (1996) *Kultur som levemåte*, Det Norske Samlaget, Oslo.
- Le Monde (1999) "Les indicateurs du racisme et de la xénophobie sont en légère baisse", Ur *Le Monde* den 25 mars 1999.
- Stevens, Richard (red) (1998) *Att förstå människor. Socialpsykologiska aspekter på jag, medvetande och identitet*, Studentlitteratur, Lund.

”SKALL JAG TAGA VARA PÅ MIN BRODER?”

SOM-undersökningen 1997
SOM-rapport nr 20

”SKALL JAG TAGA VARA PÅ MIN BRODER?”

ULF BJERELD & MARIE DEMKER

Trots att utrikespolitiska frågor ofta antas vara mindre partipolitiskt laddade än inrikespolitiska frågor finns det stora och stabila åsiktsskillnader mellan olika partiers sympatisörer inom det utrikespolitiska fältet. Såväl frågorna om svensk flyktingpolitik som frågorna om humanitärt bistånd visar tydliga partiskillnader som förblivit desamma under en lång följd av år. Moderata partisympatisörer är så gott som alltid mest negativa till både flyktingmottagning och bistånd medan vänsterpartister, folkpartister och miljöpartister vanligen tillhör de mest positiva. Vilka värdemässiga grunder ligger bakom dessa skillnader? I inrikespolitiken talar vi ofta om vänster-högerdimensionen, där partierna är placerade efter vilka funktioner de anser att staten skall fylla i samhället. På vänstersidan finns partier som menar att staten skall ha en stark position i förhållande till näringsliv och medborgare, på den högra sidan finns partier som inte tycker att staten skall spela en så framträdande roll i samhället och i människors dagliga liv. Även på väljarnivå fungerar vänster-högerdimensionen som ett instrument för att finna mönster i människors åsikter.

Men i utrikespolitiska frågor kan inte synen på statsmaktens uppgifter och befogenheter strukturera politiken. Det internationella systemets grundläggande egenskap är att det är anarkiskt och att det således inte finns någon högsta instans med legitimitet att skapa normer och sanktionera dessa normers efterlevnad. Uppfattningar om statens roll, eller en motsvarande institutions roll, blir i ett anarkiskt system irrelevant. Hur skall vi då förklara och förstå de skiljelinjer som finns mellan de politiska partierna i utrikespolitiska frågor? Den italienske filosofiprofessorn Norberto Bobbio har i boken *Left and Right. The Significance of a Political Distinction* (Polity Press, 1996) hävdats att det värde som ligger till grund för vänster-höger-dimensionen är *jämlikhet*. Han ifrågasätter därmed uppfattningen att det är synen på statens roll som är partiskiljande mellan vänster och höger och pekar på inställningen till jämlikhet som en mer universell, värdebaserad, skiljelinje.

Bobbios resonemang om jämlikhet bygger på tanken att en grupp strävar efter en samhällelig jämlikhet med argumentet att människor är födda jämlika, me-

dan en annan grupp motsätter sig en samhällelig jämlikhet i namn av en naturlig ojämlikhet mellan människor. Med en sådan universell definition av en politisk skiljelinje finns det också möjligheter att politiska skillnader i utrikespolitiska frågor kan inrangeras i samma förklaringsperspektiv som inrikespolitiska frågor. Nationsgränsen är inte avgörande för definitionen av Bobbios skiljelinje på det sätt som nationsgränsen är avgörande för definitionen av vänster-höger-skiljelinjen. Finns det då något empiriskt stöd för Bobbios uppfattning att det är synen på jämlikhet som skiljer vänster och höger åt? Och kan synen på jämlikhet verkligen bidra till att förklara de skiljelinjer som finns bland partier och väljare i olika utrikespolitiska frågor?

I denna artikel vill vi först undersöka hur synen på jämlikhet hänger samman med vänster-högerdimensionen. Därefter vill vi undersöka om väljarnas positioner på jämlikhetsdimensionen kan förklara deras åsikter i några utrikes- och säkerhetspolitiska frågor.

Vänster-högerdimensionen och synen på jämlikhet

I vilken utsträckning hänger värdet ”jämlikhet” samman med vänster-högerdimensionen? För att svara på den frågan har vi utgått från väljarnas subjektiva inplacering av sig själva på vänster-högerdimensionen.¹ Därefter har vi undersökt sambanden mellan inplacering på vänster-högerdimensionen och hur viktiga svarspersonerna bedömer olika värden vara. Värdena är hämtade från den amerikanske psykologen Milton Rokeach värdeteori. Rokeach menar att människor har ett begränsat antal grundläggande värden. Dessa kan vara *terminala* (gäller viktiga slutmål i livet) eller *instrumentella* (gäller medel för att uppnå olika mål).² Vilka värden prioriteras av människor som inplacerar sig själva till vänster respektive till höger i politiken?

Tabell 1 **Andel personer som anser respektive värde vara ”mycket viktigt”, efter subjektiv inplacering på vänster-högerdimensionen, 1996**

Värde	Vänster	Mitten	Höger	Vänster - Höger
Jämlikhet	56	51	39	+17
En ren värld	71	72	59	+12
En värld i fred	88	87	79	+9
Familjetrygghet	84	85	80	+4
Rättvisa	80	83	76	+4
Kärlek	76	77	73	+3
En vacker värld	50	58	48	+2
Frihet	82	84	82	0
Socialt anseende	17	22	17	0
Ärlighet	85	87	85	0
Sann vänskap	72	73	73	-1
Självaktning	45	42	46	-1
Ett behagligt liv	55	61	57	-2
Hälsa	86	87	88	-2
Makt	5	9	7	-2
Inre harmoni	75	77	78	-3
Rikedom	9	13	12	-3
Ett liv fullt av njutning	24	35	28	-4
Frälsning	6	10	10	-4
Lycka	65	72	69	-4
Visdom	34	37	38	-4
Ett spännande liv	22	18	28	-6
Landets säkerhet	60	68	67	-7
Självförverkligande	26	34	33	-7
Teknisk utveckling	16	24	24	-8

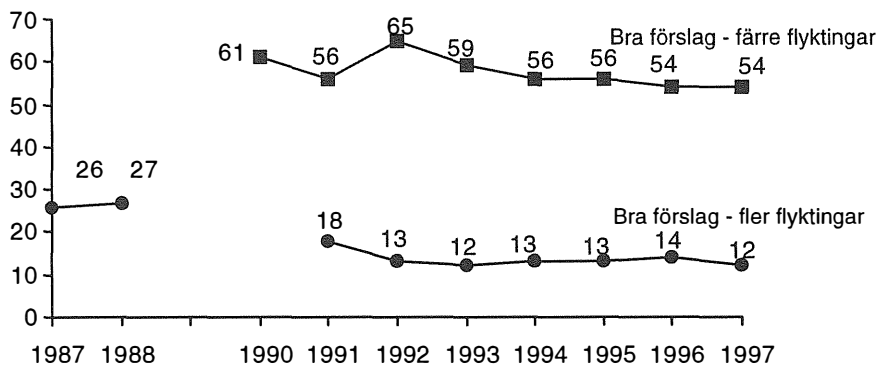
Kommentar: Tabellen visar andelen svarspersoner som anser respektive värde vara ”mycket viktigt”, efter subjektiv inplacering på vänster-högerdimensionen. Balansmättet i den högra kolumnen visar skillnaden i procentenheter mellan ”vänsterpersoner” och ”högerpersoner”.

Resultaten visar överlag på ganska svaga samband mellan vänster-högerideologi och uppfattning om de olika värdena. Vi kan däremot konstatera att just ”jämlikhet” är det enskilda värde som uppvisar starkast samband med vänster-högerdimensionen. Av de personer som placerade sig själva till vänster på vänster-högerskalan ansåg 56 procent att ”jämlikhet” var ett mycket viktigt värde, medan motsvarande andel bland de personer som placerade sig själva till höger uppgick till 39 procent. Inget annat värde uppvisade så stora skillnader mellan vänster- och högerpersoner som ”jämlikhet”. Personer med vänsterideologi var också något mer positivt inställda till värdena ”en ren värld” och ”en värld i fred”, medan personer med högerideologi i något större utsträckning prioriterade ”teknisk utveckling”, ”självförverkligande” och ”landets säkerhet”. Värden som ”frihet”, ”socialt anseende” och ”ärlighet” prioriterades däremot exakt lika mycket av vänster- och högerpersoner.³

Jämlikhet och synen på flyktingmottagning och u-hjälp

Om nu "jämlikhet" är det värde som bäst hänger samman med vänster-högerdimensionen, bör olika väljargrupper positionera sig efter vänster-högerdimensionen i de utrikesfrågor som berör jämlikhet eller fördelning av materiella värden. Dessa internationella frågor är av en natur som kan kallas gränsöverskridande, dvs de ligger i gränslandet mellan utrikes- och inrikespolitik. I 1997 års SOM-undersökning har vi valt att utgå från de frågor som behandlar flyktingmottagning och u-hjälp. Låt oss först se hur svenska folkets vilja att ta emot flyktingar i Sverige utvecklats över tid.

Figur 1 Andel av svenska folket som anser det vara ett bra förslag att "Ta emot färre flyktingar i Sverige" (övre kurvan) respektive "Sverige bör ta emot fler flyktingar från andra länder" (undre kurvan) 1987-1997

Kommentar: Figuren bygger på två frågor där svarspersonerna fått ta ställning till förslagen "Ta emot färre flyktingar i Sverige" respektive "Sverige bör ta emot fler flyktingar från andra länder". Svarsalternativen var "mycket bra förslag", "ganska bra förslag", "varken bra eller dåligt förslag", "ganska dåligt förslag" samt "mycket dåligt förslag". Kurvorna redovisar den andel av svarspersonerna som svarat "mycket bra" eller "ganska bra". Svarspersoner som ej besvarat frågan är inte medtagna i analysen.

Andelen svarspersoner som anser att Sverige bör ta emot färre flyktingar är oförändrad sedan föregående års mätning - 54 procent. Andelen personer som anser att Sverige bör ta emot fler flyktingar har sjunkit från 14 procent till 12 procent. Sammantaget får den svenska flyktingopinionen betraktas som ganska stabil de senaste åren. Mest negativa till att ta emot fler flyktingar var svenskar-

na hösten 1992, då nästan två tredjedelar tyckte att det var ett bra förslag att ta emot färre flyktingar.

Hur fördelar sig då flyktingopinionen i de olika partiernas väljargrupper? I vilken utsträckning bidrar vänster-högerdimensionen till att strukturera människors åsikter om flyktingmottagning? I tabell 2 nedan visas andelen personer inom respektive partis väljargrupp som anser att det är ett mycket eller ganska bra förslag att Sverige skall ta emot färre flyktingar.

Tabell 2 Andel personer som anser det vara ett bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige, efter partisympati

Partisympati	Andel personer som anser det vara ett bra förslag att ta emot färre flyktingar
Moderaterna	68
Socialdemokraterna	52
Centerpartiet	48
Kristdemokraterna	45
Vänsterpartiet	44
Miljöpartiet	42
Folkpartiet	38
Samtliga	54

Resultaten visar att väljargruppernas åsikter om flyktingmottagning delvis följer vänster-högerdimensionen. Moderaternas sympatisörer är den väljargrupp som är klart mest negativt inställd till flyktingmottagning, 68 procent tycker att det är ett bra förslag att Sverige tar emot färre flyktingar. Men de mest flyktingpositiva personerna återfinns bland såväl kristdemokrater, vänsterpartister, miljöpartister som folkpartister.

Svenska folkets inställning till u-hjälp och biståndspolitik diskuteras särskilt i Ann-Marie Ekengrens artikel "Biståndsviljan fortsatt låg" i denna bok. Låt oss därför här nöja oss med att redovisa inställningen till förslaget "Minska u-hjälpen" inom respektive väljargrupp.

Tabell 3 Andel personer som anser det vara ett bra förslag att minska u-hjälpen, efter partisympati

Partisympati	Andel personer som anser det vara ett bra förslag att minska u-hjälpen
Moderaterna	49
Centerpartiet	43
Socialdemokraterna	35
Miljöpartiet	30
Folkpartiet	28
Vänsterpartiet	27
Kristdemokraterna	25
Samtliga	32

Inte heller i u-hjälpsfrågan fördelar sig väljarnas åsikter helt efter vänster-högerdimensionen. Moderaternas partisympatisörer är visserligen den väljargrupp som är mest negativ till biståndet, men kristdemokrater, miljöpartister, folkpartister och vänsterpartister är de partisympatisörer som är minst villiga att sänka biståndet.⁴

Varför är alltid moderata partisympatisörer mest negativa till bistånd och flyktingmottagning?⁵ Om vi återgår till diskussionen om jämlikhet, det värde som enligt Norberto Bobbio ligger till grund för vänster-högerdimensionen, och undersöker de två stora partierna i svensk politik - socialdemokrater och moderater - och dessa partiers sympatisörers inställning till jämlikhet kan vi kanske hitta en förklaring. I 1996 års SOM-undersökning ansåg 53 procent av socialdemokraterna att "jämlikhet" var mycket viktigt. Moderaterna var däremot det parti vars sympatisörer uppvisade det klart lägsta stödet för "jämlikhet", endast 36 procent ansåg att det var mycket viktigt. Bland socialdemokrater som ansåg att "jämlikhet" var mycket viktigt ville 49 procent att Sverige skulle ta emot färre flyktingar, medan motsvarande andel bland socialdemokrater som inte ansåg att "jämlikhet" var mycket viktigt uppgick till 56 procent. Bland moderater som förespråkade "jämlikhet" var 62 procent för färre flyktingar, medan motsvarande andel av moderater som inte förespråkade "jämlikhet" uppgick till 71 procent. Om vi i stället tittar på biståndspolitiken var 33 procent av de socialdemokrater som prioriterade "jämlikhet" för en minskning av biståndet, medan 39 procent av de socialdemokrater som inte ansåg att "jämlikhet" var mycket viktigt ville minska biståndet. Bland moderater som var för "jämlikhet" ansåg 40 procent att det var bra att minska biståndet, medan motsvarande andel bland moderater som inte ansåg "jämlikhet" vara mycket viktigt uppgick till 54 procent. Jämlikhet är därför ett värde som även inom partierna bidrar till att förklara åsikterna om humanitära internationella frågor.

Frihet och synen på flyktningmottagning och u-hjälp

Det tycks således som att "jämlighet" som centralt värde i vänster-högerdimensionen bidrar till att förklara människors inställning till flyktningmottagning och u-hjälp. I sin studie menar Norberto Bobbio att jämlighet visserligen är det grundläggande värde som i politiken strukturerar vänster-högerdimensionen, men att begreppet *frihet* hjälper oss att skilja på pragmatiska och fundamentalistiska partier. Begreppet frihet är enligt Bobbio ett komplementärt begrepp till jämlighet och betoningen av frihet skapar en pragmatisk politik, medan en politik som visserligen är för jämlighet men inte betonar frihet riskerar att bli totalitär. Frihetsbegreppet på kollektiv och individuell nivå kan dock komma i konflikt med varandra - frihet för individen i förhållande till frihet för olika grupper - vilket medför att det är mångtydigt som grund för politisk handling.

Som vi såg i tabell 1 är värdet "frihet" mycket svagt kopplat till vänster-högerdimensionen. Synen på hur viktigt "frihet" är kan heller inte bidra till att förklara åsiktsskillnader i frågor kring flyktningmottagning och u-hjälp. I 1996 års SOM-undersökning ansåg 54 procent av dem som betraktade "frihet" som ett mycket viktigt värde att Sverige borde ta emot färre flyktingar, medan motsvarande andel bland dem som inte såg "frihet" som mycket viktigt uppgick till 57 procent. I bistandsfrågan ansåg 38 procent av dem som ansåg att "frihet" var mycket viktigt att det var ett bra förslag att minska u-hjälpen. Motsvarande andel bland dem som inte ansåg att "frihet" var mycket viktigt var 39 procent.

Broderskap och synen på flyktningmottagning och u-hjälp

Frihet är således otillräckligt för att förklara väljargrupperingarnas ställningstaganden till flyktningmottagning och u-hjälp. Synen på jämlighet bidrar dock till att förklara varför vänstern är för flyktningmottagning och bistånd i högre utsträckning än högern. Men varför är då tex folkpartister så positivt inställda till flyktningmottagning och bistånd? Vi menar att grunden för ett aktivt engagemang i flyktningpolitik och biståndspolitik är någon form av samhörighetskänsla. Om det inte finns en upplevelse av att det som drabbar någon annan också har betydelse för min livssituation eller på ett eller annat sätt faktiskt angår mig, kommer knappast engagemanget i utrikespolitiken att vara stort. Vi menar därför att det tredje av väst-världens honnörsbegrepp - *broderskap* - skulle kunna vara ett värde som skiljer ut dem som står till höger och är för bistånd, flyktningmottagning och engagemang i avlägsna konflikter från dem som är till höger och mer nationellt sinnade. Broderskap blir i vår mening ett uttryck för *humanism*, en positiv människosyn i betydelsen att människan är det högsta

värdet och att människan av naturen är god eller åtminstone har möjligheter till det goda.⁶

Med utgångspunkt i en sådan positiv människosyn har vi valt att operationalisera broderskap-humanism i *tilltro* till andra människor. I 1997 års SOM-undersökning fanns frågan *Enligt Din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?* Svarspersonerna kunde markera sin åsikt med hjälp av en elvagräddig skala med ytterlighetspunkterna ”Det går inte att lita på människor i allmänhet” (0) samt ”Det går att lita på människor i allmänhet” (10). Vårt antagande är att ju mer svarspersonerna säger sig lita på människor i allmänhet, desto mer av samhörighet känner de med omgivningen och därmed finns det förutsättningar att de är positivt inställda till flyktingmottagning och u-hjälp. Tabell 4 visar först åsikt i flyktingfrågan efter i vilken utsträckning svarspersonerna säger sig lita på människor i allmänhet.

Tabell 4 Andel personer som anser det vara ett bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige, efter grad av tillit till andra människor⁷

Förslag: Ta emot färre flyktingar i Sverige

	Bra förslag	Varken eller	Dåligt förslag	Balansmått
Litar inte på folk i allmänhet	68	18	14	+54
Litar en del på folk i allmänhet	61	24	15	+46
Litar på folk i allmänhet	46	28	26	+20

Kommentar: Balansmåttet visar andelen som tycker att det är ett bra förslag minus andelen som tycker att det är ett dåligt förslag. Värdena kan därmed variera mellan +100 (alla tycker att det är ett bra förslag) och -100 (alla tycker att det är ett dåligt förslag). Positiva värden anger en övervikt för andelen som anser att det är ett bra förslag, medan negativa värden anger en övervikt för andelen som anser att det är ett dåligt förslag.

Det finns ett klart samband mellan i vilken utsträckning svarspersonerna litar på sina medmänniskor och åsikt i flyktingfrågan. Svarspersoner som litar på folk i allmänhet är betydligt mer positivt inställda till flyktingmottagning än svarspersoner som inte litar på folk i allmänhet. Av dem som litade på folk i allmänhet var det 46 procent som ansåg att Sverige skulle ta emot färre flyktingar, medan motsvarande andel bland dem som inte litade på folk i allmänhet uppgick till hela 68 procent. Uttryckt i balansmåttensenheter var värdena +54 för den minst tillitsfulla gruppen, +46 för mellangruppen och +20 för den mest tillitsfulla gruppen.⁸

Vi skall nu undersöka om det också finns ett samband mellan i vilken utsträckning folk litar på sina medmänniskor och åsikt i u-hjälpsfrågan.

Tabell 5 Andel personer som anser det vara ett bra förslag att minska u-hjälpen, efter grad av tillit till andra människor⁹

Förslag: Minska u-hjälpen

	Bra förslag	Varken eller	Dåligt förslag	Balansmått
Litar inte på folk i allmänhet	52	23	25	+27
Litar en del på folk i allmänhet	45	31	24	+21
Litar på folk i allmänhet	29	34	36	-7

Kommentar: Se tabell 4

Resultaten visar att det finns ett klart samband mellan grad av tillit till andra människor och åsikt om förslaget att minska u-hjälpen. Ju mer svarspersonerna litar på folk i allmänhet, desto mer negativa är de till sänkt u-hjälp. Av dem som litar på folk i allmänhet är det 29 procent som vill minska u-hjälpen, medan motsvarande andel bland dem som inte litar på folk i allmänhet uppgår till 52 procent. Sammantaget skiljer det 34 balansmåttsenheter mellan den minst tillitsfulla (+27) och den mest tillitsfulla (-7) gruppen.

Sambandet är inte en vänster-högereffekt. Människor med en vänsterideologi är inte mer tillitsfulla än människor med en högerideologi. Däremot tenderar människor som säger sig stå varken till vänster eller till höger att vara mindre tillitsfulla än människor som uttrycker en ideologisk hemvist.¹⁰ Om vi delar in befolkningen i tre grupper - de som säger sig stå till vänster, de som säger sig stå till höger och de som säger sig stå varken till vänster eller höger - kan vi konstatera att det inom respektive grupp finns ett klart samband mellan grad av tillit till andra människor och åsikt i flykting- och u-hjälpsfrågan. Inom såväl vänstergruppen, högergruppen som varken-eller-gruppen tenderar personer som litar på andra människor att vara mer positivt inställda till u-hjälp och flyktingmottagning.¹¹ Sambanden återfinns också inom de politiska partierna. Moderater som litar på människor i allmänhet är t ex betydligt mer positivt inställda till bistånd och flyktingmottagning än vad moderater som inte litar på människor är.

Det tycks således som att broderskap-humanism i betydelsen tilltro till andra människor har större förklaringskraft än "jämlighet" och "frihet" på personers inställning i flykting- och u-hjälpsfrågor. Hur kan vi då, utifrån det resultatet,

tolka de olika partisympatisörernas grupperingar i bistånds- och flyktingfrågan såsom de redovisades i tabell 3 och 4? Vi fann där att folktopartisterna, kristdemokraterna och miljöpartisterna var de väljargrupper vars åsikter i flykting- och biståndsfrågor mest avvek från vänster-högerdimensionen. Skall det tolkas som att sympatisörerna till dessa partier i större utsträckning hyser tillit till andra människor än vad de andra partiernas sympatisörer gör? I tabell 6 nedan redovisas sambandet mellan tillit och partisympati.

Tabell 6 **Andel svarspersoner som anser att det går att lita på folk i allmänhet, efter partisympati**

Fråga: Enligt Din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?

Partisympati	Litar inte på folk i allmänhet	Litar en del på folk i allmänhet	Litar på folk i allmänhet	Summa procent
Vänsterpartiet	16	33	51	100
Socialdemokraterna	12	33	55	100
Centerpartiet	13	38	49	100
Folkpartiet	7	27	66	100
Moderaterna	13	33	54	100
Kristdemokraterna	18	29	53	100
Miljöpartiet	14	30	55	99

Resultaten visar att folkpartiets väljare är den grupp som i störst utsträckning litar på folk i allmänhet. Av folktopartisterna var det 66 procent som sade sig lita på folk i allmänhet. Endast 7 procent bland fp-sympatisörerna uppgav att de inte litade på folk i allmänhet. Däremot skiljer miljöpartisterna och kristdemokraterna inte ut sig från övriga partier med avseende på tillit till andra människor.

Frihet, jämlikhet och broderskap?

Värdet ”jämlikhet” ger en grund för att förklara varför vänstern är för u-hjälp och flyktingmottagning, värdet ”broderskap” förklarar varför folktopartisterna är för u-hjälp och flyktingmottagning. Slutsatsen är således att en prioritering av jämlikhet och en känsla av broderskap har betydelse för väljarnas uppfattning i de utrikespolitiska frågor vi undersökt här. Att moderata väljare är mest negativa till flyktingar och bistånd förklaras delvis av att de är minst positivt inställda till jämlikhet och att de inte har en lika stark utveckling av den samhörig-

hetskänsla vi valt att kalla broderskap som t ex folkpartisterna har. Värdena jämlikhet och broderskap bidrar således var för sig till att förklara åsikterna i humanitära internationella frågor. Genom en stegvis jämförelse av dessa två värden inom och mellan partigrupperingarna kan vi förstå varför partisympatisörerna grupperar sig utanför vänster-höger-mönstret i frågor om humanitära internationella frågor.

Enligt vår mening är det viktigt att söka generella förklaringar till intagandet av politiska ståndpunkter oavsett om de kan kallas utrikespolitiska eller inrikespolitiska. Tidigare studier har ibland tenderat att övervärdera de utrikespolitiska frågornas gemensamma grunder. Ingen skulle väl komma på tanken att tala om "inrikespolitik" som en enhetlig fråga? Vi menar att om det skall vara möjligt att förstå på vilka grunder medborgarna intar olika ståndpunkter i såväl utrikes- som inrikespolitiska frågor bör vi söka efter de grundläggande värddimensionerna i politiken. Vi menar att vi här pekat på att värdeparet jämlikhet och broderskap kan förklara stora delar av åsiktsbildningen inom det utrikespolitiska fält som omfattar frågor av humanitär natur. Troligen kan dessa värden också förklara åsiktsbildningen inom humanitära politiska fält i inrikespolitiken som till exempel socialpolitik och hälsopolitik. Uppdelningen mellan inrikespolitiska och utrikespolitiska frågor bör därför upphävas inte bara i teoribildningen utan även i den empiriska forskningen kring politik.

Noter

1. Frågeformuleringen löd: "Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle Du placera Dig själv på en sådan vänster-högerskala?" Svarsalternativen var "klart till vänster", "något till vänster", "varken till vänster eller till höger", "något till höger" samt "klart till höger". I vår analys har svarsalternativen "klart till vänster" och "något till vänster" slagits ihop till "vänster" medan svarsalternativen "något till höger" samt "klart till höger" slagits ihop till "höger".
2. Rokeach (1973). Det är Rokeach terminala värden som mäts i SOM-undersökningarna.
3. Jämför Gilljam och Holmberg (1995) som undersöker sambandet mellan Rokeach värden och partisympati. De starkaste sambanden återfinns kring värdena jämlikhet, frälsning och teknisk utveckling.

4. Vi har med hjälp av 1996 års SOM-undersökning även undersökt inställningen till flyktingmottagning och u-hjälp med kontroll för hur viktigt svarspersonerna bedömde värdet "jämlighet" vara. Resultaten visar att av dem som menade att "jämlighet" var ett mycket viktigt värde ansåg 50 procent att det var ett bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige. Bland dem som inte ansåg att "jämlighet" var mycket viktigt var det 58 procent som tyckte det var ett bra förslag att ta emot färre flyktingar. I biståndsfrågan var det 33 procent av dem som tyckte "jämlighet" var mycket viktigt som ville minska u-hjälpen, medan motsvarande andel bland dem som inte ansåg "jämlighet" som mycket viktigt uppgick till 43 procent.

5. De moderata sympatisörernas negativa inställning till flyktingmottagning och u-hjälp är ingen tillfällighet. Gilljam (1993) lanserar t ex en xenofobisk-kosmopolitisk dimension där de moderata partisympatisörerna - tillsammans med sympatisörer till ny demokrati - framstår som mest negativa till flyktingmottagning och bistånd. Se även Bjereld och Ekengren (1996 a) samt Demker (1996).

6. Humanismens antaganden kan motiveras på olika sätt. Dess höga värdering av människan kan till exempel baseras på antagandet att människan tillhör en högre livsordning än naturens (religiös humanism) eller att människan är en integrerad del av naturen men där betecknar det högsta eller mest värdefulla (profan humanism) (Ahlberg 1992 s 28 f). Jämför Bjereld och Ekengren (1996 b) som bl a identifierar dimensionen idealism-etnocentrism (baserad på åsikter i internationella värdefördelningsfrågor) i svensk utrikespolitisk opinion.

7. Den elvgradiga tillitsvariabeln har här delats in i tre olika kategorier. Kategorin "litar inte på folk i allmänhet" består av de svarspersoner som placerat in sig själva på intervallet 0-3, kategorin "litar en del på folk i allmänhet" utgörs av intervallet 4-6 och kategorin "litar på folk i allmänhet" utgörs av intervallet 7-10.

8. Även Rothstein (1998) finner samband mellan personers tillit till andra människor och åsikt i flyktingfrågan.

9. Se not 7.

10. Av "vänstermänniskorna" var det 11 procent som hamnade i kategorin "litar inte på folk i allmänhet", 30 procent som hamnade i kategorin "litar en del på folk i allmänhet" och 57 procent som hamnade i kategorin "litar på folk i allmänhet". Motsvarande andelar för "högermänniskor" var 11, 31 respektive 57 procent. För människor utan ideologisk hemvist var andelarna 18, 36 respektive 46 procent.

11. Av de vänsterpersoner som inte litade på människor var det 44 procent som ville sänka u-hjälpen och 67 procent som ville ta emot färre flyktingar. Av de vänstermänniskor som litade på människor var motsvarande andelar 20 respektive 35 procent. Bland högerpersonerna som inte litade på människor var det 58 procent som ville minska u-hjälpen och 71 procent som ville minska flyktingmottagningen. Bland högerpersoner som litade på människor var motsvarande andelar 36 respektive 56 procent.

Referenser

Ahlberg, A. (1992) *Humanismen*. Ludvika: Dualis Förlag AB.

Bjereld, U. och Ekengren, A-M. (1996 a) "Du gamla, du fria?" i Holmberg, S. och Weibull, L. (red) *Mitt i nittioalet*. SOM-rapport nr 16. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Bjereld, U. och Ekengren, A-M. (1996 b) "Autonomi-bundenhet samt etnocentrism-idealism. Två åsiktsdimensioner i svensk utrikespolitisk opinion" Uppsats till arbetsgruppen i "Politisk psykologi" vid Nordiska Statsvetarförbundets XI kongress, Helsingfors 15-17 augusti 1996.

Bobbio, N. (1996) *Left and Right. The Significance of a Political Distinction* Cambridge: Polity Press.

Demker, M. (1996) "Blott Sverige svenska krusbär har" i Holmberg, S. och Weibull, L. (red) *Mitt i nittioalet*. SOM-rapport nr 16. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Gilljam, M. (1993) "Världspolitik" i Gilljam, M. och Holmberg, S. *Väljarna inför 90-talet*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Gilljam, M. och Holmberg, S. (1995) *Väljarnas val*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Rokeach, M (1973) *The Nature of Human Values*, New York: Free Press

Rothstein, B. (1998) "Social Capital in the Social Democratic State. The Swedish Model and Civil Society" Eleventh International Conference of Europeanists, Baltimore, Maryland, 29 februari - 1 Mars 1998. Manuskript för volymen *The Decline of Social Capital? Political Culture as a Condition for Democracy* (red. Robert D. Putnam).

SVERIGE, BELGIEN OCH FRANKRIKE - VEM TYCKER VAD OM INVANDRARE?

SOM-undersökningen 1996
SOM-rapport nr 18

SVERIGE, BELGIEN OCH FRANKRIKE - VEM TYCKER VAD OM INVANDRARE?

HANS E. ANDERSSON OCH MARIE DEMKER

”Unga, högerextrema män med bomberjacka, med vare sig utbildning eller hår” Ja, sådan är den karakteristik som många européer skulle göra om man bad dem beskriva personer med invandrarfientliga åsikter. Trots att man kunde förvänta sig att dessa ”nationalistiska” grupper skulle framhäva det specifikt nationella, är intrycket i stället enhetlighet. Homogeniteten framkommer då inte bara i kläder och hårlängd, utan även i kön, politisk tillhörighet, m.m. Det likartade intrycket väcker frågor: Är det samma grupper av människor i olika länder som uttrycker likartade uppfattningar vad gäller invandrings- och flyktingpolitik? Går samma faktorer att spåra bakom attityderna? Finns det en gemensam nämnare i inställningen till invandring?

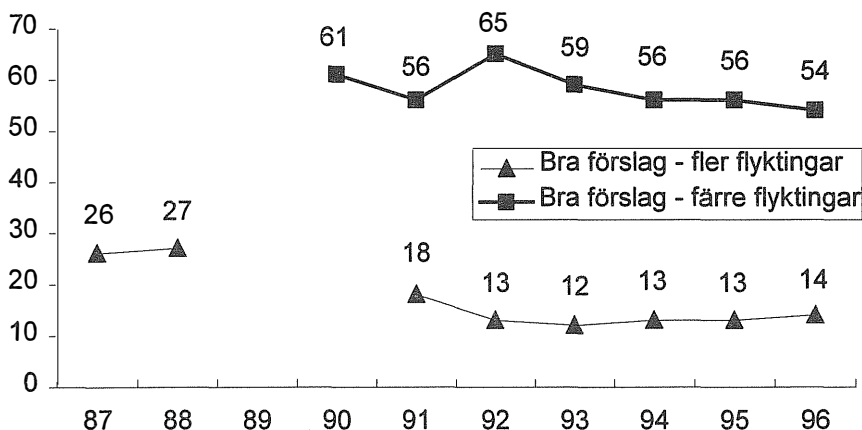
För att diskutera dessa frågor har vi i den här uppsatsen jämfört attityder till invandring i tre länder; Sverige, Belgien och Frankrike.¹ Valet av länder kan som i alla jämförande studier diskuteras. Syftet här är emellertid att jämföra Sverige med två andra invandrarländer med gamla traditioner av generös invandringspolitik. Belgien och Frankrike har dock genom sitt koloniala förflutna kunnat agera och anpassa sig till invandring på ett annat sätt än Sverige. Belgien har haft kolonier och mandatområden i Afrika och Frankrike är, trots kraftiga reduceringar sedan början på 1960-talet, fortfarande en kolonialmakt. Trots att de tre länderna är västerländska, parlamentariska demokratier skiljer de sig åt i väsentliga delar av den politiska strukturen. I både Frankrike och Belgien finns öppet invandrarfientliga partier som mobiliserat en stor opinion, så är ej fallet i Sverige. Frankrike och Sverige utmärks av en stark centralmakt medan Belgien är federalt. Andra väsentliga skillnader mellan länderna synes också vara att det i Frankrike och Sverige finns en språklig homogenitet, så är inte fallet i Belgien. Vidare har Belgien en liten befolkning på liten yta, Sverige har en liten befolkning på stor yta, Frankrike är stort med stor befolkning. Om tre så skilda länder uppvisar mönster i åsikter om flyktingar och invandrare som är påtagligt lika bör

dessa mönster kunna betraktas som starkare än nationella attribut. Därigenom skapas möjligheten att uttala sig om sambanden mellan olika sociala grupper och uppfattning om invandrare i västvärlden.

Den svenska bilden

Sedan tio år tillbaka har SOM-institutet frågat hur den svenska befolkningen ställer sig till att ta emot flyktingar i Sverige. Ibland har frågorna kritiserats för att vara förenklade, ibland för att vara alltför svåra att ta ställning till. Frågor av den här typen riskerar alltid sådan kritik, invandring har ju under det senaste decenniet blivit en politiskt mycket känslig fråga i Sverige. Den svenska opinionen visar, trots debatten, en anmärkningsvärd stabilitet. En svagt avtagande trend kan dock iakttagas i flyktingmotståndet.

Figur 1 Andel av det svenska folket som anser det vara ett bra förslag att "Ta emot färre flyktingar i Sverige" respektive "Sverige bör ta emot fler flyktingar från andra länder" 1987-1996

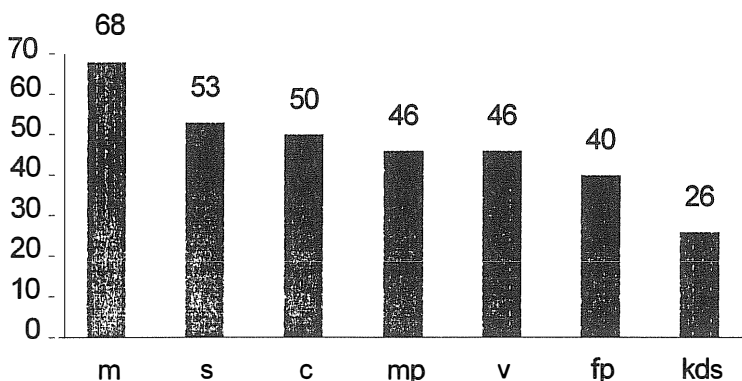
Kommentar: Figuren bygger på två frågor där svarspersonerna fått ta ställning till förslagen att "ta emot fler flyktingar" samt att "ta emot färre flyktingar". Svarsalternativen var "mycket bra förslag, ganska bra förslag, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt förslag, samt mycket dåligt förslag". Kurvorna redovisar den andel av svarspersonerna som svarat att de båda förslagen var "mycket bra" eller "ganska bra". Personer som inte besvarat frågorna ingår inte i procentbasen.

Mest negativa var svenskarna hösten 1992 då nästan två tredjedelar tyckte att det var ett bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige. Detta sammanföll med att antalet asylsökande var rekordstort; drygt 84 000 personer. Efter 1992 har antalet asylsökande minskat kraftigt och 1996 var det knappt 6 000 personer som sökte asyl i Sverige. Antalet beviljade uppehållstillstånd, som ju innefattar betydligt fler än de som får asyl som flyktingar, släpar dock efter och "rekordåret" blev därför 1994 då 79 000 personer beviljades uppehållstillstånd. En siffra som 1996 sjönk till knappt 32 000 beviljade uppehållstillstånd.²

De senaste årens kraftiga minskning av antalet asylsökande respektive antal personer som får uppehållstillstånd, har dock gett föga utslag i svenskarnas inställning till att ta emot fler flyktingar. Visserligen var svenskarna minst negativa 1996, de nya siffrorna visar att 54 procent vill ta emot färre flyktingar i Sverige. Skillnaden mellan de senaste mätpunkterna är dock endast några få procentenheter, i det här sammanhanget mycket litet. Långt borta är emellertid den tid då en fjärdedel av befolkningen tyckte det var ett bra förslag att ta emot fler flyktingar, idag omfattas den ståndpunkten av endast 14 procent.³

Inställningen till att ta emot flyktingar och invandrare har sedan flera år varit en partiskiljande fråga i Sverige. Under tidigare år var miljöpartiets sympatisörer minst negativa till flyktingmottagning och ny demokratis mest negativa. I 1996 års siffror är kristdemokrater minst negativa, endast 26 procent tycker att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar, medan moderaternas sympatisörer är mest negativa, 68 procent tycker att Sverige skall ta emot färre flyktingar.

Figur 2 Andel av de svenska partiernas sympatisörer som anser det vara ett ganska bra eller mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige (procent)

Kommentar: Intervjupersonerna fick ta ställning till förslaget "Ta emot färre flyktingar i Sverige" genom alternativen "mycket bra förslag", "ganska bra förslag", "varken bra eller dåligt förslag", "ganska dåligt förslag" eller "mycket dåligt förslag". I figur 2 redovisas den andel av partisympatisörerna som ansåg att det var ett ganska eller mycket bra förslag.

Ändrat sig mest sedan år 1995 har centerns, vänsterpartiets och kristdemokraternas sympatisörer. De tre partiernas sympatisörer har alla blivit mindre negativa till att ta emot flyktingar i Sverige.

Den jämförande bilden - Belgien, Frankrike och Sverige

I Frankrike har befolkningen mellan åren 1988 och 1995 blivit något mer negativ till invandrare. I en undersökning från 1988 svarade 69 procent ja på frågan om det fanns för många invandrare i Frankrike. År 1995 svarade 75 procent ja på samma fråga. I Belgien ställdes 1991 frågan om Belgien skulle förbjuda gästarbetare att komma till landet, ett påstående i vilket 36 procent instämde.

Nivåjämförelser mellan länderna är omöjliga att göra då frågeformulering och tidpunkt skiljer sig kraftigt åt. Det vi *kan* göra är emellertid att undersöka om sambanden mellan åsikt om flyktingar och invandrare å ena sidan och

sociopolitiska faktorer som ålder, utbildning, kön, vänster-högerposition och politiskt intresse å andra sidan är likadana i alla tre länderna. Finns det en gemensam nämnare i inställningen till invandring?

I Sverige har tidigare forskning visat att utbildning, kön och politiskt intresse har ett klart samband med åsikter om flyktingar och invandrare.⁴ Vi har därför valt att jämföra länderna med avseende på dessa faktorer, men också avseende svarspersonernas subjektiva inplacering av sig själva på en vänster-högerskala. Av den ovan redovisade figur 2, där åsikt om att ta emot färre flyktingar ordnats efter partisympati, framkom att det åtminstone i Sverige finns partiskiljande effekter på åsikter när det gäller invandrare och flyktingar. En ytterligare faktor som ofta visat sig ha ett samband med inställning till invandrare är ålder.⁵

I ett jämförande perspektiv kan vi tänka oss att faktorerna kön och ålder skapar gemensamma mönster. Den bilden har förmedlats till oss genom fokuseringen på de unga, aggressiva männen med hakkorssymboler. Men, vi kan också tänka oss att det är någon typ av gemensam värdegrund som, oavsett kön och ålder, reproducerar en viss attityd till invandrare.

Tabell 1 Attityder till invandrare i Belgien (1991), Frankrike (1995) och Sverige (1996) i olika sociala grupper (balansmått)

	Belgien	Frankrike	Sverige
<i>Kön</i>			
Män	13	-45	-39
Kvinnor	0	-54	-30
<i>Ålder</i>			
18-19	8	-4	-23
20-29	-12	-28	-33
30-39	-20	-42	-30
40-49	-6	-49	-31
50-59	2	-65	-32
60-75	5	-70	-48
<i>Subjektiv vänster/höger</i>			
Höger	-28	-77	-49
Varken eller	-5	-60	-38
Vänster	-5	-15	-15
<i>Utbildning</i>			
Låg	-28	-78	-51
Medelhög	3	-59	-42
Hög	41	6	-9
<i>Politiskt intresse</i>			
Mycket intresserad		-18	-8
Ganska intresserad		-41	-26
Inte särskilt intresserad		-62	-45
Inte alls intresserad		-68	-59

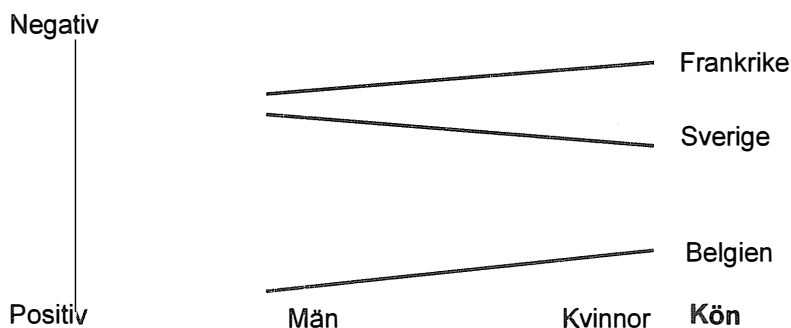
Kommentar: I Belgien löd påståendet: "Belgien skulle inte ha tillåtit gästarbetare". I Frankrike: "Det finns för många invandrare i Frankrike." I Sverige fick intervjupersonerna ta ställning till förslaget att "Ta emot färre flyktingar i Sverige." Balansmåttan är i Sverige och Frankrike beräknade genom att andelen positiva till påståendet subtraheras från andelen negativa. I Belgien beräknas opinionsbalansen tvärtom, d.v.s. andel negativa till förslaget subtraheras från andelen positiva. Detta resulterar i att ett minustecken innebär övervikt för en negativ invandringsopinion.⁶

Av tabell 1 framgår att balansmåttan är nästan genomgående negativa, vilket indikerar en övervägande negativ inställning till invandrare och flyktingar i det egna landet. Nivåerna kan dock *inte* jämföras mellan länderna, utan en-

bart *inom* respektive land. Vi kan således se att i Belgien är de mest invandrar negativa personer mellan 20 och 40 år, personer till höger på vänsterhöggerskalan samt personer med låg utbildning. Minst negativa är högutbildade personer. I Frankrike är de mest negativa äldre, över 50 år, till höger, lågutbildade samt de som inte är intresserade av politik. De minst negativa i Frankrike är högutbildade och ungdomar. I Sverige är de mest negativa personer över 59 år, till höger på den politiska skalan, lågutbildade samt människor som inte alls är intresserade av politik. De minst negativa i Sverige är högutbildade samt personer med stort politiskt intresse.

Ett intressant mönster som skiljer länderna åt är männens och kvinnornas åsikter om invandrare. I Sverige är kvinnor mindre negativa än män, medan det i både Belgien och Frankrike är männen som är mindre negativa än kvinnorna.

Figur 3 Schematisk skissering av mäns och kvinnors inställning till invandrare i Belgien (1991), Frankrike (1995) och Sverige (1996) (balansmått)

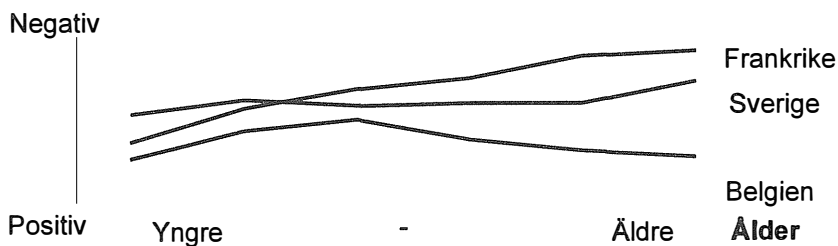

Kommentar: I figuren jämförs mönstren i de olika länderna, d.v.s. inte nivåerna i sig. Nivåjämförelser omöjliggörs genom de skilda frågorna i de olika länderna. I Belgien löd påståendet: "Belgien skulle inte ha tillåtit gästarbetsare". I Frankrike: "Det finns för många invandrare i Frankrike." I Sverige fick intervjupersonerna ta ställning till förslaget att "Ta emot färre flyktingar i Sverige." Balansmåttarna i Sverige och Frankrike beräknade genom att andelen positiva till förslaget subtraheras från andelen negativa. I Belgien beräknas opinionsbalansen tvärtom, d.v.s. andel negativa till förslaget subtraheras från andelen positiva. För närmare uppgifter om skillnaderna, se tabell 2.

Mönstret i Sverige är stabilt sedan länge. Det finns sedan 1987 mätningar som visar att svenska kvinnor är mindre negativa till flyktingar och invandrare än svenska män. Då frågan ställdes i Sverige 1976 var emellertid kvinnorna mer negativa än männen. Under perioden 1976 till 1987 skedde således en omkastning i könsmönstret i Sverige. Förändringen har ibland hänförs till att invandrarfrågan har gått från att ha varit en arbetskraftsfråga till att bli en humanitär fråga, och att förändringen då inte skett i attityden som sådan, utan i invandrarnas motiv för att få komma till Sverige.⁷ Den undersökning som gjordes i Frankrike 1988 påvisade i stort sett inga skillnader mellan mäns och kvinnors åsikter i invandrarfrågan.

Även ålder har tidigare visat sig ha stor betydelse för inställningen till flyktingar och invandrare. Äldre har vanligen varit mer negativa till att ta emot flyktingar och invandrare än yngre. I figur 4 kan vi se att inte heller detta mönster är enhetligt i länderna.

Figur 4 Schematisk skissering över inställning till invandrare i Belgien (1991), Frankrike (1995) och Sverige (1996) bland olika åldersgrupper (balansmått)

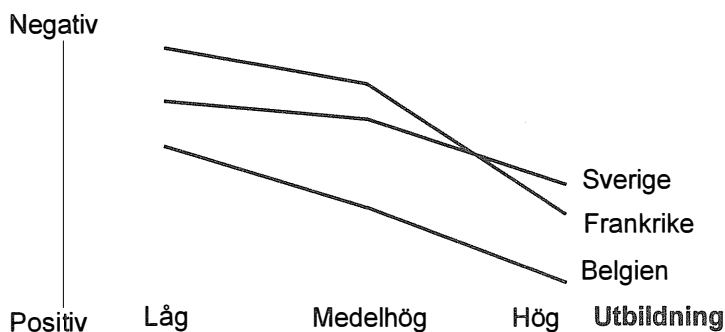
Kommentar: Se kommentar figur 3.

I de tre länderna återfinner vi stora ålderseffekter på åsikt om flyktingar och invandrare. Mönstret skiljer sig dock åt mellan länderna. I Sverige och Frankrike är äldre personer mest negativa. Tydligast är sambandet i Frankrike där vi återfinner en närmast monotont stigande kurva som planar ut ovanför 50 årsstrecket. I Sverige är inställningen stabil i åldersintervallet 20-59 år. Utanför

detta omfattande intervall återkommer dock samma mönster som i Frankrike; de yngre är mest positiva och de äldsta mest negativa till flyktingar och invandrare. I Belgien finns däremot inte alls samma samband mellan ålder och åsikt om invandrare. Belgare mellan 20 och 40 är mer negativa än övriga. En ad hoc - tolkning av de belgiska resultaten kan vara att frågans utpekande av gästarbetare leder tanken till en arbetsmarknadsfråga, något som den yrkesaktiva befolkningen är mera berörd av än pensionärsgrupperna. En sådan tolkning utesluter dock inte att de belgiska äldre av olika skäl har en mer positiv syn på invandrare än sina yngre landsmän.

Ifråga om två givna faktorer - ålder och kön - har vi således visat att skillnaderna mellan länderna är större än likheterna. Den tredje intressanta variabeln i sådana här sammanhang är utbildning. Sambanden mellan utbildning och åsikter om flyktingar och invandrare visar sig vara likartade i alla tre länderna.

Figur 5 Schematisk skissering över inställning till invandrare i Belgien (1991), Frankrike (1995) och Sverige (1996) bland olika utbildningsgrupper (balansmått)

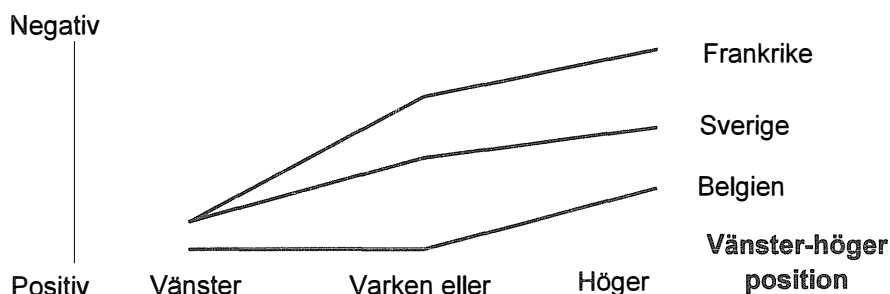
Kommentar: Vi har försökt att koordinera måtten på utbildning i de tre länderna genom att fokusera på distinktionen mellan grundskolenivå, gymnasienivå samt universitetsnivå. Se i övrigt kommentar till figur 3.

I såväl Belgien, Frankrike som Sverige finns klara samband mellan graden av utbildning och åsikten om flyktingar och invandrare, ju högre utbildning desto mer sannolikt att personerna är mer positiva till invandrare. I Belgien är sambandet nästan helt monotont, d.v.s. skillnaderna mellan högutbildad och mel-

lanutbildad är lika stor som mellan mellanutbildad och lågutbildad. I Frankrike och Sverige är mönstret något annorlunda. Visserligen finns det en skillnad mellan lågutbildade och mellanutbildade, men den stora förändringen föreligger mellan högutbildade och mellanutbildade. De högutbildade har ett väsentligt mer positiv inställning till flyktingar och invandrare än vad de mellanutbildade har. Till skillnad från de två tidigare diskuterade faktorerna kön och ålder har vi ifråga om utbildning funnit ett gemensamt mönster för de tre ländernas befolkningar.

I de här sammanhangen brukar man skilja på olika förklaringsfaktorer som biologiska faktorer, socialisationsfaktorer samt värdefaktorer.⁸ Värden ligger teoretiskt djupare ner i personligheten och förändras därmed inte lika lätt som t ex åsikter. Värden kan transformeras och/eller förträngas genom socialisation. Att just vänster och höger förknippas med vissa bestämda värden kan tyckas egendomligt. I alla sammanhang har den enkla vänster-högerskalan en väldigt stark genomslagskraft och skapar ofta en intuitiv förståelse. Den italienske professorn i filosofi Norberto Bobbio hävdar att distinktionen mellan vänster och höger konnoterar något mycket djupare än bara ideologierna socialism och konservatism. I sin bok *Left and Right. The significance of a political distinction* menar han att den avgörande skiljelinjen mellan de två kategorierna är inställningen till jämlikhet.⁹ Distinktionen sker i relativa termer och därför kan vi inordna oss och andra på skalan från vänster till höger. Vi står alltid till vänster eller höger om någon annan, och detta med avseende på inställningen till jämlikhet. I vår studie av tre länder där svarspersonerna anger sin placering avseende vänster-högerposition och åsikt om flyktingar och invandrare är det intressant att notera att professor Bobbio tycks ha rätt; vänster-högerskalan får samma effekter i alla tre länderna.

Figur 6 Schematisk skissering av inställning till invandrare i Belgien (1991), Frankrike (1995) och Sverige (1996) beroende på subjektiv inplacering på vänster-höger skala (Balansmått)

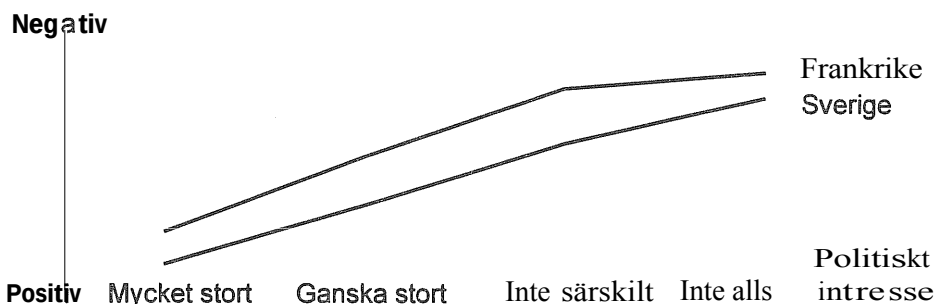

Kommentar: Se kommentar figur 3.

I alla tre länderna finns ett klart samband mellan en subjektiv placering till höger i politiken och en negativ inställning till invandrare. Belgien avviker något, då den neutrala varken-eller-positionen inte påverkar åsikten om invandrare. En förskjutning från vänster till höger i politiken påverkar dock åsikten om invandrare i negativ riktning i alla tre länderna. Vänster-högerposition skapar således, liksom utbildning, ett likartat samband för befolkningarna i de tre länderna.

Den avslutande analysen sker avseende kognitiva faktorer, i det här fallet grad av politiskt intresse. Kognitiva faktorer är sådant som berör tänkandet, och begreppet används ofta för att göra en distinktion mellan värderande, handlande och tänkande element. Kognitioner är helt enkelt de föreställningar en person har om ett visst objekt.¹⁰ I den här analysen är det föreställningen om politik som står i fokus; är politik intressant eller ej? Tyvärr kan vi endast göra en jämförelse av Frankrike och Sverige i detta avseende då frågan om politiskt intresse inte ställts i den aktuella studien i Belgien. Resultatet talar för att även ifråga om de kognitiva faktorerna är likheten i samband mellan länderna det mest slående.

Figur 7 Schematisk skissering över inställning till invandrare i Frankrike (1995) och Sverige (1996) beroende på angivet intresse för politik

Kommentar: Se kommentar figur 3.

I både Frankrike och Sverige finns ett klart samband mellan politiskt intresse och åsikt om flyktingar och invandrare. Ju mindre intresserad av politik, desto mer negativ till invandrare. I Frankrike planar kurvan ut redan på det näst sista steget, men sambandsmönstret som helhet är ändå helt likt det svenska.

Lika eller olika?

Vi har nu i fem jämförande analyser undersökt likheter och skillnader mellan samma grupper i tre olika länder. Vi kan enkelt sammanfatta våra resultat med att säga att ifråga om ålder och kön fanns skillnader mellan de tre länderna men ifråga om alla de tre andra faktorerna - utbildning, subjektiv vänster-höger position samt politiskt intresse - fanns det i första hand likheter. Ålder och kön hade väsentligen olika effekt på attityden till invandrare, medan hög-utbildning, vänsterideologi och stort politiskt intresse gav en positiv inställning till invandrare.

Vad kan vi dra för slutsats av dessa resultat? Vid länderjämförande analyser bör man alltid vara mycket försiktig då språkliga och kulturella barriärer kan göra att tolkningar och analyser får skilda utfall. Men vi skulle nog ändå våga påstå att trots de mycket stora skillnader som föreligger mellan dessa tre länder är det anmärkningsvärt att finna så likartade samband mellan åsikter om invandrare och utbildning, vänster-höger position samt politiskt intresse. Var-

ken skillnader som ett kolonialt förflutet, religion, språk, historia, rasblandning eller politisk kontext tycks vara lika starka förklaringar bakom åsikt om invandrare som utbildning, subjektiv höger-vänsterposition och politiskt intresse. Biologiska faktorer som är givna för alla länderna (kön och ålder) visar sig också få helt skilda effekter på åsikter om invandrare i de olika länderna.

Åsikterna om invandrare i Västeuropa är med andra ord inte så starkt relaterade till kön och ålder som ibland gjorts gällande.¹¹ Istället är åsikterna relaterade till den utbildning individerna fått, till den värdegrund de bekänner sig till och de föreställningar om politik och samhälle de omfattar. Å ena sidan är det alltså så att om unga män har lägre utbildning, är mer höger än vänster och ointresserade av politik, då är de också mer negativa till invandrare än t ex äldre kvinnor. Å andra sidan äldre kvinnor lägre utbildade, mer till höger än vänster och politiskt ointresserade, då är de mer negativa till invandrare än yngre män.

Förklaringar till åsikt om invandrare skall således sökas i ideologiska faktorer - frågans starka partiskiljande karaktär i Sverige styrker en sådan uppfattning - och analyserna koncentreras på hur dessa ideologiska värden reproduceras i t ex utbildningssystemet. Är det i skolan och på universitetet vi tillägnar oss såväl politiskt intresse som vänster-liberala humanistiska värderingar? Och varför leder detta intresse och dessa värderingar till en positiv attityd gentemot främmande länders medborgare i vårt eget land?

Noter

1 Förutom data från SOM-institutet har även använts data från 1991 General Election Study, Belgium (mars 1995), 1988 SOFRES Post Election Study France (juli 1990) samt 1995 CEVIPOF Post Election Study France (mars 1997).

2 Uppgifter från Statistiska meddelanden, Statens Invandrarverk, Be 65 SM 9701, s. 20-21. För den allmänna debattens vidkommande är de inom invandringspolitiken så specialiserade begreppen förödande. För att här bara göra ett, även det förenklat, nedslag så är det i den främlingsfientliga vulgärpropagandan enkelt att påpeka att "Av de 79 000 personer som år 1994 beviljades uppehållstillstånd var bara 785 flyktingar enligt Genèvekonventionen". Uppgiften är korrekt då denna konvention som "flyktingar" endast definierar de som förföljs för att de skiljer ut sig från övrig befolkning genom t ex religiös tro eller politisk övertygelse. Någon som flyr p g a

krig, vilket det svenska folket för övrigt anser vara det viktigaste skälet för att en person skall få uppehållstillstånd, är enligt Genèvekonventionen inte en flykting (Se Demker och Gilljam 1994).

3 Korrelationen mellan de två frågorna är 0.74 (Pearson's r).

4 Se t ex Bennulf och Demker 1991.

5 Se Demker och Gilljam 1994:155 f., Demker 1995:61.

6 Från beräkningarna har uteslutits intervjupersoner som inte svarat eller sagt sig inte ha någon åsikt. Till det belgiska påståendet: "Belgien skulle inte ha tillåtit gästarbetare" fanns det fem svarsalternativ: "Samtycker fullständigt", "Samtycker delvis", "Varken samtycker eller misstycker", "Misstycker delvis", "Misstycker fullständigt". I den franska undersökningen med påståendet: "Det finns för många immigranter i Frankrike." var svarsalternativen desamma med undantaget att det inte var möjligt att svara "Varken samtycker eller misstycker". I Sverige fick intervjupersonerna säga om de tyckte det var "Mycket bra förslag", "Ganska bra förslag" "Varken bra eller dåligt förslag", "Ganska dåligt förslag" eller "Mycket dåligt förslag" att "Ta emot färre flyktingar i Sverige".

7 Bjereld 1995:48-49

8 "Värden" kan här jämföras med Pierre Bourdieus användningen av begreppet "habitus" det i oss själva, vår egen värdemässiga disposition, som vi faller tillbaka på när omvärlden ter sig alltför kaotisk. Se Bourdieu 1991:12ff samt Bourdieu 1996:passim.

9 Bobbio 1996.

10 Se Gilljam 1988:14f.

11 Gaasholt och Togeby skriver om invandraropinionen i Danmark t.ex. att det är "almindeligt kendt, at de yngre er mer tolerante end de ældre" samt att "kvinder i dag giver udtryk for en større såvel politisk som etnisk tolerance end tidligere". Visserligen är yngre svenskar och fransmän mer "toleranta" än äldre även i våra data, men inte de belgiska. Endast i Sverige är kvinnor mer positiva än män till invandrare, i Belgien och Frankrike är mönstret motsatt. Gaasholt och Togeby förklarar dock att mönstret förändrats i Danmark liksom det gjort i Sverige, sedan 1970-talet. Vi kan naturligtvis tänka oss en sådan förändring även i de andra undersökta länderna i framtiden. Gaasholt och Togeby menar att förklaringen till förändringen är att kvinnor var mindre integrerade i det politiska livet på 1970-talet än i

dag, en förklaring som skulle kunna gälla för de i lägre utsträckning förvärvsarbetande belgiska och franska kvinnorna. Se Gaasholt och Tøgeby 1995:78.

Referenser

- Bennulf, Martin och Marie Demker (1991) "Vi och dom. Svenska folkets åsikter om invandrar- och flyktningmottagning" i Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red) *Trendbrott*, SOM-rapport nr 8. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Bjereld, Ulf (1995) *Kvinnlighet, manlighet och krig: Om våldets plats hos kvinnor och män*. Kapitel 1-2. Stencil. Göteborg: Göteborgs universitet, statsvetenskapliga institutionen.
- Bobbio, Norberto (1996) *Left and right. The Significance of a Political Distinction*. Cambridge. Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (1991) *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (1996) *The State Nobility*. Cambridge: Polity Press.
- Demker, Marie och Mikael Gilljam (1994) "Om rädslan för det främmande" i Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red) *Vägval*, SOM-rapport nr 11. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Demker, Marie (1995) "Att bli en riktig svensk" i Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red) *Det gamla riket*, SOM-rapport nr 13. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Gaasholt, Øystein och Lise Tøgeby (1995) *I syv sind. Danskernes holdinger til flygtninge og indvandrere*. Århus: Forlaget Politica.
- Gilljam, Mikael (1988) *Svenska folket och löntagarfonderna. En studie i politisk åsiktsbildning*. Lund: Studentlitteratur.
- Statistiska meddelanden, Statens invandrarverk, BE 65 SM 9701.

BLOTT SVERIGE SVENSKA KRUSBÄR HAR

SOM-undersökningen 1995
SOM-rapport nr 16

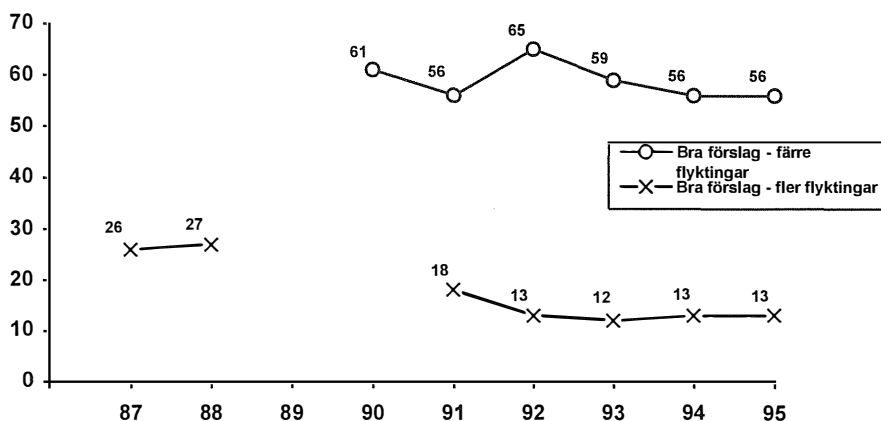
BLOTT SVERIGE SVENSKA KRUSBÄR HAR

MARIE DEMKER

Svenskarna har blivit alltmera isolationistiska. På några år har intresset för samarbete med omvärlden och stödet för u-hjälpen minskat. En klar majoritet av befolkningen menar dessutom sedan flera år tillbaka att vi skall ta emot allt färre flyktingar och endast en tredjedel tycker att Sverige skall ta ställning i internationella konflikter där inte vårt eget land är direkt inblandat. Tidigare fanns också klara partipolitiska skillnader i utrikespolitiken. Partisympatisörerna uppvisade stora skillnader ifråga om omvärldsorientering, där en vänsterbetonad internationalism stod i kontrast till en högerbetonad isolationism. Men hur är den nya isolationismen spridd i befolkningen? Vilka nya eller nygamla partipolitiska skiljelinjer kan skönjas i den ökade betoningen av Sverige och våra egna nationella intressen? Finns det grupper som inte anfäktats av ny-isolationismen?

Den sentida isolationismen tar sig i denna studie uttryck i en negativ inställning till flyktingmottagning, till bistånd och till samarbete med såväl öst som väst.

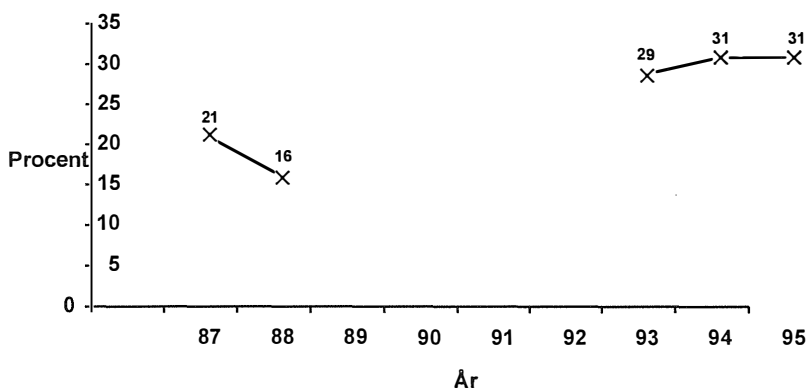
Figur 1 Befolkningens inställning till att ta emot flyktingar (procent)

Kommentar: Kurvan bygger på två frågor där svarspersonerna fått ta ställning till förslagen att "ta emot fler flyktingar" samt att "ta emot färre flyktingar". Svarsalternativen var "mycket bra förslag, ganska bra förslag, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt förslag" samt "mycket dåligt förslag". Kurvorna redovisar den andel av svarspersonerna som svarat att de båda förslagen var "mycket bra" eller "ganska bra".

Inställningen till flyktingmottagning i Sverige har varit övervägande negativ under hela 90-talet med en markerad "topp" 1992. Mer än hälften av befolkningen tycker fortfarande att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar och det är fortfarande en mycket liten minoritet som tycker att det är ett bra förslag att ta emot fler flyktingar. Opinionsläget har således inte förändrats nämnvärt sedan 1990-talets början, trots att antalet flyktingar som faktiskt tas emot i Sverige numera är mycket litet. Något som förändrats, i negativ riktning, är dock stödet till u-hjälpen.

Figur 2 Befolkningens inställning till förslag att minska utvecklingsbiståndet (procent)

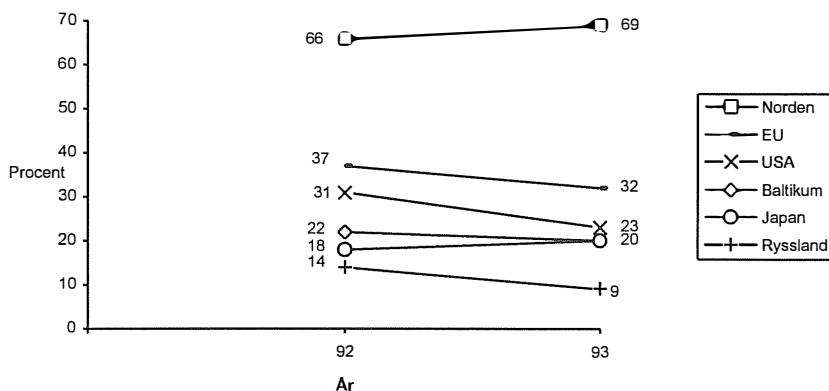

Kommentar: Svarspersonerna fick ta ställning till förslaget "Minska U-hjälpen". Svarsalternativen var "mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt, ganska dåligt" samt "mycket dåligt". Kurvan visar den andel av svarspersonerna som svarat att förslaget är mycket eller ganska bra.

Synen på det svenska biståndet har blivit betydligt mer negativ sedan 1980-talets slut. År 1988 tyckte endast 16 procent att det var ett bra förslag att minska u-hjälpen men 1995 tycker dubbelt så många att det är ett bra förslag. Andelen som tycker att det är ett mycket eller ganska dåligt förslag att minska u-hjälpen har minskat från 52 procent 1988 till endast 36 procent 1995. Balansen i opinionen - skillnaden mellan de som är för och emot att minska u-hjälpen - har därmed sjunkit från en övervikt på +34 enheter mot att sänka biståndet till en övervikt på endast +5 enheter.

Även uppfattningen om vikten av internationellt samarbete har förändrats i negativ riktning. De enda regioner vars viktighet har ökat något i opinionen är Norden samt Japan/Sydostasien.

Figur 3 **Befolkningens uppfattning om vikten att öka Sveriges samarbete med andra länder och regioner (procent)**

Kommentar: Kurvorna bygger på frågan "Hur viktigt anser du att det är att Sverige ökar sitt samarbete med följande delar av världen?". Svartalternativen var "mycket viktigt, ganska viktigt, inte särskilt viktigt" samt "inte alls viktigt". Kurvorna visar den grupp som svarat "mycket viktigt".

Norden har fortfarande en oerhört viktig plats i svenskarnas omvärldsuppfattning; 69 procent av befolkningen menar att samarbete inom Norden är mycket viktigt. Om vi räknar med dem som anser samarbetet ganska viktigt kommer vi upp siffran 94 procent! Vikten som tillmätts Japan/Sydostasien har ökat något till 20 procent. I övrigt har såväl våra östra grannar - Baltikum och Ryssland - som våra västra grannar - EU och USA - förlorat i viktighet för medborgarna.

Men denna nationella inriktning är inte jämnt fördelad i befolkningen. Det finns skillnader såväl när det gäller utbildning som ålder och partisympati. Äldre personer är något mer negativa än genomsnittet till att ta emot fler flyktingar och betydligt mer negativa än yngre till att Sverige skall ta ställning i internationella tvister.¹ Personer med endast grundskoleutbildning är betydligt mer negativa till att ta emot flyktingar än högutbildade samt även mer negativa till att Sverige skall ta ställning i internationella tvister än personer med studentexamen och/eller högskoleutbildning.² Mycket stora

skillnader råder dock framför allt mellan partiernas sympatisörer ifråga om inställningen till flyktingar, konflikter i omvärlden samt biståndet.

Tabell 1 Partisympatisörernas inställning till att ta emot färre flyktingar i Sverige, undvika att ta ställning i internationella tvister samt minska u-hjälpen. (Procent)

	Partisymptati							
	v	s	c	fp	m	kds	mp	Alla
Bra förslag att:								
Ta emot färre flyktingar	54	55	58	38	67	37	50	56
Undvika ta ställning internationellt	38	38	34	30	38	38	43	37
Minska u-hjälpen	29	30	30	22	40	10	25	31

Kommentar: I tabellen anges andel partisympatisörer som uppgivit att förslagen är "mycket bra" eller "ganska bra". Frågeformuleringen löd "Hur ställer du dig till följande förslag?". Förslagen löd "Ta emot färre flyktingar i Sverige", "Sverige bör undvika att ta ställning i internationella tvistefrågor där svenska intressen inte är direkt berörda" samt "Minska U-hjälpen".

I tabell 1 framträder folkpartiets och kristdemokraternas sympatisörer som mest positiva till att ta ansvar för och intressera sig för omvärlden medan moderaternas sympatisörer framträder som de klart mest negativa. Sympatisörerna till centern, vänstern och socialdemokraterna representerar en mellangrupp. Folkpartiets och kristdemokraternas sympatisörer är de som är minst negativa på alla de tre områdena. De kristdemokratiska sympatisörerna profilerar sig framförallt när det gäller sin negativa inställning till att minska u-hjälpen, men intar också, tillsammans med folkpartiets sympatisörer, en betydligt mindre negativ attityd till flyktingmottagning än övriga partisympatisörer. Miljöpartiets sympatisörer är mest negativa till att Sverige skall ta ställning i internationella konflikter där svenska intressen inte är direkt berörda, men är också mindre negativa till flyktingmottagning och till att minska u-hjälpen än övriga partier. Moderaternas sympatisörer profilerar sig genom att vara klart mest negativa till flyktingmottagning och mest

positiva till att minska u-hjälpen. Slutsatsen blir att de kristdemokratiska sympatisörerna tillsammans med folkpartiets skiljer ut sig från de övriga och utgör en grupp av ansvarstagande väljare i förhållande till omvärlden. Miljöpartiets sympatisörer befinner sig i ett gränsområde där viljan att inte ta ställning balanseras av inställningen till flyktingar och u-hjälp.

Vi noterade i figur 3 att den viktighet som tillmäts Sveriges samarbete med olika regioner i omvärlden sjunkit sedan 1987. Även här finns dock stora skillnader mellan partisympatisörernas inställning till olika regioners viktighet.

Tabell 2 Partisympatisörernas inställning till vikten av att Sverige ökar samarbetet med Norden, Baltikum, Ryssland, EU, USA samt Japan inklusive Sydostasien (procent)

	Partisynpati							
	v	s	c	fp	m	kds	mp	Alla
Viktigt att samarbeta med:								
Norden	75	66	67	66	70	63	69	69
Baltikum	20	18	27	26	23	29	21	21
Ryssland	11	10	8	16	9	14	4	9
EU	16	28	21	53	53	23	16	32
USA	15	22	16	23	36	14	14	23
Japan samt Sydostasien	17	20	11	20	24	14	16	20

Kommentar: Frågeformuleringen löd: "Hur viktigt anser du det är att Sverige ökar sitt samarbete med följande delar av världen?". Svarsalternativen var "mycket viktigt, ganska viktigt, inte särskilt viktigt" samt "inte alls viktigt". Tabellen redovisar andelen personer som svarat "mycket viktigt" på de olika regionalalternativen.

I tabell 2 skiljer sig återigen folkpartiets sympatisörer från övriga, nu som mer samarbetsinriktade. Emellertid visar sig också moderaternas sympatisörer vara starkt inriktade på samarbete. För både folkpartiet och moderaterna är regionen för samarbete EU, men folkpartiet prioriterar också Baltikum och moderaterna USA samt Japan. Vänsterpartiets sympatisörer är de mest "nordistiska" av partisympatisörerna medan kristdemokraternas sympatisörer är de som prioriterar Baltikum högst. Folkpartiets sympatisörer är de enda som i någon liten mån prioriterar Ryssland som en region för samarbete medan centerpartiets sympatisörer, i likhet med kristdemokrater och folkpartister, prioriterar Baltikum. Noterbart är också att miljöpartiets sympatisörer anser Ryssland stå lägre ned på prioriteringslistan än någon annan grupp av sympatisörer, medan centerpartiets sympatisörer prioriterar Japan/sydostasien lägst av alla. Centerpartiets, miljöpartiets och vänsterpartiets sympatisörer är de som prioriterar samarbete med de här nämnda regionerna lägst av partierna.

Slutsatsen av tabell 2 blir att folkpartiets och moderaternas sympatisörer framträder som mer samarbetsinriktade ifråga om de nämnda regionerna än övriga partisympatisörer. De övriga partierna prioriterar visserligen vissa regioner men har en sammanlagt låg samlingsprofil både ifråga om de östra och västra närområdena samt USA och Japan. Kristdemokraterna, som utmärkte sig i tabell 1 genom ett starkt ansvarstagande för omvärlden, prioriterar endast Baltikum. Miljöpartiet, som hade en mellanposition i frågan om ansvarstagande för omvärlden, visar i tabell 2 den minst positiva inställningen till samarbete.

En kombination av resultaten från tabell 1 och tabell 2 kan illustreras i en fyrfältstablå:

Figur 4 Partisympatisörernas positioner ifråga om samarbete och ansvar för omvärlden

		SAMARBETE VIKTIGT	
		Ja	Nej
ANSVAR FÖR	Ja	fp	kds
OMVÄRLDEN	Nej	m	s, v, c, mp

I tablå har partiernas sympatisörers inställning till u-hjälp, flyktingmottagning samt till att Sverige skall ta ställning i internationell tvister fått tjäna som underlag för placeringen ifråga om ansvarstagande. Partisympatisörernas prioritering av samarbete med de regioner som nämnts i tabell 2 har fått tjäna som underlag för inplaceringen ifråga om vikten av samarbete.³ Folkpartiets sympatisörer framstår här som en internationalistisk brigad vilka vill såväl ta ansvar som prioritera samarbete med omvärlden. Moderaterna framstår som marknadsförare utan gränser, där någon annan får ta ansvaret för konsekvenserna. Kristdemokraternas sympatisörer vill gärna hjälpa till, men stannar s a s gärna hemma och tar ansvar. Varken vänsterpartiets, socialdemokraternas, miljöpartiets eller centerpartiets sympatisörer tycks prioritera ansvar eller samarbete i någon större grad.

Den första allvarliga invändningen mot vårt förfaringssätt är att inga av tredje världens regioner finns med bland de regioner partisympatisörerna får ta ställning till. Varken Latinamerika, Mellanöstern eller Afrika återfinns bland alternativen. Dessa regioner har tidigare haft stark ställning bland vänsterpartiets, miljöpartiets, kristdemokraternas och delvis centerns sympatisörer.⁴ Något som emellertid talar emot att dessa regioner skulle vara starkt prioriterade av t ex vänsterpartiets sympatisörer idag är att inställningen till biståndet blivit så mycket mer negativ, även bland vänsterpartiets sympatisörer.⁵ En stor del av den svenska u-landsbiståndet har gått till dessa regioner och en negativ inställning till bistånd torde därför indikera en lägre prioritering av dessa regioner.

En följdinvändning är att de regioner som nämns i tabell 2 har mycket olika karaktär. Samarbete med Baltikum och Ryssland är kanske mer att se som

biståndsarbete än samarbete, medan samarbete med EU, USA och Japan handlar om ekonomisk utveckling även för Sverige. Vi kan således säga att samarbete med vissa regioner kräver mer altruism än med andra regioner, åtminstone kortsiktigt. Men socialdemokrater, miljöpartister och vänsterpartister prioriterar varken den ena eller andra typen av regioner.

Det finns således mycket som talar för tolkningen att svenskarna blivit mer isolationistiska och att detta nu fått genomslag i vänsterpartiets och miljöpartiets tidigare biståndspositiva och flyktingpositiva anhängargrupper. Socialdemokraternas väljare tycks ha genomgått en förändring av sin inställning redan tidigare. I väljarundersökningarna 1988 och 1991 låg socialdemokraternas biståndsvilja över genomsnittet i befolkningen medan SOM-undersökningen 1993 visar en kraftig nedgång där socialdemokraternas väljare inte längre skiljer sig från befolkningen som helhet.⁶ Socialdemokraternas sympatisörer visar i de ovan redovisade siffrorna inte heller någon som helst internationell profilering i förhållande till andra partiers sympatisörer. En jämförelse av partisympatisörernas inställning till förslaget att minska u-hjälpen visar också att opinionen som helhet blivit mycket mer negativ till bistånd och att detta slagit igenom, förutom bland socialdemokrater, även bland miljöpartister och vänsterpartister, partier som alla har internationell solidaritet som ett av sina allra viktigaste ideologiska värden.⁷ Att det värdet idag förlorat fotfästet bland de egna väljarna borde stämma partiernas ledning till eftertanke.

Noter

1. **Flyktingmottagning:** Åldersgruppen 20-29 år 58 procent negativa, åldersgruppen 30-39 år 57 procent negativa, åldersgruppen 40-49 år 54 procent negativa, åldersgruppen 50-59 år 58 procent negativa samt gruppen över 60 år 62 procent negativa till att ta emot flyktingar. **Internationella tvister:** Åldersgruppen 20-29 år 28 procent negativa, åldersgruppen 30-39 år 32 procent negativa, åldersgruppen 40-49 år 31 procent negativa, åldersgruppen 50-59 år 41 procent negativa samt gruppen över 60 år 51 procent negativa till att Sverige skulle ta ställning i internationella tvistefrågor där svenska intressen inte är direkt berörda.
2. **Flyktingmottagning:** I gruppen med endast grundskola eller yrkesskola var 68 procent negativa, i gruppen med lägre gymnasieutbildning var 60 procent negativa och bland de med student- eller högskoleexamen var 42 procent negativa till att ta emot flyktingar. **Internationella tvister:** I gruppen med grundskola eller yrkesskola var 48 procent negativa, i gruppen med lägre gymnasieutbildning var 36 procent negativa och i gruppen med student- eller högskoleexamen var 29 procent negativa till att Sverige skulle ta ställning i internationella tvistefrågor där Sveriges intressen inte var direkt berörda.
3. För en annan operationalisering och ytterligare diskussion av partisympatisörernas omvärldsuppfattning se Bjereld och Ekengren 1996 (uppsats i denna skrift).
4. Bjereld och Demker 1995:70.
5. Hos vänsterpartiets sympatisörer har opinionsbalansen sjunkit från +30 till +15 sedan 1993, hos miljöpartiets sympatisörer från +66 till +15.
6. Se Gilljam och Holmberg 1992:155. Socialdemokraternas opinionsbalansmätt 1988 var +56, 1991 +38 och i SOM-undersökningen 1993 +12 samt i SOM-undersökningen 1995 +8. Opinionsbalansen i befolkningen var 1988 +47, 1991 +31 och i SOM-undersökningen 1993 +10 samt i SOM-undersökningen 1995 +5.
7. Opinionsbalansen inom vänsterpartiet från +70 1988 (VU) till +15 1995 (SOM). Det kan finnas metodskillnader mellan undersökningar som genomförts med intervju respektive enkät. Dock har alla partiers opinionsbalans sjunkit, men vänsterpartisters och miljöpartisternas mest. Folkpartiets och kristdemokraternas sympatisörer har förändrats minst. Eftersom socialdemokraternas andel av väljarna är så stor är det rimligt att antaga att det är deras förändring som slår igenom i den allmänna förändringen.

Referenser

- Bjereld, U och Demker, M. *Utrikespolitiken som slagfält. De svenska partierna och utrikesfrågorna* Nerenius och Santérus förlag, Stockholm 1995.
- Bjereld, U och Ekengren, A-M. 'Du gamla, du fria?' i Holmberg, S och Weibull, L (red) *Mitt i nittioalet* SOM-rapport nr 16, Göteborgs universitet, 1996.
- Gilljam, M och Holmberg, S. *Väljarna inför 90-talet*, Norstedts juridik, Stockholm 1992.

ATT BLI EN RIKTIG SVENSK

SOM-undersökningen 1994
SOM-rapport nr 13

Att bli en riktig svensk

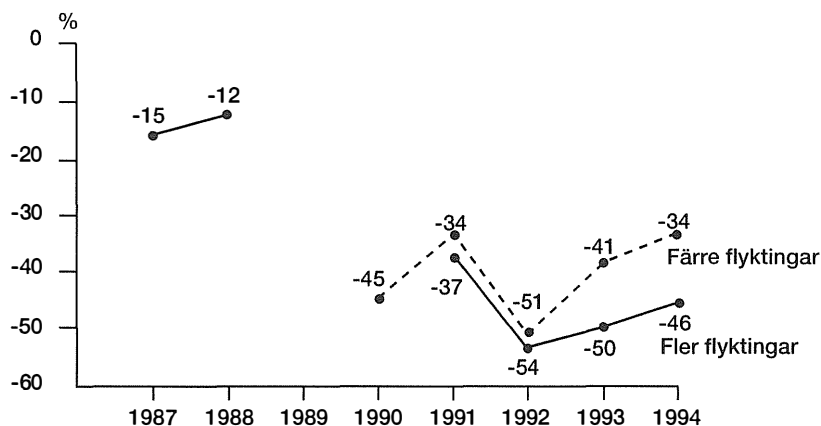
MARIE DEMKER

Flyktingar och invandrare som kommit till Sverige deltar i olika åtgärder för att underlätta anpassningen till det svenska samhället. Språkundervisning, vidareutbildning, arbetsförmedling och praktik är några av de medel som använts i den svenska invandrapolitiken. I vårt land har mer än tio procent av befolkningen utländsk bakgrund. Begreppet "det mångkulturella samhället" har då och då diskuterats som en möjlig framtid för det tidigare ganska homogena Sverige. Tanken på ett heterogent samhälle präglad av flera språk, kulturer och livsmönster kan delvis kopplas till den individualistiska revolution som dragit fram genom hela västvärlden sedan 1960-talet. I och med etablerandet av ett ekonomiskt välstånd och en välfärdsstat efter det andra världskriget kunde västvärlden kosta på sig att "låta tusen blommor blomma". En av invandrapolitikens viktigaste uppgifter har länge, med ett mångkulturellt samhälle för ögonen, varit att stärka flyktingars och invandrades egen kulturella identitet.

Den svenska invandrapolitiken befinner sig under omprövning. Med nya invandrargrupper och stor arbetslöshet är inte bevarandet av särartskulturen längre det primära målet. Sverige har mer och mer närmat sig tanken att assimilering av de invandrade svenskarna bör vara politikens mål. Vad tycker då den svenska opinionen om den svenska invandrapolitikens mål? I vilka grupper finns det stöd för särartsmålet och i vilka grupper är det assimileringensmålet som är det viktigaste? Finns det i opinionen ett samband med andra åsikter om flyktingar och invandrare?

Innan vi går vidare i diskussionen om invandrapolitikens mål bör vi undersöka hur svenskarnas inställning till att ta emot flyktingar i landet förändrats¹. Den svenska opinionens inställning till att ta emot flyktingar och invandrare har sedan 1992 blivit något mer positiv. Fortfarande finns dock ett starkt motstånd mot att ta emot fler flyktingar i Sverige (figur1).

Figur 1 Svenska folkets attityd till flyktingmottagning

Kommentar: Opinionsbalansen är beräknad på ett sådant sätt att ju högre siffra efter minustecknet desto mer negativ till flyktingar är opinionen.

För första gången kan vi nu också få veta hur den svenska opinionen ställer sig till invandrapolitiken gentemot de invandrare som redan befinner sig i landet. Skall den svenska politiken befordra assimilering eller särart?

Tabell 1 Svenska folkets åsikter om invandrapolitikens mål

	Bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Dåligt förslag	Summa procent
"Invandrapolitiken bör hjälpa flyktingar och invandrare att bevara sin nationella kultur och tradition"	23	35	42	100 N=1645
"Invandrapolitiken bör hjälpa flyktingar och invandrare att anpassa sig till svensk kultur och tradition"	80	15	5	100 N=1638

Kommentar: Svartalternativen var "mycket bra förslag, ganska bra förslag, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt förslag" samt "mycket dåligt förslag". I tabellen är mycket och ganska bra respektive mycket och ganska dåligt förslag sammanslaget.

Åsikten att den svenska politiken skall hjälpa invandrarna att anpassa sig till det svenska samhället har ett massivt stöd i opinionen, 80 procent av befolkningen delar den uppfattningen (tabell 1). Att invandrarpolitiken istället, eller också, skall hjälpa invandrarna att bevara sin egen nationella tradition och kultur har däremot ett betydligt mindre stöd, endast 23 procent av befolkningen har den åsikten².

Bland vilka sociala grupper och i vilka partier har ståndpunkten att den svenska politiken skall inriktas på att bevara invandrarnas egen nationella kultur störst stöd? Finns det någon skillnad mellan svenska medborgare och utländska medborgare?

Tabell 2 Vilka grupper är mest positiva till att bevara invandrarnas egen kultur och tradition?

Bra förslag att bevara nationell tradition och kultur	Procentandel	Opinionsbalans
SAMTLIGA	23	-17
Kön		
Kvinnor	29	-8
Män	19	-30
Medborgarskap		
Svenskt	23	-21
Utländskt	53	-4
Kyrkobesök		
Aldrig under året	22	-23
En gång per kvartal eller mer	27	-33
Partisynpati		
Vänsterpartiet	30	-7
Socialdemokraterna	26	-14
Centerpartiet	22	-20
Folkpartiet	23	-7
Moderaterna	13	-45
Kristdemokraterna	22	-20
Miljöpartiet	37	+5
Ålder		
15-19	26	-30
20-29	32	-32
30-39	21	-51
40-49	25	-23
50-59	23	-47
60-75	29	-16

Kommentar: Opinionsbalansen har beräknats genom att ta andelen som anser att det är ett mycket eller ganska bra förslag att bevara invandrarnas nationella kultur och tradition, minus procentandelen som anser att det är ett ganska eller mycket dåligt förslag. Ju högre tal efter minustecknet desto mer negativ är gruppen till särartsmålet.

De grupper som är mest positiva till bevarandet av den nationella särarten är kvinnor, utländska medborgare och personer över 60 år. I de politiska partierna är miljöpartiets, folkpartiets och vänsterpartiets sympatisörer de mest positiva till bevarandet av den nationella särarten. Allra mest negativa till bevarandet av särarten hos de invandrade svenskarna är sympatisörer till moderaterna. De personer som själva tillhör en "särartskultur" - utländska medborgare - är betydligt mer positiva till bevarandet av en sådan. Man bör dock notera att de utländska medborgarna också är lika positiva till assimilering som övriga svenskar, 88 procent mot 83 procent av de svenska medborgarna. Med vilka andra politiska åsikter samvarierar då stödet för särartsmålet i svensk invandrarpolitik?

Stödet för en "särartspolitik" borde komma framför allt från personer som själva har individualistiska åsikter om samhället. Åsikten att det är bra om den svenska invandrarpolitiken kan hjälpa invandrarna att bevara sin egen nationella kultur borde i så fall ha samband med åsikter som t ex önskan om mindre av statlig styrning i politiken. De som förespråkar särartsmålet bör vara mer negativa till EU eftersom den svenska kulturen i Europa också kan uppfattas som hotad. Stöd för särartsmålet bör däremot ha ett positivt samband med motstånd mot att minska u-hjälpen, som i många fall stöder människor vars nationella kultur är hotad.

Tabell 3 Inställning till andra politiska sakfrågor inom de grupper som förespråkar assimilering respektive bevarandet av invandrarnas nationella kultur (procent)

	Bevara nationell särart	Anpassa till svensk kultur
<i>Bra förslag att:</i>		
Minska offentlig sektor	32	40
Privatisera statliga företag	25	31
Privatisera äldreomsorgen	19	18
Höja skatterna	60	45
Minska U-hjälpen	19	32
Sverige skall vara medlem i EU	36	42

Stödet för särartspolitikerna kommer enligt tabell 3 inte från personer som är negativa till statliga ingrepp i politiken. Istället har en negativ attityd till privatisering och positiv attityd till offentlig sektor och högre skatter samband med stöd för bevarandet av invandrarnas

nationella tradition och kultur. Däremot återfanns det hypotetiserade sambandet mellan en positiv attityd till u-hjälp, en negativ attityd till EU-medlemskap och en positiv syn på särartsmålet.

Den grupp som stöder särartsmålet i den svenska invandrapolitiken är alltså mer positiv till statliga ingrepp i samhället än den grupp som stöder assimileringsmålet. Det hypotetiserade negativa sambandet mellan önskan om statliga ingrepp i samhället och stöd för särartskultur återfanns inte i opinionen. Är det istället så att den grupp som förespråkar att den svenska politiken skall inriktas på bevarandet av den nationella särarten hos invandrarna är de som omfattar individualistiska värden?

Tabell 4 Prioritering av vissa värden inom de grupper som förespråkar anpassning respektive bevarande av invandranas nationella kultur (procent)

	Bevara nationell särart	Anpassa till svensk kultur
<i>Mycket viktigt med:</i>		
Självförverkligande	39	33
Jämlikhet	62	50
Frihet	82	84
Frälsning	14	9
Rättvisa	79	83

Den grupp som stöder särartsmålet i svensk invandrapolitik tycker enligt tabell 4 att individuellt självförverkligande är lite viktigare än den grupp som stöder assimileringsmålet. Även ett individuellt mål som personlig frälsning upplevs i något högre utsträckning som mycket viktigt av den grupp som stöder särartsmålet i svensk invandrapolitik. Men också jämlikhet har större stöd hos gruppen som stöder särartsmålet i svensk invandrapolitik.

Vi kan således konstatera att en positiv attityd till särartsmålet i svensk invandrapolitik påverkas av om individen själv tillhör en särartskultur, är kvinna, är äldre, har partisympatier i liberal, grön eller röd riktning samt av en prioritering av framförallt jämlikhet. Flera av de grupper som är mest positiva till särartsmålet - kvinnor, äldre, utländska medborgare och miljöpartister - skulle själva kunna upp-leva ett visst utanförskap. Attityden till bevarandet av den nationella kulturen hos invandrarna kan i det perspektivet beskrivas

som relaterat till uppfattningen om den egna gruppens behov av stöd och skydd från samhället.

Men synen på främlingar kan också sägas beskriva en egen åsiktsdimension i politiken. Det tycks finnas konsistens i uppfattningen om invandrare och flyktingar.

Tabell 5 Åsikt om flyktningmottagning inom de grupper som förespråkar anpassning respektive bevarande av invandrarnas nationella kultur (opinionsbalans)

	Bevara nationell särart	Anpassa till svensk kultur
<i>Bra förslag att:</i>		
Ta emot färre flyktingar	-8	+39
Ta emot fler flyktingar	-2	-49

Kommentar: Opinionsbalansen har beräknats genom att ta andelen som anser det vara ett ganska eller mycket bra förslag att ta emot fler respektive färre flyktingar minus andelen som anser det vara ett ganska eller mycket dåligt förslag. Ju högre siffra efter tecknet desto mer positiv respektive negativ är gruppen till förslaget.

Tabell 5 ovan visar att uppfattningen om hur många flyktingar Sverige skall ta emot och uppfattningen om huruvida den svenska politiken skall inriktas mot anpassning eller bevarandet av nationella kulturer har ett starkt samband. Inom den grupp som förespråkar bevarandet av nationell särart finns en mer positiv inställning till att ta emot flyktingar än i den grupp som förespråkar en anpassning till det svenska samhället.

Om vi ser bara på personer som tar klar ställning mot bevarandet av den nationella egenarten så är dessa också klart mer negativa till att ta emot fler flyktingar. Tabell 6 visar att synen på antalet flyktingar och invandrare i det svenska samhället är starkt korrelerad med synen på hur de skall tas emot.

Tabell 6 Inställning till att ta emot färre flyktingar och till att bevara invandrarnas nationella kultur (procent)

	Bra förslag att ta emot <u>färre</u> flyktingar	Dåligt förslag att ta emot <u>färre</u> flyktingar
Bra förslag att bevara nationell särart	15	18
Dåligt förslag att bevara nationell särart	61	6
		S:a 100%

Kommentar: I tabellen återfinns endast personer med en åsikt i båda frågorna, n=851.

Att prioritera målet att bevara den nationella egenarten hos invandrare och flyktingar för också med sig ett större välkomnande av flyktingar och invandrare. Vi vet sedan tidigare att den personliga toleransen gentemot invandrare har samband med åsikter om antalet flyktingar som bör tas emot i Sverige³. Det tycks finnas ett åsiktsmönster i frågor om flyktingar och invandrare: intolerant uppfattning om invandrare i familjen och negativ attityd till att ta emot fler flyktingar i Sverige samvarierar⁴. På samma sätt samvarierar en positiv uppfattning om särartsmålet i svensk invandrapolitik och en positiv inställning till att ta emot fler flyktingar i Sverige⁵.

En tänkbar förklaring till den konsistens som finns i åsiktsmönstren om invandrare och flyktingar kan finnas i den samhällsetik som individen omfattar. En kommunitär samhällsetik innebär att individen uppfattar sig själv som en del av en samhällsgemenskap, eller en mindre gemenskap inom samhället. Den kommunitära etiken lägger större tonvikt vid omsorg om individen, medan den atomistiska etiken lägger större tonvikt vid rättvisa för individen. En individ som omfattar en kommunitär samhällsetik skulle betona stöd för att bevara särartskulturer, samhällelig omsorg efter behov och vikten av att tillhöra en gemenskap, som t ex familjen, inom samhället. En individ som omfattar en atomistisk samhällsetik skulle istället betona vikten av att individuellt ta konsekvenserna av t ex en flyttning till ett annat land, prioritera rättvisa i meningen att alla har samma chans och betona vikten av att främja individens möjligheter till framgång och utveckling.

Noter

1. Respondenterna har tagit ställning till de två förslagen "Ta emot färre flyktingar i Sverige" respektive "Ta emot fler flyktingar i Sverige". Svarsalternativen var: Mycket bra förslag, Ganska bra förslag, Varken bra eller dåligt förslag, Ganska dåligt förslag samt Mycket dåligt förslag. Personer som svarat "vet ej" har ej räknats med i procentbasen.
2. Respondenterna fick ta ställning till de två förslagen "Invandrapolitiken bör hjälpa flyktingar och invandrare att bevara sin nationella tradition och kultur" respektive "Invandrapolitiken bör hjälpa invandrare att anpassa sig till svensk tradition och kultur." Svarsalternativen var Mycket bra förslag, Ganska bra förslag, Varken bra eller dåligt förslag, Ganska dåligt förslag och Mycket dåligt förslag.
3. Se Demker, Marie & Gilljam, Mikael (1994) "Om rädslan för det främmande" i *Vägval*. SOM-rapport 11, SOM-institutet, Göteborgs Universitet.
4. Pearsons R 0.29.
5. Pearsons R 0.47.

OM RÄDSLAN FÖR DET FRÄMMANDE

SOM-undersökningen 1993
SOM-rapport nr 11

Om rädslan för det främmande

MARIE DEMKER OCH MIKAEL GILLJAM

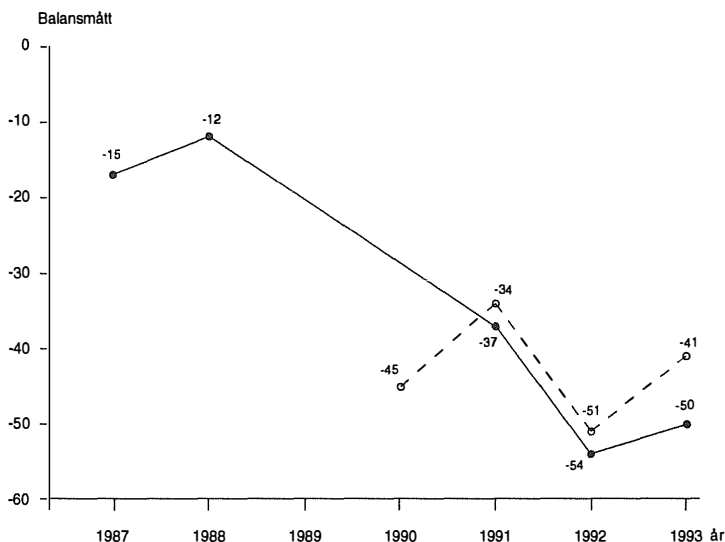
Den svenska debatten om flykting- och invandringspolitiken har varit intensiv och den har stundtals förts med moraliska övertoner. Inte så sällan har det dessutom varit oklart huruvida diskussionen har handlat om rasism, om främlingsrädsla eller om missnöje med den förda flyktingpolitiken.

I den här uppsatsen redovisas inledningsvis hur svenska folkets inställning till flyktingmottagning har förändrats under den senaste sexårsperioden. Därefter diskuteras eventuella åsiktsskillnader i flyktingfrågan *inom* vart och ett av partierna: Finns det partiinterna motsättningar i den brännbara flyktingfrågan? För det tredje undersöks svenska folkets åsikter om olika skäl och omständigheter för att få uppehållstillstånd i Sverige. Avslutningsvis görs ett försök att studera graden av kulturell tolerans i den svenska opinionen.

Opinionsutvecklingen 1987-1993

Den svenska flykting- och invandringspolitiken har under de senaste åren blivit mer restriktiv. Från att ha varit ett av de mer liberala länderna när det gäller flyktingmottagning befinner sig Sverige numera på europeisk genomsnittsnivå. Frågan är vad som har hänt med den svenska flyktingopinionen under samma period? Har opinionen förändrats när politiken har förändrats? Och har de eventuella förändringarna gått i samma riktning? Svaret presenteras i figur 1.

Figur 1 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning (balansmått).

Kommentar: Den streckade linjen visar inställningen till förslaget att ta emot *färre* flyktingar medan den heldragna linjen visar inställningen till förslaget att ta emot *fler* flyktingar. Balansmålet visar andelen med positiv inställning till flyktingmottagning minus andelen med negativ inställning. Personer som svarat vet ej ingår i procentbasen. Analysen omfattar personer i åldern 15-75 år.

Under perioden 1987-1992 blev svenska folket successivt allt mer negativt till flyktingmottagning. På hösten 1987 tyckte 27 procent att det var ett bra förslag att ta emot fler flyktingar medan 42 procent tyckte förslaget var dåligt (balansmått -15). Fem år senare var opinionen betydligt mer flyktingnegativ (13 procent bra förslag, 67 procent dåligt förslag, balansmått -54). En motsvarande fråga om att ta emot *färre* flyktingar visar också den att opinionen var som mest flyktingnegativ 1992 (15 procent dåligt förslag, 66 procent bra förslag, balansmått -51). Mellan 1992 och 1993 har opinionsläget varit i stort sett stabilt. Möjligt går det här att urskilja en liten förändring i flyktingpositiv riktning (från -54 1992 till -50 1993 respektive från -51 1992 till -41 1993). Skärpningen av flyktingmottagningens praxis, exempelvis införandet av visumtvång för bosnier sommaren 1992, tycks inte i någon nämnvärd utsträckning ha "bevekat" den negativa opinionen.

Tidigare forskning har visat att kvinnor, medelålders personer och högutbildade har en mindre negativ inställning till flyktingmottagning än andra grupper (Bennulf & Demker 1992; Demker 1993; Gaasholt & Togeby 1993). Mönstret är detsamma även i 1993 års SOM-undersökning.

Flyktingfrågan inom partierna

Partierna har olika profiler i flyktingpolitiken och vi finner också motsvarande åsiktsskillnader i flyktingfrågan mellan de olika partiernas sympatisörer. Skillnaderna mellan partierna är desamma som i tidigare undersökningar: Ny demokratis och närmast moderata samlingspartiets sympatisörer är de mest negativa till flyktingmottagning medan miljöpartiets, vänsterpartiets, kds:s och folkpartiets och sympatisörer är de mest positiva. Inställningen till flyktingmottagning bland de olika partiernas sympatisörer 1991, 1992 och 1993 presenteras i tabell 1. Det mått som redovisas är medeltalet på ett additivt index byggt på inställningen till att ta emot *fler* flyktingar och inställningen till att ta emot *färre* flyktingar. Måttet kan variera mellan 1 (mycket negativ till flyktingmottagning) och 5 (mycket positiv till flyktingmottagning).

Tabell 1 Inställning till flyktingmottagning bland de olika partiernas sympatisörer 1991-1993 (medeltal från 1-5).

	indexvärde		
	1991	1992	1993
vänsterpartiet	2,95	2,83	3,00
socialdemokraterna	2,44	2,15	2,24
centerpartiet	2,46	2,22	2,25
folkpartiet	2,92	2,55	2,83
moderaterna	2,10	1,85	2,07
kds	3,00	2,99	2,71
miljöpartiet	3,25	3,07	3,04
ny demokrati	1,70	1,38	1,38
samtliga	2,41	2,11	2,24

Kommentar: Sambandet mellan inställningen till att ta emot fler och att ta emot färre flyktingar uppgick till 0.76 1991, 0.75 1992 och 0.71 1993 (Pearsons r). Resultaten omfattar personer i åldern 17-75 år.

Samtidigt finns det anledning att tro att partierna bär på interna åsiktsmotsättningar om flyktingpolitiken. Inom varje parti finns sympatisörer med olika social bakgrund och olika ideologiska föreställningar, vilka kan förväntas ha sinsemellan olika åsikter om flyktingpolitiken. Hur stora dessa interna åsiktsskillnader var 1993 har vi försökt mäta med ett spridningsmått som visar den genomsnittliga åsiktsskillnaden mellan män och kvinnor, mellan yngre och äldre, mellan låg- och högutbildade samt mellan sympatisörer till vänster och till höger inom respektive parti (se tabell 2).

Tabell 2 Åsiktsspridning i flyktingfrågan bland de olika partiernas sympatisörer 1993 (genomsnittliga medeltalsdifferenser).

	Åsiktsspridning
vänsterpartiet	1,03
miljöpartiet	0,49
socialdemokraterna	0,33
kds	0,24
centerpartiet	0,23
folkpartiet	0,18
ny demokrati	0,18
moderaterna	0,14

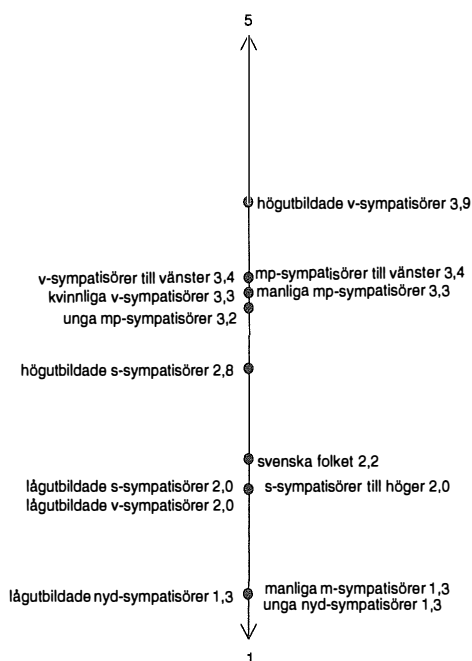
Kommentar: Måttet visar den genomsnittliga åsiktsskillnaden mellan män och kvinnor, mellan personer över och under 45 år, mellan personer med minst respektive utan treårig gymnasieutbildning samt mellan sympatisörer till vänster och höger inom respektive parti. Vänster-högervariabeln har i samtliga fall tudelats så nära en 50/50-fördelning som möjligt. Måttet kan variera mellan 0 och 4 och bygger på det additiva index som används i tabell 1. Resultaten omfattar personer i åldern 17-80 år.

Moderaterna och därefter ny demokrati och folkpartiet är de partier som har de mest åsiktshomogena sympatisörerna i flyktingfrågan. I första hand vänsterpartiet men också miljöpartiet och socialdemokraterna uppvisar de mest åsiktsheterogena sympatisörerna.

Det parti som utifrån de här statistiskt sett något osäkra siffrorna borde ha störst bekymmer med flyktingfrågan är alltså vänsterpartiet. Kvinnor, högutbildade och sympatisörer till vänster inom partiet är betydligt mer positiva till flyktingmottagning än män, lågutbildade och sympatisörer som ligger relativt sett till höger. Skillnaden är störst mellan de låg- och högutbildade (2.0 mot 3.9). Bland miljöpartiets sympatisörer är det männen, de yngre och sympatisörerna till vänster som är mest positiva till flyktingmottagning medan det bland socialdemokraterna är

de lågutbildade och sympatisörerna till höger som är de mest negativa. Inställningen till flyktingmottagning för ett urval av grupper har markerats längs skalan i figur 2.

Figur 2 Inställning till flyktingmottagning för ett urval av olika grupper 1993 (medelvärde mellan 1-5).

Kommentar: Måttet kan variera mellan 1 (mycket negativ till flyktingmottagning) och 5 (mycket positiv till flyktingmottagning) och finns beskrivet i texten i anslutning till tabell 1.

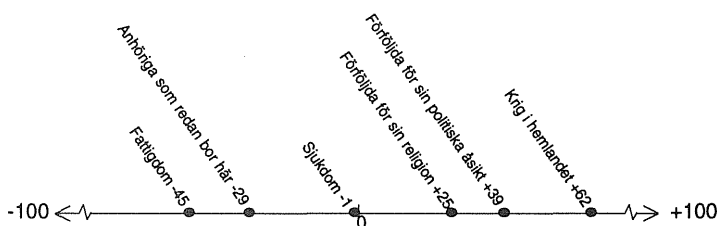
Det är i första hand grupper inom vänsterpartiet och miljöpartiet som vill ha en mer generös flyktingpolitik än befolkningen som helhet. Bland de socialdemokratiska sympatisörerna märks främst grupper som vill ha en mer restriktiv flyktingpolitik än befolkningsgenomsnittet, men de högutbildade s-sympatisörerna skiljer ut sig genom att förespråka en relativt sett generös flyktingpolitik. De tre mest positiva grupperna är högutbildade v-sympatisörer samt mp- och v-sympati-

sörer till vänster inom respektive parti. De tre mest negativa grupperna är lågutbildade, manliga och unga sympatisörer till ny demokrati.

Vem skall få stanna?

Lagen och hittills tillämpad praxis anger politisk och religiös förföljelse samt krigsvägran som tillräckliga skäl för asyl. Därutöver kan anhöriga i landet vara skäl för uppehållstillstånd. Krig, sjukdom och fattigdom anses däremot inte vara allmänt gångbara skäl. När svenska folket tillfrågas om sin inställning till olika skäl för uppehållstillstånd kan vi konstatera en viss diskrepans mellan folkopinion och förd politik.

Figur 3 Svenska folkets åsikter om hur viktiga olika skäl är för att flyktingar skall få uppehållstillstånd 1993 (balansmått).

Kommentar: Balansmåttet visar andelen som anser att respektive skäl skall ha mycket stor eller ganska stor vikt vid bedömningen av uppehållstillstånd minus andelen som anser att respektive skäl skall ha mycket liten eller ganska liten vikt.

De skäl som svenska folket främst anser skall tillmätas vikt vid bedömningen av uppehållstillstånd är krig (+62), politisk förföljelse (+39) och religiös förföljelse (+25). När det gäller sjukdom som skäl är åsikterna delade (-1). Anhöriginvandring har inget stöd i opinionen (-29) och varken politikerna eller folket anser att fattigdom är ett viktigt skäl för uppehållstillstånd (-45).

De grupper som är minst restriktiva ifråga om skäl för uppehållstillstånd är äldre, yngre, kvinnor och sympatisörer till kds. De mest restriktiva grupperna är medelålders, män och sympatisörer till ny demokrati.

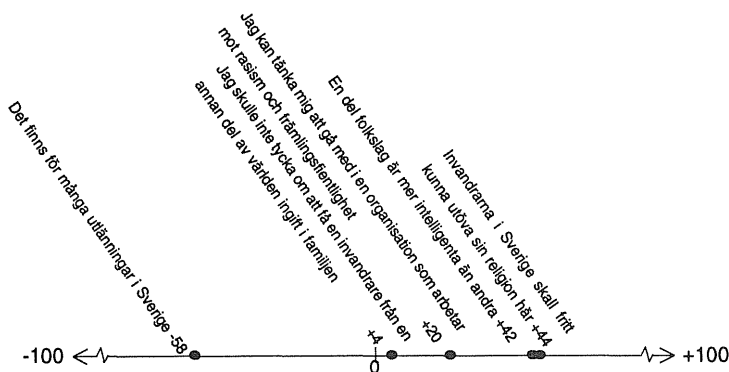
En faktoranalys av sambanden mellan svaren på de sex frågorna om skäl för uppehållstillstånd resulterar i två dimensioner. Dimension

nummer ett utgörs av de tre humanitära skälen sjukdom, fattigdom och krig. Den andra dimensionen byggs upp av de tre i praxis tillämpade skälen, dvs förföljelse på grund av religiös eller politisk övertygelse samt anhöriga som redan är bosatta i Sverige. Faktoranalysen indikerar med andra ord att det finns två olika sätt att resonera vid bedömningen av flyktingpolitiken – ett humanitärt och ett politiskt. Den humanitära bedömningen utgår från vem som är i behov av att få stanna i Sverige på *allmänmännsliga grunder* medan den politiska bedömningen går att hänföra till de gällande *politiska spelreglerna*.

Kulturell tolerans

Oavsett inställning till flyktingpolitiken finns det olika grader av tolerans gentemot främlingar i samhället. I 1993 års SOM-undersökning ingick för första gången ett antal påståenden med avsikt att mäta graden av kulturell tolerans bland svenska folket. Kulturell tolerans definieras här som att man dels *instämmer* i påståendena att invandrarna fritt skall få utöva sin religion i Sverige och att man kan tänka sig att gå med i en organisation som verkar mot rasism, dels att man *inte instämmer* i påståendena att en del folkslag är mer intelligenta än andra, att man inte skulle tycka om att få en invandrare ingift i familjen samt att det finns för många utlänningar i Sverige. Svenska folkets kulturella tolerans undersökt på det här sättet redovisas i figur 4.

Figur 4 Svenska folkets kulturella tolerans gentemot flyktingar 1993 (balansmått).

Kommentar: Balansmåttet för visar andelen som instämmer helt, i stort sett eller delvis minus andelen som inte instämmer alls. Ett plustecken indikerar kulturell tolerans medan ett minustecken indikerar kulturell intolerans.

Religionsfrihet för invandrare har ett relativt starkt stöd i befolkningen (+44) och få svenskar anser att det finns någon skillnad i intelligens mellan olika folkslag (+42). Även inställningen till att gå med i en anti-rasistisk organisation är övervägande positiv (+20) medan opinionen är delad när det gäller frågan om att få en invandrare ingift i familjen (+4). Det enda påstående där det finns en klart intolerant inställning gäller mängden utlänningar i landet (-58).¹

De grupper som är mest toleranta gentemot flyktingar är kvinnor, högutbildade, ungdomar, kds-sympatisörer samt sympatisörer till folkpartiet och vänsterpartiet. De minst toleranta grupperna är män, lågutbildade samt sympatisörer till ny demokrati och moderaterna.²

En faktoranalys av svaren på frågorna om kulturell tolerans resulterar även den i två dimensioner. Analysen indikerar med andra ord att det finns två huvudsakliga bedömningsgrunder när det gäller det främmande inslag som flyktingar och invandrare utgör. En dimension handlar om *samhällets* tolerans gentemot främmande element. Till denna dimension hör frågorna om huruvida det finns för många utlänningar i landet, religionsfrihet för invandrare och viljan att engagera sig i en anti-rasistisk organisation. Den andra dimensionen handlar om *personlig* tolerans. Denna dimension utgörs av frågorna om att vissa folkslag är mer intelligenta än andra och inställningen till att få en invandrare ingift i familjen.

Kulturell tolerans och restriktiv flyktingpolitik

För att återknyta till uppsatsens inledande rader om den svenska flyktingdebatten är det av intresse att här kort diskutera hur olika åsiktsdimensioner i flyktingfrågan förhåller sig till varandra. Vad vi kallat tolerans och restriktivitet är inte nödvändigtvis uttryck för samma sak. Istället tyder analysen på att det finns två relativt oberoende dimensioner i svenska folkets flyktingåsikter – en som handlar om graden av tolerans/intolerans gentemot främlingar och en som handlar om generositet-restriktivitet när det gäller flyktingmottagningen.

Det finns olika sätt att förenklat mäta olika dimensioner i åsikterna om flyktingpolitiken. Vi har här valt att utgå från svaren på frågan om det

är ett bra eller dåligt förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige och frågan om att få en invandrare ingift i familjen. En kombination av svaren på dessa båda frågor visar att en kulturellt tolerant inställning till ingifte av en invandrare i familjen kan kombineras med såväl en generös som en restriktiv inställning när det gäller antalet flyktingar som bör få stanna i Sverige. En kulturellt intolerant inställning däremot förekommer nästan uteslutande tillsammans med en restriktiv inställning i frågan om flyktingmottagning. Resultatet innebär att en av cellerna i figur 5 blir tom, dvs att det endast finns mycket få personer som uppvisar åsiktskombinationen kulturell intolerans och generös flyktingmottagning.³

Figur 5 Svenska folkets inställning till flyktingmottagande och främlingar 1993 (procent).

		<i>Inställning till flyktingmottagning</i>	
		Generös	Restriktiv
<i>Inställning till främlingar</i>	Kulturell tolerans	22	27
	Kulturell intolerans	4	47

Kommentar: Figuren innehåller endast personer med en åsikt i båda frågorna.

Uttryckt på ett annat sätt säger den ”tomma” cellen i figur 5 att kulturell tolerans är ett nödvändigt men inte tillräckligt villkor för en generös inställning till flyktingmottagning, medan kulturell intolerans är ett tillräckligt villkor för en restriktiv inställning till antalet flyktingar som skall få komma till Sverige.

Noter

1. En jämförelse med franska data från 1988 visar att 38 procent av fransmännen inte ansåg det självklart att muslimer i Frankrike skulle ha moskéer för att utöva sin religion, 65 procent tyckte att det fanns för många invandrare i landet och 30 procent kunde inte

tänka sig att gå med i en anti-rasistorganisation (Mayer 1990:21). Motsvarande siffror för Sverige 1993 visar att 25 procent av svenska folket är emot religionsfrihet för invandrare, 66 procent anser att det är för många utlänningar i Sverige och 28 procent kunde inte tänka sig att gå med i en anti-rasistisk organisation. Resultaten från Sverige och Frankrike är med andra ord anmärkningsvärt lika. (Frågan om religionsutövning har i Frankrike ställts explicit avseende moskéer och islamsk religion.)

2. Den enda grupp som var övervägande negativ till religionsfrihet var ny demokratis sympatisörer (balansmått -18). Ny demokratis sympatisörer var också mest negativ till att få en invandrare ingift i familjen. Även när det gäller övriga påståenden framstår nyd-sympatisörerna som de mest intoleranta.
3. Sambandet mellan svaren på frågorna om ingifte av en invandrare i familjen och om det är bra eller dåligt att ta emot färre flyktingar är 0.29 (Pearsons r).

Referenser

- Bennulf, M. & Demker, M. (1992). "Vi och dom. Svenska folkets åsikter om flyktingmottagande". I Holmberg, S. & Weibull, L. (red) *Trendbrott?*. Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen och Institutionen för journalistik och masskommunikation, SOM-rapport 8.
- Demker, M. (1993). "Stäng gränserna ?!. Svenskarnas åsikter om flyktingmottagning". I Holmberg, S. & Weibull, L. (red) *Perspektiv på krisen*. Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen och Institutionen för journalistik och masskommunikation, SOM-rapport 9.
- Gaasholt, Ö. & Togeby, L. (1993). "Modviljen mod de fremmede. Er den bestemt af interesser eller ideologi?". Uppsats presenterad vid *Nordiska Statsvetenskapliga kongressen i Oslo*, 19-21 augusti 1993.
- Mayer, N. (1990). "Ethnocentrisme, racisme et intolérance". I Boy, D. & Mayer, N. (ed) *L'électeur français en questions*. Paris: CEVIPOF, Presses de la FNSP.

”STÄNG GRÄNSERNA!?” SVENSKARNAS ÅSIKTER OM FLYKTINGMOTTAGNING

SOM-undersökningen 1992
SOM-rapport nr 9

"Stäng gränserna!?"

Svenskarnas åsikter om flyktingmottagning

MARIE DEMKER

Svenskarna allt mer negativa till flyktingmottagningen

Under flera år har flyktingpolitiken i Sverige diskuterats livligt, både bland allmänheten och mellan de politiska partierna. Sedan ny demokrati gjort sitt inträde i riksdagen har frågan fått en ny karaktär. Ny demokrati har drivit flyktingfrågan på ett sätt som flera av de övriga partierna funnit anstötligt. En del av ny demokratis riksdagsmän och kommunfullmäktigeledamöter har profilerat sig som starkt kritiska mot den nuvarande flyktingpolitiken, medan partiledningen hävdar att partiet inte alls rider på flyktingfientliga stämningar. I det officiella partiprogrammet för ny demokrati sägs också mycket litet om flykting- och invandringspolitiken.

Allteftersom den svenska opinionen blivit flyktingnegativ i ökande grad har emellertid alla partierna börjat kräva en högre grad av restriktioner mot en ökad flyktingström till Sverige. Socialdemokraterna beslutade t ex i december 1989 att tillämpa praxis betydligt mer restriktivt än tidigare. Hela folkgrupper har också utvisats, t ex bulgarienturkarna. Några kollektiva beslut tas dock inte, utan varje ärende behandlas för sig.

Partierna är i sin inställning i takt med tiden. Det finns en stor majoritet i folkopinionen för att minska antalet flyktingar som kommer till Sverige. Andelen personer som ansåg det vara ett ganska dåligt eller mycket dåligt förslag att ta emot fler flyktingar i Sverige var 53 procent 1991, varav 28 procent ansåg det vara ett

mycket dåligt förslag. I 1992 års undersökning svarar 64 procent att det är ett ganska dåligt eller mycket dåligt förslag att Sverige skall ta emot fler flyktingar, varav 39 procent anser det vara ett mycket dåligt förslag.

Två tredjedelar av svenskarna tycker således att Sverige borde ta emot färre flyktingar medan tolv procent anser det befogat att ta emot fler flyktingar. Opinionsbalansen till flyktingarnas nackdel är idag -52 procentenheter, en siffra som är ett absolut bottenrekord.

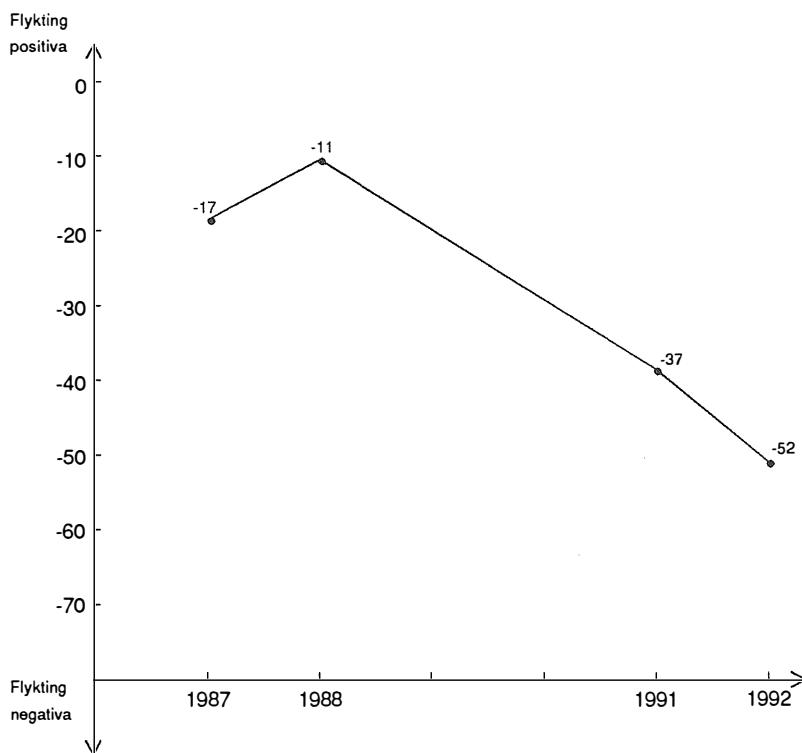
Siffrorna visar att trots en mer restriktiv asylpraxis och en därmed minskad flyktingmottagning har den svenska opinionen blivit allt mer negativ till att ta emot fler flyktingar.¹ Att opinionen blir mer negativ trots att antalet flyktingar minskar är en märklig paradox. Partierna har också blivit allt mera eniga om restriktioner för asylsökande och antalet uppehållstillstånd har därmed minskat.² Vad finns det för manöverutrymme för de politiska partierna i flyktingpolitiken? Med en så massiv negativ opinion är det inte lätt att politiskt arbeta för annat än minskad flyktingmottagning.

Sverige tar emot förhållandevis många flyktingar i relation till sin storlek, men Europa som helhet har till för några år sedan förskonats från stora flyktingströmmar. Frankrike, Tyskland och Storbritannien är de länder i Europa som av tradition tagit emot många flyktingar. Frankrike och Storbritannien har gjort detta i kraft av sin tidigare ställning som kolonialmakter, medan Tyskland behövt arbetskraft i sin växande ekonomi. Sverige har vägletts av både idealistiska motiv och behov av arbetskraft. I alla dessa länder förs nu en intensiv debatt om storleken på invandringen vilket sannolikt hör nära samman med att alla västeuropas medborgare nu fått känna av den ekonomiska lågkonjunktursens strupgrepp. När det blåser kalla vindar runt stugknuten vill vi inte öppna dörren.

Tidigare har visats att de mest negativa till flyktingar är unga män med låg utbildning och med mycket lågt intresse för politik (Bennulf-Demker 1992). Flyktingnegativa attityder har också visats hänga samman med ideologisk placering på vänster-höger-skalan, ju mer till höger en person uppfattar sig desto troligare att hon eller han också är negativ till en ökad flyktingmottagning. Partisympati har

också visat sig ha starkt samband med inställningen till flyktingar; Ny demokratis och moderaternas sympatisörer är mest negativa till ökad flyktingmottagning medan vänsterpartister, folkpartister, KDS:are samt miljöpartister är minst negativa till fler flyktingar (Bennulf-Demker 1992).

Figur 1. Svenska folkets inställning till förslaget att "Sverige bör ta emot fler flyktingar från andra länder" 1987-1992 (balansmått)

Kommentar: Måttet beräknas genom att andelen som anser det vara ett ganska bra eller mycket bra förslag att ta emot fler flyktingar minskas med andelen som anser det vara ett mycket dåligt eller ganska dåligt förslag. Ett minustecken framför siffran anger därmed en övervikt för negativ inställning till att ta emot fler flyktingar.

Mönstren har alla bestått sedan förra året. Den allmänna trenden har förstärkts, samtidigt som skillnaderna mellan grupperna minskat. Då opinionen mot fler flyktingar ökat kraftigt sker också en viss utjämning mellan grupperna.

I föreliggande uppsats diskuteras partierna och deras sympatisörers inställning i flyktingfrågan. Därefter ringas olika gruppers inställning till flyktingar in, varefter en genomgång av riksdagspartiernas aktivitet görs. Avslutningsvis förs ett resonemang om partierna och opinionen i flyktingfrågan.

De frågor som ställs här kan således sammanfattas i tre punkter:

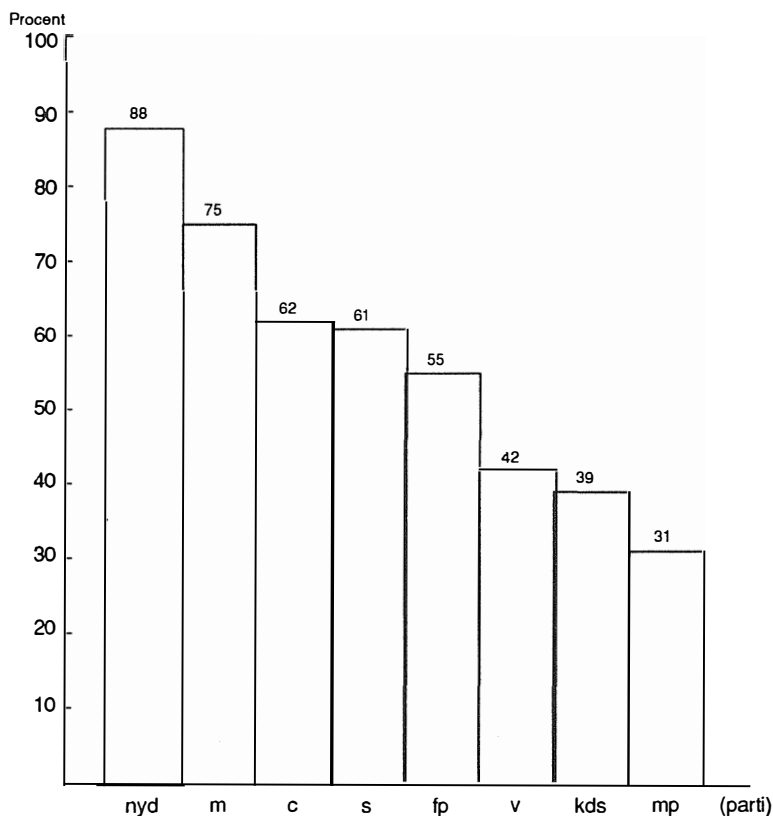
1. Vilken inställning har medborgarna till flyktinginvandringen? Skiljer sig opinionen åt beroende på partisympatier eller social tillhörighet?
2. Vilka förändringar i flyktingopinionen har skett sedan förra året? I vilka grupper har förändringen varit störst?
3. Hur har riksdagspartierna hanterat den allt mer negativa opinionen till flyktingar?

Massiv majoritet mot flyktingar i alla de stora partierna

Som ett svar på frågan om det är ett bra eller dåligt förslag att Sverige skall ta emot fler flyktingar från andra länder svarar 64 procent av befolkningen att det är ett mycket dåligt eller ganska dåligt förslag.³

Bland partiernas sympatisörer är som väntat ny demokratis väljare mest negativa till flyktingmottagningen, mest positiva är miljöpartiets sympatisörer.

Figur 2. Andel av partiernas sympatisörer som anser det vara ett ganska dåligt eller mycket dåligt förslag att ta emot fler flyktingar i Sverige (procent)

Kommentar: Intervjupersonerna fick ta ställning till förslaget "Sverige bör ta emot fler flyktingar från andra länder" genom alternativen "mycket dåligt förslag", "ganska dåligt förslag", "varken bra eller dåligt förslag", "ganska bra förslag" eller "mycket bra förslag". I figuren redovisas den andel av svarspersonerna som svarat att det var ett ganska dåligt, eller ett mycket dåligt förslag.

Det mest anmärkningsvärda i figur 2 är att en majoritet av folkpartiets sympatisörer – ett parti som har haft flyktingfrågan som en av sina viktigaste ideologiska frågor – är så negativa till att ta emot fler flyktingar.

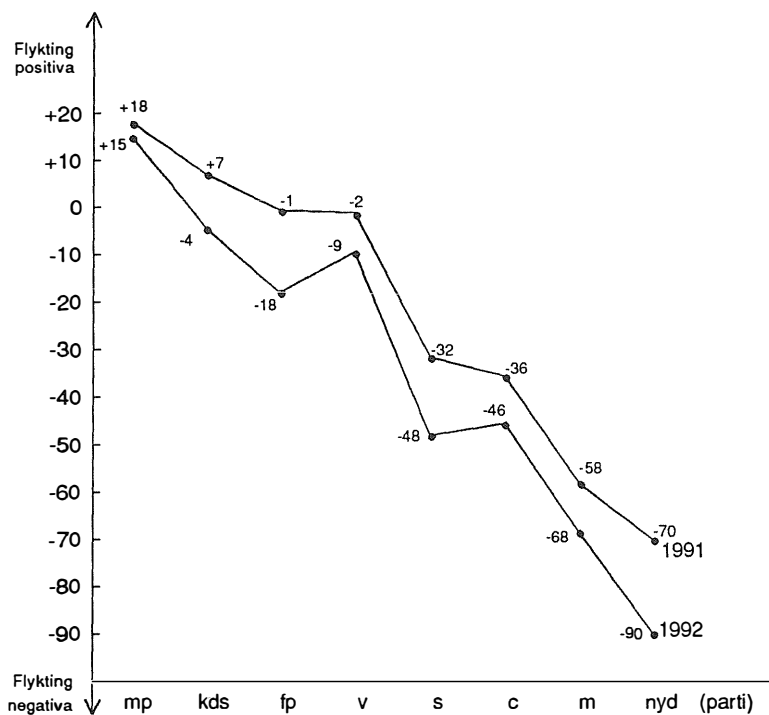
De partisympatisörer som uttrycker störst tveksamhet i frågan om flyktingmottagning är KDS, miljöpartiet, folkpartiet samt socialdemokraterna. Av deras sympatisörer svarar mellan 25 och 30 procent att de inte kan ta ställning till om förslaget är bra eller dåligt.⁴ Tre av dessa partier är också bland dem som profilerat sig starkast för en generös flyktingpolitik; KDS, folkpartiet och miljöpartiet. Resultaten kan tolkas som att dessa partiers sympatisörer känner sig mest osäkra på sin egen uppfattning om flyktingpolitiken, de sympatiserar med partier vilka gjort sig kända som förespråkare för en generös flyktingpolitik, men känner själva att de inte är överens med partiet. Hellre än att uttrycka en åsikt på tvärs med partilinjen väljer de att inte ta ställning.

Det kan vara otillfredställande att bygga resonemanget om ett ökat flyktingmotstånd endast på frågan om att ta emot fler flyktingar i Sverige. Därför har också intervjupersonernas inställning till förslaget att ta emot färre flyktingar analyserats.

Åsiktsförändringarna där, mellan 1991 och 1992, är störst hos nydemokratis, folkpartiets, centerpartiets och socialdemokraternas sympatisörer. Den redan förra året negativa opinionsbalansen bland nydemokrater har i år ökat till 90 enheter. Samtidigt har också tidigare flyktingpositiva partisympatisörer, som hos folkpartiet, blivit betydligt mer negativa, från en enhets övervikt för flyktingmotståndet till idag 18 enheters övervikt för flyktingmotståndet. Det enda parti vars sympatisörer fortfarande är övervägande positiva till flyktingmottagningen är idag miljöpartiet med 15 enheters övervikt för en ökad flyktingmottagning.⁵

Eftersom det skett en stor förskjutning mot en alltmera negativ inställning till en ökad flyktingmottagning har också en utjämning skett mellan de olika sociala grupperna.

Figur 3. Svenska folkets inställning till att ta emot färre flyktingar 1991 och 1992 efter partisympati (balansmått)

Kommentar: Opinionsbalansen beräknas genom att andelen negativa till att ta emot flyktingar subtraheras från andelen positiva till att ta emot flyktingar. Måttet kan således variera mellan +100 och -100.

Tabell 1. Inställningen i olika sociala grupper till att ta emot färre flyktingar från andra länder 1992 och 1991 (balansmått)

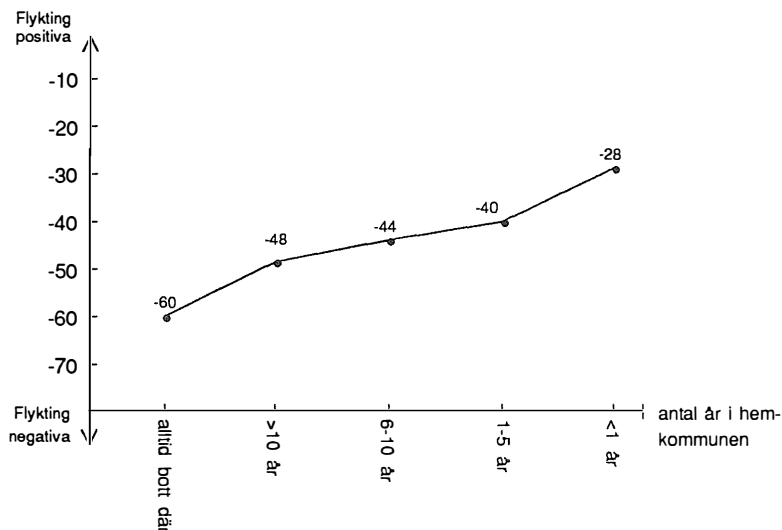
	1992	1991
<i>Kvinnor</i>	-46	-31
15-19 år	-44	-44
20-29 år	-45	-34
30-39 år	-37	-6
40-49 år	-43	-21
50-59 år	-51	-31
60-75 år	-53	-42
<i>Män</i>	-52	-37
15-19 år	-46	-48
20-29 år	-57	-44
30-39 år	-47	-29
40-49 år	-51	-32
50-59 år	-53	-40
60-75 år	-58	-40
<i>Politiskt intresse</i>		
Mycket intresserad av politik	-29	-10
Ganska intresserad	-41	-20
Inte särskilt intresserad	-62	-52
Inte alls intresserad	-74	-58
<i>Utbildning</i>		
Låg utbildning (grundskola)	-64	-51
Medelhög utbildning (yrkesskola/gymnasium)	-55	-45
Hög utbildning (studentexamen/högskola)	-18	-2

Kommentar: Förslaget löd "Sverige bör ta emot färre flyktingar från andra länder". Opinionsbalansen är beräknad genom att subtrahera andelen positiva till minskad flyktingmottagning från andelen negativa till minskad flyktingmottagning. Ett minustecken innebär övervikt för en flyktingnegativ opinion, ett plustecken övervikt för en flyktingpositiv opinion.

Fortfarande är högutbildade, kvinnor (särskilt mellan 30 och 40 år) samt personer som är mycket intresserade av politik, de som är minst negativa till en ökad flyktingmottagning. Men skillnaderna mellan olika åldersgrupper har minskat avsevärt sedan 1991 års mätning. Utbildning och politiskt intresse har fortfarande starkast effekt på attityden till flyktingmottagning, även om motståndet överlag blivit starkare sedan 1991.

En annan faktor som har en självständig effekt på inställning till flyktingar är om man alltid bott på samma ställe eller om man är inflyttad till den ort där man bor. Figur 4 visar på ett starkt samband mellan inställning till flyktingmottagning och hur länge man bott på sin nuvarande hemort.

Figur 4. Svenska folkets inställning till att ta emot färre flyktingar 1992 efter flyttningsbenägenhet (balansmått)

Kommentar: Andelen intervjupersoner som svarat att de är positiva till att ta emot fler flyktingar minus andelen som är negativa till att Sverige skall ta emot fler flyktingar, i relation till hur länge man bott i sin nuvarande hemkommun.

Vid en kontroll visar det sig att sambandet upphör om man bor i någon av Sveriges tre storstadsregioner, Stockholm, Göteborg och Malmö. Dessa miljöer tycks ha som effekt att utplåna skillnaden i attityd till flyktingar mellan stadigboende och mera flyttvana personer. En rotfasthet i hembygden är ofta grunden för starka patriotiska känslor, något som ibland leder till ett främlingskap inför det ovana, det nya eller kulturellt främmande. Mest negativa till fler flyktingar är personer som bor, och alltid bott, på landsbygden medan personer som flyttat in till mindre städer under de senaste tio åren är minst negativa.⁶

Man skulle kunna tro att personer som anser sig ha fått det allt sämre ekonomiskt under lågkonjunkturen också skulle vara mer negativa till flyktingmottagningen. Det finns också ett sådant samband men detta är svagt. De personer som anser sin egen ekonomi försämrad under 1992 eller tror att den skall försämras under kommande år är något mer negativa till att ta emot flyktingar i Sverige än övriga svarspersoner.⁷

Eftersom internationellt intresse och positiv attityd till flyktingfrågor ofta har samband, har också sambandet mellan inställningen till ett svenskt EG-medlemskap och inställningen till flyktingmottagningen undersökts.⁸ Här visar det sig emellertid att något sådant samband ej existerar. Däremot är de som inte bestämt sig angående EG, mer negativa till flyktingmottagningen än de med en bestämd åsikt i EG-frågan. Förklaringen är troligen att politiskt ointresserade personer mera sällan har en åsikt i utrikespolitiska frågor, och politiskt ointresserade är också mer negativa till fler flyktingar än andra.

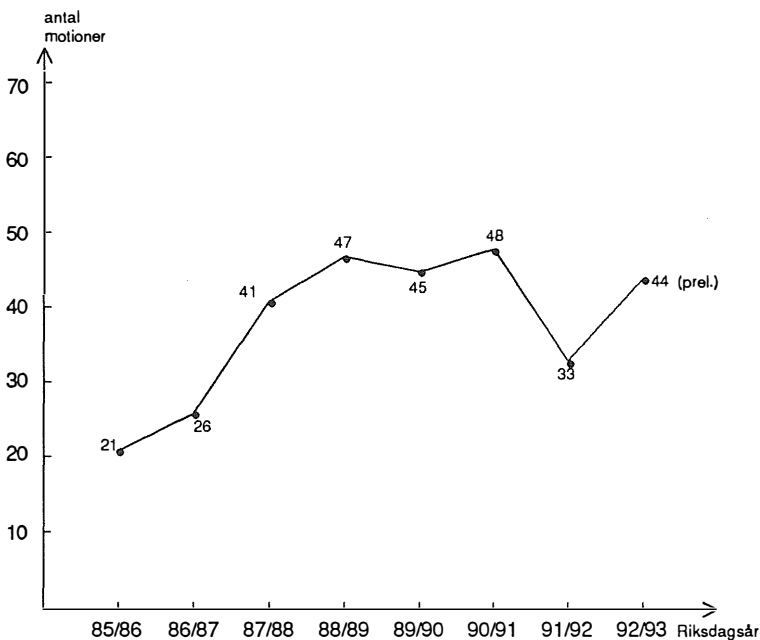
Allmänt sett kan konstateras att svenska folket intar en starkt negativ attityd till en ökad mottagning av flyktingar. Hur man än ställer frågan kan visas att majoriteten av svenska folket vill ha en begränsning eller till och med ett stopp för fortsatt flyktingmottagning. Störst osäkerhet råder i de grupper som har varit, eller fortfarande är, mest positiva till flyktingmottagningen, medan de flyktingnegativa grupperna har en klar åsikt i frågan. De stora förändringarna mot en mer negativ attityd, mellan 1991 års och 1992 års mätning, finns likaledes i de tidigare mest positiva grupperna, vilket kan tyda på

att också den osäkra gruppen under hand kommer att blir alltmera negativ till flyktingmottagningen.⁹

Partierna och flyktingopinionen

Under början av 1980-talet var flykting- och invandringspolitiken ingen viktig fråga i riksdagen. Vänsterpartiet var det mest aktiva politiska partiet och dess riksdagsmäns förslag gällde ofta öppnare gränser, bättre villkor för invandrarna och generösare asylpolitik. Under slutet av 1980-talet, jämsides med att tillströmningen av flyktingar ökade, växte flykting- och invandrapolitiken till en av de mest centrala politiska frågorna både i opinionen och för partierna.¹⁰ Antalet motioner kring flykting- och invandringspolitiken växte under slutet av 1980-talet.

Figur 5. Antalet flyktingmotioner till socialförsäkringsutskottet under åren 1987-1993

Kommentar: Figuren bygger på en genomgång av socialförsäkringsutskottets betänkanden åren 1985/86 till 1992/93 (april)

Ett politiskt parti kan ha strategiska skäl att ta strid i frågor som berör väljarna så mycket att de kan påverka valet av parti, medan partiet, av hänsyn till väljarstödet, inte har någon anledning att skapa konflikter kring frågor där väljarna är oengagerade. Ett parti kan också ta strid i en politisk fråga av ideologiska skäl. Frågan ligger då partiet varmt om hjärtat och det är en central punkt i partiideologin.¹¹

När det gäller flyktingfrågan har vänsterpartiet sedan början av 1980-talet energiskt diskuterat flykting- och invandrarpolitiken i riksdagen. Detta var emellertid inte en fråga som före 1987 engagerade svenska folket i någon större utsträckning, varför man kan anta att vänsterpartiet snarare hade ideologiska skäl att ta strid i frågan.¹² För folkpartiet är läget likartat. Flyktingpolitiken har haft en central plats i folkpartiets ideologi. Under tidigare år har det funnits ett engagemang i flyktingpolitiken i parlamentet för folkpartiets del. Men då frågan inte varit politiserad, kan det antas att också folkpartiet haft ideologiska skäl att diskutera flyktingpolitiken.

Idag är emellertid flyktingpolitiken en viktig fråga också för väljarna. Vilket parti en väljare sympatiserar med har ett klart samband med hur negativ hon eller han är till flyktingmottagning. Det enda parti som har en väljaropinion som är övervägande positiv till en ökad flyktingmottagning är miljöpartiet. Alla andra partier rymmer en majoritet eller stora minoriteter som är negativa till att ta emot fler flyktingar i Sverige. Det innebär att det är *graden* av restriktioner i flyktingpolitiken som är en politiskt viktig fråga idag snarare än restriktionernas vara eller icke vara. Där har särskilt folkpartiet ett strategiskt problem. Partiet har sedan länge – av ideologiska skäl – fört en flyktingvänlig politik, men står idag inför vägvalet att ta strategiska hänsyn till väljarna och ändra sin profil eller stå fast vid sin ideologiska position och därifrån försöka omvända åtminstone de egna sympatisörerna.

Noter

1. Flyktingmottagningen har minskat under de senaste tre åren. Från en topp 1989 då den socialdemokratiska regeringen ändrade asylpraxis och lät många stanna som varit mycket länge i Sverige, har antalet personer som beviljats uppehållstillstånd som flyktingar eller av humanitära skäl minskat från 25 000 till knappt 13 000. Dessa siffror kan jämföras med åren 1969-1970 då mer än 40 000 personer per år bosatte sig i Sverige.
2. Antalet beviljade uppehållstillstånd var, i avrundade tal, 1985 8500, 1987 14000, 1990 13000 och 1992 13000. Därutöver tillkommer s k anhöriginvandring vilket ger totalt drygt 34000 beviljade uppehållstillstånd 1992. De asylsökande som kom till Sverige under 1992 var omkring 80 000.

Partierna har sedan riksdagsåret 1987/88 börjar engagera sig i invandrar- och flyktingpolitiken på ett betydligt mer omfattande sätt än tidigare, vilket diskuteras i slutet av artikeln. Kraven gäller framför allt olika former av restriktioner, men också utökning av flyktingmottagandet från främst miljöpartiet, vänsterpartiet och folkpartiet.

3. Intervjupersonerna fick ta ställning till förslaget "Sverige bör ta emot fler flyktingar från andra länder" och av befolkningen anser 4% att det är ett mycket bra förslag, 9% att det är ett ganska bra förslag, 25% att det är ett ganska dåligt förslag, 39% att det är ett mycket dåligt förslag samt 21% att det varken är ett bra eller dåligt förslag. Intervjupersonerna fick också ta ställning till förslaget att "ta emot färre flyktingar i Sverige" och 40% ansåg att detta var ett mycket bra förslag 24% ansåg det vara ett ganska bra förslag medan 15% ansåg det vara ett mycket eller ganska dåligt förslag, medan 19% ansåg det vara ett varken bra eller dåligt förslag. Endast personer som svarat på frågan finns med i underlaget.
4. Hos KDS är andelen som inte tar ställning 26 %, miljöpartiet 33 %, folkpartiet 25 % samt hos socialdemokraterna 26 %.
5. I SOM-undersökningen 1991 fick intervjupersonerna ta ställning både till frågan om de var positiva eller negativa till att ta emot *fler* flyktingar och till att ta emot *färre* flyktingar. Även i 1992 års undersökning har båda frågorna ställts. Korrelationen mellan dem var i 1991 års undersökning 0.75 (Pearsons r), se Bennulf-Demker 1992, och i årets undersökning 0.74 (Pearsons r).

I figur 3 jämförs frågorna om att ta emot färre flyktingar från 1991 och 1992 års undersökning.

6. Kring regionens och landsbygdens betydelse för utvecklingen av stark nationallistisk ideologi se t ex Rosenblad 1992:30 f.
7. Av dem som tyckte att den egna ekonomin försämrats under senaste året ansåg 48 procent att det var ett mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige medan motsvarande siffra för dem som ansåg att ekonomin förbättrats under senaste året var 37 procent.

8. För en diskussion om kosmopolitiska och xenofobiska attityder och deras relation till attityden i flyktingfrågor se Gilljam-Holmberg 1993:156f.
9. Här kan man tänka sig att attityder förändras från en bestämd position vid en ändpunkt på skalan via en neutral mittenposition för att sedan kunna ta steget över till en annan ståndpunkt.

För en diskussion om olika typer av opinionsbildningseffekter på människors attityder se vidare Asp 1986:81ff.

Om attitydbildning se t ex Jeffmar 1987:113ff samt även Newcomb-Turner-Converse 1965:48ff.

Efter det att restriktioner för flyktingmottagningen beslutats av riksdagen kan också medborgarnas "mod" att inta en restriktiv attityd ha ökat. Den restriktiva attityden har fått legitimitet genom att myndigheterna redan verkställt den. För hypoteser om åsiktsförekomstens relation till partiloyalitet, åsiktsens legitimitet samt opinionsmässig isolering se Gilljam 1988:234f.

10. På en öppen fråga angav 1987 7 procent flyktingfrågan som ett av de tre viktigaste samhällsproblemen. År 1990 var siffran dubbelt så hög, 14 procent, vilket innebar att flyktingfrågan var den fjärde viktigaste frågan efter ekonomi, miljö och sjukvård (Bennulf-Demker 1992:129). År 1991 var siffran 13 procent och år 1992 19 procent. Flyktingfrågan befann sig därmed på tredjeplats – delad med sjukvård och miljö – av de frågor väljarna ansåg vara de viktigaste samhällsfrågorna (Bennulf-Selins kapitel i denna bok).
11. Ett parti antas ha som mål att få inflytande över regeringsmakten, ensamt eller i koalition. Detta förutsätter ett stort väljarstöd. Partiets agerande i relation till väljarna behandlas här som en fråga om strategiska val i syfte att maximera väljarstödet. Partier är också bundna av partiideologier och kan alltså också söka leda väljarna i vissa ideologiska frågor. Då agerar partiet för att inte förlora i trovärdighet, och således i viss mening också med väljarmaximering som delmål.

För en diskussion kring partiernas väljarhänsyn i internationella frågor se vidare Bjereld-Demker 1992 samt Bjereld 1993. En mer generell diskussion finns hos Sjöblom 1968.

12. Här finns ett praktiskt exempel på ett parti som knappast kan ha ökat väljarstöd att vinna på att profilera sig i flyktingfrågor. Istället är den rimliga tolkningen att vänsterpartiet engagerade sig i flyktingpolitiken av ideologiska skäl, för att bibehålla trovärdigheten inför väljarna.

Det finns också skäl att tro att medlemshänsyn tagits från partiledningens sida. För en diskussion om kaderengagemang och internationella frågor i de politiska partierna, se Demker 1993 samt även Pierre 1986.

Referenser

- Asp, Kent (1986) *Mäktiga massmedier, Studier i politisk opinionsbildning*, Akademilitteratur, Stockholm
- Bennulf, Martin och Demker, Marie (1992) "Vi och Dom. Svenska folkets åsikter om invandring och flyktigmottagning" ur Holmberg, S och Weibull, L (red) *Trendbrott?, SOM-rapport 8*, Institutionen för journalistisk och masskommunikation och Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs Universitet
- Bjereld, Ulf (1993) "Utrikesfrågorna och de svenska väljarna – Hur stort är engagemanget för händelseutvecklingen i omvärlden? Uppsats för *Nordiska statsvetenskapliga förbundet, Oslo 19-21 augusti 1993* (kommande)
- Bjereld Ulf och Demker Marie (1992) "Foreign policy, public opinion and the political parties" Uppsats presenterad vid *ECPR Pan-European conference in International studies, Heidelberg 16-20 sept 1992*
- Demker, Marie (1993) "Partikongresser och utrikespolitik – Hur stort är medlems-engagemanget för händelseutvecklingen i omvärlden?" Uppsats för *Nordiska statsvetenskapliga förbundet, Oslo 19-21 augusti 1993* (kommande)
- Gilljam, Mikael (1988) *Svenska folket och löntagarfonderna. En studie i politisk åsiktsbildning*, Studentlitteratur, Lund
- Gilljam, Mikael och Holmberg, Sören (1993) *Väljarna inför 90-talet*, Norstedts, Stockholm
- Jeffmar, Christer (1987) *Socialpsykologi – människor i samspel*, Studentlitteratur, Lund
- Newcombe, Theodore; Turner, Ralph samt Converse, Philip, (1965) *Social psychology. The study of human interaction*, Holt, Rinehart and Winston Inc, New York
- Pierre, Jon (1986) *Partikongresser och regeringspolitik, En studie av den socialdemokratiska partikongressens beslutsfattande och inflytande 1948-1978*, Lund political studies 51, Kommunfakta, Lund
- Rosenblad, Jan-Gunnar (1992) *Nation, nationalism och identitet. Sydafrika i svensk sekel-skiftesdebatt*, Bokförlaget Nya Doxa, Nora
- Sjöblom, Gunnar (1968) *Party strategies in a multiparty system*, Lund political studies 7, Studentlitteratur, Lund

”VI OCH DOM” SVENSKA FOLKETS
ÅSIKTER OM INVANDRING OCH
FLYKTINGMOTTAGNING

SOM-undersökningen 1991
SOM-rapport nr 8

“VI OCH DOM”

Svenska folkets åsikter om invandring och flyktingmottagning

MARTIN BENNULF OCH MARIE DEMKER

Frågorna om asylrätt och invandringspolitik har under de senaste åren blivit alltmer inflammerade i Sverige. I tidningarna har vi kunnat läsa om brandbomber mot invandrarförläggningar, våldsdåd mot människor med mörk hudfärg och opinionsmätningar av svenskarnas allt mer negativa inställning till invandrare och flyktingar.

I valrörelsen 1991 återfanns också partiskillnader i frågor om flyktingar och invandrare. Folkpartiledaren Bengt Westerberg profilerade sig starkt för en generös flyktingpolitik. Han tog därmed strid med ny demokrati, som förde fram ett budskap om en restriktivare flyktingpolitik. Svenska folket har enligt SOM-undersökningen bedömt frågor om flyktingar och invandrare som en av de viktigaste samhällsfrågorna under senare år. Det är endast Sveriges ekonomi, miljön, sjukvården samt frågor om lag och ordning som har ansetts viktigare.¹

Opinionsläget bland medborgarna har också blivit en kontroversiell fråga. I mars 1991 fann dåvarande invandrarministern Maj-Lis Lööw det påkallat att ta svenska folkets flyktingåsikter i försvar. Bakgrunden var en opinionsundersökning från IMU/Testologen som visade att 54 procent av medborgarna ansåg att Sverige tog emot för många flyktingar. Två år tidigare hade den siffran endast varit 38 procent. Invandrarministern påpekade dock att man skall vara försiktig när man tolkar denna typ av siffror. Det är svårt att veta vad allmänheten lägger in för betydelse i den intervjufråga som ställts menade hon.²

I undersökningar framkommer ofta att det finns ett samband mellan ålder och negativa attityder till invandrare.³ I en uppmärksammas

forskningsrapport av Anders Lange och Charles Westin vid Centrum för invandrarforskning, Stockholms universitet, visas att opinionen bland ungdomar svängt i invandrar negativ riktning mellan 1987 och 1990. Allt färre ungdomar ansåg att Sverige skulle ta emot invandrare, allt fler ansåg att bostadsbristen i Sverige orsakades av invandringen och en större andel än tidigare ansåg att invandrarna kom till Sverige för att utnyttja våra sociala förmåner. Bland yngre män från lägre socialgrupper är negativa attityder till invandrare vanligare än bland övriga ungdomsgrupper (Lange och Westin, 1991). Andra opinionsundersökningar pekar i samma riktning. Det finns en allt mer negativ attityd till invandrare hos ungdomar.⁴

Olika psykologiska och sociologiska teorier har föreslagits för att förstå hur negativa attityder till invandrare och främlingar uppstår. De psykologiska teorierna inriktar sig på den enskilde individen. Främlingsfientlighet förklaras genom hänvisning till auktoritär personlighet, tidig inlärning eller förnekad och förträngd aggressivitet. Social-psykologiska teorier är inriktade på sociala grupper och nätverk. En grupp har ett starkt behov av sammanhållning och negativa attityder tenderar att spridas inom gruppen. Negativa attityder till invandrare grundas genom socialisation inom segregerade grupper. Gruppens medlemmar rangordnar också andra grupper. Attityderna till olika invandrargrupper kan således skifta. De sociologiska teorierna förklarar negativa attityder med hjälp av ideologier hos grupper av människor, behov av makt/dominans över andra eller som en konsekvens av konkurrensen i samhället (se Lange och Westin 1981). Även faktorer som studeras i forskningen kring opinionsbildning bör beaktas. Vilken roll spelar t ex människors partisynpaty för åsikterna om flyktingar och invandrare?

Ett antal hypoteser om vilka grupper som hyser de mest negativa attityderna till invandrare har förts fram. I fransk väljarforskning t ex framkommer att unga arbetslösa eller lågavlönade och politiskt ointresserade är de grupper som intar mest etnocentristiska attityder, alltså har hög grad av nationell/kulturell egoism. Ju längre till höger på den politiska vänster-högerskalan man befinner sig desto vanligare är också en etnocentrisk attityd (Mayer, 1991; Demker, 1991).

I dansk väljarforskning har i stället hävdats att attityder till flyktingar och deras assimilation i samhället svårigen kan sammankopplas med

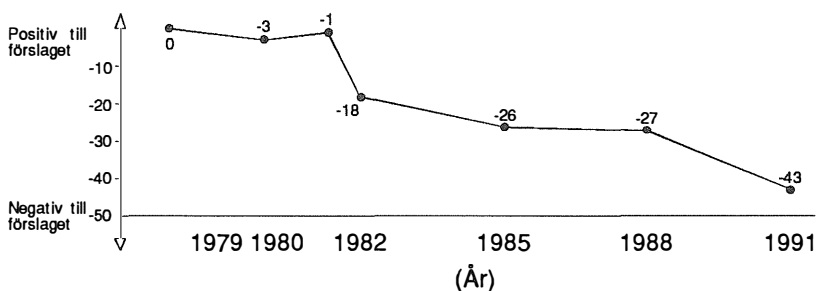
andra politiska attityder. Flyktingåsikter samvarierar inte med andra politiska åsikter utan är istället nära förknippade med auktoritär/ icke-auktoritär personlighet (Tonsgaard, 1989). De norska valundersökningarna har dock påvisat ett klart samband mellan negativa attityder till invandrare och åsikter som berör vad som kan kallas "den sociala omsorgen". Negativa attityder till invandrare tenderar att gå hand i hand med negativa attityder till internationell solidaritet, omsorg om svaga grupper i samhället som barn och utslagna och jämställdhet mellan könen. Liknande resultat har även påvisats i Sverige vid 1970- talets slutskede (Aardal och Valen, 1989; Holmberg, 1981; Petersson, 1981).

Det finns uppenbarligen olika sätt att närma sig frågan om främlingsfientlighet och därmed också olika tolkningstraditioner. Mot bakgrund av de resonemang som förts ovan finns det anledning att ställa ett antal konkreta frågor:

- 1) Har verkligen andelen medborgare som är negativa till flyktingar och invandrare ökat i Sverige under 1979-1991?
- 2) Är andelen medborgare med negativa attityder till flyktingar och invandrare högre bland unga män än i andra grupper?
- 3) Är personer med politiska sympatier till höger mer negativa till flyktingar och invandrare än personer med politiska sympatier till vänster?
- 4) Är medborgare som är mindre intresserade av politik mer negativa till flyktingar och invandrare än andra medborgare?
- 5) Är flyktingåsikter beroende av var man bor? Är landsbygdsbefolkning mer negativa till flyktingar och invandrare än stadsbor? Och vilken roll spelar det för flyktingattityden om man bor i en kommun med en flyktingförläggning?
- 6) Är grupper som kan betraktas som mindre integrerade i samhället mer negativa till flyktingar och invandrare än andra grupper, t ex arbetslösa, lågutbildade, förtidspensionärer och tidigare invandrare?

Den första frågan måste besvaras med ja. Invandrarfientligheten har ökat i Sverige, liksom i övriga nordiska länderna (Aardal och Valen, 1989; Tonsgaard, 1989). Sedan mer än tio år tillbaka har det regelbundet, i Statsvetenskapliga institutionens valundersökningar vid Göteborgs Universitet, ställts en fråga om bevarandet av invandrarnas egen kultur. I figur 1 redovisas opinionsutvecklingen 1979-1991 när det gäller inställning till att öka det ekonomiska stödet till invandrarna så att de kan bevara sin egen kultur. Siffrorna som redovisas är balansmått. De visar andel personer som är för förslaget minus andel som är emot förslaget. Ett minustecken skall tolkas som övervikt i opinionen för de som är emot förslaget.

Figur 1. Svenska folkets inställning till ett förslag om att öka det ekonomiska stödet till invandrarna så att de kan bevara sin kultur 1979-1991 (balansmått)

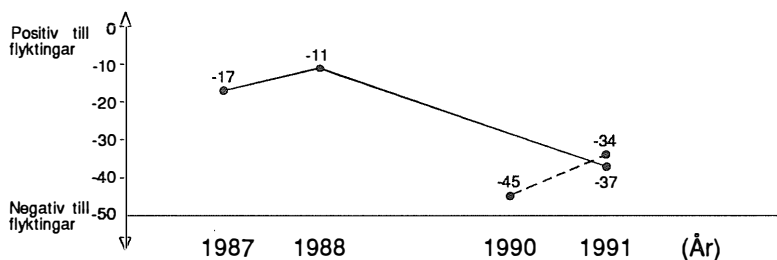

Kommentar: Data är från valundersökningarna 1979-1991 och från folkomröstningsundersökningen 1980. Balansmåttet har beräknats som andel positiva till förslaget minus andel negativa till förslaget. Ett minus innebär alltså en övervikt för negativa åsikter i opinionen.

Vid mätseriens startpunkt 1979 var opinionsläget jämnt. Lika stora andelar av svenska folket var för som emot förslaget att öka det ekonomiska stödet till invandrarna. Detsamma gällde 1980. Men sedan förändras opinionsläget. År 1982 var övervikten för de som var negativa till förslaget -18. 1985 var opinionsläget än mer negativt (-26). I samband med valet 1991 noterades det hittills mest negativa opinionsläget i frågan om att öka det ekonomiska stödet till invandrarna (-43).

Det är inte bara i frågan om att öka stödet till invandrarna som opinionen har förändrats. Även andelen negativa till att ta emot fler flyktingar i Sverige har ökat över tid. I figur 2 redovisas opinionsläget för två frågor i SOM-mätningarna om att ta emot fler respektive färre flyktingar. Opinionsbalansmättet har för de båda frågorna konstruerats så att ett minus står för opinionsövertikt för personer som *inte* vill ta emot fler flyktingar eller som vill minska antalet flyktingar.⁵

Figur2. Svenska folkets inställning till ett förslag om att ta emot fler eller färre flyktingar 1987-1991 (balansmätt)

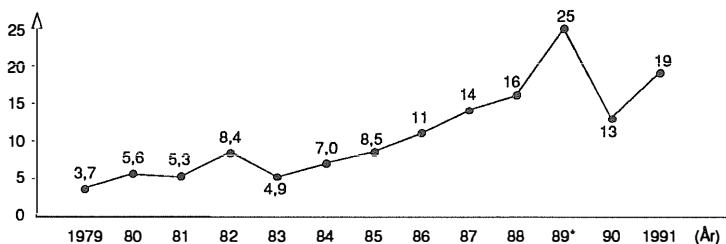
Kommentar: Den ena enkätfrågan (1987, 1988 och 1991) gällde att ta emot fler flyktingar i Sverige. Den andra (1990 och 1991) gällde att ta emot färre flyktingar. Balansmättet har beräknats som andel positiva till att ta emot fler flyktingar minus andelen negativa till att ta emot färre flyktingar. Ett minus står alltså för övertikt för flyktingnegativa åsikter i opinionen i båda fallen. Sambandet mellan frågorna är mycket högt (1991, $r=0.75$.) I de följande analyserna är det frågan om att ta emot färre flyktingar som analyseras.

Ser vi först till förslaget om att ta emot fler flyktingar kan vi konstatera att opinionen mellan 1987 och 1990 har blåst i flyktingnegativ riktning. En större andel av svenska folket har en restriktiv flyktingattityd 1991 än 1987. Valåret 1988 var opinionen något mindre negativ till flyktingmottagning än 1987. Om vi sedan betraktar kurvan för förslaget om att ta emot färre flyktingar noterar vi en svängning mellan 1990 och 1991. Opinionen är 1991 mindre flyktingrestriktiv än den var 1990. Kanske är det så att opinionen nådde sitt mest negativa läge 1990?⁶

Under perioden har även antalet flyktingar som beviljats uppehållstillstånd i Sverige ökat (se figur 3). År 1979 beviljades cirka 4000 flyktingar uppehållstillstånd och 1986 passerades 10000-strecket. Där-

efter har en tillväxt skett (toppåret 1989 är ett undantag) och 1991 beviljades i det närmaste 19000 uppehållstillstånd till flyktingar.

Figur 3. antalet personer med status som flyktingar som beviljats uppehållstillstånd i Sverige 1979-1991 (antal personer i tusental)

Kommentar: Data är hämtade från Statens invandrarverks informationsbyrå.

* Varav 6056 personer enligt tillfälligt ändrad asylpraxis.

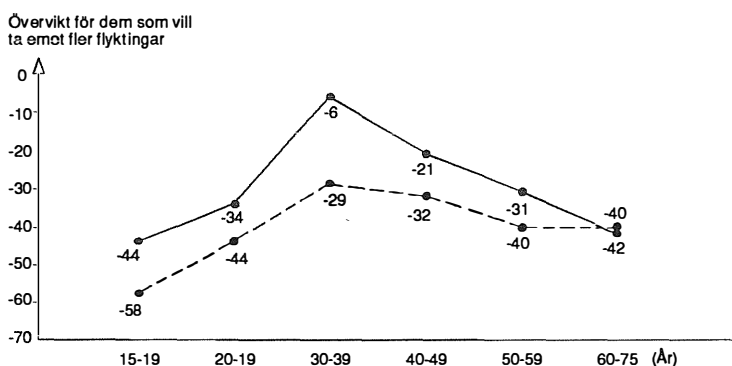
Opinionsklimatet för invandrare och flyktingar var mer negativt i början på 1990-talet än det varit under stora delar av 1980-talet och på 1970-talet samtidigt som fler och fler flyktingar tas emot i Sverige.

Låt oss nu gå vidare till frågeställningen om opinionsläget i olika grupper och olika förklaringar till flykting-och invandraråsikter. Är unga män - den i massmedia så uppmärksammade gruppen - mer negativa till flyktingar än andra grupper? I figur 4 redovisas opinionsläget (balansmått) bland kvinnor och män i olika åldersgrupper. Ett minus betyder opinionsövertikt för dem som vill minska antalet flyktingar som tas emot i Sverige.

Kvinnor är mer positiva till att ta emot flyktingar än män. Dessa skillnader återfinns i alla grupper utom den allra äldsta. Könsskillnaden är dock inte särskilt stor. Sambandet mellan ålder och negativ attityd till att ta emot fler flyktingar i Sverige är starkare. Framför allt yngre - men också äldre - tenderar att vara negativa till att ta emot fler flyktingar. Ålderssambandet är dock starkast bland kvinnor. Kvinnor mellan 30-39 år är minst negativa av alla åldersgrupper.⁷ Notera dock att

även i den relativt mest positiva gruppen (kvinnor 30-39 år) finns det en opinionsövertikt för att minska antalet flyktingar som tas emot i Sverige.

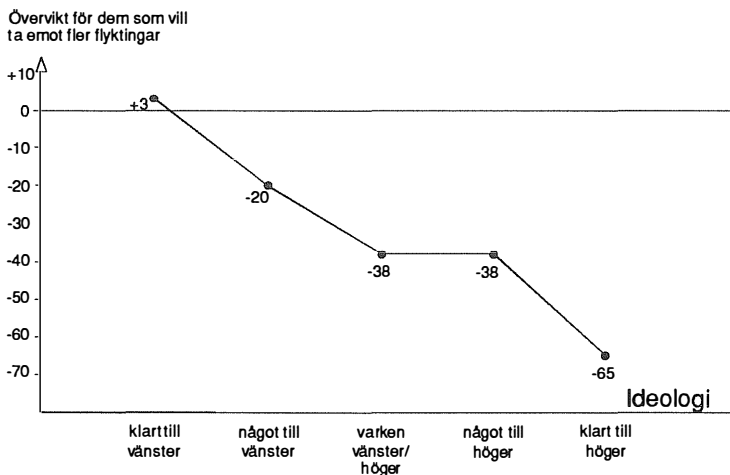
Figur 4. Svenska folkets inställning till att ett förslag om att ta emot färre flyktingar 1991 efter kön och ålder (balansmått).

I Frankrike är personer med sympatier till höger mer negativa till invandrare än andra (Mayer, 1990). Jean-Marie Le Pens Front National erhöll relativt höga andelar röster genom att kombinera ett främlingsfientligt budskap med ett allmänt högerpopulistiskt budskap. Frågan är hur det är i Sverige. Finns det ett samband mellan vänster-högerposition och flyktingåsikter? I figur 5 redovisas flyktingopinionen efter svars-personernas subjektiva vänster-högerideologi.

Människor som själva anser sig ha sympatier klart till höger är mer negativa till flyktingar än andra. Opinionen mot flyktingar är -65 för den grupp som själva placerar sig klart till höger, medan motsvarande siffra för gruppen klart till vänster är +3. Gruppen längst till vänster är alltså betydligt mer positiv till flyktingar än övriga grupper. Vänster-högerideologi och partisympati är i Sverige starkt kopplat till varandra. Finns det ett samband även mellan partisympati och inställning till flyktingar?

Figur 5. Svenska folkets inställning till att ett förslag om att ta emot färre flyktingar 1991 efter subjektiv vänster-högerideologi (balansmått).

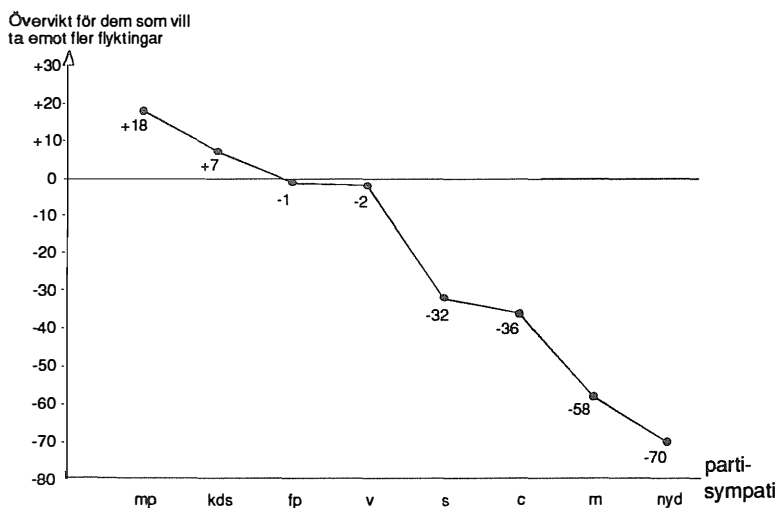
Kommentar: Vänster-högerideologi uppmäts med en subjektiv skala där individerna själva får placera sig från vänster till höger. Frågan lyder: Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle Du vilja placera Dig själv på en sådan vänster-högerskala?

Uppenbart är att sympati med ny demokrati (-70) och moderata samlingspartiet (-58) går hand i hand med negativ inställning till mottagandet av flyktingar. Kds- och miljöpartisympatisörer däremot är övervägande positiva till att ta emot fler flyktingar. Vänsterpartiet och folkpartiet ligger båda kring det neutrala strecket med ungefär likstora andelar för som emot förslaget. Opinionsläget bland centerpartiets och socialdemokraternas sympatisörer svarar i stort sett mot genomsnittet för hela svenska folket. Trots det starka sambandet mellan vänster-högerideologi och flyktingåsikter rangordnas inte partierna från vänster till höger. Folkpartiets, kristdemokraternas och miljöpartisternas relativt sett positiva flyktingåsikter ändrar detta.⁸

Vilka är då flyktingåsikternas sociala rötter? Är det ointresserade, utsatta grupper från glesbygden som är mest negativa till flyktingar? I

figur 5 presenteras ett antal olika socioekonomiska grupper och deras flyktingåsikter. Det är samma balansmått som i tidigare figurer som har använts. Minus står alltså för övervikt för flyktingnegativa attityder. Vi redovisar siffror för enskilda grupper (t ex högutbildade och lågutbildade), men har också sett på den kombinerade effekten av flera egenskaper.

Figur 6. Svenska folkets inställning till ett förslag om att ta emot färre flyktingar 1991 efter partisympati (balansmått).

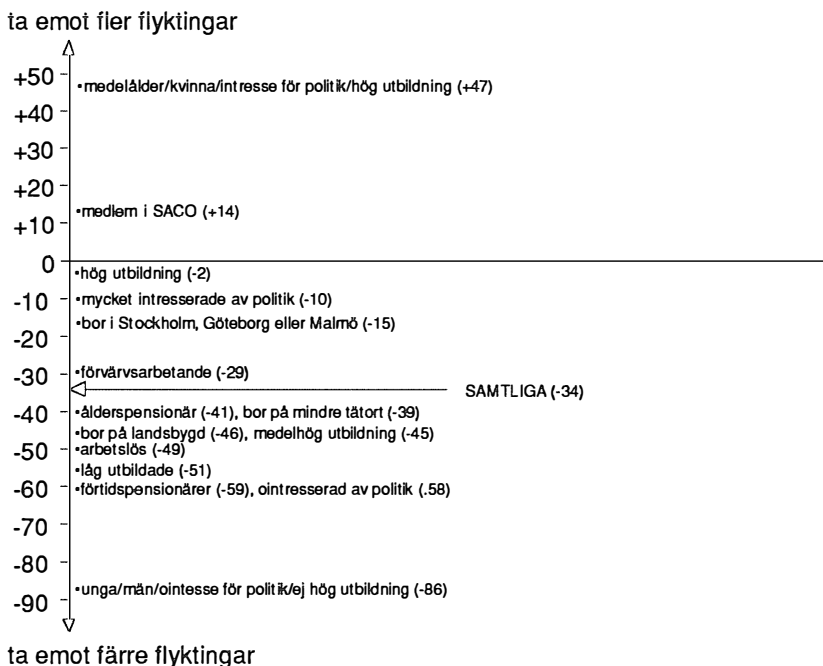

Utbildning uppvisar det starkaste enskilda sambandet med flyktingåsikter av de variabler som redovisas i figur 7. Hög utbildning och relativt sett positiv inställning till flyktingar hänger samman. Även ålder och kön är betydligt svagare kopplat till flyktingåsikt än vad utbildning är.

De grupper, av de som analyserats här, som är mest restriktiva till att ta emot flyktingar är förtidspensionärer, människor som inte alls är intresserade av politik och arbetslösa. Om vi kombinerar olika egenskaper kan vi finna grupper som är starkt negativa till att ta emot fler

flyktingar. En sådan grupp är ungdomar som ej är intresserade av politik och som inte är högt utbildade. I denna grupp är balansmåttet (andel för minus andel emot att ta emot fler flyktingar) -86, dvs de allra flesta tycker det är dåligt att ta emot fler flyktingar. Denna grupp motsvarar ungefär 4 procent av svarspersonerna. Även människor som bor på landsbygden, i mindre tätorter och ålderspensionärer har en restriktiv syn på mottagningen av flyktingar.

Figur 7. Inställning till förslaget om att ta emot färre flyktingar i olika sociala grupper (balansmått)

I grupperna förvärvsarbetande, människor som bor i storstäderna (Stockholm, Göteborg och Malmö), politiskt intresserade, högt utbildade och medlemmar i SACO är opinionsläget flyktingvänligare än riksgenomsnittet. Bland medelålders välutbildade och politiskt intresserade kvinnor är balansmåttet hela +46. I denna grupp (cirka 5 procent av

svarspersonerna) finns således en ganska stor majoritet som är positiva till att ta emot flyktingar i Sverige.

Då och då görs gällande att individer som själva tillhör en utsatt grupp i samhället är mindre positiva till andra utsatta grupper (jfr Gaventa, 1987). I sådana grupper kan därför motviljan mot att ta emot fler flyktingar var mer utbredd än i andra grupper. Det är då rimligt att anta att arbetslösa, förtidspensionärer och personer med kort utbildning lättare känner sig utsatta - eller rent av hotade - av invandrargrupper.

Analyser av valundersökningen 1988 tyder på att personer som invandrat till Sverige från övriga Norden har en något mer restriktiv syn på flyktingmottagningen än svenskar. Invandrare från övriga världen är däremot positivare till att ta emot flyktingar. När det gäller frågan om att öka det ekonomiska stödet till invandrarna så att de kan bevara sin egen kultur är både nordiska och andra invandrare mer positiva än personer som är födda med svenskt medborgarskap.⁹

Vi har även analyserat sambandet mellan att bo i en kommun som har flyktingförläggningar och medborgarnas flyktingåsikter. Några samband kunde dock inte konstateras. Andelen positiva och negativa till förslaget om att ta emot färre flyktingar i Sverige var precis lika högt bland boende i kommuner med flyktingförläggningar som bland boende i kommuner utan.

Åsikter om flyktingar i Sverige

De sex frågor som ställdes i början av denna uppsats kan nu med varierande precision och styrka i sambanden i samtliga fall besvaras med *ja*.

Flyktingmotståndet har ökat i den svenska opinionen, unga män är mer negativa till flyktingmottagning än andra, ju längre till höger en person befinner sig på den politiska vänster-högerskalan desto flyktingfientligare attityd. Politiskt ointresse går hand i hand med negativ attityd till flyktingar, och personer som bor på landsbygden, är arbetslösa eller förtidspensionärer är mer negativa till flyktingar än andra. Huvudresultaten av våra analyser är emellertid att motståndet mot att

ta emot fler flyktingar är utbrett i de flesta undersökta grupper. Även i de relativt sett mest positiva grupperna finns endast knappa majoriteter för att ta emot fler flyktingar. Resultaten visar att befolkningen som helhet under hela 1980-talet har blivit betydligt mer negativt inställd till flyktingar och nu vill begränsa det antal som tas emot i Sverige. Inte heller är strävanden för att invandrarna skall behålla sin kultur populära i den svenska opinionen.

Vi kan konstatera att grupper som står lite "utanför" samhället tenderar att vara mer negativa till flyktingar än grupper som är mer integrerade i samhället. Unga män, arbetslösa, de nordiska invandrare och även landsbygdsbor är grupper där en motvilja mot att ta emot fler flyktingar har fått fäste. De grupper som är mest positiva till flyktingmottagning är medelålders kvinnor, storstadsbor och personer med lång utbildning.

Det är intressant att konstatera att politiska variabler ger de starkaste sambanden. Vi har funnit starka kopplingar mellan politiskt intresse, vänster-högerideologi, partisympati och åsikter om flyktingar. Det är bara sambandet mellan utbildning och flyktingåsikter som återfinns på motsvarande nivå. Förklaringar till flyktingmotståndet skall därför kanske inte främst sökas i grupptillhörighet och integrering i samhället, utan i mer lättföränderliga faktorer som har med politisk opinionsbildning att göra. Frågan om flyktingmottagning är starkt partiskiljande på väljarnivå. Men skilljelinjen går inte mellan dem som vill ta emot fler och dem som vill ta emot färre flyktingar. Istället är det varierande grad av begränsningar som diskuteras. Ny demokratis, men också moderata samlingspartiets, sympatisörer är de grupper där opinionen för en restriktiv invandrings- och flyktingpolitik är störst. De övriga partiernas sympatisörer rymmer alla större eller mindre grupper av människor som vill begränsa invandringen.

Som avslutning kan vi fråga oss hur "djuprotade" dessa flyktingåsikter är? En tanke är att det tidigare funnits distinkta smågrupper där fientlighet och till och med rasism frodats, men att en mer modererad, avvaktande och restriktiv attityd mot flyktingar och invandrare spritts i hela befolkningen under senare tid. De extrema dåden mot invandrare under det senaste året har kanske enat grupper med restriktiv och mera öppen inställning till invandring, eftersom dessa dåd på allmänmänskliga

grunder kan avvisas och avskys av majoriteten av befolkningen. Vår analys har visat att åsikter om flyktingar och invandrare har förändrats och att de är starkt kopplade till faktorer som har med opinionsbildning att göra. Förmodligen är därför åsikterna om flyktingar och invandrare inte särskilt "djuprotade" utan tvärtom relativt lättföränderliga.

Fotnoter

- 1 I 1991 års SOM-undersökning nämndes invandrar/flyktingfrågor av 13 procent av medborgarna som ett av de tre viktigaste samhällsproblemen på en öppen intervjufråga. År 1987 var motsvarande siffra endast 7 procent flyktingfrågan. År 1989 hade siffran nått upp till 11 procent och 1990 till 14 procent vilket innebär att den var den fjärde viktigaste frågan enligt medborgarna (ekonomi, miljö och sjukvård kom före), se Bennulf (1991).
- 2 Resultaten publicerades i IDAG 1991-03-19. Intervjufrågan som ställdes var: "Tycker du att Sverige i dag tar emot för få, för många eller lagom antal flyktingar från andra länder?".
- 3 Se tex Göteborgs-Posten 12 december 1991 om skolvalet samt Aftonbladet den 28 februari 1992 och den följande artikelserien "Vi och Dom" som behandlar svenska ungdomar och invandrarungdomar i Jordbro utanför Stockholm. Se även Aftonbladet/KULTUR "Rasismen - en analys" 1992-02-13.
- 4 Se Idag 21 nov 1991 och Göteborgsposten 12 nov 1991. I Arbetet 2 dec 1991 framförs motsatt tes.
- 5 Det går naturligtvis att fråga sig vad för någon attityd som mäts med de två intervjufrågor som analyseras i denna artikel. Är det en allmän flyktingfientlig - eller rent av rasistisk - attityd vi mäter eller är det "bara" frågan om inställning till två policyinstrument på det flyktingpolitiska området? Frågan om att öka det ekonomiska stödet till invandrarna mäter självklart inte "rasism", men att hävda att vi inte är en mer allmänt hållen attityd till invandrare och flyktingar på spåren vore att dra argumentationen för långt åt andra hållet. De två frågorna (öka det ekonomiska stödet till invandrarna och minska antalet flyktingar i Sverige) samvarierar relativt starkt ($r=0,47$) i valundersökningen 1988. Lange och Westin (1991) påvisar ganska klara samband mellan denna typ av intervjufrågor och andra attitydfrågor till flyktingar och invandrare. Även Mikael Gilljam argumenterar för att frågan om att "öka det ekonomiska stödet till invandrarna" kan betraktas som ett mått på inställning till invandrare i allmänhet, se Holmberg och Gilljam (1987:278).
- 6 Sifos mätningar bekräftar att en förändring i flyktingopinionen skett. Även för Sifo är 1990 den mätpunkt som uppvisar mest negativ flyktingopinion (Sifos följande

mät punkt är från 1992; och intervjufrågan gällde antalet utlänningar som Sverige tagit hand om), se *Majoritet för strängare invandrarregler* (Sifo pressmeddelande i februari 1992).

- 7 Skillnaden mellan könen var betydligt större 1988 (när frågan om att ta emot fler flyktingar analyseras). Kvinnor var genomgående mer positiva till flyktingar och endast kvinnor som är 15-19 år samt 40-49 år hade en genomsnittligt negativ attityd (-11). Kvinnor i åldrarna 20-39 år och 60-75 år var övervägande positiva till att ta emot fler flyktingar. Resultaten från 1991 visar att opinionsförändringen skett framförallt i grupperna 15-29 och 50-75 år, vilket medför att de dåvarande könskillnaderna reducerats avsevärt.
- 8 Sambanden mellan vänster-högerposition och flyktinasikter återfinns även bland respektive partiets sympatisörer. Så är t ex balansmättet +56 för miljöpartister till vänster medan opinionsläget bland miljöpartister som placerat sig i mitten av vänster-högerskalan -30. Bland kds-sympatisörer till höger är balansmättet -3 och för kds-sympatisörer i mitten är balansmättet +16.
- 9 Analysunderlaget är mycket osäkert. Endast 65 personer med påbrå från övriga Norden och 64 personer med påbrå från övriga världen intervjuades i valundersökningen 1988.

Referenser

Arbetet 1991-12-02.

Aftonbladet 1992-02-28.

Aftonbladet/KULTUR 1991-02-13.

Bennulf, M. (1991) "Väljarnas viktigaste frågor 1968-1990". I S. Holmberg och L. Weibull (red.) *Politiska opinioner*. SOM-rapport 6, Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen/Institutionen för journalistik och masskommunikation.

Demker, M. (1991) "Åttioalets franska väljare" *Statsvetenskaplig tidskrift* Vol. 94, sid. 169-175.

Gaventa, J. (1987) "Makt och deltagande". I O. Petersson (red.) *Maktbegreppet*. Stockholm: Carlssons.

Göteborgs-posten 1991-11-12, 1991-12-12.

Holmberg, S. (1981) *Svenska väljare*. Stockholm: Liber.

Holmberg, S. och Gilljam, M. (1987) *Väljare och val i Sverige*. Stockholm: Bonniers.

Idag 1991-03-15, 1991-11-21.

Lange, A. och Westin, C. (1981) *Etnisk diskriminering och social identitet*. Stockholm: Liber.

- Lange, A. och Westin, C. (1991) *Ungdomen och invandringen*. Fest-serien, rapport 29, Stockholms universitet: Ceifo.
- Mayer, N. (1990) "Ethnocentrisme, racisme et intolerance" i Boy, D. och Mayer, N. (red.) *L'électeur français en questions*. Paris: FNSP.
- Petersson, O. (1981) "Attityder till invandring. Några data från 1976 års valundersökning". I *Att leva med mångfalden*. Stockholm: Liber.
- Sifo pressmeddelande (1992) *Majoritet för strängare invandrarregler*.
- Tonsgaard, O. (1989) "Flyktinge og invandrare - et politisk spørgsmål?". I Elkit, J. och Toonsgaard, O. (red.) *To folketingsvalg*. Aarhus: Politica.
- Aardal, B. och Valen, H. (1989) *Velgere, partier og politisk avstand*. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.

Svensk migrationspolitisk opinion 1991–2012

Är det verkligen en större andel av befolkningen som vill ta emot flyktingar nu än under kriget på Balkan? Och hur är det med relationen mellan attityder till flyktingar och synen på bistånd? Skiljer intresset sig åt mellan landets delar? Svaren på dessa och många andra frågor som rör svenskarnas attityder till flyktingar och invandrare finns i denna Tema-rapport från SOM-institutet vid Göteborgs universitet. I en unik samling av texter, från 1992 och fram till 2013, återfinns det som tidigare har publicerats om flykting-, invandrings-, integrations- och migrationsopinionen i Sverige i de årliga SOM-rapporterna.

Författare till alla texterna, i några fall med kolleger, är Marie Demker som är professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet och som i nästan 25 år varit knuten till SOM-institutets forskningsverksamhet.

SOM-INSTITUTET
SAMHÄLLE OPINION MEDIER

GÖTEBORGS UNIVERSITET